

EDUCACIÓ A MENORCA

**Dades i reflexions del present per
pensar el futur. Esborrany de
diagnosi.**

Agost 2023

Pere Jaume Alzina Seguí

Nota recordatòria

Aquest document s'ha anat elaborant al llarg de gairebé dos cursos escolars. S'ha sotmès a revisió un parell de vegades, s'han afegit dades i nous apartats i s'han actualitzat alguns capítols.

Els apartats de dades quantitatives (que varien de curs en curs) són, possiblement, els que estan manco actualitzats: les dades no es fan públiques immediatament i els informes que publiquen diferents institucions sempre presenten l'estudi, com a mínim, del curs anterior a la publicació. Per altra banda, en funció d'on posis el límit les dades canvien i, algunes, poden semblar contradictòries. Ara bé, la realitat és que l'evolució de les dades estadístiques varien poc d'un curs a un altre. Només en períodes més llargs podem comprovar diferències que siguin realment significatives. Petites variacions percentuals entre un curs i un altre o entre un informe i un altre no marquen tendència ni són significatives.

Les dades qualitatives i l'anàlisi de processos marquen molt més les tendències. I aquestes perduren més en el temps.

La nostra intenció és anar actualitzant progressivament a mesura que obtinguem noves dades i afegir nous capítols i apartats que considerem rellevants. Durant el procés d'elaboració d'aquest informe hem rebut moltes aportacions de les persones que formen part del gran grup de feina amb els que ens hem reunit en diferents ocasions.

També hem de deixar constància de les dificultats d'obtenir determinades dades que ens ajudarien a perfilar més les necessitats del sistema educatiu. Son dades que s'haurien d'obtenir del creuament de dades conegudes i aquests processos no són fàcils. Deixem constància al final dels indicadors que ens agradaria poder disposar i que ens permetrien un millor diagnòstic i perfilar molt millor les accions a emprendre (podeu consultar aquests indicadors a l'annex final).

Aquest informe diagnòstic ha de servir de punt de partida per les jornades que preparem. Aquestes s'han hagut d'ajornar diferents vegades per la feina i la dedicació que necessiten. Esperem que es puguin celebrar dins l'any en curs.

INTRODUCCIÓ

El passat mes de gener (2023), el grup d'Educació de l'IME, va organitzar una reunió entre molts representants del món educatiu de l'illa amb la intenció de recollir les preocupacions, idees i propostes amb l'objectiu d'organitzar una jornada de reflexió sobre com voldríem que fossin les nostres escoles i què hauríem de fer per aconseguir allò que ens proposem.

Vam recollir per escrit les aportacions dels participants que incloem a continuació. De tot el que es va comentar ens comprometem a fer una devolució, acompanyat d'un estudi diagnòstic sobre l'educació a l'illa de Menorca. La intenció: recollir dades i documentar alguns aspectes dels comentats, ampliar-los sempre que fos possible, presentar l'informe als participants a la primera reunió i preparar la jornada.

REUNIÓ PREPARATÒRIA DE LA JORNADA DE REFLEXIÓ SOBRE EL SISTEMA EDUCATIU DE L'ILLA. Divendres dia 27 de gener de 2023. 17-19:30 hores. Seu IME Menorca

El Grup Recerca en Educació IME Menorca està dissenyant una jornada de reflexió sobre l'estat del sistema educatiu de l'illa de Menorca. El nostre objectiu és fer sentir les veus del professorat, famílies, institucions i societat i analitzar la problemàtica existent i oferir experiències, reflexions, vivències, històries i sentiments entorn l'educació. Una educació entesa globalment (no només vista des de l'escola o des del sistema educatiu) i des de múltiples perspectives.

Un dels aspectes més rellevants del nostre plantejament és que hom ha de parlar des d'una total llibertat. Les veus s'han de sentir i escoltar amb respecte, tolerància i voluntat d'arribar a acords i dissenyar accions transformadores. Paral·lelament volem encoratjar al professorat i a la resta d'agents educatius a emprendre accions conjuntes capaces de millorar la realitat existent.

Per preparar la jornada (prevista a finals d'abril, principis de maig) vam convidar un col·lectiu de persones que consideràvem representatives i que ens podien aportar bons anàlisi, bones idees i bones experiències per la jornada. Parlàrem amb tots ells, alhora que els enviàvem la carta (vegeu annex I) que teniu al final d'aquest document, on fixàvem els objectius de la reunió de dia 27 de gener de 2023.

La resposta a la convocatòria va ser un èxit. Gairebé totes les persones contactades van expressar la voluntat d'assistir a la reunió i de participar, cadascú en la mesura de les seves possibilitats, en la gestió de la jornada i la possibilitat d'entrar a formar part del grup de Recerca en Educació.

Llistat i referències de les persones convocades. Membres del grup:

Nom i llinatges	Referències	Assistència
Judit Morillas	Animació sociocultural	Interès en participar
Núria Pons	Mare i mestra. Premi extraordinari de fi de grau (millor expedient)	Si

Pilar Gomila	Salut mental, món juvenil	Si
Jaume Bonet	Director IES Cap de Llevant	No
Paqui González	Directora de primària, jubilada. Associació directores primària	Si
Rosa Palliser	Directora del CEIP Francesc d'Albranca. Es Migjorn Gran.	Si, videoconferència
Joan Coll	Mestre i psicòleg. Jubilat. Coordinador del Moviment MenorcaEdu21.	Si
Isaac Mascaró	Mestre i psicopedagog. Professor associat UIB	No
Natalia Roig	Presidenta Federació AMPES Menorca	Si
Júlia Muñoz	Mestra educació infantil. Directora 0-6 anys	Si
Jaume Gomila	Mestre. Coordinador Escoles de Persones Adultes de Menorca.	Si
Vicenç Arnaiz	Psicòleg. Educació Infantil.	Si, videoconferència
Maite Carreras	Directora del CC Calós (Sant Francesc de Sales)	Si
Jara Sánchez	Filòsofa i professora d'anglès. Realitza substitucions.	Si

Membres del grup Recerca en Educació Nom i llinatges	Referències	Assistència
Nel Martí	Professor de matemàtiques. Escriptor	Si, coordinador conjuntament amb Pere Alzina
Pilar Benejam	Doctora en Ciències de l'Educació. Jubilada. Honoris Causa per la UIB	Si, videoconferència
Anselm Barber	Mestre. IES Biel Martí Ferreries Centre d'Estudis Locals Alaïor	Si
Júlia Llompart	Doctora en Traducció i Interpretació (català, anglès i àrab) UAB	No
Marta Jordi	Física UB. Doctora en Ciències Històriques Universitat Humboldt. Coordinadora científica de l'IME	Si
Pere Alzina	Mestre, pedagog i psicopedagog. Doctor Ciències de l'Educació UIB	Si, coordinador conjuntament amb Nel Martí

La sessió va iniciar-se puntualment i hom va poder parlar i aportar les seves inquietuds i idees. Inicialment pensàvem que en aquesta reunió podríem tractar els dos temes prevists (problemàtica i possibles accions i iniciatives). L'anàlisi inicial fou prou exhaustiu que pensàrem que millor abordar les millores en una segona reunió. Mentre, el grup

analitzaria a fons les aportacions. La reunió fou àgil, amena i molt productiva. Hi havia i hi ha molt per dir i encara més per fer.

Transcripció resum de les intervencions:

En primer lloc parlà Pilar Benejam sobre la necessitat de **trobar un títol i un tema a la Jornada**. Considera que ens trobem davant d'un greu problema: **la democràcia està en crisi**; està qüestionada arreu i desacreditada. Considera que els fillets i les filletes en saben molt poc del que significa la democràcia. Predomina l'individualisme sobre allò públic. Només interessen els diners i passar-ho bé.

Per altra banda, la neurociència està fent aportacions molt interessants que confirmen el que sempre ha defensat la pedagogia innovadora. Aquests avenços també presenten importants problemes ètics: el domini de la ment humana. La neurociència ha arribat a un punt que pot analitzar el pensament de les persones i acabar manipulant-nos sense adonar-nos-en. Per aquest motiu, **el compromís democràtic és fonamental**. Necessitem persones lliures i ben formades capaces de contrastar allò que donem per obvi.

Per tant, el tema de la Jornada podria ser la crisi de la democràcia i les implicacions. El tema és suficientment ampli com per incloure diferents temes i suficientment important per dedicar-li una jornada completa.

COMPROMÍS DEMOCRÀTIC I EDUCACIÓ

Una vegada centrat el tema, les persones convidades a la reunió van exposant els aspectes més preocupants del sistema educatiu de l'illa de Menorca, sense oblidar que alguns problemes són generals i afecten a tot el sistema educatiu de l'Estat.

Paqui considera molt **preocupant el tema de la inclusió educativa**. L'enfocament que es dona al suport a la inclusió és confús. Planteja que **hauríem de saber com es treballa la inclusió**: en alguns casos treuen els alumnes de classe per fer activitats de reforç i, fins i tot, en alguns casos, se'ls porten fora del centre. Considera que aquesta indefinició perjudica als fillets i filletes amb necessitats educatives especials que podrien beneficiar-se molt més de les activitats dissenyades per a tots.

Es parla molt d'inclusió però coexisteixen molts models de suport i no tots són adients pels fillets.

INCLUSIÓ EDUCATIVA

Rosa, ampliant la idea exposada per na Paqui, afegeix que, en general, **no estem preparats per atendre adequadament l'enorme diversitat de casos que se'ns presenten**. No disposem de prou materials ni de suficients recursos. La casuística no és només educativa, és bàsicament social i ens supera.

Per altra banda, constatem que **les persones formades recentment** (amb nous dissenys molt més exigents, més anys – graus –, algunes innovacions a les universitats i pràctiques més pensades, entre d'altres) **no demostren compromís amb la innovació** educativa que molts centres han iniciat des de fa alguns anys. Aquestes persones joves, recent formades, fan passes enrere.

Hem de tenir en compte que treballem en un context petit (les escoles són contextos petits): necessitem mirades molt més àmplies: **necessitem visions 360° amb implicació plena d'institucions públiques i privades.**

No som capaços de fer canvis importants. Els infants de classes baixes, de sectors desfavorits, no avancen i necessitem una atenció de les diferents institucions. En cas contrari, mai aconseguirem que l'escola realment pugui compensar mínimament dèficits socials que acaben transmetent-se de generació en generació.

DIVERSITAT, FORMACIÓ, COMPROMÍS I VISIÓ 360°

En Vicenç afirma que cal reflexionar i pensar sobre la **dimensió social de l'educació**: temes com la inclusió tenen una dimensió pedagògica i social que no podem oblidar.

L'escola ha de treballar des de l'equitat: necessitem un tractament en equitat des de l'escola: totes les persones han de tenir les mateixes oportunitats i ningú s'hauria de trobar en situacions de desavantatges que es puguin evitar. L'equitat és una forma de justícia social: té en compte les necessitats personals per compensar les desigualtats socials.

Ara, el que necessitem és un tractament social que necessita anar molt més enllà de reflexions de mestres i entre mestres. **La dimensió social de l'educació és molt important.**

DIMENSIÓ SOCIAL DE L'EDUCACIÓ, EQUITAT I DESIGUALTATS

Júlia afirma que **tenim poc coneixement de la realitat; necessitem aprofundir en aquest coneixement;** necessitem tenir i obrir noves perspectives: visions socials, visions econòmiques, visions diferents capaces d'obrir-nos la ment.

CONEIXEMENT DE LA REALITAT

Núria opina que hauríem d'anar a lo pràctic des de la família, des de l'escola i des de la societat. Opina que, massa vegades, **treballem** quatre aspectes folklòrics de la nostra cultura però ho fem **descontextualitzadament** (algun dia mengem sobressada i celebrem una festa o una altra. Aquestes accions fora de context no ajuden gens a estimar i usar la llengua i conèixer a fons la nostra cultura). Afirma que s'estima molt aquesta terra però no la donem a conèixer suficientment. Aquesta situació provoca una important **colonització cultural**. La nostra realitat queda difusa i l'ús de la llengua decau.

Per altra banda, considera que **no transmetem passió pels alumnes;** sinó transmetem passió i empatia no ensenyem. És una problemàtica greu. Ensenyar i aprendre implica passió i, a pesar dels problemes, necessitem fer aportacions constructives per millorar.

TREBALL DESCONTEXTUALITZAT, PASSIÓ I COMPROMÍS AMB LA LLENGUA I LA CULTURA

Na Maite, abans de venir a la reunió, va demanar opinions al seu claustre, va recollir les aportacions més rellevants i en les exposà.

El tema més comentat va ser el de les famílies. Diferents mestres destaquen que **moltes famílies presenten poca tolerància a la frustració i que això afecta als seus fills**. També es comenta que hi ha famílies totalment desinteressades per l'educació i molt poca participació en propostes de l'escola. Constaten que, igual que els fillets, hi ha moltes persones adultes aferrades a les pantalles. És un fenomen global.

Per altra banda, **moltes famílies, durant la temporada turística, fan moltes hores de feina** i han de deixar els seus fills sols o en activitats d'estiu. Aquests excés d'hores de feina són necessàries per després poder passar a l'atur i tenir les necessitats bàsiques cobertes, tot i que, hi ha famílies que tenint feina, necessiten el suport d'institucions i ONGs. Hi ha famílies que no tenen en compte l'opinió del professorat i se generen problemes de malentesos i contradiccions.

De les xarxes socials se'n fa un abús a molts nivells. Algunes van plenes de discursos d'odi, insults i notícies falsejades. Algunes d'aquestes xarxes permeten l'accés a la pornografia de fillets i filletes (alguns suplanten persones majors). La pornografia es converteix així en la font de coneixement que tenen molts fillets sobre la relació afectiva i social. El tractament educatiu que en pugui fer l'escola sobre el tema queda en entredit.

Finalment també preocupa el tema sobre **la salut mental** (derivada de condicions socials desfavorides, d'ús excessiu de medicaments, de l'alcoholisme i d'altres addiccions). La coordinació amb els serveis sanitaris hauria de ser prioritària; en hores d'ara és extraordinàriament difícil.

FAMÍLIES, FEINES DE TEMPORADA, ÚS DE LES XARXES SOCIALS I SALUT MENTAL

Pilar, especialista en salut juvenil de l'IB Salut, certifica la **dificultat de la coordinació**. De fet, no podem coordinar (no es contempla dins l'horari de feina). Només podem assistir les derivacions més greus i no donem a l'abast. **No podem fer prevenció ni intervenció primerenca**. Considera que aquesta situació és molt greu i cada any va en augment.

La preocupació per la salut mental infanto juvenil va creixent. Cada any el problema és major i **no disposem dels mitjans per fer-hi front. Només podem atendre trastorns greus i fer-ne un mínim seguiment**. No disposem d'una cobertura que pugui prevenir, detectar de manera primerenca, prioritzar àmbits d'actuació i coordinar accions entre tots els agents que intervenen en l'educació d'un fillet (educadors, famílies, institucions, associacions, sistema sanitari, serveis de benestar social).

En aquests moments, **la prevenció del suïcidi és molt important**. S'ha convertit en un problema molt greu en l'àmbit juvenil que necessita abordatges precisos a curt, mitjà i llarg termini.

Tot plegat sembla que manquen o s'han perdut valors importants. Es cerca allò fàcil, allò econòmic i allò simple. No aconseguir-ho genera frustracions i malestar.

Els anomenats influencers són un model del que estem comentant: cobren per dir o mostrar benejades absurdes que els generen grans ingressos econòmics. Aquestes situacions ens superen. Dies ens anem a casa bloquejades. La situació ens supera.

SALUT MENTAL, PREVENCIÓ, COORDINACIÓ, MANCA DE MITJANS ESPECIALITZATS I INFLUENCERS

N'Anselm comenta que **el món educatiu va per una banda i la societat per una altra**. Ens separem i els objectius divergeixen contínuament. Això és molt preocupant, ja que les accions del món educatiu poden ser anul·lades per l'ambient social.

MÓN EDUCATIU I SOCIETAT: DIRECCIONS OPOSADES

En Vicenç afirma, de manera contundent, que **el grau de deteriorament dels infants petits no és un problema local; és un greu problema de molts països europeus** constatat des de diferents punts de vista. Les relacions familiars s'han deteriorat molt, la situació és greu i l'escola es troba sola. Cal reaccionar.

DETERIORAMENT DE LA INFÀNCIA

Pilar Benejam afirma que **considera que molts dels seus alumnes (de l'institut i de la universitat) tenen valors**; tenen, si fa no fa, els valors que ella comparteix i que ha treballat durant tota la seva vida i que ha intentat sempre inculcar i actuar de manera coherent.

Si bé és cert que el panorama no és engrescador, **les propostes d'acció i les alternatives que puguem plantejar s'han d'afrontar amb optimisme**. Ens cal analitzar la realitat i proposar noves vies, nous plantejaments.

L'escola té l'eina a la mà; l'escola ha d'ajudar des d'una visió optimista. L'escola s'ha de mostrar confiada en les seves possibilitats de canvi i de transformació. No podem renunciar i deixar fer. Cal actuar¹.

ELS JOVES TENEN VALORS, OPTIMISME I ACCIÓ DE L'ESCOLA

Jaume Gomila, en representació de les escoles de persones adultes de l'illa, va explicar breument el model que els ha aportat importants beneficis. Des del 1986 han combinat **tres modalitats de formació diferents: l'educació formal** (accés a titulacions oficials), **educació no reglada (o educació no formal)** que té per objectiu aprendre sense pressió; aprendre per gust (amb una gran oferta d'activitats variades a tots els municipis) i **l'educació informal**, en la qual les necessitats i les aspiracions de tota la comunitat educativa prenen protagonisme per aprendre junts.

Afirma que són presents a dotze llocs diferents. Podem considerar l'educació de persones adultes acull una franja d'edat al llarg de la vida: educació dels 18 als 99 anys o més si l'esperança de vida continua creixent. Considera que el plantejament és un

¹ En aquesta intervenció Pilar Benejam va fer dues afirmacions sobre la realitat de Menorca però no les he sabut contextualitzar. No record ni vaig anotar el lligam entre aquestes frases: *Qui s'ha venut al turisme? Els menorquins. Qui ha abandonat el camp: els pagesos*. Algú va prendre alguns apunts també, tal vegada us recordareu del lligam entre el paràgraf (L'escola té l'eina a la mà) i les dues frases que me van quedar deslligades.

model d'èxit, tot i que comparteixen moltes preocupacions que s'han posat sobre la taula en aquesta reunió.

Un dels aspectes que considera més greus és que, afirma clarament, **tenim massa persones en la franja de 16 a 18 anys rebutjats pels instituts**. Moltes d'aquestes persones són aparcades del sistema públic universal per causes molt diverses, però bàsicament per dificultats acadèmiques variades, per greus problemes socials i familiars, per viure en entorns molt desfavorits i per la pobresa. Tots, en algun moments de la nostra vida, podem necessitar suport i ajuda. Aquests al·lots rebutjats cerquen i no trobem. Construeixen una cuirassa (falsa) amb la qual amaguen les seves debilitats i patiments.

Aquesta realitat és molt dura. **La diversitat ens desborda de per tots els costats i la nostra feina és molt diferent a la d'ensenyar determinats continguts.**

Abans de plantejar-se abordar continguts acadèmics, afirma, cal abraçar-los primer; contenir-los, acollir-los, escoltar-los i minvar els seus nivells d'estrès i alerta. Arriben amb un nivell d'alerta molt alt. Exposa exemples colpidors.

Cal treballar a fons aquests sentiments, pors i patiments, transmetem que, primer de tot, venim a estar bé. Venim a compartir, asserenar-nos i quan sigui possible anem introduint temes.

Hi ha persones que venen molt ferides, molt. Si podem guarir-les veiem un salt educatiu notable. Comencen a motivar-se de nou i a confiar en les seves possibilitats. Inicialment es consideren nuls, inútils per aprendre qualsevol ofici o iniciar algun estudi. Poc a poc els anem guiant.

La realitat és que no estem preparats per fer el que estem fent, afirma contundent. Possiblement sabem aturar es cop... però què més podem fer?

ESTUDIANTS REBUTJATS, DIVERSITAT, ACOLLIMENT ABANS QUE CONTINGUTS, MANCA DE FORMACIÓ

Jara Sánchez, professora del màster de formació del professorat, afirma que **intenta descobrir els motius pels quals algú vol ser professor**; els demana: *per què sou profes? Pel sou? Per les vacances? Quins motius us mouen per fer-vos educadors? Quina motivació tens per estar al davant dels alumnes?* Aquestes qüestions ajuden a reflexionar.

Amb aquesta idea vol **transmetre la passió pedagògica per la matèria de la seva especialitat**, en aquest cas, la filosofia.

Afirma que **no es pot educar sense treballar continguts**: la filosofia, per jo afirma, m'ajuda a transmetre la meva passió pel coneixement. **No puc transmetre passió sense coneixements**. Si transmetem bé els coneixements els estudiants s'il·lusionen i es motiven.

Necessitem una visió més humana de l'educació i minvar el pes que tenen actualment les eines informàtiques, determinats programes molt conduïts o determinats mètodes que s'usen massivament (són fàcils d'aprendre, proporcionen resultats simples

i immediats però no generen coneixements profunds – el kahoot n'és un exemple –). Massa modernitats.

EL SENTIT DE SER MESTRE, PASSIÓ PER L'ASSIGNATURA, EDUCACIÓ I CONTINGUTS, VISIÓ HUMANA

En Vicenç afirma que **hem d'entendre l'escola com espai de socialització**. Aquesta idea té moltes implicacions.

ESCOLA COM ESPAI DE SOCIALITZACIÓ

Pilar Benejam considera que la suposada diferència entre ensenyar a pensar o ensenyar determinats continguts com geografia, filosofia o català. **No hi ha diferències entre ensenyar a pensar i ensenyar geografia: no podem ensenyar a pensar sense pensar en alguns continguts**. No podem no pensar en res ni ensenyar a pensar sense pensar sobre alguna cosa concreta. Separar ambdues coses no és una bona opció.

Ensenyant geografia (o el que sigui) ensenyem a pensar i també podem aconseguir que els estudiants es trobin a gust i bé.

S'ENSENYA A PENSAR ENSENYANT CONTINGUTS

Joan Coll afirma que **l'escola és la única institució que hi ha per lluitar per l'equitat**. Els alumnes no accedeixen als centres amb les mateixes condicions. Existeixen grans diferències que solen convertir-se en grans desigualtats. Si treballem des de l'equitat des de l'escola podem col·laborar en canviar la societat. **L'escola pot transformar si disposa de les eines necessàries**.

En Joan afirma, en relació al tema dels valors plantejat en diferents moments, que creu que no ha aconseguit ensenyar determinats valors que considera fonamentals. Necessitem formació des de noves perspectives.

Considera que necessitem, urgentment, professorat més ben format. Els estudis de magisteri han millorat però no és suficient. Necessitaríem un model més semblant a la formació dels metges: més anys, més pràctiques i més exigències.

Al davant de la situació social comentada necessitem **més coordinació amb els serveis externs**. Hi ha hagut experiències interessants en aquest camp però no han arribat a quallar ni s'han generalitzat. La coordinació s'hauria d'integrar en els horaris del professorat i també en els horaris del personal sanitari, assistencial, en els serveis de benestar social, en els policies tutors, en els educadors d'institucions concretes (biblioteques, ludoteques) i les reunions s'haurien de sistematitzar. Aquesta coordinació milloraria l'atenció a la diversitat i l'equitat.

LLUITAR PER L'EQUITAT, ESCOLA TRANSFORMADORA, FORMACIÓ, COORDINACIÓ SERVEIS EXTERNS

Natalia, com a representant de les famílies i membre del Consell Escolar de l'Illa de Menorca afirma que, durant la sessió, s'han fet moltes referències a la poca col·laboració de les famílies en l'educació. Des del seu punt de vista el problema s'ha de saber mirar

i valorar des de l'altra banda: **hi ha moltes famílies que volem col·laborar amb els centres i no els deixen o els posen pegues.** Afirmar que ha viscut molts exemples.

Hi ha centres que només volen determinades famílies. Existeix un cert rebuig d'un grup de professorat a col·laborar obertament amb les famílies. I alguns centres intenten acollir famílies i alumnes amb perfils predeterminats. Aquesta situació és molt visible a Maó i no només entre centres públics i centres concertats sinó també entre determinats centres públics i entre determinats centres concertats que entren en competència entre ells mateixos.

Natalia constata que hi ha centres en que les famílies no són ben rebudes i es fa evident. Globalment no hem aconseguit construir una comunitat educativa. És una llàstima; és un objectiu fonamental. Hi ha moltes famílies que mostren total predisposició a col·laborar i ajudar i es troben amb murs infranquejables.

Per acabar, afirma contundent que **les famílies no són el problema, són part de la solució.** És molt important guanyar-se la família. Convé no iniciar la relació qüestionant el que fan les famílies. Cal escoltar els seus raonaments, identificar els problemes que plantegen i intentar-los ajudar i orientar.

COL·LABORACIÓ DE LES FAMÍLIES, DIFICULTATS PER PART DE DETERMINATS CENTRES, FAMÍLIES: NO PROBLEMA, PART DE LA SOLUCIÓ

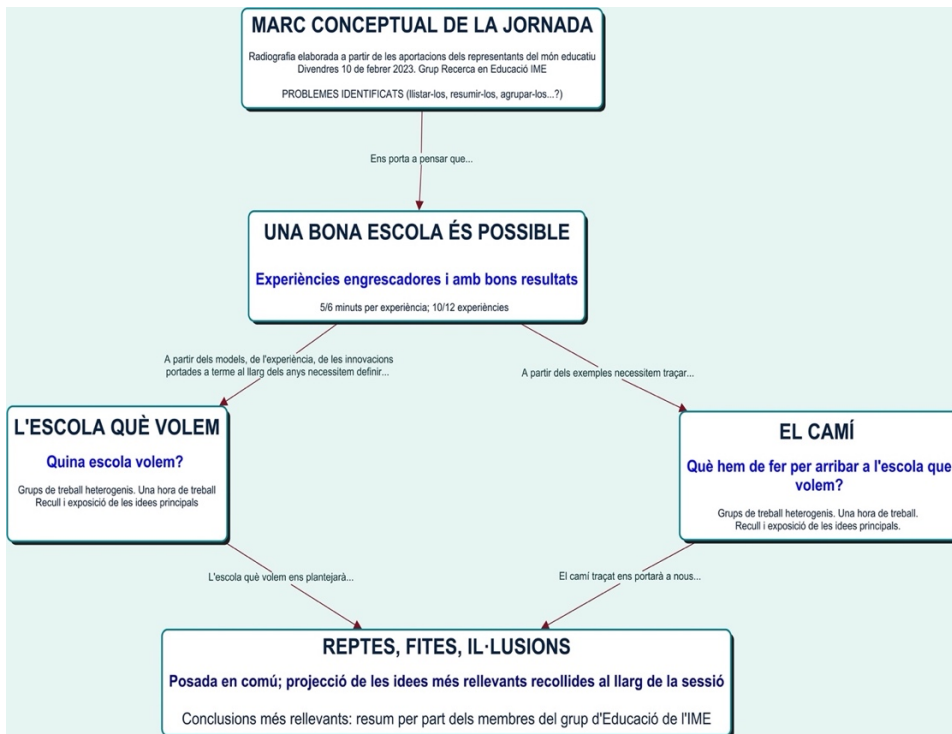
Només així aconseguiríem rompre inèrcies i obrir noves vies de col·laboració. Tots som conscients que no tothom participaria de cop i volta; cal generar confiança primer, demostrar que junts podem arribar molt més enfora i que la bona entesa és possible des de la bona voluntat.

Abans d'acabar la sessió, alguns participants van volen deixar constància que en cap cas volien posar en entredit les famílies en les seves respectives intervencions; van deixar constància d'un problema que comparteixen diferents col·lectius de professorat.

Nosaltres, per la nostra part, volem agrair profundament les reflexions i les aportacions comentades en una reunió extraordinàriament profitosa, àgil i interessant. No sempre podem afirmar que tots hem après molt i que la trobada ha assolit tots els objectius prevists: aprendre dels altres és bo, però aprendre amb els altres és millor.

Molts dels aspectes remarcats els hem treballat una mica en el document que us presentem, tot i que encara tenim moltes temes pendents de desenvolupar.

Aprofitem l'ocasió per recordar-vos la idea que en hores d'ara tenim de cara a la Jornada. Podeu veure que la dividim en quatre grans blocs: el marc conceptual, un esborrany del qual us presentem en aquest document; la constatació (a partir d'experiències reals) que una nova escola és possible; definir quina escola volem i quin camí hem de seguir per assolir els nostres objectius i fixar els nostres reptes, fites i il·lusions. Tot plegat ho resumim en aquest mapa conceptual:

I ELS INFORMES DE LA UNESCO: 50 ANYS DISSENYANT L'EDUCACIÓ MUNDIAL

Si bé en aquesta diagnosi fem referència a la realitat de l'illa de Menorca sempre hem de considerar que vivim en un món interconnectat. Les perspectives globals no són, ni de bon tros, incompatibles amb les perspectives locals. Sempre han de ser complementàries. Entremig ens trobem les perspectives dels estats en contínua tensió entre les globals i les locals.

Per avançar necessitem valorar la realitat més propera (llengua, cultura, territori) amb les realitats més llunyanes. Les tensions són inevitables quan els marges d'autonomia i de decisió es trepitgen uns amb els altres. Identificar les complementarietats hauria de ser la tasca prioritària de tots.

EL DRET A L'EDUCACIÓ

La UNESCO, organització formada per persones diverses procedents de diferents llocs del món, vetlla per garantir la perspectiva global. El seu treball és encomiable i, també, poc reconegut; són molts els estats que, tot i formar part de les nacions unides, mostren disconformitats i oposicions a les directrius que proposa la UNESCO. Aquests enfrontaments minven la capacitat d'acció de l'organització i retura, retarda alenteix l'assoliment dels objectius que es proposa. Objectius que, de manera clara, volen afavorir els sectors en risc arreu del món.

Des de la perspectiva educativa la UNESCO ha elaborat tres documents fonamentals que tota persona preocupada per l'educació hauria de conèixer, i no només ens referim als educadors. Aquests tres informes han marcat les línies d'acció de molts governs al llarg de més de cinquanta anys i han permès l'assoliment d'objectius molt rellevants a pesar de les dificultats i els entrebancs que s'han trobat pel camí.

Els informes internacionals sobre el desenvolupament humà manifesten clarament que la vertadera riquesa d'una nació està en la seva gent. Aquesta idea s'oposa a una que s'havia donat per vàlida implícitament: que l'augment de la renda per càpita d'un país implicava necessàriament l'augment del benestar humà. Aquest vell precepte capitalista s'ha demostrat absolutament erroni; mentre ha generat grans bosses de pobresa i acumulacions absurdes de capital en mans d'uns pocs.

Els informes (PNUD) van establir (a partir del 2004) quatre fites fonamentals per garantir el desenvolupament de totes i cadascuna de les persones en una societat moderna, democràtica i equitativa:

- Viure una vida llarga i saludable.
- Tenir accés a l'educació.

- Tenir accés als recursos necessaris per una vida digna.
- Participar en la vida de la comunitat.

És evident que l'accés a una educació inicial de qualitat permetrà el desenvolupament i l'assoliment de les altres fites. Per aquest motiu, l'accés a l'educació és fonamental. Cal tenir en compte que no tots els països tenen reconegut aquest dret i molts dels qui el contemplen presenten importants limitacions per qüestions econòmiques, socials, ètniques o físiques.

Treballar en aquesta direcció esdevé una prioritat absoluta. L'educació (en majúscules) ha d'aplicar metodologies i estratègies que permetin el foment de la curiositat, la llibertat de pensament, la creativitat i el pensament crític i fonamentar els valors de cooperació, treball en equip, respecte, autonomia personal i convivència en la diversitat.

Aquesta escola (en sentit ampli) presenta dues vessants: una individual (el desenvolupament personal) i una de caràcter social (per la convivència i la cohesió social). L'aspecte social i l'educatiu s'han d'enfocar conjuntament.

Aquest dret a l'educació esdevé en el dret d'aprendre en un model d'ensenyament no igualitari que atengui als alumnes com éssers únics, enfocant la diversitat dins el paràmetres del considerem normalitat.

L'escola ha de ser una institució que senti i aprengui i la tasca del docent no ha de ser només ensenyar, sinó aconseguir que tots aprenguin. En aquest model educatiu el fracàs no és possible.

ELS INFORMES DE LA UNESCO

El primer informe fou publicat el 1973 per Faure i el seu equip: *Aprender a ser. La educación del futuro.*

En aquest document se planteja repensar el model educatiu i allunyar-se del que anomena vells currículums academicistes que només acumulen matèries i coneixements i aposta clarament per nous aprenentatges que permetin a hom aprendre al llarg de tota la vida:

- Aprendre a pensar de forma crítica i lliure
- Aprendre a estimar el món i fer-lo més humà
- Aprendre a realitzar-se en i mitjançant el treball

Entre d'altres objectius es proposa assolir l'escolarització universal, posant més l'accent en l'aspecte quantitatiu que en el qualitatiu, donades les mancances d'accés a l'educació per part de milions de persones i la necessitat de dotar dels mitjans tècnics necessaris i del professorat que ho hauria de fer possible.

Parla de racionalitzar i humanitzar l'ensenyament: l'escola ha d'estar feta pels fillets; no els fillets per l'escola. Proposa superar la perspectiva autoritària i jeràrquica de molts centres educatius i parla de l'educació com a eina compensadora de desigualtats, en el marc d'un sistema democràtic, obert i sense barreres socials.

Ens hauríem de plantejar si, després de més de cinquanta anys, s'han assolit aquestes fites i en quin grau.

El 1996, Delors i els seus col·laboradors redactaren el segon informe: *La educación encierra un tesoro*. En ell es planteja el concepte de ciutadà del món i la necessitat de viure i conviure en la diversitat, reconeixent els drets individuals i col·lectius de hom. Planteja quatre pilars fonamentals que haurien de desenvolupar tots els sistemes educatius:

- Aprendre a conèixer.
- Aprendre a fer.
- Aprendre a viure junts, aprendre a viure amb els altres.
- Aprendre a ser.

L'informe repte a descobrir el potencial tresor que tots portem a dins. L'educació hauria de permetre la realització plena de cada persona, allunyant-se de concepcions instrumentals. L'objectiu aprendre a ser implica anar molt més enllà d'una determinada formació.

Planteja la construcció d'un món més solidari i humà, convertint l'educació en un instrument de cohesió social, d'atenció a la diversitat i de lluita contra l'exclusió social. En aquest document es planteja la interdependència entre el món social i l'educatiu: superar les creixent desigualtats per garantir una millor cohesió social i valorar i dignificar la vida de totes les persones per damunt de la seva procedència, cultura, maneres de fer, d'estar o de relacionar-se és un dels grans reptes de l'escola. Però l'escola sola no pot assolir aquests objectius, necessita de la implicació de tots els actors socials, públics i privats, col·laborant conjuntament. Per aquest motiu, els diferents col·lectius que van impulsar *l'les per a un pacte* exigíem un gran pacte social i educatiu.

L'informe Delors reconeix que els objectius plantejats a *Aprender a ser* no s'han assolit i l'escola (sempre ens hi referim en genèric, en el sentit més extens del mot) s'ha anat convertint en part del problema i no en part de la solució de l'exclusió social. Argumenta que, més que mai, s'ha de lluitar contra el fracàs escolar: aprofundint en la personalització dels aprenentatges i retornant els exclosos al sistema educatiu amb nous plantejaments.

També proposa que l'escola prepari per la participació en els afers públics, que anomenem alfabetització política. I, finalment, critica l'ensenyament excessivament preocupat per la productivitat i el creixement econòmic. L'educació s'ha de preocupar per la persona, per les seves capacitats,

motivacions, actituds i aptituds (el tresor que tots portem a dins); ha de respectar el medi ambient i ensenyar la importància que té per les nostres vides i també ha d'ensenyar a respectar i valorar la diversitat de persones, tradicions i cultures de totes les col·lectivitats humanes.

El darrer gran informe, *Replantear la educació, ¿Hacia un bien común mundial?* Elaborat per Bokova i els seus col·laboradors el 2015 encara va més enllà. Reclama una concepció humanista de l'educació. El desenvolupament personal i social s'ha de basar en els principis de respecte a la vida i a la dignitat humana, la igualtat de drets i la justícia social, el respecte a la diversitat cultural, la solidaritat internacional i la responsabilitat compartida.

Novament, l'informe s'allunya de les visions més tradicionals (el que constata que els canvis són molt lents) i proposa:

- Potenciar la dignitat i el benestar personal.
- Augmentar i millorar les relacions amb els demés.
- Tenir esment de la natura i lluitar contra el canvi climàtic.
- Desenvolupar un conjunt de competències transferibles a moltes situacions i contextos: comunicació, alfabetització digital, resolució de problemes, treball en equip i esperit d'empresa.

L'informe està estructurat en quatre grans apartats que pretenen aprofundir en la línia reflexiva i humanista per repensar i actualitzar el sentit de l'educació en el nou context mundial:

- La primera secció fa referència al desenvolupament sostenible com a preocupació essencial. Proposa pensar el benestar des dels altres contextos: qualitat de vida de les persones des de perspectives holístiques, incloent el dret a viure en un ambient sa i en harmonia amb la mare terra.
- La segona secció referma la visió humanista. S'allunya del concepte de capital humà i posa el seu focus en el respecte a la vida, la dignitat i el benestar de totes les persones. La inclusió, en aquest marc, esdevé necessària.
- En tercer lloc formula polítiques educatives davant la complexitat creixent del món. I enumera quatre qüestions fonamentals a tenir en compte:
 - Superar la creixent desconexió entre l'educació formal i el treball. Aquest és un dels problemes que plantegem en el debat durant les jornades.
 - Cal arribar a acords internacionals per al reconeixement del coneixements i de les competències adquirides. La mobilitat creixent fa molt més necessari aquests grans acords.
 - Cal dotar de significat (nou) el concepte de ciutadania; la inclusió tornar aquí com a concepte més necessari que mai: cal reconèixer i considerar la diversitat de maneres de ser, de viure i de relacionar-

se, allunant-se progressivament de concepcions eurocentristes o nacionalistes exclusivistes.

- Finalment, caldria dotar de major autonomia als organismes internacionals, en detriment dels Estats. Els problemes més greus són transnacionals. El canvi climàtic o l'augment de la pobresa o de la concentració de riquesa no entén de fronteres.
- Finalment, el document aborda la pregunta que formula en el títol: l'educació, és un bé comú? Aquest potencial bé comú mundial supera l'àmbit del que considerem públic; va més enllà i implica el caràcter col·lectiu de l'educació i la necessitat d'entendre-la com un procés participatiu de tots els actors socials. El sistema de patents o la protecció intel·lectual del coneixement limiten el democràtic accés de tothom al bagatge acumulat al llarg de la història.

Aquest informe, a diferència del primer, se centra en els aspectes qualitatius, de la qualitat de l'ensenyament i de la seva efectivitat o impacte en la vida de les persones. Intenta centrar-se en els entorns d'aprenentatge i en nous enfocaments que permetin assolir una major justícia social, més equitat social i més solidaritat mundial.

Incideix, novament, en el gran problema que ja plantejà l'informe de 1996: **la necessària inclusió que no exclogui ni margini**. Constata que la desigualtat social s'ha agreujat a causa de la globalització econòmica i l'augment de les diferències entre països i dins de cadascun d'ells. La desigualtat en els ingressos fomenta l'exclusió social i socava la cohesió social. L'educació no ha estat capaç de treballar en aquesta direcció; en molts casos, com ja apuntava Delors, ha contribuït a eixamplar-la, instaurant dos tipus d'educació en funció de les rendes de les famílies (escoles públiques, escoles privades o escoles públiques competint entre elles pels sectors benestants de la societat).

La situació és insostenible: la meitat de la riquesa mundial pertany a l'1% de la població i l'altra meitat al 99% restant. Aquest darrer informe demana més justícia, menys bretxa social, majors drets humans per a tots i menys persones en situacions indignes.

L'educació esdevé, més que mai, d'una importància radical en la formació dels éssers humans. L'educació ha de ser el motor del desenvolupament sostenible i la clau per aconseguir un món millor. Viure una vida digna és un repte molt més antic que els tres informes esmentats: s'inicia en la declaració universal dels drets humans en els que es fa una crida als educadors com a constructors d'aquesta dignitat.

Els temps històrics no són els temps personals; els temps històrics són llargs períodes que, sovint, ultrapassen les nostres vides. Però els canvis que demanen aquests estudis s'han de concretar al llarg de la vida de les persones. Viure una vida digna és una qüestió de l'aquí i l'ara. Ajornar aquest repte implica

menysvalorar la vida de milions de persones que, malauradament, no podran viure dignament, mentre que unes minories es permetran una vida d'abundància i d'excessos.

Totes les vides són importants. És hora de deixar d'emmirallar-nos en personatges de dubtosa coherència i treballar, conjuntament, en projectes comuns més enllà de la gestió de les diferents administracions. Els canvis que es consoliden sempre neixen en col·lectius anònims cohesionats. Entre tots fem el món: som els protagonistes de la història i ens ho hem de creure.

Pensar, col·lectivament, la construcció de futurs alternatius implica el lliure accés a tot el coneixement.

L'educació ha d'estar en constant revisió. L'educació ha d'assumir el passat i repensar-lo; ha de viure en el present i qüestionar-lo i ha de projectar un futur desitjat, una utopia creadora de desenvolupament i d'oportunitats per a tots.

Els tres informes són complementaris, tenen en compte l'anterior, amplien el seu abast i l'adapten a les necessitats i problemes del món. Del seu anàlisi se desprenen importants conclusions i s'apunten problemes que se venen arrossegant des de fa massa temps: a pesar de tots els esforços realitzats, els sistemes educatius encara no són capaços de reduir clarament les desigualtats d'origen dels fillets, molt possiblement per la magnitud de les necessitats que ha d'atendre.

Per avançar decididament cap a una major equitat no és suficient el desenvolupament de polítiques i programes des dels ministeris, tot i ser un element a tenir en compte. No podem oblidar que la vertadera innovació i canvi educatiu sempre es produeix en els centres educatius a partir d'equips de professorat motivat i ben capacitat.

RESISTÈNCIES

La realitat és que segueix existint un important desfasament entre el que s'aprèn a l'escola i el que se necessita pel dia a dia i per fer front als problemes enormement complexos del món. Els currículums s'omplen d'assignatures no relacionades i estan molt centrats en una concepció de la intel·ligència molt intel·lectual i academicista, impossibilitant el desenvolupament de la creativitat i la capacitat de transformació.

Aquesta visió academicista ensenya a separar, compartimentar i aïllar coneixements. I el que necessitem és una visió global sobre els problemes que no poden ser resolts des d'una única disciplina per molt especialitzada que estigui.

NOUS ROLS

La formació del docents ha de permetre endinsar-nos en nous rols i noves relacions. El paper del docent com a persona que transmet coneixements als alumnes necessita de nous enfocaments. Els docents han de ser persones sòlidament formades per saber analitzar i ensenyar a valorar les fonts d'informació (accessibles des de qualsevol lloc) per tal que els alumnes aprenguin a distingir, avaluar, decidir i usar les informacions adquirides i reflexionar-hi detingudament per convertir-les progressivament en coneixements ben relacionats.

El primer informe ja plantejava la necessitat de canviar el rol inicialment passiu del mestre: d'un docent transmissor de coneixements a un docent més innovador i reflexiu. Definia les noves tasques: valorar, classificar, discernir, orientar més que transmetre coneixements. Fomentar el pensament crític i autònom dels estudiants i educar en valors eren noves obligacions dels educadors. Els anys 70 ja es demanaven funcions als mestres que encara no s'han acabat de generalitzar: aprendre a viure, aprendre a aprendre al llarg de la vida, aprendre a pensar, aprendre a estimar el món, aprendre a ser creatius...

El segon informe, Delors, destaca la necessitat de que els mestres treballin la curiositat pel coneixement, el gust i el plaer d'aprendre, d'encendre la llumeta de l'aprenentatge i oferir als estudiants les eines i les orientacions necessàries per avançar.

L'informe Delors demana que els educadors preparin per les capacitats d'accés a la societat del coneixement i aconseguixin que l'educació, l'escola fos més atractiva i no generés rebuig, especialment entre alguns sectors desfavorits. Els mestres han de ser agents de canvi que treballin per una societat més justa i democràtica. Per aconseguir-ho s'ha de millorar la formació inicial i permanent del professorat, les condicions de treball (amb notables diferències entre països) i el reconeixement social (força divers en funció dels països i, posat en entredit últimament). Aquests tres factors (agents de canvi, condicions de treball i reconeixement social) han de permetre millorar la qualitat de l'educació arreu del món. Recordem que en el primer informe parlaven més de quantitat que de qualitat: calia assegurar, primer, l'accés universal a l'educació bàsica.

L'informe de 1996 proposa algunes qüestions com d'obligat compliment per a tots els nous ensenyants:

- Han de ser capaços de generar el desig d'aprendre, investigar i descobrir.
- Han de formar generacions de persones lliures, responsables capaces de viure la seva vida de manera plena i digna.
- Han de saber treballar la formació d'actituds per a l'estudi. Se'ls demana professionalitat i actituds i comportaments positius vers els coneixement; rigor i perseverança en el treball i en l'estudi que esdevingui un model al davant dels seus estudiants.

- A més d'impartir coneixements han de saber ajudar als alumnes a trobar, organitzar i usar els coneixements apresos.
- Han de deixar de ser transmissors de respostes tancades i úniques i convertir-se en un potenciador de preguntes, dubtes, interrogants i saber guiar-los en la recerca de respostes i solucions. Cal deixar que l'alumne pugui pensar, consultar, buscar, raonar, argumentar i que aprengui a consolidar els aprenentatges i usar-los en diferents contextos.
- Els docents han d'esdevenir models de comportament; se'ls reclama coherència entre el discurs i els valors, honestat en els seus actes i valoracions, humilitat en el seu procedir, capaç d'admetre els errors i rectificar-los i mostrar-se disposat a seguir aprenent en qualsevol moment i situació. La gran força dels docents, conclou l'informe, és el seu exemple.

La situació que planteja obligava a replantejar completament la formació de mestres, dotar de més recursos i oferir una formació permanent obligatòria i ajustada a les necessitats de cada context. No cal dir que hem quedat molt endarrerits en aquests aspectes. Contemplats aquests requeriments a més de trenta anys vista, els resultats són realment decebedors.

L'escola no respon a les necessitats socials, canviants i complexes, i, en molts llocs, ha quedat com suspesa a l'aire esperant no sabem molt quins canvis que permetin aterrar, analitzar, entendre, actuar i transformar la societat.

L'informe del 2015, *Repensar la educació*, fa seus els requeriments de l'informe Delors i centra els seus esforços en la capacitació professional, en oferir unes condicions de vida i laborals més d'acord amb les noves necessitats i aconseguir atraure als estudis de magisteri als millors estudiants. En aquest darrer aspecte, algunes universitats i alguns països han avançant significativament.

Informes complementaris als esmentats (informes de seguiment de l'educació per a tots, l'informe cap a un aprenentatge universal, allò que un filllet hauria d'aprendre i els informes de progrés PNUB de 1999, 2000 i 2004) identifiquen quatre grans reptes mundials:

- **El primer és garantir el dret a l'educació de tots els fillets i les filletes del món en edat escolar.** No tots els països reconèixer aquest dret en igualtat de condicions. En paral·lel, molts fillets abandonen el sistema obligatori abans de l'edat el que repercuteix greument en la seva formació i possibilitats.
- **En segon lloc cal humanitzar l'escola, els processos educatius i els resultats que es deriven dels aprenentatges.** La riquesa d'un país és la seva gent i no tant els ingressos i els recursos naturals i materials que pugui posseir. Des d'aquesta perspectiva, l'informe de 2015 demana el replantejament dels continguts, les capacitats i les competències que s'han d'adquirir a l'escola. Els aprenentatges a l'escola han de preparar per la vida, no només per seguir altres estudis. L'escola i l'educació han de treballar per l'erradicació de les desigualtats.

- **El tercer repte és el dilema que es planteja entre allò local i allò universal.** L'escola ha de saber compatibilitzar l'educació de les singularitats i les unicitats de cada persona amb la idea de ser també ciutadans del món. Aquesta concepció demana un gir radical de les polítiques educatives.
- **El quart repte que ha d'afrontar l'educació és el desenvolupament humà, ecològic, social i econòmic sostenible.** El medi ambient i els éssers humans es degraden conjuntament. Per tant, l'educació ha d'assumir la missió d'obrir camins per fer possible aquests desenvolupament sostenible. És evident que s'han de canviar les actuals pautes de desenvolupament, producció, consum i comportament.

En relació als mestres aquest darrer informe afirma que el factor més determinant per la qualitat de l'educació és, sense cap tipus de dubte, millorar la formació i les condicions laborals del professorat.

Els mestres han de fomentar la creativitat, la motivació per aprendre, el valor del descobriment d'allò desconegut; al mateix temps han de demostrar capacitat pedagògica, motivació per aprendre, creativitat i col·laboració. Han de dominar perfectament la matèria o matèries que imparteixin i posseir multitud de recursos didàctics i metodològics. I han de ser capaços de construir coneixement juntament amb l'alumnat i generar pensament crític i autònom sotmetent les informacions i els coneixements a l'anàlisi i la reflexió asserenada.

També han de ser capaços de crear aules i escoles autènticament inclusives. Massa fillets i filletes són exclosos de les aules per diferents causes. Els docents han de confiar en les persones que eduquen, en la capacitat que hom té d'aprendre, independentment de les seves limitacions. Aquest són aspectes que abordem en les jornades que estem dissenyant. La inclusió educativa exigeix una perspectiva social: la inclusió social. Generar sinèrgies entre institucions més enllà de l'escola i arrelar els fillets i les filletes a un entorn concret són fites de tots; no només del sistema educatiu.

Finalment, recordar que la qualitat d'un sistema educatiu té com a sostre la qualitat dels seus docents. Per tant, el nivell educatiu d'un país depèn de la formació inicial, motivació i capacitat d'aprenentatge permanent del professorat.

S'afirma de manera contundent que **els sistemes educatius no aconseguiran millorar els resultats si s'insisteix en continuar fent les mateixes coses que van tenir èxit en el passat.**

Pertoca a les Facultats d'Educació fer front a les complexes dinàmiques socials actuals i formar adequadament als futurs professionals de l'educació:

- Han de formar persones íntegres, capaces de respondre èticament als reptes que sens plantegen.

- Han de saber dotar als futurs mestres dels coneixements necessàries per viure la vida (capacitats per a viure) i desenvolupar les competències que permetin la seva tasca futura.
- Les Facultats d'Educació han d'esdevenir centres de referència en innovació i bones pràctiques educatives, ensenyament i aprenentatge, metodologies docents i avaluació educativa. Han d'esdevenir centres de recerca punters en innovacions i estar oberts a la societat, col·laborant directament amb els centres educatius. El seu professorat hauria d'haver exercit en escoles i tenir experiència en aules de diferents etapes.
- Han d'aconseguir sensibilitzar al seu alumnat de la necessitat d'assumir rols de compensació de desigualtats, gestor de la diversitat i generador de capacitats resilients.
- Per fer front a un alumnat cada vegada més complex i divers han de saber treballar de manera individualitzada sense perdre de vista el grup i han de disposar de coneixements extensos d'antropologia, de pedagogia, de psicologia i de les altres ciències de l'educació, sense oblidar els avenços sobre el coneixement del funcionament de la nostra ment.
- Han de ser capaços d'innovar, d'adaptar-se a noves realitats i fer front a nous problemes.

Les relacions també han de canviar: cal respectar profundament les diferències, evitar que es puguin convertir en desigualtats; estar atents als diferents ritmes d'aprenentatge; no deixar ningú enrere i saber plantejar reptes de coneixements continus des d'un profund sentit d'empatia i afectivitat per comprendre i confiar amb les diferents realitats de tots i cadascun dels estudiants. Cal entendre la singularitat des d'un enfocament inclusiu. **Aïllar sistemàticament els alumnes amb dificultats augmenta el risc de fracàs. I, al mateix temps, intentar tractar-los igual (des d'un concepte d'igualtat mal entès) augmenta les diferències i les desigualtats.** Grups homogenis i contextos segregats provoca la despersonalització de molts que resten, progressivament, al marge de la societat per no encaixar en uns estereotips de normalitat que no existeixen.

El clima, els entorns i els contextos d'aprenentatge també han de canviar. La simple disposició del mobiliari pot canviar el sentit de les relacions entre les persones. Aquest clima ha de permetre la creació de relacions estables i segures on cada persona pugui aportar quelcom d'important a la construcció global dels aprenentatges i on qualsevol aportació sigui valorada. Aquests entorns han d'esdevenir espais emocionalment saludables i segurs:

Para aprender de forma eficaz hace falta tener deseos de hacerlo y tener los ojos abiertos para ver, la mente despierta para analizar, el corazón dispuesto para asimilar lo aprendido y los brazos prestos para aplicarlo.²

² SANTOS GUERRA, M. A. (2012): La escuela que aprende. Madrid: Morata. Pàg. 17.

Els mestres (en majúscules) han de saber transmetre allò que la humanitat ha après sobre sí mateixa i sobre el món natural al llarg de mil·lennis, tot el que ha sabut crear i ensenyar a destriar allò que seria fonamental per conuiu pacíficament i amb el màxim benestar possible.

L'educació és un servei públic de primer ordre; açò exigeix dels educadors coneixements profunds adquirits i mantinguts a través d'estudis rigorosos i continus. Exigeix, també, sentit de responsabilitat personal i col·lectiva que han d'assumir per garantir el benestar i l'aprenentatge de tot el seu alumnat.

Només, des d'aquestes perspectives, els sistemes educatius podran respondre a les noves necessitats i contribuir, decididament a la transformació social.

Quadre resum de les idees que desenvolupa l'informe de la UNESCO de 2015 i estudis posteriors:

Concepcions educatives del segle XIX i XX	Nous principis a partir del nou segle XXI
Educació fonamentada en les lliçons impartides pel professorat. Importància dels èxits personals.	L'educació es considera un projecte públic, un compromís social compartit: educar per la ciutadania i per promoure els drets humans.
L'educació s'impartia a partir d'un pla d'estudis organitzat entorn una taula d'assignatures i uns temps determinats.	Els plans d'estudi s'haurien de desenvolupar a partir del coneixement compartit ecològic, intercultural i interdisciplinar. Educar per a una perspectiva global.
L'ensenyament era concebut com una pràctica solitària.	L'educació es fonamenta en la col·laboració i en el desenvolupament de la responsabilitat, l'empatia, el pensament creatiu i les habilitats socials i emocionals.
Les escoles s'organitzaven seguint una estructura independentment del seu context.	L'aprenentatge succeeix en molts llocs diferents, no només a l'escola. Les escoles s'han de redissenyar i adaptar als diferents contextos particulars i treballar conjuntament amb la societat.
L'educació s'organitzava per ensenyar a grups d'estudiants de la mateixa edat en institucions especialitzades i tancades. Acabava quan se pensava que la persona ja podia accedir a la vida adulta.	L'educació s'obre a la diversitat d'ambients, situacions, contextos i entorns. Se considera que sempre ens podem educar, no només en el període escolar. S'aprèn al llarg de la vida i en molts llocs. Se fonamenta en el diàleg permanent i l'acció sobre el medi.

	<p>Per aconseguir generalitzar aquests nous conceptes s'han de reduir el nombre d'alumnes per aula; aquestes no s'han de considerar espais tancats; han de treballar junts persones de diferents edats i els centres han d'estar dotats de materials i mobiliari que permeti el benestar, l'estudi i l'oci de tots.</p>
--	---

II DADES EDUCATIVES

IMPORTANT

Les dades que recollim aquí provenen dels informes de l'IME-OBSAM d'indicadors del sistema educatiu de Menorca dels cursos 2021-2022 i 2022-2023. En aquests informes hem trobat dades que no són suficientment clares. Pensem que en funció del moment en que van ser recollides o publicades, els resultats finals s'alteren una mica. Sigui com sigui, no hi ha diferències significatives. Parlem de petits percentatges no de dades contradictòries.

Per establir una evolució necessitem comparar totes les dades (tots els indicadors) entre els mateixos cursos (per exemple, matrícula a primària entre curs 2012-2013 i 2022-2023; professorat a l'illa entre els mateixos anys, 2012-2013 i 2022-2023). No podem comparar cursos diferents en funció dels indicadors. Ara bé, donades que les diferències són poc significatives incloem totes les dades recollides, independentment de l'any o curs amb les quals es comparin.

No podem oblidar que anar confegint aquest informe suposa manejar moltes xifres i moltes fonts i que **moltes equivocacions, de ben segur, seran pròpies i personals**. Hem revisat el document diferents vegades i en diferents moments. No el donem per acabat. Les dades van apareixent contínuament i en algun moment cal posar un punt. En cada revisió hem localitzat errors i omissions. De ben segur que a mesura que fem altres revisions, apareixeran aspectes nous. Les lectures asserenades per part d'altres persones sempre ens podran oferir noves mirades. Agraïrem totes les aportacions que permetin millorar i enriquir el document.

DADES DEL SISTEMA EDUCATIU DE L'ILLA DE MENORCA

A partir de l'**informe de 2022 sobre el Sistema d'Indicadors d'Educació**³, corresponent a l'illa de Menorca, elaborat per l'OBSAM per encàrrec del Consell Escolar de Menorca i del document d'anàlisi i valoració del ple del CEME de les dades incloses en el present informe hem anat recollint les idees generals, les conclusions, les dades i els comentaris per elaborar aquest capítol de la diagnosi.

Les dades dels indicadors d'educació a Menorca segueixen una tendència positiva: el percentatge de suspesos ha disminuït progressivament i el percentatge de graduació ha augmentat a totes les etapes educatives.

³ <http://www.cemenorca.org/contingut.aspx?idpub=10116>

chrome-

extension://efaidnbnmnnibpcajpcgiclfndmkaj/http://cemenorca.org/documents/documents/9b34379b-6739-48db-8294-fec113575503.pdf

Comparativament, les dades de Menorca, són les més positives del conjunt de les Illes.

També hem actualitzat les dades recollides en el Sistema d'Indicadors d'Educació 2022-23, elaborat per l'IME i l'OBSAM i encarregat pel Consell Escolar de Menorca que no apareix publicat a les webs respectives.

Com en l'anterior informe els indicadors segueixen una tendència positiva que es manifesta en **la reducció dels percentatges de suspesos, així com l'augment del percentatge de graduació a totes les etapes educatives**, tot i que s'indiquen algunes consideracions referides al curs 2019-2020 a causa de la pandèmia:

No obstant, no podem obviar que la situació extraordinària viscuda el curs 2019 – 20, a conseqüència de la pandèmia de la Covid –19, va suposar una alteració de certes dinàmiques i de l'evolució de tendències que es podien observar en les sèries temporals de dades. De forma general a secundària (ESO i batxillerat), a la finalització del curs 2019 – 20 es van obtenir uns millors resultats acadèmics, però hi ha un descens el curs 2020 – 21. Tot i que hi ha una certa recuperació en els resultats, per exemple, amb els percentatges d'alumnes que finalitzen el curs 2021 – 22 amb totes les assignatures aprovades, caldrà veure quina és l'evolució en els propers cursos.

Tot i que no hi ha grans diferències entre dones i homes, en termes relatius, elles generalment presenten uns millors resultats acadèmics, si atenem als percentatges d'aprovat, promoció o graduació.

Pel que fa la comparativa de dades amb el conjunt de les Illes Balears, s'observa també una evolució o resultats més positius en el cas de Menorca⁴.

Aquesta diferència poc significativa ja la comentem en un altre apartat on analitzem l'avaluació i la titulació.

Educació infantil

El primer cicle d'Educació Infantil va registrar una matrícula de **1061 de 0-3 anys, durant el curs 2020-21** que representa una taxa de matriculació al 48,5%, 5 punts percentuals inferior a la del curs anterior.

Al segon cicle, **3-6 anys, se van matricular 2231 alumnes**, el que suposa una disminució de quasi el 20% en relació al curs 2009-10. La taxa de matriculació es situa al 92%, 3 punts percentuals menys que el curs passat.

En relació a l'etapa d'educació infantil, **el curs 2022– 23 hi ha 1.258 infants de 0 a 3 anys** matriculats a la primera etapa d'educació infantil, xifra superior a la del curs passat. A la segona etapa d'educació infantil (**3 a 6 anys**) **la matrícula és de 2.109 infants**, i la taxa de matriculació del 94,4% dels infants d'aquesta

⁴ Allés, E. Sistema d'Indicadors d'Educació 2022. Observatori Socioambiental de Menorca de l'Institut Menorquí d'Estudis. Maó, 2023

edat. Tot i el descens en el nombre d'alumnes respecte el curs anterior, hi ha un increment de la taxa de matriculació.

Per la seva part, **l'Equip d'Atenció Primerenca** va atendre en el curs **2019-2020, 108 infants de 0 a 6 anys** amb necessitats específiques de suport educatiu, que representa un 3% del total d'alumnat matriculat.

L'Equip d'Atenció Primerenca va atendre en el curs 2021 – 22 a un total de 87 infants de 0 a 3 anys amb necessitats específiques de suport educatiu, xifra que representa el 7,9% de l'alumnat matriculat en aquesta franja d'edat.

Educació Primària

Matrícula. **5121 alumnes estaven matriculats a l'etapa d'educació primària durant el curs 2021-22**, que suposa una disminució del 9% en relació al curs **2009-10**. Un 75% d'aquest alumnat ho fan a centres de titularitat pública. La taxa de matriculació era del 95%, percentatge que es manté estable des del curs 2011-12.

El curs 2022 - 23 hi ha matriculats 5.045 alumnes a educació primària, que és un 1,7% menys que el curs anterior. En relació al curs 2012 – 13 el descens és del 10,5%. Tot i la baixada en el nombre d'alumnes en aquests cursos, la taxa de matriculació s'ha incrementat. El curs 2022 – 23 la taxa és del 95,7%, un increment de 3 punts percentuals respecte el curs 2012 – 13. Pel que fa a la distribució d'alumnes per sexe, la presència és equilibrada (48,3% dones i 51,7% homes). Aproximadament el 75% dels estudiants estan matriculats a centres de titularitat pública, i el 25% a concertats. Aquesta distribució es manté estable durant la sèrie de dades disponibles.

Ratios. **La ràtio a Menorca se situa en 18 alumnes per aula.** Una mitjana força positiva que ens hauria de fer replantejar algunes qüestions. El centres de titularitat pública presenten unes ràtios entorn al 18 alumnes, mentre que els centres concertats aquesta es situa entorn els 19 alumnes.

La ràtio alumne – grup el curs **2021 – 22 va ser de 19,5**, amb petites diferències segons la titularitat del centre. En centres públics la ràtio era de 19 alumnes – grup, i en els concertats de 21,2. Del curs **2022 – 23** només es disposa de dades parcials, dels cursos de 2n, 4t i 6è, amb unes ràtios que oscil·len entre **18,7 i 20**. Novament els centres concertats presenten unes ràtios lleugerament més altes que els de titularitat pública.

Rendiment acadèmic. En relació al rendiment acadèmic, un **89% de l'alumnat de sisè de primària va aprovar totes les assignatures del curs 2021-22**; un 6% va suspendre una assignatura i un 2% dues i un 3% va suspendre tres o més assignatures. Matemàtiques i Llengua Anglesa són les dues assignatures amb un percentatge inferior d'alumnat aprovat, amb el 95% i 96% respectivament, amb una lleu millora respecte el curs passat.

Pel que fa al rendiment acadèmic, en finalitzar el curs 2022 – 23, el 90,8% d'alumnes de 6è de primària va aprovar totes les assignatures. Aquest percentatge és 5 punts percentuals més alt que l'obtingut en el conjunt de les Illes Balears (85,9%). L'anàlisi de dades desagregades per sexe mostra com el 93% de les dones ho aproven tot, front el 88,7% dels homes. Pel que fa al percentatge d'aprovat en les matèries, a 6è, en totes s'assoleix un percentatge d'aprovat superior a 95%. Les matèries amb un rendiment més baix són matemàtiques (95,2%), llengua anglesa (96,7%) i llengua catalana (96,7%). Els resultats de dones i homes són similars, i només en dues assignatures hi ha una diferència superior a 2 punts percentuals (llengua anglesa i catalana).

El curs **2020-21**, gairebé la totalitat de l'alumnat de sisè de primària, un **99,5% va promocionar a ESO**. Aquest percentatge suposa un increment de 3 punts percentuals en relació al curs **2011-12** i és lleugerament superior al del conjunt de les Illes.

Gairebé la totalitat de l'alumnat de 6è d'EP del curs 2022–23 (un 99,4%), va promocionar a l'ESO. Aquest percentatge és gairebé igual als de cursos anteriors, i suposa un increment de 4 punts percentuals en relació als resultats del 2011 – 12. En relació als resultats obtinguts en el conjunt de les Illes Balears, el percentatge de promoció de Menorca és lleugerament superior gairebé tots els anys de la sèrie de dades disponible, tot i que el curs 2021 – 22 la diferència va ser de només 1 punt percentual.

Difícilment, les dades poden ser millors. Pensem que caldrà donar-li algunes voltes més.

Educació Secundària Obligatòria

Matrícula. En el curs **2021-22 hi havia 3788 alumnes** matriculats a l'etapa d'educació secundària obligatòria. El 76% ho fa en centres públics.

El curs **2022 – 23 hi ha matriculats a l'ESO 3.873 alumnes**, dels quals el 51,8% són homes i el 48,2% dones. Respecte al curs anterior hi ha un increment d'alumnes del 2,3%, i del 6,5% respecte als matriculats el curs 2012 – 13. La taxa de matriculació del curs actual es situa en el 94,1%, que suposa un increment d'1,5 punts percentuals en relació al curs passat. Pel que fa la distribució d'alumnes segons la titularitat del centre, aproximadament un 76% estan matriculats a centres de titularitat pública, i el 24% a concertats. Aquesta distribució és gairebé igual a la que hi ha a educació primària.

Ratio. La ràtio és d'**uns 22 alumnes per aula**; sense diferències significatives segons la titularitat del centre. La taxa de matriculació el curs 2021-22 és del 93% i es manté estable entre el 92% i 94% els darrers vuit anys.

La ràtio alumne – grup en el curs 2022–23 va ser de 23,4, amb petites diferències segons la titularitat del centre. En els centres públics la ràtio era de 23,7 alumnes –grup, i en els concertats de 22,5.

Abandonament escolar. La taxa hipotètica d'abandonament escolar a final de l'ESO és d'un 11%. Del total d'alumnat matriculat a 1r d'ESO el curs 2016-17, 89% estaven matriculats a 4rt d'ESO el curs 2021-22. **Aquesta dada presenta una evolució positiva i es situa en percentatges inferiors al conjunt de les Illes Balears.**

La taxa hipotètica d'abandonament escolar a l'ESO en el curs 2022-2023 és del 5,4%. És a dir, del total d'alumnat matriculat a 1r d'ESO el curs 2019-20, el 94,6% estan matriculats a 4t d'ESO el curs 2022-23. Aquesta taxa és devers 5 punts percentuals més baixa que la del curs anterior. Menorca presenta una evolució més positiva i amb una taxa d'abandonament més baixa que la que s'obté en el conjunt de les Illes Balears. Així, el curs 2022 – 23, mentre a Menorca hi ha la taxa del 5,4%, en el conjunt de les Illes Balears és del 15,3%.

Rendiment acadèmic. Un 71% de l'alumnat de 4rt d'ESO va aprovar totes les assignatures del curs 2020-21, quasi 10 punts percentuals menys que el curs anterior. Des del curs 2009-10 s'observa una disminució de l'alumnat amb assignatures suspeses i un augment de l'alumnat amb totes les assignatures aprovades. El percentatge de promoció era superior al 90% en tots els nivells, amb una evolució positiva, tot i que no podem oblidar que la diferència respecte a cursos passats és probablement degut a l'any excepcional viscut per la pandèmia.

El curs 2021 – 22, el 80,6% de l'alumnat de 2n d'ESO de Menorca va aprovat totes les assignatures, dada lleugerament superior a l'obtinguda en el conjunt de les Illes Balears (78,3%). Matemàtiques, amb un 79,3%, és la matèria amb un percentatge més baix d'alumnes que la van aprovar . A continuació, amb percentatges més baixos d'aprovats, hi ha les matèries de llengua castellana i catalana, amb un 87,3% en ambdós casos. Per la seva part, l'anàlisi desagregat per sexe ens permet detectar que les matèries que presenten percentatges amb majors diferències entre dones i homes són matemàtiques i història/geografia (en ambdós casos les dones presenten millors resultats).

El curs 2021-22, el percentatge de repetició es situa per sota del 5% a tots els nivells i és lleugerament inferior en relació al conjunt de les Illes. Tot plegat suposa una millora molt significativa tant en alumnes aprovats com en repeticions de curs.

El 70,8% de l'alumnat que finalitza 4t d'ESO, el curs 2022-23, té totes les matèries aprovades (10 punts percentuals menys que a 2n d'ESO). Si s'analitza aquest indicador tenint en compte la sèrie de dades temporal disponible, s'observa una evolució positiva, ja que el curs 2012-13 hi ha un 62,5% d'alumnes amb totes les assignatures aprovades, i un 16,6% amb 3 o més assignatures

suspeses. Les dades del curs 2021-22 desagregades per sexe no mostren diferències importants. El percentatge de dones amb tot aprovat va ser del 72,5%, per un 69,1% dels homes. En el conjunt de les Illes Balears van finalitzar amb totes les matèries aprovades el 59,2% d'alumnes de 4t del curs 2021 – 22.

El curs 2021–22 es van graduar el 91,4% dels alumnes de 4t d'ESO: el 93,1% de les dones i el 89,7% dels homes. En el conjunt de les Illes Balears es van graduar el 88,2% d'estudiants. Segons la titularitat del centre educatiu, es van graduar el 92,3% dels alumnes de centres públics i el 88,9% dels concertats. No obstant, el curs anterior la tendència va ser a l'inrevés. Per tant, les dades disponibles no ens permeten determinar una tendència. **La taxa d'idoneïtat a 4t d'ESO, és a dir, el percentatge d'alumnat que es troba matriculat a ESO en el nivell que teòricament li correspon per edat, del curs 2022-23 és del 76,8%.** Per tant, més d'1 de cada 5 alumnes no es troben al nivell que li correspondria per edat. En el conjunt de les Illes Balears aquesta taxa és del 72,3%.

Per la seva part, el percentatge de repetició d'aquest curs a 4t d'ESO a Menorca es troba en el 3,5%, gairebé 3 punts percentuals menys que en el conjunt de les Illes Balears (6,3%). Remarcant que els percentatges de repetició en els diferents nivells d'ESO s'ha reduït des del curs 2017–18, quan a tots els nivells hi havia més d'un 5% d'alumnat repetidor.

Batxillerat

Matrícula. 995 alumnes estan inscrits a tot el Batxillerat, durant el curs 2021-22, el que suposa un augment del 6% respecte el 2009-10. Devers un 60% dels matriculats són dones, diferència que es manté estable durant els darrers anys.

El curs 2022–23 hi ha matriculats 996 alumnes a batxillerat, una xifra gairebé idèntica a la del curs passat. Si es compara amb el curs 2009 – 10 hi ha un increment d'alumnes del 8,6%. La taxa de matriculació a aquesta etapa educativa és del 48,3%. Les dades d'alumnes desagregades per sexe mostren una major presència de dones: elles representen el 57,6% de l'alumnat del curs 2022-23, i el 42,4% són homes.

La majoria dels estudiants es distribueixen entre la modalitat de batxillerat científicotècnic (430 alumnes) i la d'humanitats i ciències socials (428). Tot i superar els 100 alumnes, la modalitat d'arts es troba a molta distància dels dos anteriors. Les modalitats amb una major demanda també són les que tenen una major oferta de places. El batxillerat d'arts, amb una menor oferta en comparació amb altres modalitats, es pot cursar a 2 centres educatius de l'illa de 2 municipis. En canvi, les altres modalitats es poden cursar a 7 centres distribuïts en 4 municipis.

El nivell d'ocupació de places a batxillerat a inici del curs 2022-23 es trobava entorn del 80%. Per tant, hi ha una oferta suficient de places en el conjunt de l'illa. No s'ha pogut analitzar la informació per modalitat de batxillerat.

Ratio. La ràtio d'alumnes – grup a batxillerat en el curs 2021–22 va ser de **22,6**, inferior al curs anterior. El 2022–23, la ràtio a 2n de batxillerat és de **23 alumnes** – grup. Per centres educatius s'observen diferències importants, oscil·lant la ràtio entre els 27 de l'IES Cap de Llevant, i els 17 de l'IES Pasqual Calbó.

Uns 477 alumnes es presentaren a la selectivitat el curs **2019-20**. Aquesta xifra es mantén al llarg dels darrers anys.

Rendiment acadèmic. El percentatges de promoció eren, respectivament, **del 88,7% a primer de batxiller i del 89,2% a segon**. S'observa una disminució significativa respecte el curs anterior, de la mateixa manera que s'observa a ESO. Els percentatges d'alumnat que promociona a Menorca és significativament superior al del conjunt de les Illes Balears.

En finalitzar el curs 2021 – 22, el 86,1% de l'alumnat de 2n de batxillerat havia aprovat totes les assignatures. Les dades desagregades per sexe mostren com el 89% de les dones ho van aprovar tot, mentre que en el cas dels homes ho fan el 81,9%. En la comparativa amb el conjunt de les Illes Balears, Menorca presenta novament un percentatge més elevat: 86,1% per un 73,2% de les Illes Balears.

El 89% dels estudiants de 2n de batxillerat es van graduar en finalitzar el curs 2021 – 22, xifra molt similar a la del curs anterior. Les dades desagregades per sexe mostren com en el cas de les dones es va graduar el 91,6%, i el 85,7% dels homes. En el conjunt de les Illes Balears els graduats van ser el 84% dels estudiants de 2n.

Abandonament escolar. La taxa hipotètica d'abandonament escolar a Batxillerat és del **5% (curs 2021-22)**, percentatge lleugerament inferior al conjunt de les Illes.

La taxa hipotètica d'abandonament escolar a batxillerat a Menorca, el curs 2022 – 23, és del 6,1%. Les dades desagregades per sexe mostren com, el curs 2022 – 23, la taxa d'abandonament és més alta en les dones (3,4%) que en els homes (1,9%). Això suposa un canvi de tendència respecte al cursos anteriors, quan la taxa d'abandonament masculina havia estat superior. No obstant, només es disposen de **dades desagregades des del curs 2019-20**, sèrie de dades massa breu per a poder extreure conclusions. En la comparativa amb el conjunt de les Illes Balears, la pèrdua de matricules a Menorca és inferior. En el conjunt de la comunitat autònoma la taxa d'abandonament és del 19%, que suposa un increment de més de 7 punts percentuals respecte al curs anterior.

Cicle formatius de Formació Professional

Matrícula. En el curs 2021-22, 1423 alumnes es van matricular a algun dels cicles formatius oferts a l'illa. D'aquests:

- 184 es van matricular a formació professional bàsica,
- 824 a cicles formatius de grau mitjà i
- 415 a cicles formatius de grau superior.

L'evolució de la matrícula es manté en augment des del curs 2014-15. L'informe elaborat per l'OBSAM a instàncies del Consell Escolar de Menorca afirma⁵:

En els darrers deu anys s'ha experimentat un augment del 40% en els matriculats de grau mitjà i d'un 66% en els de grau superior, mentre que els matriculats de formació professional bàsica es mantenen igual. La ràtio alumnes per aula a Menorca és de 8 alumnes per grup de Formació Professional Bàsica, 18 als Cicles Formatius de Grau Mitjà i al voltant dels 10 als Cicles Formatius de Grau Superior.

El curs 2022 – 23 hi ha 1.452 alumnes matriculats a formació professional..
La distribució d'alumnes per nivells és la següent:

- hi ha 211 alumnes a formació professional bàsica,
- 813 a cicles de grau mitjà i
- 428 a cicles de grau superior.

Dels 1.452 alumnes d'aquest curs, el 57,5% són homes i el 42,5% dones. Hi ha diferències segons el nivell formatiu. A formació de grau bàsic el 69,2% són homes i el 30,8% de dones, a grau mitjà el 60,5% són homes i 39,5% dones. I en els cicles de grau superior s'inverteix la distribució amb un 54% d'alumnes dones i un 46% homes. Una anàlisi més en profunditat de l'oferta formativa dels centres educatius de l'illa permetria detectar l'existència, o no, de segregació horitzontal d'homes i dones per famílies professionals i/o per titulacions impartides.

Ratio. La ràtio d'alumnes – grup s'incrementa a mesura que s'eleva el nivell de la formació professional. Així, el curs 2022 – 23 els cicles de grau bàsic tenen una ràtio de 9,4 alumnes – grup, superior a la del curs passat. En els cicles de grau mitjà hi ha una ràtio de 14,3 (igual que curs passat) i en els de grau superior és de 14,2 (descens de 2 alumnes – grup respecte el curs passat). Les dades desagregades per centres educatius permeten detectar, en alguns casos, importants diferències entre les dades del curs passat i l'actual.

⁵

chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcgclclefindmkaj/http://cemenorca.org/documents/documents/9b34379b-6739-48db-8294-fec113575503.pdf

Rendiment acadèmic. La taxa de graduació dels cicles de grau mitjà i superior al tercer any de matricular-se és del 54% i del 61% respectivament (Informe 2021-22). Tot i l'augment de matriculats als cicles formatius sorprèn que gairebé la meitat no aconseguen el títol al tercer any de matricular-se. Alguna cosa no acaba de rutllar. S'hauria d'analitzar a fons.

La taxa de graduació dels alumnes que en el curs 2020 - 21 van iniciar la formació de cicles de grau mitjà i superior és del 56,2% i 51,7% respectivament. De confirmar-se aquestes dades suposaria, en els dos casos, un descens d'aproximadament 15 punts percentuals respecte als alumnes que van iniciar la formació en el curs 2019 – 20. No obstant, també pot podria tractar-se que resta pendent l'actualització de dades, ja que els percentatges entre els 2 i els 3 anys es mantenen pràcticament idèntics.

Les dades d'inserció laboral de les persones que es van graduar en formació professional el curs 2017 - 18, una vegada passats tres anys de la finalització dels estudis, mostren com, **estan ocupats el 49,1% dels titulats en formació bàsica, i entre un 63% i 66% dels titulats en grau mitjà i superior.** De forma generalitzada, amb el pas del temps des de la graduació, hi ha una evolució positiva de la inserció laboral. No obstant, a l'any 2020, a causa de la crisi econòmica derivada de la pandèmia de la Covid – 19, aquesta tendència es va veure interrompuda, i en casos també es produí un retrocés. En una comparativa de la taxa d'inserció laboral de Menorca amb el conjunt de les Illes Balears s'observa com, en la formació bàsica els percentatges son molt igualats. En canvi, en cicles de grau mitjà i superior, Menorca presenta percentatges lleugerament més baixos d'inserció.

Algunes reflexions sobre la Formació Professional

Entre aquestes dades apareixen alguns aspectes preocupants: **184 alumnes a la formació professional bàsica és una xifra preocupant el 2021-22 i 211 el curs 2022-23.** Recordem que són persones que no han aconseguit treure el títol de secundària obligatòria i reben unes classes de continguts acadèmics bàsics i aprenen els rudiments d'un ofici. Són persones que han patit, durant gairebé bona part de la seva escolarització, el que anomenem fracàs escolar: han suspès moltes assignatures i han anat passant de curs o han repetit sense èxit. Aquests alumnes presenten múltiples problemàtiques (familiars, socials, desarrelament, maltractaments...); ara bé, alguna cosa no acaba de rutllar si durant dos cursos més (pràctiques incloses) no assolixen el títol i més tenint en compte que poden rebre una atenció molt personalitzada (8 alumnes per aula amb un professor poden fer molta feina i aconseguir, junts, la majoria d'objectius).

Molt possiblement, el programa, la metodologia i l'avaluació no son adequats a les necessitats i mancances d'aquests alumnes. Una adequada tutorització que incideixi en aspectes personals hauria de donar molts millors resultats⁶:

⁶ *Cosas que funcionan en educación.* El País Educación, dimarts 21 de març de 2023

Un ambicioso programa de tutorías, entendida como instrucción individual (o casi: como mucho, en grupos de cuatro alumnos) integradas en el horario escolar ordinario es una de las fórmulas más eficaces para ayudar a los estudiantes (...). La idea es establecer una relación personal que se mantenga a lo largo de un curso. La base de esta intervención es esa relación (...). Ponerlo en marcha de forma estable redundaría especialmente en los chicos más desfavorecidos.

La formació professional bàsica millora la taxa d'inserció segons passen els anys. Són múltiples les variables que intervenen: la situació familiar, la familiaritat amb algun sector productiu, la recomanació per part d'algun empresari o comerciant, unes bones pràctiques o l'acumulació de feines i experiències diferents.

En el cas dels cicles de grau mitjà i superior la taxa d'inserció és inferior. L'oferta de cicles formatius és notable i s'intenta que responguin a la realitat laboral de l'illa. Però no sempre és així. El monocultiu turístic prioritza feines poc qualificades i feines de temporada: cambrers, mà d'obra del sector de la construcció sense formació... Les feines que impliquen un mínim d'especialització (conductors, cuiners, electricistes, fontaners...) no troben aquests perfils a l'illa. Són molts qui busquen i contracten persones de la península. Així i tot, durant el pic de la temporada turística, molts serveis no donen a l'abast.

Per altra banda, tot i el creixement econòmic, el número de persones aturades a l'illa gairebé mai baixen de 2500 persones. Un atur estructural que no sembla que pugui ser absorbit. Se'ns fa difícil entendre com aquestes persones no puguin accedir mitjançant una àgil i adequada formació. No es demanen títol universitaris, es demanen carnets de conduir, carnet de manipulador d'aliments, una mínima experiència en el sector o algun certificat d'algun curs del SOIB o d'altres institucions.

Educació de persones adultes

Matrícula. 259 alumnes es van matricular a l'educació secundària per adults, quasi la meitat menys que el curs anterior i més d'un 65% menys en relació al curs 2009-10. La majoria d'aquests alumnes són persones que no han aconseguit treure el títol d'educació secundària als instituts. Molts arriben i se senten clarament rebutjats pel sistema educatiu i, el primer que cal fer és establir ponts de confiança i bones intencions.

359 persones es van matricular en els mòduls de preparació de les proves de català, un 67% menys que el curs 2010-11.

L'alumnat matriculat a l'Escola de Persones Adultes augmenta el curs 2021-22 respecte l'anterior: **es passa de 1662 a 2077**. Pensem que l'Escola de Persones Adultes va arribar a acollir unes 5000 persones entre tots els municipis i programes. Caldria analitzar les causes d'aquesta baixada.

Pel que fa als centres d'educació de persones adultes, el curs 2022 – 23 hi ha 2.465 persones matriculades, amb la següent distribució per sexe: 63,6% dones i 36,4% homes. Les dades de matriculacions són pràcticament iguals a les del curs anterior. No obstant, el nombre d'alumnes és més baix que el que hi havia el curs 2019 – 20, just abans de l'inici de la pandèmia.

En aquests centres hi ha, el curs 2022 – 23, 364 persones que estan cursant l'educació secundària per a persones adultes (ESPA), de les quals el 56,3% són dones i el 43,7% homes. En els darrers cursos s'ha produït un descens progressiu de la matrícula. Per altra banda, l'alumnat de cursos de llengua castellana per a persones estrangeres és de 303, amb una participació equilibrada de dones i homes.

Tot i el descens d'alumnes del curs 2020 -21, els cursos posteriors s'ha anat recuperant la participació i gairebé s'ha arribat a xifres similars a les que hi havia abans de l'inici de la pandèmia de la covid-19. En el cas de la formació per a la preparació de proves de català hi ha 495 persones matriculades, amb un 72,3% de dones i 27,7% d'homes.

Ensenyaments de règim especial

Matrícula. 518 alumnes es van matricular a l'Escola Oficial d'Idiomes de Menorca.

El curs 2022 – 23 hi ha a Menorca 1.026 persones matriculades a ensenyaments de règim especial, xifra que suposa un descens respecte el curs anterior d'aproximadament 200 persones. Les dades d'alumnes desagregades mostra que hi ha el 63,6% de dones i el 36,4% d'homes.

La major part dels alumnes (786 en el curs 2022–23) cursen formació d'idiomes, que es correspon amb les persones matriculades a l'Escola Oficial d'Idiomes.

En segon lloc hi ha l'alumnat que cursa formació musical en el Conservatori Professional de Música i Dansa de Menorca (190 alumnes).

L'Escola Oficial d'Alumnes, amb 786 alumnes en el curs 2022 – 23 ha experimentat un increment destacat respecte el curs passat (si es tenen en compte les dades extretes del SEDEIB). No obstant, les dades d'alumnes matriculats els cursos 2020–21 i 2021– 22 publicades pel Ministeri d'Educació ofereixen xifres d'alumnes més elevades per aquells anys. Pel que fa la distribució d'alumnes per sexe, aproximadament 2 de cada 3 són dones. L'anglès continua com l'idioma amb més alumnes, i amb predomini en els nivells intermedi i avançat. A continuació hi ha el francès, idioma en el que la major part dels alumnes cursen el nivell bàsic. I en tercer lloc el català, amb una major proporció d'alumnes en el nivell avançat i C.

Professorat

El curs 2021-22 Menorca comptava amb 1592 docents de centres de règim general. El 82% treballen en centres de titularitat pública.

76 docents treballen en els centres de règim especial: uns 16 a l'Escola d'Art; uns 24 en ensenyaments d'idiomes i uns 35 en ensenyaments de música. Des del curs 2013-14 el número de professorat en règim especial ha anat augmentant progressivament.

Els centres d'Educació de Persones Adultes comptem amb 34 docents més una vintena contractats per l'Associació de Persones Adultes.

22 docents treballen en els Equips d'Atenció Primerenca (EAP) i en els Equips d'Orientació Educativa i Psicopedagògica (EOEP).

Pel que fa al personal no docent disposaven de 81 places de funcionaris i 65 places laborals.

El curs 2022-23 hi ha a Menorca 1.524 docents de règim general. D'aquests, el 81% estan a centres de titularitat pública, i el 19% a centres concertats. Aquesta xifra suposaria un descens respecte a les dades del curs passat. No obstant, caldrà confirmar aquesta diferència amb les dades definitives d'IBESTAT per a poder fer una comparativa de forma més adient.

En relació al professorat en els centres de règim especial, el curs 2022 – 23 es compta amb 80 professors/res (56,3% dones i 43,7% homes). La distribució segons el tipus de formació és la següent: 37 en ensenyaments de música, 25 en idiomes i 18 en l'escola d'art. Respecte al curs anterior el nombre de docents és molt similar, i sense canvis marcats en la distribució per tipologia de formació. El que es pot destacar en aquest cas és la distribució per sexe dels docents segons el tipus de formació que s'imparteix. En idiomes el 76% són dones, i 24% homes. En el professorat de l'Escola d'Art també hi ha una major presència de dones: 61,1% per un 38,9% d'homes. En canvi, en la formació de música (Conservatori Professional de Música i Dansa) els homes representen el 59,5% dels docents, i les dones el 40,5%.

En els centres d'educació de persones adultes es compta amb 38 docents el curs 2022 – 23, dels quals el 57,9% són dones i el 42,1% homes. La xifra actual suposa un descens respecte a la que hi havia el curs passat, quan es van comptabilitzar 60 docents. Aquesta dada es podria veure modificada una vegada finalitzi el curs, i el resultat final sigui similar al curs anterior. O bé es confirmi aquesta dada, i es retorni a xifres de docents similars a les que hi havia abans del curs 2018 – 19.

NECESSITAT D'UNA NOVA FORMACIÓ PROFESSIONAL

La formació professional és una sortida prèvia o paral·lela a l'accés al món laboral força interessant. En els darrers anys, el número d'estudiants matriculats als cicles de grau mitjà i superior s'ha incrementat progressivament. En paral·lel, s'ha anat incrementant l'oferta de cicles en funció de les necessitats del món laboral.

Quan parlem de la formació professional i de les necessitats laborals d'una societat cal tenir en compte dos aspectes:

- **És molt important adequar l'oferta de FP a la demanda dels diferents sectors productius**, tot i que cal tenir en compte que, en cas d'una gran demanda, no es pot saturar el mercat amb persones amb una determinada titulació i, per altra banda, cal oferir alternatives capaces d'avançar-se a les necessitats laborals, ja que la formació necessària per a nous llocs de feina va canviant contínuament.
- **En segon lloc caldria revisar en profunditat el catàleg de titulacions que permeten accedir a un lloc de professor en un determinat cicle formatiu**. En aquest catàleg que es sol revisar anualment hi trobem importants incoherències. Que un biòleg pugui impartir determinats mòduls del cicle formatiu de perruqueria o d'estètica personal decorativa és un sense sentit, tot i que la voluntat d'aquesta persona sigui la millor i vulgui capacitar-se per exercir dignament el lloc de feina. I ens trobem molts més. Per què és produeix aquesta situació? Moltes persones que s'han especialitzat en algun ofici ho han fet de manera autodidacta o amb formacions puntuals; moltes de les persones que lideren una determinada indústria, negoci o comerç no tenen estudis universitaris ni tan sols estudis reglats en la matèria, tot i que hom pugui valorar la seva feina com excel·lent. La formació professional sempre ha estat una sortida de segona fins fa pocs anys. En hores d'ara, que es vol donar una formació adequada, ens trobem que per ocupar un lloc de professor d'un determinat cicle formatiu s'exigeix una titulació superior i moltes de les persones que destaquen en un determinat sector no tenen aquestes titulacions superiors; són gent que s'ha fet a si mateixa. I ara, tot i ser bon especialistes, no poden ocupar cap plaça per ensenyar el que millor saben. Aquesta distorsió s'havia d'haver resolt amb algun tipus de període transitori que permetés accedir com professors als millors professionals d'un determinat sector, encara que no tinguin formació superior.

El curs passat se va aprovar per part de la Conselleria d'Educació un nou cicle de grau mitjà adreçat al sector de la construcció: *Obres d'Interior, Decoració i Rehabilitació*. Aquest cicle intenta omplir un buit important en quan a formació reglada en els sectors de la construcció. S'han habilitat entre 20 i 25 places, amb dos cursos de durada i 2000 hores, de les quals 400 hores són de pràctiques en un centre de treball. El president de la *Fundación Laboral de la Construcción*, Climent Olives, afirma:

A dia d'avui tots els alumnes d'aquest cicle tenen un lloc de feina assegurat, ja que el sector necessita mà d'obra qualificada (...). Aquest cicle fa molta falta, l'ofici s'està perdent i hi ha molta necessitat de mà d'obra qualificada⁷.

Per la seva part, el vicepresident de l'esmentada fundació indica que el cicle permetrà cobrir el buit que hi ha entre el final de l'ESO als 16 anys i la incorporació al món laboral en el sector de la construcció, ja que la normativa relacionada amb la prevenció de riscos laborals no permet treballar en una obra sense haver complert els 18 anys. Els interessants en la construcció podran cursar aquest cicle i accedir al món laboral en l'edat autoritzada. Finalment, el president, Climent Olives, reclama recuperar l'antiga figura d'*aprenent* (aprendre l'ofici en contacte amb la realitat, a l'obra, aprenent dels qui en saben i fa anys que es dediquen a l'ofici).

Aquest curs 2022-2023 s'han implantat a Menorca tres nous cicles de formació professional, amb lo qual creix significativament l'oferta a l'illa:

En concreto, se trata del ciclo de grado medio de **Obras de interior, decoración y rehabilitación**, adscrito al instituto Pasqual Calbó i Caldés de Maó, aunque las clases se llevarán a cabo en las instalaciones de la Fundación Laboral de la Construcción de Es Mercadal; el **grado medio de Cocina y gastronomía**, en régimen intensivo en el instituto Maria Àngels Cardona de Ciutadella, y el **grado superior de Estilismo y dirección de peluquería** en el instituto Cap de Llevant de Maó ⁸.

Des de la Conselleria d'Educació indiquen que la creació d'aquesta nova oferta formativa està finançada pel Ministeri d'Educació i Formació Professional i per la Unió Europea NextGenerationEU en el marc del mecanisme del Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència.

En el marc de millora contínua de la FP, Educació torna oferir un cicle de FP Dual després de deu anys després. La FP Dual combina classes i un contracte laboral. El grau mitjà de Serveis de Restauració és l'elegit per l'interès demostrat per les empreses⁹:

Se debe contar con un mínimo de quince alumnos matriculados, y por tanto, con otras tantas empresas dispuestas a contratar a estos estudiantes al menos durante tres meses y disponer para ellos de un empleado tutor, que asuma su formación. La idea de la Dirección General es habilitar «un banco de empresas» para esta FP.

La coordinación entre los institutos y los centros de trabajo es muy importante. El nivel de inserción laboral de los titulados en una FP Intensiva es muy elevado.

⁷ Vegeu <https://menorcaaldia.com/2022/03/31/menorca-estrenara-el-proximo-curso-un-ciclo-de-fp-de-obras-de-interior/>

⁸ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/06/08/1744155/menorca-contara-tres-ciclos-formativos-mas-curso-pasado.html>

⁹ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/05/11/1732363/educacion-volvera-ofrecer-ciclo-dual-menorca-diez-anos-despues.html>

L'oferta de cicles d'aquesta tipologia ha d'anar relacionada amb la demanda i amb l'existència de places per pràctiques; la coordinació dels centres educatius amb les empreses del sector esdevé fonamental. Sense aquesta col·laboració, els cicles no tenen demanda.

BONS RESULTATS DELS ESTUDIANTS MENORQUINS

En els darrers anys, s'ha produït una constant millora dels resultats educatius. Si només atenem als números i als percentatges podríem afirmar que la situació és difícilment millorable. Són les dades extretes de l'informe de les estadístiques d'escolarització i de resultats acadèmics d'ensenyaments no universitaris de règim general elaborat per l'Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu del Govern¹⁰.

Els estudiants menorquins són els que manco repeteixen curs de les Illes Balears al llarg de l'Educació Secundària Obligatòria¹¹. A primer d'ESO no passen de curs l'1,7% i un 2,3% a tercer d'ESO. Els percentatges de repetició en el conjunt de les Illes estan entre el 3,1% i el 4,2% respectivament.

L'1,8% dels alumnes de quart d'ESO van repetir durant el curs 2020-2021 a Menorca, el 3,1% a Mallorca i el 4,1% a Eivissa i Formentera.

Un 91,6% dels alumnes de l'illa promocionaren i titularen l'ESO el curs 2020-2021, amb comparació amb la mitjana balear que és del 87,8%.

Els estudiants menorquins també estan per davant des de la resta de les Illes en relació a la promoció i titulació a batxiller: un 89,6% aprovà el primer curs, enfront una mitjana del 83,4% a nivell d'Illes. **Promocionen i titulen el segon de batxiller el 79,5% dels estudiants en els centres públics.** En centres privats no concertats (a l'illa de Menorca no hi ha aquesta tipologia de centres) promocionen el 98,5% i en els col·legis concertats el 90,2% (a Menorca no hi ha cap centre concertat que imparteixi el batxillerat). Per tant, tots els estudiants de batxillerat el cursen en centres públics.

Aquesta millora significativa també es dona a l'Educació Primària amb percentatges de promoció a secundària del 97% a gairebé tots els cursos. L'abandonament escolar, tant preocupant anys enrere, també s'ha reduït a l'11,5%. El curs 2014-2015 aquest percentatge es situava en un 23,2% una xifra molt preocupant.

¹⁰ Vegeu <https://iaqse.caib.es/cat/index.html> i els informes concrets: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfefindmkaj/https://iaqse.caib.es/documentos/publicacions/2022_Resultats.pdf

¹¹ Vegeu: <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/04/23/1725237/estudiantes-menorquines-son-que-mas-titulan-secundaria.html>

Si comparem les dades del curs 2021-2022 amb les del 2020-2021 (en plena pandèmia, les que acabem de comentar) hi trobarem una augment molt poc significatiu del percentatge d'alumnes repetidors, tot i que si els comparem amb les dades de cinc cursos endarrere, la millora és notable¹².

Evolució dels percentatges de repetició en l'etapa d'ESO a Menorca

	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022
1r ESO	5,1	4,4	3,6	1,7	3,0
2n ESO	8,2	5,9	5,0	2,2	3,8
3r ESO	7,0	8,6	7,3	2,3	6,7
4r ESO	6,6	6,4	5,3	1,8	4,8

El curs més afectat per la pandèmia, el 2020-2021 el percentatges de repetició van baixar per davall de l'evolució mitjana. Les característiques del curs i les dificultats per impartir classes adequadament van tenir un efecte en les avaluacions. Gairebé en tots els cursos i etapes van aprovar més persones que en cursos anteriors. Pensem que no hem de valorar aquest fet com negatiu. La realitat va superar en escreix les previsions i el sistema educatiu, com d'altres, es va veure totalment desbordat.

El curs on se produeixen més repeticions és 3r d'ESO, entre un 7% i un 8%, exceptuant el 2020-2021, com ja hem comentat. La reducció de repeticions és significativa a 4rt d'ESO i això repercuteix favorablement en la promoció i titulació.

Aquests bons resultats indiquen importants millores a molts nivells, ja que la població no atura de créixer a les Illes i el percentatge d'alumnes estrangers és del 15,4%, el percentatge més elevat de tot l'Estat. Aquestes circumstàncies podrien incidir negativament en el rendiment escolar ja que aquest percentatge d'estrangers no dominen les dues llengües oficials; aquest fet podria generar retards i, potencialment, més repetidors, però no és així. En cap cas posem en dubte la capacitat d'aquests estudiants per titular; simplement fem costar una realitat que, inicialment, suposa un important handicap.

El que plantegen aquestes dades quantitatives, relacionades amb el rendiment escolar a l'illa de Menorca, són difícilment millorables. Marge per la millora n'hi ha: el 8,4% d'estudiants que no titula a l'ESO. El percentatge es pot reduir, tot i que molts d'ells no titulen als centres de secundària sinó que ho fan als centres de persones adultes, quan comproven que necessiten el títol per gairebé la totalitat de llocs de feina als que poden aspirar. Alguns cursen la formació bàsica que combina els continguts bàsics de l'ESO amb l'aprenentatge dels rudiments

¹² Vegeu IAQSE chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://iaqse.caib.es/documentos/publicacions/2022_Resultats.pdf

d'un ofici (en pràctiques en empreses) i si el superen poden obtenir el títol. Menorca continua essent l'illa amb els millors resultats:

Menorca continúa siendo la Isla con mejores resultados

Es habitual que los resultados académicos de los estudiantes de Menorca estén por encima de los del resto de las islas de Balears. En primero de ESO, por ejemplo, el porcentaje de alumnos que pasan de curso de Menorca está 4,3 puntos por encima de Mallorca y 3,3 puntos por encima de las Pitiüses. Las diferencias son bastante superiores, 12,3 y 10,3 puntos, si se establece la comparación de los estudiantes que pasan a segundo de ESO con todas las asignaturas aprobadas. La tendencia es similar en el resto de los cursos de la etapa obligatoria de la Secundaria.

Las diferencias son incluso más holgadas en Bachillerato. En primer curso, un 79,3 por ciento de los estudiantes de Menorca pasan a segundo con todo aprobado, algo que solo logran el 61,8 por ciento de los alumnos de Mallorca y un 60,3 por ciento en las Pitiüses. En las diferentes especialidades de Bachillerato los porcentajes de promoción son, por lo general, superiores en Menorca que en el resto de las Islas en porcentajes diversos.

En Educación Primaria, aunque siempre en cifras muy bajas, también las cifras de porcentajes de alumnos que repiten son más altos en Eivissa y, sobre todo, en Mallorca, donde no bajan del 1,4 por ciento¹³.

L'afirmació que els millors resultats acadèmics corresponen als estudiants de Menorca **són habituals** ens hauria de fer pensar quins són els elements diferencials que ajuden al procés de millora, per aprendre i prendre mesures que permetin també millorar aquells indicadors manco favorables i que fan referència, sense cap dubte, als nivell de pobresa detectats.

Menorca presenta unes característiques socials específiques. No valorem en termes de millor o pitjor. Valorem trets diferencials. Des de fa molts d'anys ha existit un col·lectiu no majoritari de famílies que ha valorat molt l'educació, ha confiat en ella i ha participat activament en la seva millora. Aquest col·lectiu divers format per famílies, professorat i una part significativa de les administracions han sabut lluitar de valent per millorar l'educació a l'illa. I algunes de les fites aconseguides són molt remarcables.

En l'Anuari de l'Educació de 2004, fa ja vint anys, apuntàvem en un article titulat *L'educació a l'Illa de Menorca: llums, ombres i reptes* alguns dels trets diferencials que ja identificàrem aleshores i que, en major o menor mesura, es mantenen, tot i que, molt possiblement, no amb la intensitat i força inicial. En aquest article comentàrem¹⁴:

¹³ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/05/15/1936701/todas-etapas-educativas-tienen-menos-repetidores-hace-anos.html>

¹⁴ Vegeu <https://redined.educacion.gob.es/xmlui/handle/11162/7215>
<https://redined.educacion.gob.es/xmlui/handle/11162/8479>

chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/https://redined.educacion.gob.es/xmlui/bitstream/handle/11162/8479/012200520001.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Alguns indicadors diferencials

Darrerament s'han publicat diversos estudis que demostren les diferències entre illes i les característiques específiques de cadascuna. Destaquem, entre altres:

- La mitjana d'utilització del català és més alta a Menorca que a la resta d'illes, amb un 71,8%; a Mallorca és del 58,5% i a les Pitiüses del 40,1%. L'àmbit d'ús freqüent del català més freqüent a les Illes Balears és l'àmbit escolar. L'illa de Menorca supera àmpliament la resta de les Illes en l'ús del català en t o t s els àmbits i destaca en particular la diferència en l'ús social del català. La satisfacció de les famílies que utilitzen el català a l'escola és del 85% a Menorca (la més alta) i per tipus de centres del 69,7% als centres concertats (el més baix). Aquesta alta satisfacció està lligada amb l'ampli procés de normalització iniciat els anys setanta.¹¹
- El principi educatiu amb el qual s'identifiquen els pares en tot el territori de la comunitat és que la família educa i l'escola instrueix. Menorca és on aquesta opció de responsabilitat compartida està més estesa.
- Menorca es configura com una societat amb un perfil més integrador i cooperatiu que Mallorca i les Pitiüses.¹²
- La societat més participativa en el consell escolar com a òrgan de govern escolar és la menorquina, que a la vegada és la que aprecia més la seva tasca.
- Els pares més interessats que hi hagi un prolongament de l'educació obligatòria són els pares de Menorca, que a més estan concretament interessats que aquest allargament es doni des dels tres anys.
- La mesura educativa més popular per als pares de les Illes Balears és donar prioritat a l'esforç dels fills, i les mesures educatives que tenen més oposició són separar els alumnes per capacitats i tornar a la fórmula d'exàmens i revàlides.¹³
- La participació i la col·laboració de les famílies a través de les AMPA i del Consell Escolar presenta uns indicadors força baixos a les Illes Balears (un 18% afirma que participa a les AMPA i només un 12,9 participa en les eleccions al consells escolars. A Menorca els percentatges varien a l'alça: 22,4% a les AMPA i 31,7 en l'elecció al Consell Escolar.¹⁴
- Una altra línia de recerca ha destacat les relacions entre el capital productiu i el capital educatiu. Les Illes Balears presenten uns indicadors molt preocupants en relació amb l'estabilitat dels llocs de feina i la poca influència de la formació. Concretament, les Illes presenten les taxes d'escolarització postobligatòria més baixes de tota la Unió Europea: només el 14,2% de la població entre divuit i vint-i-dos anys segueix estudis; alhora, les Illes també presenten els percentatges més alts d'estudiants amb retard segons el curs i l'edat cronològica: un 45,2% dels alumnes no romanen al curs que els tocava per edat. L'illa de Menorca, també en aquest cas, presenta uns indicadors més positius, tot i que ni de prop satisfactoris.¹⁵

Aquests indicadors diferencials ens ajuden a millorar la comprensió de les particularitats de cada illa i a identificar els punts febles i les línies de futur.

Notes a peu de pàgina de l'article:

11. Conclusions de l'estudi d'APARICI, Elvira [et al.] (2003). La família en el procés educatiu a les Illes Balears. El paper educador de la família: responsabilitat, participació i valors. Palma: Lleonard Muntaner. Pàgines 94-95.

12. Conclusions de l'estudi d'APARICI, Elvira [et al.] (2003). La família en el procés educatiu a les Illes Balears. El paper educador de la família: responsabilitat, participació i valors. Palma: Lleonard Muntaner. Pàgines 118-119.

13. Conclusions de l'estudi d'APARICI, Elvira [et al.] (2003): La família en el procés educatiu a les Illes Balears. El paper educador de la família: responsabilitat, participació i valors. Palma: Lleonard Muntaner. Pàgines 147-149.

14. Dades publicades als QUADERNS GADESO, Anàlisi de la realitat socioeconòmica de les Illes Balears. Número 27, octubre 2003. Pàgines 1 i 2. Palma: Fundació GADESO.

15 Dades publicades als QUADERNS GADESO, Anàlisi de la realitat socioeconòmica de les illes Balears. Número 27, març 2004. Pàgines 1 i 2. Palma: Fundació GADESO.

Lògicament hauríem de revisar i consultar noves dades i nous estudis per actualitzar aquestes reflexions. De totes maneres pensem que les línies traçades expliquen alguns dels trets diferencials de l'illa. Una publicació del Govern de les Illes Balears i el Moviment de Renovació Educativa de Menorca, esmentat en el mateix article del 2004 recull el debat sobre educació a la premsa insular, un indicador també diferencial que destaca l'interès que desperta l'educació a l'illa de Menorca¹⁵.

ALUMNAT ESTRANGER¹⁶

A finals dels anys 90 i inicis del 2000 els centres educatius de l'illa van rebre una important onada immigratòria. Molts residents i treballadors marroquins van poder reunificar les seves famílies i se va iniciar una important immigració procedent dels països sud-americans. Devers el 2005, alguns municipis escolaritzaven gairebé un 17% de persones immigrants. Els centres van haver de fer un gran esforç amb programes d'acollida, personal especialitzat i coordinació amb els serveis municipals, especialment amb els serveis de benestar social. Aquest percentatge inicial ha anat minvant progressivament, situant-se en hores d'ara en un 10% de mitjana arreu de l'illa:

¹⁵ El paràgraf diu: Potser un indicador d'aquest tipus difícilment seria avaluable en comunitats més grans i en territoris oberts no marcats tan directament per la insularitat i per l'existència d'una premsa generalista molt minsa, que es redueix a una publicació permanent (el diari Menorca) i alguns d'aparició més irregular (com ara l'edició menorquina del diari Última Hora de Mallorca). Destaquem aquest fet ja que va ser motiu d'una publicació per part de la Conselleria d'Educació del Govern de les Illes Balears; l'estudi introductor de la publicació assenyala:

«La decisió política de publicar aquest llibre respon, al meu entendre, al fet de constatar la preocupació social cada vegada més creixent sobre l'educació, per un costat, i, per l'altre, al procés també creixent de corresponsabilitzar tots els agents socials en l'educació. Les tasques de gestió política i administrativa de l'educació de les Illes són un capítol importantíssim de les competències pròpies.» (MOVIMENT DE RENOVACIÓ PEDAGÒGICA DE MENORCA (2002): El prisma educatiu. Un debat a la premsa de Menorca. 1999-2001. Palma: Servei d'Ordenació de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears. Pàg. 3.).

La preocupació per l'educació és una constant als debats de la premsa insular; una constant que, als darrers temps, deriva cap a una progressiva responsabilització de tota la societat en les qüestions educatives; el missatge és clar: les institucions públiques i privades, el sistema educatiu, les famílies, els professionals necessitem planificar conjuntament les grans línies educatives i responsabilitzar-nos progressivament de l'educació dels fillets i filletes; l'escola no pot tot sola, necessita el concurs i la coordinació de tots.

¹⁶

Vegeu

chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfindmkaj/https://iaqse.caib.es/documentos/indicadors/2023/edicio2023.pdf

Los centros educativos de Es Mercadal y Es Castell son los que, en las etapas obligatorias y segundo ciclo de Infantil, cuentan con un mayor porcentaje de alumnos extranjeros. Los datos de un reciente estudio elaborado por el Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu (Iaqse) de la Conselleria de Educación evidencia que los colegios ubicados en estos dos municipios son los que presentan una mayor diversidad en cuanto a nacionalidades, con porcentajes que superan con creces la **media insular, que se sitúa en el 10 por ciento.**

El estudio recoge datos del segundo ciclo de Educación Infantil (de tres a seis años de edad), Educación Primaria y Educación Secundaria Obligatoria, ofrecidos por el propio Govern correspondientes al curso pasado, 2021/2022. De un total de **11.159 estudiantes matriculados en Menorca en estas etapas, 1.111 no eran españoles**, lo que supone un 10 por ciento. La cifra es muy inferior a las que se dan en los centros educativos del resto de Balears, ya que Mallorca está en un 17,9 por ciento, Eivissa en un 24 por ciento y Formentera alcanza el 24,9 por ciento. La media balear es del 18,1 por ciento¹⁷ (...).

En torno a la media insular se sitúan los centros educativos de Alaior (11,3 por ciento), Maó (11,6 por ciento) y Sant Lluís (9,5 por ciento), mientras que Ciutadella desciende hasta el 7,7 por ciento, Ferreries se sitúa aproximadamente en la mitad del promedio insular (5,3 por ciento) y Es Migjorn Gran (el CEIP Francesc d'Albranca) se queda en un 3,8 por ciento de alumnado extranjero.

	Alumnat total	Alumant estranger	Percentatge %	% UE i RU	% Nord Àfrica	% Amèrica Sud, Central	% Resta del món
Alaior	1100	124	11,3	3,6	4,7	1,9	1,0
Ciutadella	3525	272	7,7	2,3	0,9	0,9	0,9
Es Castell	299	42	14	5,4	6,4	0,7	0,7
Es Mercadal	318	55	17,3	3,8	4,7	2,8	2,8
Es Migjorn	130	5	3,8	1,5	0,8	0,8	0,8
Ferreries	804	43	5,3	0,9	0,7	1,1	1,1
Maó	4509	525	11,6	2,9	3,1	0,7	0,7
Sant Lluís	474	45	9,5	8	0,4	0,2	0,2

Les diferències entre illes i municipis són notables, així com la procedència de les persones immigrants. Determinats municipis concentren persones procedents de països concrets, alguns municipis presenten percentatges molt baixos i d'altres, molt elevats:

Diferencias notables entre islas y ciudades

Uno de cada tres alumnos extranjeros de las aulas en la educación obligatoria de Menorca procede de países de América del Sur, Central o el Caribe. En concreto, un

¹⁷ Vegeu https://www.menorca.info/menorca/local/2023/05/15/1936703/mercadal-castell-nivel-mas-alto-alumnos-extranjeros.html?utm_source=post-related&utm_medium=web

37,6 por ciento. Un 29,4 por ciento es originario de estados de la Unión Europea o el Reino Unido, mientras que un 24,3 por ciento procede de países del norte de África. El resto alcanza el 8,6 por ciento.

Es una configuración muy distinta al resto de las islas de Balears. En Eivissa y en Formentera hay una clara prevalencia de los estudiantes extranjeros de países europeos (51,9 por ciento en Eivissa), mientras que los procedentes de América latina son tan solo un 18,6 por ciento. En Mallorca la diferencia no es tan acusada, pero también predominan los europeos y los americanos son un 19,4 por ciento.

En Menorca también hay diferencias por pueblos. En Sant Lluís, la gran mayoría de los alumnos extranjeros son procedentes de la UE o el Reino Unido. También son los más frecuentes en Es Migjorn Gran. En Maó, Ferreries, Ciutadella y Es Mercadal los porcentajes más altos son los de los americanos, con la peculiaridad de que en Ciutadella la presencia de africanos es bastante baja. En Alaior y Es Castell los africanos son, precisamente, los más numerosos.

Les xifres d'alumnat estranger dels centres de Menorca estan lluny dels percentatges de determinades zones de Mallorca. Sis municipis mallorquins superen el 30%, i concretament a Fornalutx arriben al 40%, tot i ser una localitat petita on hi viuen molts estrangers. A Felanitx, dels 2.707 alumnes n'hi ha 922 d'estrangers, sobretot ciutadans del nord d'Àfrica.

El sistema educatiu menorquí ha pogut atendre mínimament aquest increment de la immigració ja que els percentatges no han arribat a desbordar els centres. Tot i les diferències esmentades entre centres i municipis, s'ha pogut donar, globalment, una adequada atenció als nouvinguts i a les persones amb necessitats educatives especials, que es concentren bàsicament als centres d'infantil, primària i secundària públics.

Si intentem mirar les dades quantitatives, les xifres no permeten veure la problemàtica en tota la seva complexitat. Encara que siguin vàlides i permetin fer-se una idea ràpida d'una realitat. Sempre cal anar més enllà i obtenir una mirada en perspectiva. Les dades de caire més qualitatiu, com algunes de les recollim en aquesta diagnosi, presenten els problemes en la seva complexitat; aquests problemes mai es poden reduir a una xifra. Sense la perspectiva qualitativa ens podem formar una imatge força allunyada de la realitat. Aquestes valoracions de caire més reflexiu i interpretatiu no resten valor a les dades presentades. Les dades de promoció i titulació són bones. Indiscutiblement. I les dades de l'alumnat estranger també ens indiquen, d'un cop d'ull que una atenció adequada a les seves necessitats és possible.

INVERSIÓ EN EDUCACIÓ¹⁸

Les Illes Balears són una de les comunitats que inverteixen menys en educació per habitant. Concretament són la cinquena comunitat que inverteix menys en educació per habitant¹⁹: les Illes varen destinar el 2021 897 euros per ciutadà a l'educació, per davall de la mitjana espanyola (963 euros) i lluny de les comunitats amb una inversió més alta: el País Basc (1.366 euros), Navarra (1.241 euros) i Extremadura (1.121 euros).

Pel que fa al pressupost, representa el 17,9% del total, només per darrere de Navarra (16,9%), Astúries (17,2%), Catalunya (17,5%), i Castella la Manxa (17,7%). La mitjana a l'Estat és del 20,3%. Quant a l'increment de la inversió els darrers dos anys, les Illes apujaren un 5,11% la meitat que al conjunt d'Espanya (9,98%)²⁰.

Aquesta situació s'arrossega pràcticament des de l'assumpció de la competència en educació que va venir mal dotada econòmicament.

La situació s'ha agreujat pels condicionaments socials i econòmics: s'ha produït un important increment de població, degut a la immigració i a motius laborals (s'han generat molts llocs de feina en el sector serveis precaris). L'increment de població ha superat les infraestructures bàsiques i ha saturat els serveis públics bàsics: l'educació i la sanitat públiques i els programes de benestar social.

L'increment de població no ha implicat l'augment dels pressuposts públics, tot i que s'han fet importants inversions. La inversió pública sempre ha anat endarrerida en relació a les necessitats socials.

LLEIS EDUCATIVES A L'ESTAT ESPANYOL: UN MAL ENDÈMIC

La primera llei educativa de l'estat fou la Llei Moyano el 1857. En els inicis del segle XX, se reformaren alguns aspectes i s'actualitzaren alguns articles. No fou fins el 1931, després de la proclamació de la II República, que s'elaborà una nova llei educativa; una llei realment transformadora que tingué una vida curta. Pròpiament, només s'aplicà dos cursos escolars (1931-1933). La guerra civil i la posterior dictadura instauraren lleis no democràtiques, imposades i autoritàries que poc contribuïren a l'educació de la ciutadania. No fou fins l'arribada de la democràcia que se formularen els principis bàsics per una educació democràtica, garantint el dret a l'educació universal, pública i gratuïta. A partir d'aquest

¹⁸ https://www.arabalears.cat/societat/balears-comunitats-inverteixen-menys-educacio-habitant_1_4530847.html

¹⁹ <https://directoressociales.com/>

²⁰ <https://directoressociales.com/project/indice-dec-2021/>

moment, i durant quaranta anys més, s'han succeït lleis rere lleis per la manca de consens entre els grans partits de l'estat; quan el govern canvia, immediatament prepara una nova llei educativa que, malauradament, sol tenir una curta durada. Els governs encapçalats pel partit popular canvien les lleis educatives elaborades pels governs encapçalats pel partit socialista i a la inversa. El tràmit legislatiu és força llarg i la manca de consens una constant. Al capdavant existeix un problema bastant més seriós: l'educació, en aquest país, mai estat una prioritat per ningú; ni pels governs i manco per la ciutadania. Sorpren fer un seguiment de les enquestes sobre preocupacions ciutadanes i comprovar, any rere any, com l'educació apareix en els darrers llocs de les preocupacions i dels interessos de la ciutadania o ni tan sols apareix en el llistat. Per tant, al capdavant del continu canvi de lleis tenim una realitat bastant més dura: l'educació ni ocupa ni preocupa.

Els centres educatius i els mestres es troben, cada cert temps, en la mateixa situació: davant d'un canvi de llei s'han de posar al dia ràpidament ja que el govern de torn vol aplicar la normativa el més ràpidament possible. La forma d'actuar de tots els governs sempre s'ha mantingut en la mateixa línia: la implantació anticipada sempre genera més burocràcia i papers. Les tecnologies, aparentment, havien d'acabar amb la paperassa però, malauradament, no ha estat així: ha augmentat fins i límits realment ridículs. El temps que el professorat ha de dedicar a endreçar i emplenar formularis es resta d'altres activitats que podrien ser molt més productives i interessants; com per exemple, dissenyar conjuntament propostes educatives, atendre a fillets i filletes, poder parlar asserenadament amb les famílies, identificar conjuntament les necessitats del centre, etc.

Com exemple inserim aquest titular de la premsa que expressa alguns dels problemes que genera el continu canvi de lleis: *Los docentes, inquietos por si deben formarse en julio por la LOMLOE*²¹. Aquesta notícia apareguda el maig del 2022 expressa la preocupació de molt professorat per la celeritat en la que es volen aplicar els nous currículums i els nous plantejaments sobre l'avaluació. Passat més d'un any, el final del curs 2022-2023 fou molt intens als centres: aplicar els nous criteris d'avaluació ha portat molta feina i, aparentment, poc profit ja que les famílies no saben si els seus fills progressen o no, amb la desaparició de les notes numèriques substituïdes per colors i per llargs informes elaborats pels tutors.

I ara, després de les eleccions municipals i autonòmiques del maig passat (un any després de l'aparició d'aquesta notícia) el canvi de govern ha suspès l'aplicació de la LOMLOE fins no tenir enllestides les noves mesures. La indignació del professorat és lògica, tot i que l'actitud general és de resignació; ja ha passat altres vegades i aquesta no serà la darrera.

²¹ Vegeu <https://www.ultimahora.es/noticias/local/2022/05/30/1740145/docentes-inquietos-por-deben-formarse-julio-por-lomloe.html>. Consultat 7 agost 2023.

III INFRAESTRUCTURES EDUCATIVES. Necessitats i prioritats

INFRAESTRUCTURES EDUCATIVES

Les infraestructures educatives sempre van a remolc de les necessitats socials. La població de l'illa creix a un ritme notable, no al ritme de creixement de Mallorca o Eivissa. El ritme d'augment de la població i la difícilment justificable tramitació administrativa de centres nous ens aboca, cada cert temps, a un desajustament entre necessitats i realitats. Aquest desajustament provoca retards absurds d'entre 8, 10 o 12 anys. 12 anys va tardar la construcció de la nova escola d'Alaior, Es Pouet, després que les famílies comencessin a demanar la necessitat de construir-la. El processos de tramitació són realment absurds. Si l'educació, la sanitat i els serveis socials són les tres grans potes de l'estat del benestar no és difícil imaginar la realitat actual: entre un 25% i un 30% de la població es troba amb risc de pobresa. Les institucions públiques malmeten l'ajustament imprescindible entre necessitats i infraestructures. L'escola nova d'Alaior, el CEIP Mestre Duran, també va tardar més de 10 anys en construir-se quan el CEIP Dr. Comas Camps ja estava saturat i es va omplir de barracons.

Malauradament, aquesta situació no ha canviat. La urgència d'un nou centre a Es Mercadal, la futura Seu del Conservatori de Música o el nou centre de FP de Ciutadella ja acumulen retards notables; el de Mercadal, concretament, ja porta 8 anys esperant i, quan s'arribi a inaugurar n'hauran passat 10 o 11. La mateixa tònica de sempre²²:

Los proyectos de dos nuevas infraestructuras educativas, el colegio de Es Mercadal y el Conservatorio Profesional de Música en Maó, costarán más caros debido a los años de retraso que acumulan y al desfase de los presupuestos iniciales. **Es Mercadal espera hace ya ocho años su nueva escuela.** De los 4,8 millones de euros calculados cuando se presentó el proyecto en 2019 se pasa a un total de 5,7 millones anunciados este viernes durante la visita del conseller de Educació, Martí March, para conocer el desarrollo de los trabajos sobre el terreno antes de presentar la inversión, en un acto en el Centre de Convencions, a la comunidad educativa. Son 900.000 euros más, que unidos a los 1,3 millones en los que se ha incrementado el presupuesto para la primera fase de la reforma de la Sala Augusta, futura sede del Conservatorio, suman 2,2 millones de euros de sobrecoste.

March declaró al respecto que «desde 2018 o 2019 las cosas han cambiado en cuanto a los costes, todas las licitaciones que hacemos ahora están subiendo un 20 por ciento, y eso significa que hemos de adecuar los presupuestos para que cuando licitemos no se queden sin empresas que se quieran presentar». Algunos concursos ya han quedado desiertos en Mallorca, añadió, «es un problema de todas las administraciones, que hemos de subir para adecuarnos al coste de la vida, sobre el todo el hecho de ser islas

²² Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/04/23/1725123/colegio-mercadal-conservatorio-encarecen-millones-por-retrasos.html>

supone un coste superior, y lo que queremos es que eso no suponga un obstáculo para que estos proyectos se puedan realizar».

Sempre sorgeixen problemes que incideixen en aquestes infraestructures fonamentals: requalificació de terrenys, problemes pressupostaris, dificultats administratives, mancances d'empreses que vulguin fer-se càrrec d'aquestes obres davant problemes administratius de tot tipus i dificultats posteriors per cobrar el cost per part de les administracions. Les necessitats d'aquests centres són realment urgents: el CEIP Mare de Déu del Toro d'Es Mercadal té cinc aules fora de l'edifici existent (iniciat durant la II República però acabat anys després en plena dictadura); aquests cinc aules estan ubicades en barracons, al Centre de Convencions i a l'Escola d'Adults.

Amb el Conservatori de Maó succeeix cosa semblant²³:

El nuevo convenio para la construcción de la primera fase de la sede del Conservatorio de Música y Danza de Maó se ha firmado este viernes por un importe total de 7,7 millones de euros.

Este convenio **sustituye al anterior, puesto que cuando se sacó el proyecto de reforma a licitación se declaró desierto tras la renuncia de dos empresas**. De este modo, desde el Govern han explicado que se ha modificado el proyecto y el presupuesto para adaptarlo a las condiciones del mercado.

Se trata de una «demanda histórica» y que este viernes ha vivido un nuevo paso adelante con la firma de las administraciones implicadas en la construcción del proyecto: el Govern Balear, el Consell de Menorca y el ayuntamiento de Maó, ha informado el consistorio.

Las **obras serán financiadas por la Conselleria de Educación del Govern Balear con un importe de 7,7 millones de euros**. El documento establece que la Conselleria de Vivienda, que ha redactado el proyecto, asumirá la dirección de la obra, mientras que Educación licitará y asumirá la inversión.

La **primera fase incluye la reforma y ampliación del edificio de la Sala Augusta**. La segunda consistirá en la ejecución y acondicionamiento de las instalaciones del auditorio, con un coste previsto de 1,4 millones de euros.

El convenio contempla que el Consell de Menorca pueda hacer uso compartido del auditorio, de manera que las instalaciones, que serán de titularidad municipal, se conviertan en un equipamiento cultural para el conjunto de la isla, además de habilitar la sala del auditorio como sala multifuncional para conferencias, cursos y jornadas.

El Conservatori acumula un retard de més de cinc anys. Les aules ocupen bona part del segon pis del claustre del Carme; la manca d'espais obliga a fer algunes classes en els passadissos i no disposen de cap local per preparar un concert.

²³ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/04/22/1724935/primera-fase-obras-del-conservatorio-mao-costara-millones.html>

Qüestions semblants afecten al nou centre de FP de Ciutadella que s'ha d'ubicar en l'antiga estació marítima del port vell de la ciutat. Inicialment, el centre ha d'oferir fins a vuit titulacions de FP; per tant ha de comptar amb aules especialitzades i dependències pròpies de l'activitat professional que s'impartirà: tallers de pastisseria i rebosteria, cuina, bar-cafeteria i restaurant. La resta de l'espai serà ocupat per magatzems, vestuaris, serveis comuns, banys i aules. Els cicles seran de grau mitjà i grau superior de les diferents famílies professionals.

Els retards i els problemes també afectaran, i no poc, la construcció i posada en funcionament del nou centre²⁴:

El proyecto básico parte de la premisa de que, a grandes rasgos, del edificio de la estación marítima se aprovechará tan solo la estructura exterior. Los elementos constructivos interiores, a no ser que se consideren aprovechables, en su mayoría serán objeto de demolición durante la ejecución de la reforma. «La intención es dejar la estructura vista y las diferentes plantas de la estación marítima lo más diáfanos posibles», indica el proyecto básico. La escalera mecánica que conecta distintas plantas será retirada, aunque se puede aprovechar el ascensor.

El documento considera que «el edificio se encuentra en un considerable estado de abandono». Como consecuencia de ello «presenta humedades de filtraciones en los falsos techos y forjados de la planta superior y en las paredes de la planta inferior en contacto con el terreno». Incluso «existen fisuras y grietas en algunas paredes, pavimentos y forjados».

Una altra de les instal·lacions que fa anys que es demanda és la nova Escola de Persones Adultes de Maó. Se va obrir licitació per la reforma de l'antic quarter de Santiago de Maó, obra que, en principi, s'hauria d'executar en uns 12 mesos. És una obra d'envergadura exigida des de fa més de deu anys per tots els estudiants del centre Joan Mir i Mir²⁵.

Tot i que la Conselleria va posar en funcionament un protocol per accelerar aquests projectes qualificant-los com d'interès autonòmic. Aquest procediment havia de permetre més celeritat a l'hora de donar sortida a necessitats urgents com és el cas del CEIP Mare de Déu del Toro d'Es Mercadal. La realitat, en hores d'ara, no sembla que s'hagi produït cap acceleració significativa. Si aquesta qualificació no funciona s'hauria d'intentar elaborar un nou protocol que permeti resoldre tots els temes en pocs mesos; no esperar anys. Parlem d'educació.

Darrerament s'havia estudiat ubicar un centre integrat de FP als antics quarters d'Es Castell. Inicialment s'havia aprovat. Després de les eleccions autonòmiques i locals, se va produir un canvi de plantejament: el centre integrat de FP d'Es Castell reduiria les seves dimensions. Mentre que bona part dels departaments

²⁴ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/04/18/1723217/centro-ciudadella-contara-ocho-aulas-cuatro-talleres.html>

²⁵ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/04/28/1727229/educacion-licita-construccion-escuela-adultos-mao-santiago.html>

de Formació Professional de l'illa s'han mostrat favorables a que el centre integrat es construís a Bintaufa on ja hi ha dos instituts i una bona comunicació amb la ciutat. La polèmica està, de nou, sobre la taula i en els mitjans de comunicació s'han publicat diferents cartes a favor i en contra del centre integrat.

Des del grup de Recerca en Educació vam proposar que, en primer lloc, calia resoldre el fet de que els estudiants de secundària poguessin cursar-la a Castell i, segon lloc, també construir un centre integrat de FP però no únic. Els diferents instituts de l'illa podrien disposar de famílies professionals completes sense necessitat d'ubicar-les totes en un sol centre o un sol municipi. El que proposem és un institut-escola amb algunes famílies de FP que doni sortida a la població resident a Castell i afavoreixi als alumnes i a les seves famílies. Adjuntem reflexions publicades en premsa:

CERTESSES I DUBTES SOBRE LA FP

Una decisió immediata sobre la FP, especialment sobre el centre de Castell seria desitjable que contingués el màxim de certes i que no respongués només a allò que políticament s'havia decidit en el passat, amb bones intencions, però sense comptar amb la comunitat educativa. No es tracta de ser desconsiderats amb la representativitat política, sinó d'afinar les decisions que tristament avui la política pren d'una forma parcial, i a vegades empena per causes concretes amb conseqüències molt generals.

1^r L'alumnat d'ESO de Castell estudiant al mateix poble, avui que les metodologies cerquen un enriquiment mutu entre capital humà i entorn vital, té un valor cultural que potser els «economistes» de la proposta de la conselleria no saben comptar. El principal dels recursos és el capital humà, i quant més vinculat en l'entorn, millor. Empènyer els joves de Castell cap a Maó sí o sí, en aquests moments que existeix una alternativa, té un cost d'oportunitat immens. Té una lectura i una interpretació poc educadora.

2ⁿ La FP de Menorca necessita enfortir-se amb ofertes noves. Tothom ho admet. Una alternativa seria emprar el centre de Castell per oferir mòduls de FP de famílies professionals noves, actuals i amb futur en les properes dècades. Les que segueixen són unes poques propostes només com exemples que hi ha camí en aquest sentit: Energia i aigua, sostenibilitat en general, són professions estratègiques per als propers anys. Però indústries alimentàries també, en una Menorca en què aquesta producció té un pes històric i voluntat clara de continuïtat. Artesanies no gràfiques, el valor afegit de la producció humana no industrial és un altre camí de les alternatives econòmiques d'una reserva de biosfera, el capital humà que emana de bones mans i creativitat serveix per a quasi tot. Es tracta d'un camp de generació de riquesa en una escala diferent, amb vies obertes però sense una oferta de formació, un camp en què Menorca sí pot ser competitiva.

3^r La formació ocupacional que munten les institucions públiques, avui repartida en diferents llocs no específics, i que no estiguin vinculades amb les famílies professionals de FP existents, podria ser també una oferta per a adults a encabir ben organitzada a Castell.

4^t Que les inversions educatives prioritzin l'efecte de suposades dinamitzacions de l'economia local més que els beneficis evidents per a la població jove i les seves famílies del municipi no sembla prudent (economicisme de poc recorregut?), quan el pes d'aquestes suposades dinamitzacions té poc d'empíric. I malament quan l'economia ha de recórrer al suposat consum que farà una també suposada demanda forçada d'estudiants que han de venir d'altres municipis de Menorca.

5^è Els efectes de centres integrats per al conjunt de Menorca sí són una certesa, però potser no ho és la fórmula d'un macro centre as Castell. Perquè oblida per sempre més els estudiants de l'ESO del poble. Perquè tanmateix serà insuficient per acollir gran part de famílies professionals. Perquè no és el camí més d'acord amb la comunitat educativa insular que aposta per diferents centres integrats en convivència amb els centres de secundària actuals.

6^è Separar l'ESO de la FP és més un recurs organitzatiu que menysté un contacte obert entre estudiants que creiem fonamental. La FP encara hauria de guanyar molt més alumnat. Que l'alumnat d'ESO conegui i presti constantment el que fan els seus companys més grans en la FP és la millor promoció, molt per sobre de visites anuals i el màrqueting habitual, ens ho demostren les experiències en centres concertats.

Encara que, un cop més, l'actualitat d'aquesta separació pot semblar més moderna, la història de la generalització de la secundària ens diu que la separació no va ser una bona opció en el passat. La certesa és total en que la FP i el BUP per vies diferents va ser nefasta i va causar gran part dels problemes que dècades després encara arrossegam. És trist no ser conscients de les errades constatades i sobrevalorar suposicions de culte a la modernitat.

7^è Els centres integrats de FP convivint amb l'ESO és avançar que els centres siguin un reflex de la societat. Que en els centres de secundària es formen joves, joves i adults és apostar per allò que tantes vegades s'ha predicat que els centres i la societat han de ser permeables a una influència recíproca. Persistir en fer de l'educació un lloc apart, aïllat respecte del treball i el saber del seu entorn, és purament comoditat de gestió però retrògrad com a societat educadora.

8^è No són qüestions menors que: cada dia l'alumnat d'ESO des Castell hagi de transportar-se a Maó, tots els anys. Que un nombre molt gros d'alumnat de cicles de la resta de pobles i urbanitzacions s'hagués de transportar as Castell. Durant dècades. Encara ara, el transport escolar de la secundària obligatòria no està exempt de dificultats. El transport de línia que empra la secundària no obligatòria (FP i batxillerat) que cobresqui amb facilitats totes les opcions de l'alumnat que ha de baratar de poble no és una realitat encara. Tant de transport, potser no imprescindible, té poc de sistema eficient.

9^è La iniciativa de Sant Lluís d'oferir l'ESO al poble i la conquesta de l'IES des Castell podrien ser una oportunitat per replantejar i millorar l'oferta de la secundària a Maó, amb una redistribució de funcions entre instituts, que podria estar d'acord amb part de millores de la FP.

Necessitem una planificació rigorosa que permeti un repartiment adequat de les diferents infraestructures educatives necessàries a l'illa de Menorca.

ARQUITECTURA, ESCOLES I EDUCACIÓ

Els dissenys arquitectònics dels centres educatius no destaquen ni per la seva funcionalitat, comoditat, adaptabilitat ni per la seva estètica. La majoria dels construïts durant la dictadura no són més que caixos amuntegats o espais afegits a antigues escoles. La democràcia tampoc va aportar cap novetat. Un munt d'escoles a partir de la reforma educativa de l'EGB van seguir un model gairebé idèntic arreu: dos pisos, patis en funció del terreny sense acondicionar, aules en fileres a la planta baixa i el primer pis i alguns espais comuns per educació física, laboratori, biblioteca i sales de reunions i petites tutories. L'augment de població continuada no ha fet més que empitjorar la situació: en lloc de dissenyar centres habitables més petits, més manejables i més "educatius" s'han anat ampliant els vells centres dels anys 70 i 80 del segle passat. Poc a poc, han anat desapareixent els espais més innovadors: educació física, psicomotricitat, biblioteca, laboratoris i altres que van ser ocupats per aules. Mentre la població seguia creixent i el país enriquint-se els centres educatius ampliaven aules usant espai del pati, petites parcel·les cedides pels municipis o alçant noves plantes. Els centres mitjans se van acabar convertint en macrocentres, als que s'hi van anar afegint aules barracons (un estil de contenidors amb aire condicionat i calefacció deficientes) per períodes breus mentre s'anaven construint noves infraestructures. El problema és que molts barracons s'han convertit en part fonamental dels centres educatius; alguns fa 5, 10 o més de 15 anys que són usats mentre s'esperen solucions definitives que no arriben.

Les despeses de manteniment de centres vells, ampliat, amb barracons, amb dèficits al sistema de calefacció, amb finestres i persianes envellides suposen unes grans despeses a ajuntaments i conselleries que podrien invertir-se progressivament en dissenyar nous centres més acollidors, amb materials manco contaminants i amb espais múltiples que permetin la innovació educativa.

Necessitem espais flexibles, amb espais a l'aire lliure, amb plantes i arbres visibles des de les aules, que no han de ser cel·les aferrades a corredors estrets decorats amb rajoles.

L'arquitectura ha d'acompanyar la innovació educativa: un ensenyament més holístic, emocional, amb la comunitat i el respecte als ritmes de cada infant com a base. Taules i cadires han de permetre agrupaments múltiples que facilitin els racons d'aprenentatge i els ambients: crear, llegir, escriure, construir, cooperar. L'espai influeix en la manera de fer docència. Els materials naturals, com la fusta i la vegetació creen harmonia. Aquesta és la filosofia seguida a l'escoleta pública de Llubí creada per l'estudi d'arquitectura Aulets per part de Francisco Cifuentes²⁶

²⁶ Vegeu https://www.arabalears.cat/societat/escoles-l-arquitectura-innovacio-educativa-donenma_130_4385608.html

Consultat 11 agost 2023.

IMATGES DE L'ESCOLETA DE LLUBÍ

El precedent més proper i únic a l'estat espanyol són les escoles que es van construir durant els primers dos anys de la II República a partir dels fonaments de *la Institución Libre de Enseñanza* i un grapat d'arquitectes com Guillem Forteza a Mallorca. De totes maneres cal destacar que començar per petites accions, com canviar els patis de ciment, suposen un important canvi. A l'article que hem esmentat, l'arquitecte Jaume Mayol, del mateix estudi Aulets afirma que:

Una intervenció senzilla pot canviar les emocions de la gent que habita l'espai, i si la gent està bé, les coses milloren i hi ha menys conflictes.

Les aules amb taules i cadires orientades a la pissarra en les quals els estudiant només veuen el clatell dels seus companys és un model exhaurit. Les noves corrents pedagògiques del segle XIX i XX ja defensaven que la interacció i la cooperació són fonamentals per l'aprenentatge.

Avui en dia, aquestes idees i intuïcions han estat corroborades pels estudis de la neurociència que han validat bona part de les teories i pràctiques innovadores. Ja no té cap sentit aferrar-se al passat. L'únic que aconseguirem serà l'allunyament i la desafecció dels estudiants que cercaran llocs i persones que els ajudin a aprendre en ambients asserenats on trobin benestar. L'ambient asserenat, el benestar, el sentit dels aprenentatges, el suport i la confiança són els factors més rellevants per l'esforç que requereix l'estudi. Ningú s'esforça per allò que no troba sentit.

IV SITUACIÓ ECONÒMICA I SOCIAL A L'ILLA DE MENORCA

La pobresa és un dels factors que més incidència té en l'educació. Famílies que no disposen dels recursos bàsics per garantir un bon ambient i una adequada educació; centres educatius que es converteixen en guetos de fillets i de filletes amb la mateixa problemàtica social, professorat poc format i poc motivat per fer front a les enormes dificultats que aquests fillets presenten, etc.

Per intentar fer front a aquesta problemàtica caldria elaborar un extens programa de consens que permetés fer-hi front a anys vista. **Parlem d'un gran pacte social i educatiu que incidís primerament en la part social, garantint a tothom la renda bàsica per superar la situació de pobresa en que viuen moltes famílies.** Aquest pacte hauria de ser primer SOCIAL, i després EDUCATIU. No a l'inrevés.

La situació econòmica de l'illa és positiva en molts aspectes; la societat està mínimament cohesionada però apareixen encletxes molt preocupants; una d'elles és un atur crònic, estructural que afecta, segons el moment, a entre 2000 i 3500 persones, fins i tot en temporada alta. En aquest aspecte, la pandèmia no ha fet que aprofundir en aquests índexs, tot i que la recuperació és ràpida estem deixant enrere moltes persones.

Recollim aquest titular de premsa publicat el 3 de juny de 2022: *Más de 2.300 menorquinas siguen en el paro, mientras hay empresas que no hallan persona*²⁷. Ens trobem en el punt àlgid de la recuperació econòmica i en plena temporada alta turística. 2300 menorquins continuen a l'atur. L'atur durant el 2022 cau a la meitat, la data més positiva en els darrers quinze anys i s'estan generant més llocs de feina que abans de la pandèmia. A més, amb l'impacte de la reforma laboral el 80% dels contractes nous són indefinits.

On rau, per tant, el problema? En principi en la manca de formació específica per ocupar determinats llocs de feina i la manca de determinades aptituds per exercir les professions que en un moment concret són les més demandades. Aparentment les mancances formatives es podrien anar resolent amb la formació contínua i amb la gran quantitat de cursos que s'ofereixen a les persones en atur. Davant d'aquesta oferta ens consta determinar com encara hi queden 2300 persones en atur.

²⁷ Vegeu <https://www.menorca.info/opinion/editorial/2022/06/05/1742669/mercado-trabajo-menorca-responde-economia-insular.html>. Consultat 7 agost 2023

La pobresa és un problema greu que s'incrusta en les societats i difícil d'erradicar. Una societat petita com la menorquina hauria de disposar dels mecanismes institucionals i socials per resoldre la situació. No és un problema només del govern; és un problema social que ens ateny a tots.

A pesar de l'oferta extensa de llocs de feina, la pobresa no minva significativament. En algunes zones augmenta i se cronifica. Diferents estudis apunten amb dades la situació²⁸. L'informe de l'Observatori Estatal de la Red Europea contra la Pobresa (European Anti Poverty Network), EAPN-Espanya situa en un **22% el percentatge de població balear en risc de pobresa i exclusió social el 2020:**

En términos absolutos, según estas estadísticas son un total de **266.217 las personas en riesgo, es decir, casi 90.000 más que el año anterior**. Destaca el significativo incremento del número de mujeres que han pasado a engordar esta tasa; de hecho, la tasa AROPE -el indicador de la EAPN para medir la pobreza- entre las mujeres pasó del 13 % al 23,7 %, es decir, una subida de más de diez puntos que la lleva a sobrepasar la tasa masculina y que prácticamente desintegra la mejora experimentada en los últimos años en este apartado.

Respecto a los niveles de pobreza, unas **73.500 personas (6,1 %) se considera que están en situación de pobreza severa y hasta 84.000 (6,9 %) en condición de privación material severa. De estas últimas, unas 51.000 (el 61 %) son mujeres**.

La condición de privación material severa (el caso más extremo de vulnerabilidad) se agravó por lo que el informe define como el «brutal efecto» de la pandemia, que provocó un importante incremento de las tasas a nivel nacional y regional.

Pel que fa a Menorca, la situació no és molt millor. Menorca, el 2022, venia d'una de les millors temporades turístiques que es recorden i el mercat laboral s'ha recuperat fins a assolir la plena ocupació. A més, el port de Maó registrà el major nombre d'escales de creuers dels darrers anys i l'ocupació a hotels d'interior i agroturismes posà de manifest que la temporada s'allargà fins a principi de novembre. Aquestes eren les circumstàncies que hom esperava per canviar progressivament el model turístic i allargar la temporada. Però els resultats no acaben d'acompanyar.

L'emergència social va créixer el 2022 i el Consell Insular va haver d'incrementar la partida destinada a ajuts d'emergència social. Dels 230.000 euros inicials, es va passar a 585.000 i va arribar a un total de 815.000 euros. Se va haver de modificar el barems econòmics establerts per accedir als ajuts i se va augmentar la quantia màxima dels imports en concepte de manutenció. Aquesta iniciativa del Consell va sorgir per donar suport a les persones i famílies més vulnerables que encara pateixen les conseqüències econòmiques i socials derivades de la crisi sanitària de la covid-19 i de la inflació dels preus provocada, entre d'altres, per la invasió a Ucraïna. **La pèrdua de poder adquisitiu de moltes famílies ha**

²⁸ Vegeu <https://www.ultimahora.es/noticias/local/2022/04/17/1722785/baleares-comunidad-donde-mas-crece-poblacion-riesgo-pobreza.html>

fet incrementar el nombre de persones en situació de vulnerabilitat sobrevinguda. El mateix ha succeït a Càritas i la Creu Roja.

Aquest increment va permetre cobrir actuacions i necessitats corresponents a ajuts per a l'habitatge, com ara lloguers i quotes puntuals d'hipoteca, equipament de la llar i manteniment, subministraments, inspeccions d'habitatge obligatòries i pagament de pensions o d'hostals. D'altra banda, també se van cobrir ajudes per a la manutenció, com la compra de bolquers i llet per a nadons, o el pagament de menús. Pel que fa a les ajudes per a activitats educatives, s'intenta contribuir en els costos de l'escola infantil, el menjador escolar durant el període lectiu, activitats extraescolars o el transport escolar. Finalment, cal destacar els ajuts per a inserció social i laboral: ajudes per a assistència a accions formatives, transport, desplaçaments per a inserció formal, ajuts puntuals per guardar els fills, així com ajuts per motius socio-sanitaris (ajudes tècniques, reparació/adaptació de la llar o tractaments professionals):

La responsable del departament explica: "No volem que la gent tingui una necessitat i no es pugui atendre per falta de fons". La consellera és conscient que sempre hi ha gent que no arriba a final de mes, però l'encariment dels preus ha agreujat la situació: "Hi ha persones que han tingut feina, però els seus ingressos no són suficients per cobrir les despeses"²⁹.

La situació és difícil. Si un territori reduït i abastable no pot aconseguir una societat més cohesionada serà ben difícil emprendre accions transformadores arreu. Sabem que la pobresa i la desigualtat trenquen la societat.

CREIXEMENT ECONÒMIC

L'economia de les Illes està experimentant un creixement molt notable després de la greu caiguda amb la pandèmia. El creixement per illes és desigual: l'increment interanual del Valor Afegit Brut (VAB) és del 2,3% a Menorca, mentre que Mallorca arriba al 6,6% i a les Pitiüses al 3,2%. Menorca marca certs símptomes de desaceleració ja que ha passat d'un augment del 3,2% a finals del 2022 al 2,3% durant el primer trimestre del present any³⁰.

Aquestes dades contrasten amb alguns indicadors positius: Menorca mai havia tingut durant l'hivern tantes connexions aèries (inclosos vols amb països de l'Unió Europea); ha assolit la menor taxa d'atur registrada i ha mantingut, per primera vegada a la història, una població flotant que no ha baixat dels 102.000 habitants durant tota la temporada baixa.

²⁹ Vegeu https://www.arabalears.cat/societat/l-emergencia-social-creix-menorca-bona-temporada-turistica_1_4511325.html

³⁰ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/06/16/1957723/menorca-descuelga-balears-economia-menos-crece-inicio-del-ano.html#:~:text=No%20ocurre%20lo%20mismo%20en,8%20por%20ciento%20hasta%20marzo>.

Les dades recollides en l'informe d'evolució econòmica de la patronal CAEB³¹ detecta que aquesta desacceleració és deguda, principalment, al sector industrial menorquí. La indústria menorquina ha destruït el 2,6% dels llocs de feina entre els mesos de gener a març del 2023, un ritme intensificat en relació al quart trimestre del 2022. La caiguda de llocs de feina afecta a les principals branques productives de l'illa: la metal·lúrgia perd un 10,7%, el calçat un 10,3% i l'alimentació un 0,7%. El consum elèctric també s'ha reduït³².

A l'altra cara de la moneda hi trobem el turisme i la construcció, sectors cada vegada més rellevants a l'economia illenca. Aquesta tendència ja es pot considerar històrica i no hem estat capaços de revertir-la. Els llocs de feina lligats a la construcció creixen un 8,6% i el pressupost dels projectes visats i aprovats pugen un 31,1%, gairebé el doble de la mitjana de Balears.

Ambdós sectors estan lligats a l'estacionalitat i, normalment, solen generar llocs de feina inestables, de curta durada o de durada insuficient per poder cobrar després l'atur; tot i que darrerament, amb la darrera reforma laboral, han augmentat de manera significativa els contractes indefinits.

Aquest creixement econòmic va acompanyat de preus alts gairebé en tots els productes de consum. El transport encareix el preu final i els costos derivats de la llar s'han incrementat exponencialment. Molts serveis bàsics, com els menjadors escolars es troben entre els més cars de l'Estat.

INCREMENT DELS PREUS DELS MENÚS ESCOLARS³³

En aquest context hem d'afegir l'increment constant dels preus, iniciada arran a la invasió d'Ucraïna per part de Rússia. L'increment de preus afecta tota la societat i, especialment, a sectors desfavorits com és el cas dels preus dels menús escolars, una eina fonamental d'equitat educativa.

Un estudi diagnòstic sobre els menjadors escolars a Balears elaborat pel Centro de Estudios Rurales y de Agricultura Internacional (CERAI), l'Asociación de la Producción Agraria Ecológica de Mallorca (APAEMA), la FAPA Mallorca i Justicia Alimentaria conclou que Menorca té els preus més cars de l'Estat en la majoria de menjadors escolars. Dels menjadors revisats, un disposa d'un menú igual o superior a sis euros, dos ofereixen un menú per un preu igual o inferior a set

³¹ Vegeu l'informe a <https://www.caeb.es/category/informes/informes-evolucion-economica/>

³² Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/06/23/1962427/retroceso-industria-lastra-crecimiento-menorca-por-segundo-trimestre-consecutivo.html>

³³ Vegeu aquests tres notícies relacionades: <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/06/19/1959911/precios-menus-escolares-menorca-alza-mas-elevados-toda-espana.html>
<https://www.diariodemallorca.es/mallorca/2023/05/17/comedores-escolares-baleares-son-caros-87488231.html>
<https://cadenaser.com/baleares/2023/05/17/los-menus-escolares-de-baleares-entre-los-mas-caros-de-espana-segun-fapa-radio-mallorca/>

euros i nou per un import superior a set euros. En altres zones, com Astúries, el preu mitjà se situa en la meitat, sobre uns 3,5 euros. La diferència és molt notable³⁴. I aquests preu augmenta la precarietat de les famílies en situació més desfavorida:

«Hace falta una revisión», concluye el informe, «**el precio del comedor escolar es un gasto importante para las familias** y puede ser un factor limitante para muchas de ellas», advierte. Los motivos detrás de estos precios que están muy por encima de la media estatal son «diversos», apunta Núria Llabrés, coordinadora de Justicia Alimentaria en Balears y residente de Menorca, aunque añade que «la insularidad y la doble insularidad son factores base» que se intensifican con una «regulación insuficiente de los precios máximos por parte de la administración».

El estudio insiste, así, en que «la incidencia de los comedores escolares en la realidad socioeconómica de las familias, muy importante en algunos entornos, es un aspecto que las administraciones no pueden ignorar».

L'Observatori de la Infància, davant la situació, demana un menjador públic per municipi per atendre a les famílies més vulnerables:

Que haya, al menos, un comedor escolar por municipio para todas las edades es la propuesta que defienden desde el Observatorio de la Infancia de Menorca. «Cuando falta un comedor y se pone en marcha, aflora la demanda», asegura Nel Martí, presidente de la entidad, que se muestra partidario de virar hacia la tendencia de la gratuidad para garantizar el acceso de las familias más vulnerables a este servicio.

Recuerda que no hay comedores escolares en todos los municipios y que los que hay excluyen a los alumnos de secundaria. «Tengan la edad que tengan, unos y otros tienen las mismas necesidades», subraya. Insiste en la idea de que los comedores escolares cumplen, además de con la función nutricional y educativa para fomentar una dieta variada y equilibrada, con la función de compensación social para garantizar el derecho básico a tener una alimentación sana que, además, repercute en la «mejora del rendimiento académico», añade Nel Martí.

Reparto de desayunos

Desde el Observatorio de la Infancia también inciden en la necesidad de dar una respuesta a los menores en riesgo de pobreza con medidas como la inclusión del reparto de desayunos a primera hora, antes de la jornada escolar.

S'ha constatat que són molts els fillets i les filletes que van a escola sense haver menjat res per mancances familiars. Aquesta situació no fa més que agreujar el rendiment escolar d'aquests fillets.

Per altra banda, les beques de menjador no cobreixen totes les necessitats i arriben tard:

³⁴ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/06/19/1959911/precios-menuescolares-menorca-alza-mas-elevados-toda-espana.html>

«Son muy limitadas» y, para que las personas sean beneficiarias, **deben reunir unos «requisitos muy exigentes»** que no todas las familias que necesitan recibir esta ayuda consiguen cumplir, explica Vicenç Arnaiz, psicólogo infantil. Además, solicitarlas no garantiza tenerlas y tampoco recibirlas a tiempo. «Muchas personas las piden sin saber a ciencia cierta si las tendrán o las consiguen con demoras que comprometen aún más su economía», especifica Arnaiz, que pone como ejemplo que, si bien el servicio comienza normalmente a mediados de septiembre, las becas no se conceden hasta diciembre, enero o, incluso, febrero³⁵.

Els menjadors escolars són una eina fonamental per compensar les greus desigualtats socials i cal que totes les administracions se coordinin per garantir una alimentació equilibrada:

Los comedores escolares, tiene claro Arnaiz, deben cumplir con **la función de compensación social para paliar la desigualdad** que pueda existir entre los alumnos y que, de este modo, los más vulnerables puedan acceder a recursos de carácter alimentario. Más aún en un contexto en el que entre el 15 y el 17 por ciento de los menores se encuentra en una situación de extrema pobreza, indica Vicenç Arnaiz, que resalta que los comedores escolares solo resuelven el menú de la comida de los más pequeños y de los alumnos de Educación Primaria durante el curso escolar. «¿Qué pasa el resto del año? Que **no pueden permitirse verdura ni proteínas y solo comen pan, arroz y pasta**», concluye Arnaiz.

A Menorca, cinc empreses gestionen els 14 menjadors, amb una assistència mitjana de 50 usuaris. Només 5 menjadors disposen de cuina al mateix centre.

El número de menús que se serveixen a diari és molt desigual i obeeix a la temporalitat de les feines de les famílies. A Maó, el setembre no solen arribar als 200 menús i a mesura que avança el curs van creixent fins situar-se en una mitjana d'uns 300, arribant en alguns dies a 500. A Ciutadella passa el mateix, encara que l'increment és menor; es passa d'uns 160 menús diaris a l'inici de curs als 200 a partir de febrer i març³⁶.

S'han iniciat diferents programes com Menorca al plat que tenen per objectiu introduir productes de proximitat i ecològics gràcies al treball conjunt de les diferents parts implicades: entitats, productors, cuines, equips docents i famílies. Els menjadors escolars han d'esdevenir espais educatius que transmetin valors de salut, sostenibilitat i cultura. La seva progressiva transformació ha de ser un procés integral que inclogui tots els agents implicats.

³⁵ Vegeu https://www.menorca.info/menorca/local/2023/06/19/1959931/becas-comedor-riesgo-exclusion-hay-ninos-menorca-solo-comen-pan-arroz-pasta.html?utm_source=post-related&utm_medium=web

³⁶ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/09/06/1787143/inflacion-impacta-lleno-menus-escolares-menorca.html>

CREIXEMENT DEMOGRÀFIC

Les Illes Balears és una de les comunitats que més immigració rep i que més nous nadius ingressen als centres docents. L'increment de població creix a un ritme superior a la resposta institucional de serveis.

Segons l'INE:

Última Nota de prensa

Estadística continua de población. ECP. Datos provisionales 01/07/2023

La población de España aumentó en 135.186 personas durante el segundo trimestre de 2023 y se situó en 48.345.223 habitantes. Las principales nacionalidades de los inmigrantes fueron la colombiana, marroquí y española. **Illes Balears (0,58%)**, Cataluña (0,51%) y Comunidad de Madrid (0,45%) experimentaron los mayores aumentos de población³⁷.

1.209.722 habitants viuen a les Illes; 247.381 tenen nacionalitat estrangera. Les xifres no deixen de créixer any rere any. A Mallorca, l'augment de població en relació a l'any 2022 és de 17.273 persones.

Menorca, amb molt menys població que Eivissa, ha rebut 1.364 nous residents estrangers. A Eivissa amb una població de 158.616 persones, ha rebut 1228 nous residents estrangers. Més d'un centenar menys que Menorca.

Les xifres de Menorca responen a l'enorme interès despertat a l'illa entre els ciutadans francesos que han començat a comprar finques per instal·lar-se a l'illa.

El repte demogràfic de les Illes, i Menorca no és una excepció en aquest cas, és la superpoblació enfront de l'Espanya que es buida. Aquí tenim l'exemple de l'Espanya que s'omple. A Menorca viuen 99.381 persones. Aquest any, el 2024, ja hem arribat als 100.000. El fenomen no és aturador en tots els ordres: el benestar econòmic (relatiu) i els atractius turístics i ambientals (en uns llocs més que en d'altres) exerceixen un gran poder d'atracció a milers de persones cada any³⁸.

L'INE té aquestes previsions i destaca tres aspectes importants:

³⁷

Vegeu https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736177095&menu=ultiDatos&idp=1254735572981

³⁸ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/05/24/1942851/menorca-recibe-ano-1364-nuevos-residentes-extranjeros-mas-eivissa.html#:~:text=Con%20muchas%20menos%20poblaci%C3%B3n%20ha,comprar%20fincas%20para%20instalarse%20all%C3%AD.>

- El INE prevé 300.000 habitantes más en Balears en 15 años. Las proyecciones demográficas del INE son contundentes y estiman que la población de Balears crecerá en 300.000 nuevos habitantes en los próximos años. La previsión es que no dejen de llegar extranjeros.
- Una leve caída de población por la crisis inmobiliaria de 2008. En los últimos 50 años las Islas no han dejado de sumar habitantes excepto en un breve lapso de dos años tras la crisis inmobiliaria que estalló en 2008. El regreso de extranjeros a sus países de origen provocó este descenso.
- Se reactiva la llegada de inmigrantes de países latinoamericanos. Hay otra diferencia sustancial con el tipo de inmigración que había hace 30 años y el que se está dando en estos momentos: entonces la mayoría de nuevos residentes eran alemanes e ingleses; ahora son latinoamericanos³⁹.

Dades en tenim. El que manca és la voluntat de respondre a aquestes previsions de manera raonable.

Les dades relacionades amb la pressió humana també va en augment i ja no és una qüestió de la temporada alta turística. **El març d'aquest any, 2023, la pressió humana a Menorca assolí un màxim de 114.548 persones.** Aquesta dada indica el número de persones per dia sobre el territori i se calcula a partir del cens de residents i del flux de passatgers que entren i surten per via marítima i aèria.

Les dades es mesuren per trimestre⁴⁰ i calcula la mitjana màxima de persones per dia: 107.450, el que suposa un augment del 12% en relació al mateix període de 2014. El període és el de menor pressió humana sobre l'illa; representa un poc menys de la meitat que s'assoleix el tercer trimestre per l'afluència turística. Així i tot, l'increment és notable i progressiu.

No hi ha creixement vegetatiu de la població resident. La natalitat va en descens progressiu. **L'augment de la pressió es deu als fluxos migratoris que se consoliden a través dels padrons municipals de població.** En aquest cas, la pressió humana parteix del mínim de 96.467 persones que és la xifra de persones empadronades en algun municipi de l'illa (les xifres varien en funció de la font d'informació i del moment que es revisen; en aquest cas tenim que l'INE ofereix unes xifres i l'IBESTAT unes altres, tot i que les tendències no varien).

Això significa que a l'illa hi ha 8.000 persones més en trànsit o temporalment a Menorca (si prenen les dades de pressió mitjana diària durant el primer trimestre de 2023 i el padró de població en les mateixes dates). L'IBESTAT no identifica si la causa de l'increment de la població humana és per l'entrada de nous immigrants. El que si indica és que durant el 2021, 1.627 persones procedents

³⁹ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/05/24/1942851/menorca-recibe-ano-1364-nuevos-residentes-extranjeros-mas-eivissa.html#:~:text=Con%20mucha%20menos%20poblaci%C3%B3n%2C%20ha,comprar%20incas%20para%20instalarse%20all%C3%AD>.

⁴⁰ Vegeu IBESTAT https://ibestat.caib.es/ibestat/estadistiques/e91ffb58-6bdd-457c-bd25-ed2a201f57ae/218ffbad-7444-48b5-a4c0-89a12d1c510d/ca/l106001_1004.px

d'altres països van ingressar com a nous residents i els espanyols que se van empadronar a Menorca foren 2.731⁴¹. No es té en compte els empadronats a l'illa que, suposadament, viuen fora.

L'INE preveu que en 15 anys més a les Illes arribaran més de 300.000 persones més. La situació podria arribar a ser insostenible. Les mancances de recursos bàsics, com l'aigua, no donaran a l'abast. La pressió sobre les àrees naturals augmentarà i s'hauran de preveure serveis bàsics (sanitat, educació i serveis socials) a més d'un milió i mig d'habitants.

Com hem vist amb la construcció de noves infraestructures educatives a Menorca es tarda una mitjana d'entre 8 i 10 anys en acabar un centre docent després d'anys d'haver detectat, anunciat i denunciat la necessitat. Si seguim aquest ritme, no alterat en els darrers trenta anys, com proporcionarem serveis dignes el 2034 a 140.000 persones aproximadament?

Malauradament, no existeix la previsió a mitjà i llarg termini. Només se preveu a dos o tres anys vista, d'acord amb el calendari electoral. Necessitem previsions a 10, 15 i 20 anys. Aquestes previsions sempre són arriscades, sempre hem de tenir en compte un percentatge notable d'incertesa i d'imprevisibilitat (és una característica fonamental del món) però també és imprescindible demanar-nos què vol ser; que ens demanem com volem que visquin els nostres fills; que ens demanem quins serveis volem garantir i sobretot pensar en les necessitats de les persones més desfavorides. No podem seguir augmentant la població indiscriminadament generant més d'un 20% de pobresa, com tenim ara. Ens hi juguem el model de societat que volem.

MENORQUINS RESIDENTS A L'ESTRANGER⁴²

La població menorquina creix gràcies a la immigració; els resultats acadèmics milloren significativament; el percentatge de persones adultes amb titulacions superiors creix com mai. Els col·lectius vulnerables i el risc de pobresa també augmenten. I el número de menorquins que resideix a l'estranger se duplica en deu anys. **Hem passat de 1.876 persones el 2013 a 3.759 el 2023.**

Els resultats publicats per l'IBESTAT indiquen que el número de persones inscrites en el padró de l'illa, amb nacionalitat espanyola i que viuen a l'estranger s'ha duplicat en una dècada. El ritme de creixement d'aquest deu anys ha estat constant, sense canvis sobtats d'un any per un altre.

⁴¹ Vegeu Diari Menorca, dijous 8 de juny de 2023: *La presión humana ha aumentado un 12% en los últimos diez años*. Secció Local pàg. 6.

⁴² Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/04/03/1911279/numero-menorquines-reside-extranjero-duplica-diez-anos.html>

Els territoris als que es desplacen són, prioritàriament, Amèrica del Sud i Europa. Aquestes destinacions ens orienten una mica a l'hora d'analitzar i interpretar les dades:

- Els menorquins que han optat per establir-se a Amèrica del Sud són 1.659, 570 més que el 2013.
- Els menorquins que han decidit desplaçar-se en algun país de la Unió Europea són més del triple que fa una dècada: 1.510 el 2023; 493 el 2013.
- La resta de destinacions són Amèrica del Nord amb 281 menorquins; Amèrica Central, amb 142; Àfrica amb 94; Àsia, amb 54 i Oceania amb 19.

S'ha duplicat, en una dècada, el número d'empadronats a Menorca que han nascut a Balears i que han emigrat (hem passat de 452 el 2013 a 886 el 2023) i el número d'empadronats a l'illa que han nascut al mateix país estranger que ara habiten (hem passat de 1.157 el 2013 a 2.058 el 2023).

1.659 persones empadronades a Menorca que ara resideixen a Amèrica del Sud, pràcticament el 86%, 1.423 persones han nascut en aquesta última regió. El que significa que són molts els immigrants que han retornat als seus països d'origen a l'Amèrica del Sud.

El mateix passa amb Amèrica Central: dels 142 empadronats a l'illa amb residència actual a l'Amèrica Central, 124 han nascut en aquest territori (el 87%).

En relació als menors de 14 inscrits en el padró de Menorca i que resideixen a l'estranger augmenta sense arribar a triplicar-se: de 280 persones el 2013 a 748 el 2023. Representen el 20% del total de menorquins que viuen fora del territori nacional:

- Els que tenen entre 15 i 24 anys, 574 persones viuen a l'estranger.
- Els que tenen entre 25 i 39 anys són 655.
- Els que tenen entre 40 i 54 anys són 768.
- Els que tenen entre 55 i 64 anys són 407.
- I els majors de 65 anys són 607 persones⁴³.

Menorquins residents a l'estranger per municipis⁴⁴:

Municipis	2013	2018	2023
Alaior	84	161	255
Ciutadella	830	1.220	1.308

⁴³ Vegeu <https://ibestat.caib.es/ibestat/estadistiques/poblacio/padro/2acef6cf-175a-4826-b71e-8302b13c1262> En els quadres que s'indiquen es poden seleccionar les dades que s'interessen segons els criteris de selecció.

⁴⁴ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/04/03/1911279/numero-menorquines-reside-extranjero-duplica-diez-anos.html>

Ferrerries	26	44	58
Maó	743	1.292	1.696
Es Mercadal	68	106	124
Sant Lluís	47	79	112
Es Castell	70	129	170
Es Migjorn Gran	8	26	36

El reportatge del Diari Menorca comenta els resultats per municipis destacant:

De los 3.759 menorquines que residen en el extranjero, casi la mitad, 1.696, están inscritos en el padrón municipal de Maó. Otros 1.308 aparecen en el de la otra punta de la Isla, en Ciutadella.

Destaca que, en cinco años, **el número de personas empadronadas en Menorca que ha establecido su residencia fuera del territorio nacional ha crecido un 31 por ciento en Maó** (al pasar de 1.292 en 2018 a 1.696 en 2023), mientras que tan sólo un 7 por ciento en Ciutadella (al pasar de 1.220 en 2018 a 1.308 en 2023). Pueblos de la zona de levante como Sant Lluís o Es Castell también muestran altos niveles de aumento, menos por ejemplo en Es Mercadal.

Les persones adultes amb estudis superiors (que com hem dit han augmentat molt els darrers anys) són les persones que més surten de l'illa. Caldria analitzar altres factors per arribar a conclusions definitives, però és molt possible que aquestes persones titulades superiors que marxen a l'estranger ho fan per les mancances de perspectives laborals a l'illa, d'acord amb les titulacions. Els sous i les possibilitats de tenir una carrera professional pensem que també són elements que es tenen en compte:

Casi 2.700 menorquines que ahora residen en el extranjero tienen más de 20 años. Son un total de 2.689, 433 más que en 2018, primer año que el Ibestat registró esta serie.

De los 2.689 menorquines mayores de 20 años que viven fuera de la Isla, más de la mitad, unos 1.521, tiene estudios secundarios postobligatorios o superiores. Se trata de una cifra algo mayor que la primera registrada hace cinco años: ha aumentado un 20 por ciento con respecto a 2018, al pasar de 1.267 a 1.521.

De estos 1.521 menorquines con estudios secundarios postobligatorios o superiores, los que más se van de la Isla son adultos que tienen edades comprendidas entre los 40 y los 49 años, aunque también predominan los jóvenes de entre 25 y 39 años, y los que tienen entre 50 y 64 años

També cal tenir en compte que moltes d'aquestes persones que són fora, són persones amb estudis postobligatoris o superiors que marxen, de nou, al seu país d'origen com ja hem indicat.

El Diari Menorca inclou tres interessants entrevistes de menorquins que viuen a l'estranger i expliquen els motius que els van portar a emigrar i com és la vida al

país que ara viuen. Llegiu les històries de Núria Pons⁴⁵, Aresky Berkane⁴⁶ i Ignacio Paricio⁴⁷. Entre els tres donen raons de pes per interpretar les dades ofertes per l'IBESTAT.

IMPORTANT INCREMENT DE TITULATS SUPERIORS

Durant els darrers anys s'ha produït un notable increment de persones amb títols superiors. Menorca havia patit un dèficit històric en titulacions superiors. En alguns períodes no es podien cobrir les necessitats pròpies de l'illa, per poques que fossin.

En una dècada, la població adulta de l'illa amb estudis superiors creix un 65%. Una tercera part dels menorquins disposen d'un grau universitari, molt per damunt de la mitjana de les Illes. Hi ha el triple de residents amb màsters, el doble de doctorats i un 46% de títols de Formació Professional. Gairebé 26.000 persones residents tenen estudis superiors, un 65% més que fa deu anys i vuit vegades més que fa trenta. Són dades que recull la gran Encuesta de Población y Vivienda publicada per l'Instituto Nacional de Estadística (INE) que s'actualitza cada deu anys⁴⁸.

La població universitària (grau, diplomatura, llicenciatura, màster, doctorat) suposa el 30,94% dels majors de 16 anys. Gairebé un de cada tres habitants. La província de l'Estat amb més habitants amb estudis superiors és Guipúzcoa, amb un 42%, Madrid amb un 40% i Barcelona amb un 36%. Per poblacions de més de 10.000 habitants les que tenen percentatges més alts estan al voltants de Madrid i Barcelona (Tres Cantos a Madrid i Sant Cugat a Barcelona arriben al 60%). Maó i Ciutadella tenen un 32% i un 30% respectivament. Es Mercadal arriba al 39% i Ferreries al 25%. Aquestes són les principals variants dins Menorca, que no deixen de ser també significatives.

Les dades són rellevants en tots els nivells: primària, secundària, postsecundària i nivells superiors, especialment rellevant la gairebé desaparició de persones sense alfabetitzar:

Apenas quedan un centenar de personas mayores sin alfabetizar

La multiplicación de la oferta académica y el surgimiento de opciones universitarias o formativas dirigidas a la tercera edad, hasta en los mismos *esplais*, también ha tenido su

⁴⁵ <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/04/03/1911271/nuria-pons-vida-alemania-impensable-menorca-espana.html>

⁴⁶ <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/04/03/1911273/aresky-berkane-mis-estudios-tengo-mas-opciones-laborales-escocia.html>

⁴⁷ <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/04/03/1911277/ignacio-paricio-perez-economia-ventaja-vivir-aqui-salarios-son-mas-altos.html>

⁴⁸ https://www.ine.es/dynng/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736177092&menu=ultiDatos&idp=1254735572981

efecto en cifras. Tan es así que la población analfabeta o que apenas sabe leer y escribir es diez veces inferior. Si en 2011 superaba las mil personas, en la actualidad apenas sobrepasa el centenar.

Otro tanto ocurre con los estudios primarios. El segmento de población que se ha escolarizado menos de cinco años en su vida se ha reducido a una tercera parte en solo una década, pasando de casi 6.000 a poco más de 2.000 personas⁴⁹.

El mateix succeeix en la Formació Professional:

La FP crece un 46 por ciento

En los **niveles inferiores de estudios**, el avance logrado durante la última década también es considerable. Uno de cada diez habitantes de Menorca, casi 9.000 personas, tienen un título de **postgrado no universitario o de grado medio** de Formación Profesional. La antigua FP, antaño hegemónica, ha pasado a ser la segunda salida formativa más recurrente, hasta el punto de que ha crecido un **46 por ciento** en apenas diez años.

L'esforç humà i econòmic que aquest canvi suposa és digne d'elogi. Una part molt important de la població menorquina ha pres consciència de la necessitat d'estudis superiors. Moltes famílies han fet notables esforços per donar estudis als seus fills i filles. L'existència de beques de diferent tipologia, les universitats a distància que permeten estudis des de casa (UNED, UOC) i la Seu de la Universitat de les Illes Balears a Alaior han ajudat a molta gent de mitjana edat a iniciar o acabar estudis universitaris que no havien pogut acabar o iniciar en el seu moment. Són fites d'una rellevància cabdal.

Reproduïm el quadre elaborat i publicat pel Diari Menorca que ofereix un resum de les dades obtingudes⁵⁰. Considerem que és un material ben elaborat, molt significatiu i que ofereix dades per la reflexió:

⁴⁹ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/04/09/1914479/poblacion-adulta-menorca-estudios-superiores-crece-decada.html>

⁵⁰ <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/04/09/1914479/poblacion-adulta-menorca-estudios-superiores-crece-decada.html>

Población mayor de 16 años con estudios superiores

Estudios completados

	2011	2021	Variación
● Primaria	18.545	10.764	-72%
● Secundaria	27.265	26.565	-2,6%
● Postsecundaria	16.950	26.531	56,5%
● Superiores	15.435	25.491	65%

Lugar de estudio (mayores de 16 años)

	En el municipio	En Balears	Otra comunidad
● Alaior	240	309	213
● Es Castell	0	435	201
● Ciutadella	1.068	501	912
● Ferrerries	99	102	144
● Maó	1.254	444	759
● Es Mercadal	0	150	219
● Es Migjorn	0	60	42
● Sant Lluís	0	324	231
● Total	2.661	2.328	2.721

També hem de tenir en compte les persones que han fixat la seva residència a Menorca provinents d'altres indrets (de la península o estrangers) amb estudis superiors. Desconeixem el percentatge que poden representar. En el quadre annex disposem de xifres d'estudiants pel lloc on han estudiat: 2.661 ho han fet a l'illa (a Maó, Ciutadella i Alaior, a la Seu de la UIB 240 concretament; la resta es reparteixen en les universitats a distància i en cicles de formació professional de grau superior que es poden cursar en aquestes poblacions). Són xifres notables; no fa massa anys que hom que volia estudis superiors havien de sortir fora de l'illa fos pel que fos.

2.328 han estudiat a les Illes, concretament a Mallorca i majoritàriament a la UIB, del campus de Valldemossa. Mentre que la resta, 2.721 han estudiat fora de les Illes, en altres comunitats. Barcelona és la ciutat que acull més menorquins; és una constant històrica que no només està relacionada amb estudis universitaris (molta gent ha acudit a Barcelona per qüestions mèdiques i per

temes de negocis i econòmics; poc a poc, la millora dels serveis a Palma ha produït un canvi en aquesta tendència). Cada any una mitjana de 2.700 persones van a estudiar fora de l'illa:

Barcelona es la ciudad preferida casi por la mitad de los menorquines a la hora de cursar estudios superiores fuera de Balears. De los 3.354 (dades de 2021) que salieron de Menorca a estudiar, 1.602 (casi el 48 por ciento) se decantaron por las universidades y los centros de formación especializada en Barcelona. Otros 282 (el 8,4 por ciento) también lo hicieron **dentro de Cataluña**, pero en Girona (153), Lleida (99) y Tarragona (39).

Si más del 56 por ciento optó por marchar a Cataluña, solo 282 estudiantes (el 8 por ciento) optaron por **Madrid**, 90 fueron a **Granada** y 81 a **Valencia**⁵¹.

En relació al tipus d'estudi, els graus de dret, administració i periodisme són les carreres amb més acceptació:

Las carreras de ciencias sociales y letras son las preferidas por los menorquines. El colectivo más nutrido, de 459 estudiantes (el 18,5 por ciento del total), se han decantado por la rama de negocios, derecho y administración. Otros 378 (el 15,2 por ciento) han optado por ciencias sociales y periodismo. La tercera opción mayoritaria entre los universitarios menorquines son las carreras de salud, medicina y servicios sociales, que actualmente estudian 354 jóvenes (el 14,2 por ciento). 318 estudian educación. Solo el 19,2 por ciento, apenas uno de cada cinco, prefieren las ciencias puras y las especialidades en ingeniería, industria o informática.

Les dades globals són molt favorables. Volem destacar, novament, l'esforç econòmic que representa per moltes famílies menorquines donar estudis als seus fills i filles (pensem que, en hores d'ara, un estudiant fora de l'illa té una despesa mensual que pot arribar als 1.000 euros o superar-los). La confiança de bona part de la societat menorquina en l'educació és notable. I la convicció que els estudis superiors permeten un ascens social (sous més alts, més estabilitat, més reconeixement...) en uns moments en que el que s'anomena ascensor social presenta símptomes d'estancament i, fins i tot, de regressió.

Pensem que caldria reconèixer aquest esforç de la societat menorquina. Significa un dels avenços més rellevants de la nostra història contemporània.

Reproduïm el mapa publicat i elaborat pel Diari Menorca pel seu interès i per dades que permeten fer-se una imatge molt complerta dels estudiants menorquins⁵².

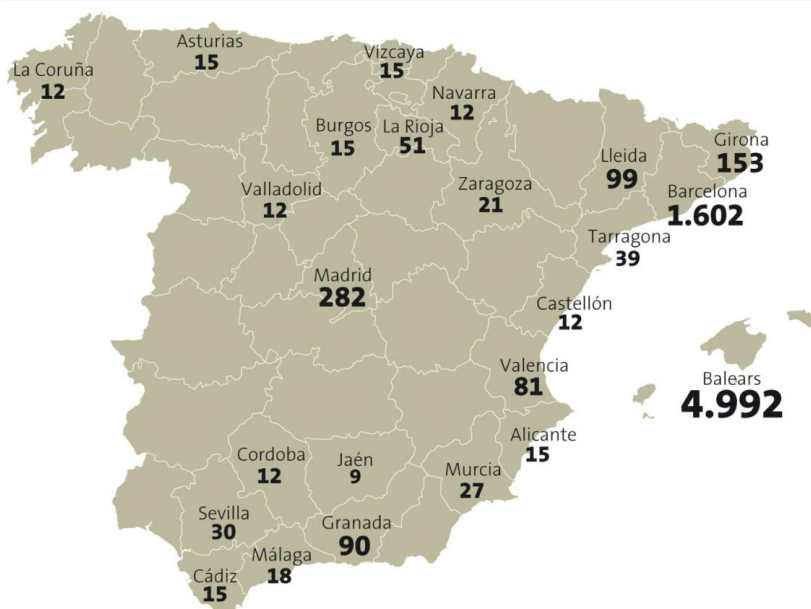
Aquest quadre recull la majoria d'estudiants que estudien fora durant els anys que dura el seu grau universitari. També inclou els estudiants que opten per no

⁵¹ Vegeu https://www.menorca.info/menorca/local/2023/04/09/1914483/2700-menorquines-salen-cada-ano-estudiar-fuera.html?utm_source=post-related&utm_medium=web

⁵² https://www.menorca.info/menorca/local/2023/04/09/1914483/2700-menorquines-salen-cada-ano-estudiar-fuera.html?utm_source=post-related&utm_medium=web

cursar un curs complert i allarguen l'estada i també aquells que acaben un grau i continuen estudiant cursant un màster o iniciant el doctorat.

¿Donde estudiamos los menorquines?

Estudios profesionales en curso

● Negocios y derecho	459	● Ingeniería e industria	228
● Ciencias sociales	378	● Salud y servicios sociales	354
● Artes y humanidades	339	● Servicios	147
● Educación	318	● Informática	72
● Ciencias	177	● Agricultura y pesca	18

ESTUDIEN I TREBALLEN

Un dels problemes més importants dels darrers anys també ha minvat progressivament les xifres i l'abast. Aquells anomenats NINI (joves que no estudien ni treballen) va arribar a ser un greu problema molt arrelat a les Illes i al seu model productiu. L'any 2020 constaven a l'administració (SOIB) uns 19.794 menors de 30 anys que ni estudiaven ni treballaven a totes les Illes. No disposem de dades desagregades per illes, però en un parell d'anys la reducció ha estat molt significativa: a finals del 2022 constaven 6.154 persones en aquesta situació⁵³.

⁵³ Vegeu <https://www.ultimahora.es/noticias/local/2022/10/31/1820069/jovenes-estudian-trabajan-solo-hay-ninis-islas.html>

Ara bé, la situació comparativament té una segona lectura ja que les Illes són una de les comunitats amb un percentatge més alt de NINIS⁵⁴:

Jóvenes de entre 15 y 29 años que ni estudian ni trabajan, o también conocidos como 'ninis'. En Balears, el porcentaje alcanza el **15,7 por ciento**, la **segunda cifra más alta de España**, volviendo así, según los datos de enero de este 2023 del Instituto Nacional de Estadística, a niveles previos a la pandemia, en un momento donde **el archipiélago ha alcanzado en julio prácticamente el pleno empleo**, liderando la caída del paro.

Una de les causes d'aquesta situació ja n'hem fet referència en aquest estudi: l'abandonament escolar, que també permet una doble lectura; per una banda, s'ha produït una reducció molt significativa però, per l'altra, ens trobem amb un percentatge dels més elevats de la Unió Europea. S'ha reduït molt però encara hi queda un llarg camí per recórrer:

La principal causa detrás de las dificultades que encuentran muchos jóvenes para ingresar en el mercado laboral radica en el **abandono temprano de sus estudios, incluso antes de completar la Educación Secundaria Obligatoria (ESO)**. Algunos se han visto obligados a dejar sus estudios para empezar a trabajar por necesidades familiares, y que ahora están en la encrucijada de no tener formación y tampoco encontrar un empleo estable. Esta desmotivación les convierte más vulnerables y supone, en muchos casos, la pérdida de confianza en la sociedad.

En el archipiélago, el segmento con mayor desempleo corresponde a aquellos que poseen niveles educativos más bajos o carecen de especialización. Concretamente, **quienes solo han culminado estudios primarios representan un 35 por ciento del total**. Según datos proporcionados por el Ministerio, en 2022, **Baleares encabezó las estadísticas de tasas de abandono escolar**, registrando una preocupante cifra del 18,2 por ciento.

Extrapolando los datos nacionales al conjunto de la Unión Europea, **España es el séptimo país con mayor cantidad de 'ninis'**. Si bien el país ha abandonado las posiciones más altas en este ranking (llegó a ser el cuarto país en 2020), todavía está lejos del objetivo del nueve por ciento que estipula la UE para el 2030.

El mateix passa amb les dades de l'atur juvenil:

Además, **España lidera el desempleo juvenil con un 29 por ciento**, frente al 13 por ciento de media de Europa, teniendo así **el peor dato de los 30 países**, después de Grecia, que lideraba hasta ahora el ranking y que tiene un 27,2 por ciento. España, Grecia e Italia son los tres países con peores datos de empleo juvenil⁵⁵.

⁵⁴ Vegeu l'informe [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://info.cobee.io/hubfs/Informe_Beneficios_2023_.pdf?utm_medium=email&_hsmi=243293299&_hsenc=p2ANqtz-_s65lzQONm1j90UKfQThrww_FoMyKPst3-xSOoGZq2XM23Z5apEJJ5YusvrP5AfpFNTf_WA74Vj2EK3fRwh8X_ER345g&utm_content=243293299&utm_source=hs_automation](https://info.cobee.io/hubfs/Informe_Beneficios_2023_.pdf?utm_medium=email&_hsmi=243293299&_hsenc=p2ANqtz-_s65lzQONm1j90UKfQThrww_FoMyKPst3-xSOoGZq2XM23Z5apEJJ5YusvrP5AfpFNTf_WA74Vj2EK3fRwh8X_ER345g&utm_content=243293299&utm_source=hs_automation)

⁵⁵ Vegeu <https://menorcaaldia.com/2023/08/20/mas-ninis-en-balears-el-dilema-de-los-jovenes-que-ni-estudian-ni-trabajan/>

Molt possiblement amb les dades històriques sobre la taula el camí recorregut implica un esforç titànic; reduir els percentatges d'atur juvenil, d'abandonament escolar i de persones que no estudien ni treballen amb més de 15 punts percentuals en gairebé tots els indicadors significa un important avenç social, econòmic i personal de milers de persones. Aquesta millora no ens amaga que encara ens queda reduir els percentatges en més de 10 punts per assolir la mitjana europea. Però ara per ara, el que s'ha de valorar és el camí fet que demostra clarament que el país pot aconseguir les fites proposades a pesar dels problemes que contínuament apareixen, com el que ara comentarem.

Aquesta minva no allibera la població jove dels problemes que els envolten: limitacions econòmiques per sous baixos, encariment del cost de la vida generalitzat, accés a treballs que no demanin experiència prèvia, lloguer de pisos o apartaments, contractes de curta durada, treballs poc qualificats no relacionats amb els estudis cursats o amb les capacitats personals.

La reactivació econòmica després de la pandèmia i els esforços de les administracions han aconseguit reduir el percentatge de NINIs a un 16%, xifra prou significativa encara però molt millor que percentatges d'anys anteriors, que arribaven al 30%. Paral·lelament, des del sistema educatiu s'ha fet un important esforç per reduir el número de persones sense el títol de l'Educació Secundària Obligatòria. Programes de Formació Professional Inicial, Escola de Persones Adultes, cursos del SOIB, formacions a distància, acadèmies que preparen per obtenir el títol oficial i d'altres iniciatives formatives han incidit positivament en aquest sector de població.

Han accedit majoritàriament a l'entorn laboral però en condicions molt precàries. L'oferta de llocs de feina es concentra en el sector serveis i concretament a l'hoteleria, turisme i comerç: cambrers, repartidors, teleoperadors, empreses de menjar ràpid, hoteleria, restaurants bars... Feines sacrificades, temporals i amb sous baixos. Són molts que no poden accedir al treball pel qual s'han preparat. Un dels problemes que apunten els joves que cerquen un lloc de feina és la desconfiança per part dels empresaris per la manca d'experiència. La manca d'experiència es converteix en un cercle viciós: si no poden accedir al lloc de feina no adquiriran experiència. Molts joves expressen el poc interès per fomentar la seva ocupació per part de l'empresariat.

Les administracions, a través del SOIB, ofereixen formació qualificada i s'inverteixen grans quantitats en cursos: el SOIB inverteix cada any a les Illes 25 milions adreçats a aquests col·lectius per portar a terme programes d'inserció laboral. La formació dual és una de les fórmules amb més èxit: un 65% de les persones que s'hi formen aconsegueixen un treball.

Entre el grup de persones de menys de 30 anys trobem un segon problema: persones amb estudis superiors tampoc aconsegueixen experiències laborals

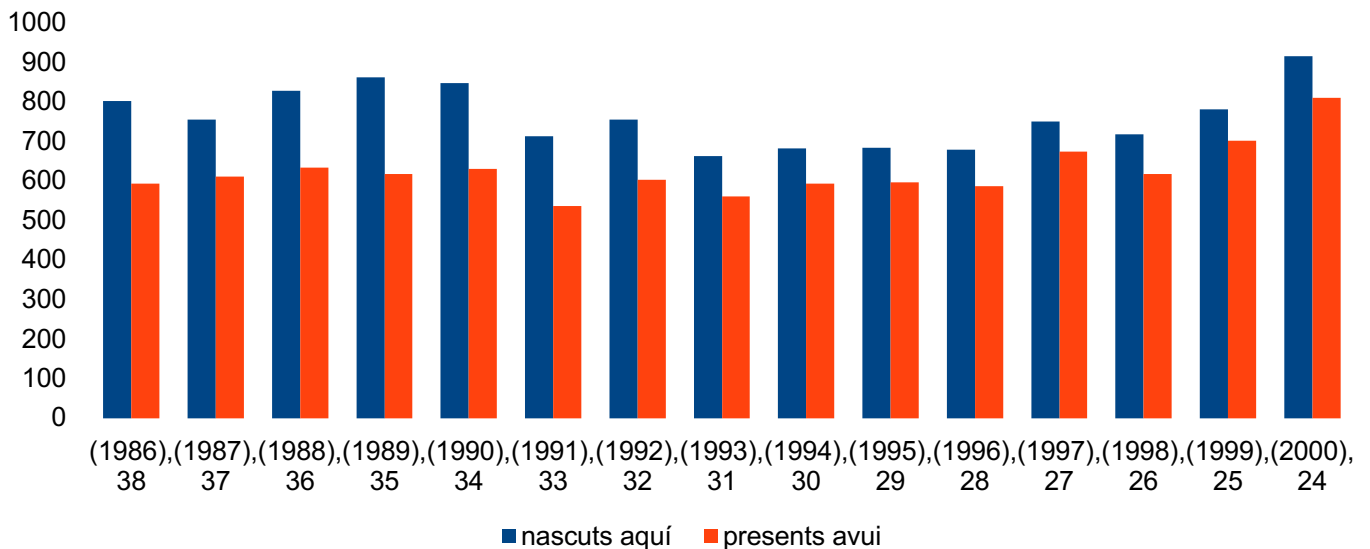
per la manca de llocs de feina relacionats amb la seva qualificació. El SOIB dedica 6 milions d'euros a projectes com Qualificats que ajuda a joves amb estudis superiors a aconseguir els primers contractes laborals. Administracions públiques com ajuntaments se beneficien d'aquests programes amb resultats satisfactoris per ambdues parts. Més de 200 joves amb titulacions superiors a l'illa de Menorca s'han beneficiats d'aquests programes.

El cost de vida afecta negativament la vida independent de molts joves. Són molts que han de continuar vivint en la llar dels pares i, en molts casos, moltes famílies també acullen els avis que amb la seva pensió poden completar les necessitats de tots plegats. Tot i que les pensions de la majoria de treballadors són força baixes i els permeten fer front a les despeses bàsiques de llar, electricitat, serveis bàsics i alimentació.

Sovint s'ha comentat que aquest gran increment de la població amb titulacions superiors incrementaria el capital humà de l'illa i que la seva marxa per motius laborals, familiars o d'estudis implicaria necessàriament en un empobriment d'aquest capital intangible. Un darrer estudi publicat a la revista s'Ull de Sol d'Alaior demostra que la situació real no és ben bé així. Vegem-ho.

EL PROBLEMA NO SÓN ELS JOVES QUE NO TORNEN A MENORCA

NASCUTS A MENORCA, PRESENTS AVUI, PER EDATS

Peu: El gràfic mostra per edats la part de joves que són nascuts a Menorca però que s'instal·len fora, el que s'ha denominat pèrdua de capital humà.

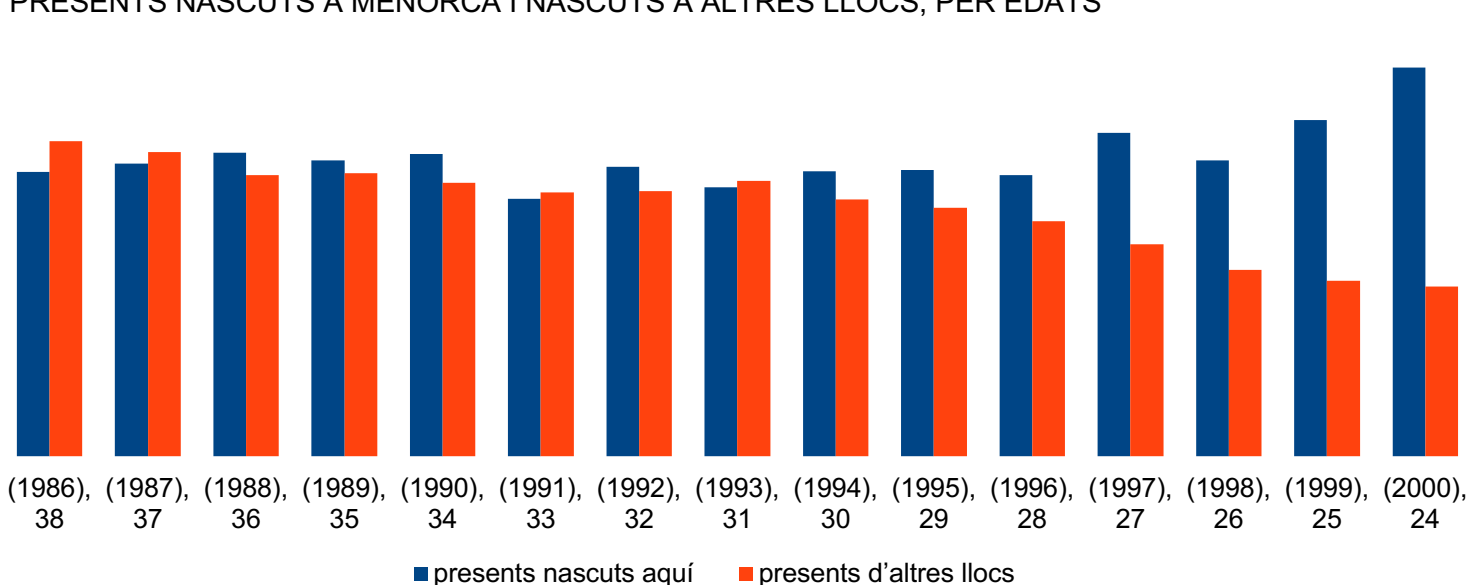
Durant massa anys hem volgut lligar la debilitat de les darreres dècades de Menorca amb la pèrdua de capital humà arran de l'emigració d'un excés de joves de generacions ben formades. Joves que no tornen a l'illa, perquè no troben ocupació amb relació als estudis i vocacions professionals, en una illa dirigida cap el mono conreu turístic. **A aquesta debilitat se li han atribuït la pèrdua de nivell econòmic i innovador, la pèrdua d'identificació amb la cultura i la llengua pròpies i la manca de mecanismes de progrés de l'estat del benestar.** Sempre comparant-ho amb unes dècades de finals del franquisme i la transició que es valoren com a més productives en aquests temes.

Per primera vegada hem pogut mesurar el fenomen mitjançant dades, i no sembla que les xifres avalin aquesta hipòtesi. **El percentatge de menorquins emigrats no és prou rellevant. Sí que constaten una pèrdua de capital humà, però no arriba a la massa crítica com per provocar l'anomalia. Els menorquins nascuts aquí des de 1986 són 11.441. El que viuen aquí són 9.372, el 82 %. Atorgar la causa de l'afebliment de Menorca al 18 % no present és molt exagerat i desconsiderat amb el 82% que sí està present.** Hem de tenir en compte que són molts més els menorquins joves que es queden. Per tant, són moltes generacions de les millors formades mai que romanen a l'illa, sense que açò produeixi els efectes desitjats en el benestar de l'illa. Potser la causa és la forma d'estar aquí, els mecanismes socials que es fan servir per aprofitar aquests capitals demogràfics.

Una altra de les possibles hipòtesis d'aquest canvi social podria ser la substitució d'una estructura demogràfica de més persones autòctones per una altra amb més arribats d'altres comunitats autònomes i de l'estranger, a qui els primers anys els costa integrar-se en les estructures facilitadores de benestar. Es tractaria d'una possible substitució parcial de població o, si més no, d'un repartiment de pesos demogràfics diferents. Açò podria provocar un retrocés en la cultura autòctona tradicional (entesa com a forma de vida) i en l'ús de la llengua, però no té perquè perjudicar la part econòmica.

Hem comparat l'estructura demogràfica segons lloc de naixement a Menorca, Alaior, Catalunya i Euskadi. El resultat no són gaire diferents. Menorca és on la composició demogràfica és més plural. **No podem afirmar que aquí la pèrdua de cultura pròpia sigui superior que a Catalunya o Euskadi.** La pèrdua es produeix arreu, també en altres llocs, quan un percentatge de població incorporat substitueix unes maneres de fer per unes altres no habituals al lloc. **Constatam que a Menorca hi ha un percentatge del 42 % de població no autòctona.** Aquesta quantitat sí suposa una massa crítica amb capacitat de provocar canvis substancials en alguns aspectes de la societat, no forçosament en l'economia. Catalunya i Euskadi, amb una composició semblant de població nova, són dos territoris econòmicament molt solvents. Però en els tres territoris, el que sí ha succeït és una substitució cultural important.

PRESENTS NASCUTS A MENORCA I NASCUTS A ALTRES LLOCS, PER EDATS

Peu: Comparació entre persones nascudes a Menorca i les persones nascudes a altres comunitats autònomes o a l'estranger, per edats.

El fenomen de substitució cultural no es produeix exclusivament pel nombre de persones sinó pel que fan les persones. La mateixa proporció de persones pot ocasionar més o menys canvis depenent del que fan, de quin és el respecte i la inclusió o rebuig a la cultura i la societat que els acull. Igualment no és el mateix una població d'acollida indiferent al fenomen que una població que dedica prou energies a incloure de manera eficient els nousvinguts en les estructures professionals i culturals d'acollida.

A aquests nous equilibris demogràfics cal afegir-hi uns mecanismes de colonització cultural arran de les conductes i els valors pel consum al llarg de moltes hores captives de cultura aliena emanada dels dispositius tecnològics. **El pes immens la cultura de masses dominant en aquestes tecnologies substitueix gran part de les cultures autòctones.** Aquests fenòmens sí són clars. Afecten els autòctons i els nousvinguts. Una aculturació que els afecta als dos i que, en compartir-la, es converteix en força més present. Les colonitzacions culturals que van deteriorar cultures autòctones arreu avui tenen aquesta altra forma contemporània de substitució i afectació de la població. Es tracta d'una globalització cultural que no és arrelada i, per tant, mancada en moltes coses d'utilitat per a les realitats específiques de cada territori.

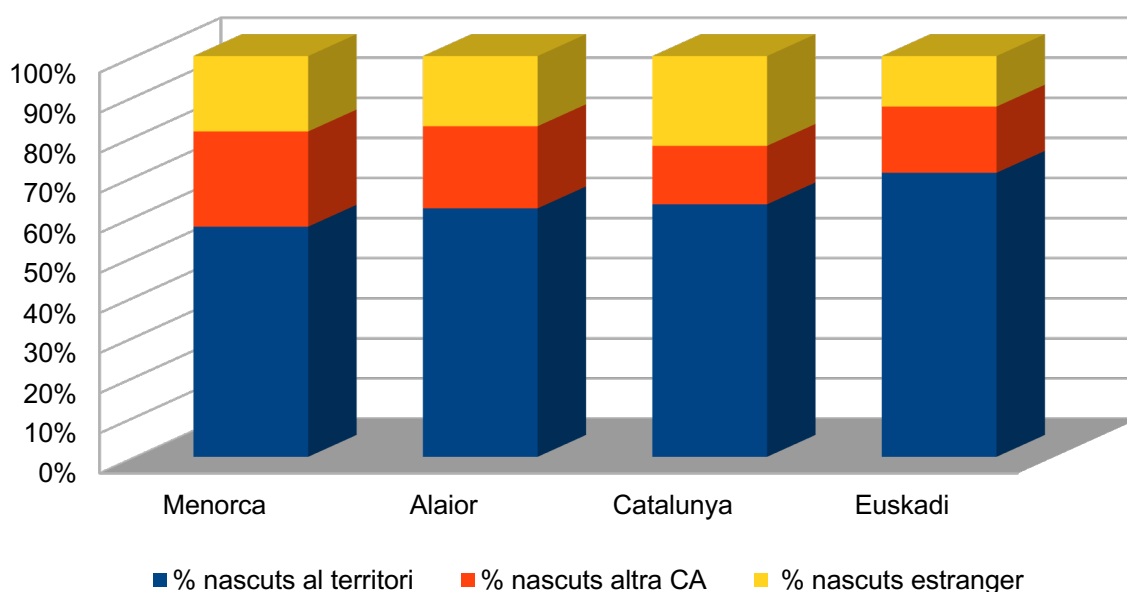
Els canvis no desitjats en la Menorca d'avui en dia és més probable que derivin del que no hem sabut defensar o posar en valor davant aquesta colonització. O de les preferències i omissions que hem fet en favor d'aquesta cultura aliena, per desprevinguts o ignorants del fenomen.

S'haurien d'analitzar a fons els mètodes i fórmules que Menorca fa servir per treure un millor profit de les potencialitats de les persones: com convertir el

capital humà en iniciatives d'empresa i de cultura, els obstacles existents, l'escolta i aprofitament polític institucional del saber de les persones, la participació dels nous nadius en tots els nivells d'activitat des de l'esport a la política...

La salvaguarda de la manera de viure pròpia a Menorca és un patrimoni que antropològicament afavoreix la connexió de les persones amb el seu entorn, les equilibra i les dona significat. És una de les bases de la salut mental, la creativitat i l'eficiència en l'intercanvi d'energia entre les persones i els entorns. Aprofitar les oportunitats de cada territori i viure-lo sanament també hi està molt relacionat, com demostren els estudis sobre cultures indígenes i territoris⁵⁶.

ESTRUCTURA SEGONS LLOCS DE NAIXEMENT

Peu: L'estructura de la població per lloc de naixement mostra percentatges semblants amb altres territoris pròspers

	% nascuts al territori	% nascuts altra CA	% nascuts estranger
Menorca	58	24	19
Alaior	62	20,5	17,5
Catalunya	63	14,6	22,4
Euskadi	70,8	16,5	12,6

⁵⁶ Elaboració pròpia amb dades IBESTAT, IDESCAT i Institut Basc d'Estadística.

Per tant, sembla que el problema no és la pèrdua d'aquest anomenat capital humà. El problema es troba en el que fem o el que deixem de fer els menorquins i la manera com ens relacionem amb les persones nouvingudes i dels mecanismes afavoridors de la inclusió que fem servir.

Responsabilitzar dels processos d'aculturació a les persones amb estudis superiors que sen van a viure fora és una hipòtesis falsa o mal plantejada. I, en certa manera, ens allibera de responsabilitats als que vivim a l'illa. Cal reorientar la mirada i analitzar el que es podria fer des d'aquí per millorar el nostre benestar, els nostres lligams amb la cultura, la llengua i el territori i la inclusió progressiva en estructures descentralitzades de tots els nouvinguts.

PENSIONS BAIXES

Els problemes de pobresa no només afecten a la població infantil i juvenil; les pensions de les Illes Balears es troben per davall del llindar de la pobresa. Aquesta situació també afecta a la infància. Durant la temporada alta pares i mares treballen per aconseguir el màxim possible per poder passar l'hivern. Les dificultats econòmiques d'aquestes famílies (moltes perceben el salari mínim) no permeten apuntar els seus fills a activitats d'estiu, tallers, acampades o simples "guarderies". Moltes fillets i filletes són acollits pels seu avis que, lògicament, els ofereixen el millor que sabem i més, però també viuen en situacions desfavorides. Aquesta realitat reproduceix, al llarg del temps, la pobresa i pot impedir l'accés dels fillets a estudis o formació de qualitat que els permeti certa estabilitat econòmica, rompent el terrible cercle viciós de l'empobriment.

La situació és francament preocupant en una regió afavorida per les bones estadístiques (feina, manco atur, creació d'empreses, internacionalització...)⁵⁷: *Más de 84.000 pensionistas no llegan a la cantidad mínima de 688 euros para no ser considerados pobres.*

Gairebé la meitat dels pensionistes reben una prestació inferior a la considerada quantitat mínima per no ser pobre. Les dificultats per accedir, al llarg de la vida laboral, a treballs de tot l'any origina bona part del problema:

Casi la mitad de los pensionistas de Baleares reciben una prestación inferior a la considerada como cantidad mínima para no ser pobre. Concretamente, son 84.238 pensionistas –**un 42,7 % del total**– los que perciben una prestación que, de ser su único ingreso (y ese es el caso de la inmensa mayoría), los colocaría por debajo del umbral de pobreza. El observatorio estatal de la Red Europea contra la Pobreza (European Anti Poverty Network), EAPN-España, establece que las pensiones baleares por debajo del umbral de pobreza son **proporcionalmente más numerosas que en el conjunto del Estado**: superan en 2,3 puntos porcentuales la media nacional, del 40,4 %.

⁵⁷ Vegeu <https://www.ultimahora.es/noticias/local/2022/04/24/1725371/pensiones-baleares-por-debajo-del-umbral-pobreza.html>

La situació és realment preocupant i el més greu és que no depèn de la persona; una vegada assolida l'edat de jubilació poc es pot fer per complementar la pensió (de fet, és gairebé impossible). El problema no és de la persona, és una problema de voluntat política difícil de resoldre donats els números negatius que arrossega la seguretat social:

El último informe de EAPN-ES sobre el estado de la pobreza en España –que data de 2021 y analiza datos de 2020, ya con la pandemia condicionando la situación económica– recalca la condición de «grupo especial» de la población pensionista, puesto que estas personas tienen en la pensión su único ingreso y por lo tanto **«su situación de pobreza depende absolutamente de decisiones políticas** y en ningún caso de su esfuerzo personal». La cantidad fijada en 2020 como tope del umbral de pobreza era de 688 euros mensuales, calculado para 14 mensualidades. La cifra total de pensionistas en las Islas alcanzaba las 197.111 personas, de las que un total de 84.238 perciben una **pensión de menos de 688 euros**, situación que las hace integrar la categoría de población considerada por debajo del umbral de pobreza (...)

La situació de les dones encara s'agreuja més, com gairebé passa en tots els àmbits. Moltes de les feines que han encadenat moltes dones o estan molt mal pagades, reben el sou mínim o durant anys han estat sota l'economia submergida, sense cotitzacions. La pensió que reben en aquests casos els aboca (a gairebé la meitat) a la pobresa extrema:

Asimismo, un total de 35.731 pensionistas (el 18,1 %) cobraban menos de 458 euros, cantidad que se considera tope del umbral de pobreza severa. Mención aparte merece el caso de las **pensiones de viudedad**, con un 63,6 % de las mismas –28.406 de un total de 44.676 mujeres– por debajo del umbral de pobreza y un 31,8 % –14.220– por debajo del umbral de pobreza severa(...).

I el problema de fons el trobem en el model productiu; és a dir, en gran mesura, està fora de l'esforç de les persones aconseguir uns ingressos superiors. La tipologia de feines és limitada: el sector turístic; i si són persones sense una mínima formació (què són la majoria) els treballs als que poden optar són ben pocs: cambrera, cambres de pisos, netejadores, auxiliars, cura de persones majors. Treballs temporals amb sous baixos que provoquen importants buits o llacunes de llarga durada en les cotitzacions:

La escala de las pensiones está íntima e inevitablemente ligada al modelo económico de cada región. Para José Luis García, secretario general de CCOO en Balears, que las pensiones del Archipiélago estén entre las más bajas de España (solo seis comunidades tienen un mayor porcentaje de gente con pensionistas por debajo del umbral de la pobreza) «es fruto del modelo productivo estacional de las Islas, basado en la temporalidad». García señala que las baleares «son carreras de cotización con muchos huecos» y de manera especial, apunta, «en las profesiones feminizadas, como las camareras de pisos».

Ara bé, el cert és que quan l'economia estava més diversificada, la indústria tenia més pes i la riquesa se repartia de manera més equitativa, tot i que mai, en el global de les Illes, s'aconseguien sous alts que permetessin allunyar-se de les situacions de pobresa. I el cas de les dones, malauradament, succeïa gairebé el mateix: les indústries de la sabata, de la bijuteria, de la metal·lúrgica (frontisses

i d'altres) repartien una bona part del treball per les cases i aquestes feines eren assumides per les dones que treballaven a casa seva (a part de portar tot el pes de la casa i de l'educació dels fills) rebent un mínim sou no declarat (més economia submergida) que impedia, posteriorment, justificar aquests anys de feina per calcular la pensió. Les fàbriques de sabates, bijuteria i metal·lúrgia (concretament a l'illa de Menorca) disposaven de furgonetes que repartien el treball casa per casa a primera hora del matí (devers les 7) i passaven a recollir-lo devers les 18 del capvespre; sovint, durant la recollida, deixaven més material per seguir treballant algunes hores a la nit, feines que s'emportaven el matí següent. El problema era el mateix amb un sistema productiu diferent:

En consecuencia, «suelen ser las mujeres las que quedan en situaciones más precarias». Por todo ello, opina que **«la mejor medicina es el cambio de modelo productivo y económico: ir a un modelo de todo el año»**. En caso contrario, advierte, se continuará perpetuando un sistema de pensiones que se traduce en «un generador de situaciones de exclusión social», ya que la mayoría de los beneficiarios lo tienen como único ingreso. En similares términos se expresa la vicesecretaria general de UGT, Xisca Garí, quien señala que en una economía «con muchos fijos-discontinuos –y por tanto con lagunas en la cotización– y con una predominancia del sector servicios, los sueldos –y por tanto la cotización– es inferior a otras con mayor peso del sector industrial, como pueden ser Navarra o el País Vasco».

El problema té difícil solució i s'afegeix a un conjunt d'elements que generen pobresa en una comunitat que mou molts diners. Bona part dels grans beneficis del model turístic no queden a les Illes, i si ho fan, engreixen la minsa llista de multimilionaris que, després de la greu crisi de la pandèmia, encara són més rics que abans.

AUGMENT DE LES DESIGUALTATS

El problema més greu que la societat ha d'afrontar és la creixent desigualtat. Després de les dues grans guerres mundials, molts països quedaren arrasats, des de les infraestructures bàsiques passant per les indústries i els comerços fins la total desfeta de societats amb milions de morts i centenars de milers en la més absoluta pobresa i desesperació. S'havia de reaccionar i s'intentà de valent: d'entre les runes sorgí el concepte de societat del benestar. S'invertiren milers de milions per redreçar tot el destruït i construir una societat més justa i equitativa. La redistribució de la riquesa fou un objectiu de les polítiques fiscals de molt països. Aquestes polítiques arribaren a aplicar impostos que, en funció de la riquesa, podien arribar fins el 90% del patrimoni material i monetari dels més rics. Pensar, avui en dia, en impostos de més del 90% del que una persona podia disposar, seria com un atemptat. Però en temps passat van ser polítiques ben rebudes: disposar de bons serveis (educació, sanitat pública universal, benestar social) per a tothom era la fórmula que permeté a milions de persones sortir de la pobresa extrema en la que vivien. Evidentment que les persones més riques no veien bé aquesta política recaptatòria confiscadora però no existeix altra manera de redistribuir la riquesa en societats lliures i democràtiques. El sistema alternatiu a aquest capitalisme

controlat per l'estat, el comunisme, bé sabem que no aconseguí els seus objectius: repartí la pobresa i també engendrà una poderosa classe dirigent rica i acomodada.

La societat del benestar i la redistribució de la riquesa eren els objectiu dels països democràtics més avançats fins que arribaren al governs partits conservadors que plantejaren una alternativa radical: per redistribuir la riquesa no era necessari pujar els impostos, sinó tot el contrari: baixar-los i deixar que el lliure mercat actués. Països capdavaners com EEUU i Anglaterra entraran en aquesta espiral de mans de Margaret Thatcher o Ronald Reagan: baixaran els impostos i, poc a poc, any rere any els rics foren més rics i els pobres més pobres: de cada vegada hi havia més rics i més pobres. Els percentatges arriben a ser escandalosos: un 1% de rics poden acumular més del 70% de la riquesa d'un país mentre que el 80% de la resta de població acumulen poc més del 30% amb grans bosses de pobresa extrema que en algunes societats poden representar entre el 25% i el 35% de la població total.

Aquest context, amb algunes excepcions, es manté en els nostres dies, augmentat amb la greu pandèmia mundial, la guerra d'Ucraïna i l'encariment dels preus de productes bàsics. **A l'estat espanyol existeix un 25% de la població en risc de pobresa i de pobresa extrema. Les Illes, donada una economia centrada en el monocultiu turístic, encara empitjora els resultats.**

Les Illes, després de la pandèmia, han eixamplat l'abisme entre rics i pobres, que ja era suficientment significativa com per considerar-se un greu problema a abordar sense dilacions⁵⁸.

⁵⁸ <https://www.menorca.info/balears/noticias/2022/09/07/1787567/desigualdad-baleares-crecen-grandes-fortunas-poblacion-riesgo-pobreza.html>

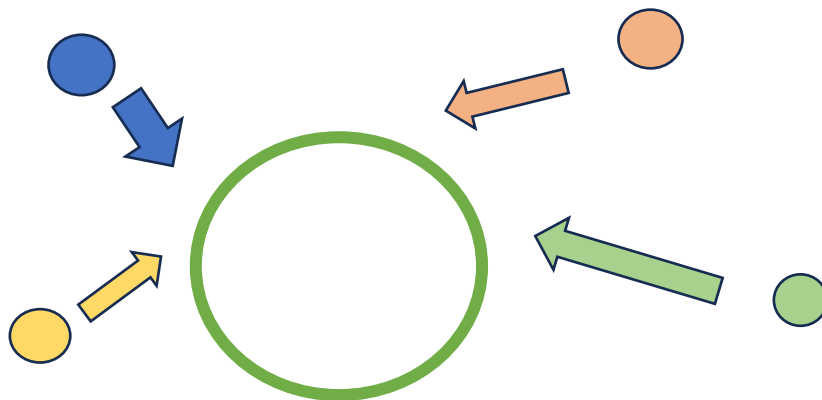
V INCLUSIÓ EDUCATIVA

INTEGRACIÓ

Al llarg dels anys vuitanta i noranta del segle passat molts centres educatius van apostar clarament per la integració de persones amb necessitats educatives específiques de suport educatiu (persones amb discapacitats diferents, des de trastorns lleus fins a greus afectacions) en els mals anomenats “centres ordinari”, els centres “normals”. Ambdós qualificatius no acaben de definir l’heterogeneïtat que pot acollir un centre. Ordinari fa referència als centres als que van tots... “els normals”, mentre que es reserva “especial” per aquells centres que només acullen persones amb discapacitats diverses o estan especialitzats en alguna discapacitat concreta (centres d’educació especial).

La integració va suposar un notable esforç de molts centres i professionals que van apostar per acollir a les aules a persones amb necessitats educatives que convivien, treballaven i estudiaven junts amb la resta de l’alumnat. La integració implicava una important dotació de recursos educatius i personal especialitzat intern i extern als centres. Se van constituir equips interdisciplinars externs formats per pedagogs, psicòlegs, educadors socials i mestres especialitzats en suport educatiu. Aquests equips atenien un conjunt de centres i els orientaven i assessoràvem en la tasca integradora. Els centres també van rebre professorat específic de suport: mestres de suport, mestres d’audició i llenguatge, auxiliars tècnics educatius i mestres d’atenció a la diversitat.

La societat agafà consciència de la necessitat d’integrar totes aquestes persones i les famílies van començar a exigir no només la integració en aules “ordinàries” sinó una atenció específica per als seus fills i filles amb discapacitats, una atenció adequada i intensiva de caire compensador: els recursos educatius i el personal especialitzat havia d’aconseguir “normalitzar” el màxim possible la vida d’aquestes persones. El repte era molt rellevant; cal recordar que algun filllet o fillleta amb una greu discapacitat feia avergonyir a determinades famílies que no sortien de casa o no portaven el filllet a l’escola per por al rebuig social. Van ser moltes les famílies que, al llarg d’anys, mantenien aquests fillets tancats a casa seva dins una habitació; només sortien en cas d’emergència i sempre evitant llocs públics amb molta gent.

El cercle gran representa el gran grup classe (els considerats “normals”), tot i sempre existeix una gran heterogeneïtat. Els quatre cercles acolorits representen alumnes amb necessitat educatives. La tasca del centre i de tots els mestres de suport està representada per les fletxes: l'objectiu és “normalitzar” al màxim possible; normalitzar implica que tots els recursos s'adreçaran a intentar “fer entrar” a la persona amb discapacitat dins el cercle verd que representa “la normalitat”. Integrar vol dir fer que una persona o una cosa s'incorpori a quelcom per formar part d'ell. L'objectiu de la integració és fer entrar les persones amb discapacitats dins el cercle de la normalitat. L'objectiu és legítim i digne de tenir en compte però incorpora un important equívoc: determinades persones amb greus discapacitats (com per exemple, una paràlisi total de coll per avall, que només pot expressar emocions a través de la cara, que no parla i té una comprensió molt limitada del que passa al seu voltant) por molt que vulguem no podran entrar en el cercle de la normalitat, sempre seran dependents i mai podran viure sols ni autònomament. La ciència mèdica ha aconseguit importants avenços però estem molt lluny de poder capgirar aquestes situacions límit. Per tant, per molts esforços i recursos que invertíssim mai aconseguiríem accedir al cercle verd.

Quan les famílies i els mateixos fillets van comprovar que en molts centres ordinaris no rebien una adequada atenció i que passaven hores sols o fent exercicis repetitius al marge del grup classe van començar a sorgir veus crítiques:

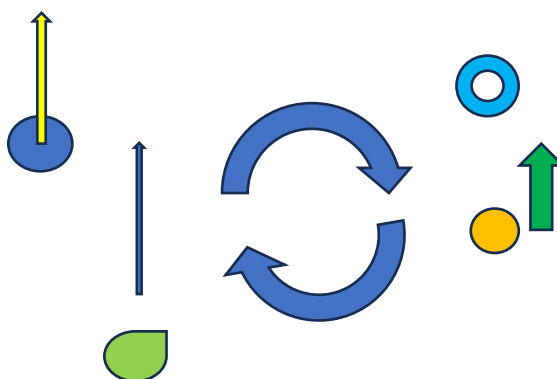
- Molts mestres expressaven rebuig a atendre alumnes amb greus discapacitats dins la classe amb la resta d'alumnes, per molt suport que poguessin disposar.
- Els fillets expressaven el seu avorriment davant activitats repetitives i per haver de passar moltes hores sols treballant amb mestres de suport i logopedes en petits espais aïllats.
- Les famílies exigien, per una banda, més atenció i recursos als centres públics i, per l'altra, la incorporació dels seus fills a centres d'educació especials ja que estan més atesos donades les seves necessitats, hi ha manco alumnes per aula (treballen en petits grups de tres, quatre o cinc persones) i disposen dels recursos necessàries per adaptar l'ensenyament a les seves necessitats.

Aquestes crítiques fonamentades en molts casos portaren la integració a punts límits i quan s'inicià a la secundària obligatòria el concepte d'integrar entrar en crisi total. Es veia com impossible atendre alumnes amb greus discapacitats juntament amb alumnes de tercer o quart d'ESO amb altes expectatives acadèmiques. Per molts professors de suport que s'incorporessin als centres el problema no tenia una alternativa clara. Durant els darrers trenta anys, no han minvat els Centres d'Educació Especial arreu de l'estat, ans al contrari, han augmentat. En algunes zones, alumnes amb discapacitats lleus (com una dislèxia) són enviats a centres d'educació especial amb l'excusa que al centre

de secundària als manca formació per atendre aquests estudiants i no tenen personal ni recursos adequats.

INCLUSIÓ EDUCATIVA

Arran d'aquesta crisi sorgí un nou concepte teòric que intentava resoldre el problema de la "normalitat": la inclusió educativa. **Què vol dir inclusió? Implica pertànyer a quelcom, ser part d'alguna cosa. Se refereix a generar entorns que promoguin el sentit de pertinença d'una persona o grup de manera que se senti recolzada, respectada i valorada.** Quina és la diferència amb el concepte integració? Senzill: desapareix el concepte de "normalitat". El cercle tancat on hi ha tots els estudiants normals s'obre i, per tant, les persones amb greus necessitats educatives poden ser acollits en grups heterogenis sense la pressió de fer-los entrar dins el cercle de normalitat. Tots som persones, tots som dignes, tots som diferents i tots podem conviure i ajudar-nos mútuament.

La inclusió obre el cercle del que consideràvem normalitat i intenta generar contextos acollidors per conviure amb una gran diversitat. Més que un objectiu final per aconseguir en un moment determinat és un procés; és un llarg procés que exigeix responsabilitat, confiança en les possibilitats de tots els fillets i les filletes, reflexió sobre la pràctica, disseny d'activitats que puguin ser realitzades en diferents nivells d'assoliment i puguin ser resoltes de maneres diferents. És tot un nou paradigma teòric i pràctic molt exigent.

LES REALITATS

L'educació és encara lluny de ser inclusiva⁵⁹. L'alumnat amb necessitats educatives especials (o específiques) creix curs rere curs fruit molt més de les greus desigualtats econòmiques que de discapacitats concretes. Els diagnòstics són cada vegada més primerencs, hi ha més informació i més precisa sobre cadascuna de les discapacitats i més serveis d'atenció especialitzada. Tot i l'augment de serveis, de personal i de recursos materials, el cert és que els equips docents han de gestionar cada vegada una diversitat de situacions a les

⁵⁹ <https://fundaciobofill.cat/blog/educacio-inclusiva-encara-lluny>

aules que fan més que necessari i més que mai un sistema completament inclusiu. Aquesta diversitat es manifesta en situacions socioeconòmiques desfavorides o socioculturals complexes, trastorns que condicionen l'aprenentatge i la conducta, alumnat nouvingut o infants amb discapacitats són exemples prou clars i evidents. Posats en una aula concreta, sense espais, massificada, amb poc recursos i poc personal especialitzat poden posar un centre docent contra les cordes.

A Catalunya, fa cinc anys, va aprovar un decret d'escola inclusiva, però segons Francina Alsina, presidenta de la Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya, l'educació encara és lluny de ser inclusiva:

Hi ha hagut avenços, però, són massa tímids i insuficients tenint en compte la importància del que implica, la inclusió real, i de les altes expectatives de les famílies.

La falta de recursos econòmics i humans en els centres educatius és una de les principals mancances que en dificulten el desplegament. El professorat denuncia que està sobreesaturat i que no pot atendre de manera adequada l'alumnat amb necessitats educatives especials. De retruc, moltes famílies no volen escolaritzar els seus fills en els centres ordinaris i d'altres se senten frustrades i enfadades perquè veuen vulnerat el seu dret a escollir l'educació que volen per als seus fills i filles.

Altres obstacles són que els edificis i els materials no són 100% accessibles, que les escoles d'educació especial no s'estan convertint en centres proveïdors de serveis i suports als centres ordinaris i que la comunitat educativa continua sense comptar amb una mirada inclusiva transversal⁶⁰.

La realitat de Menorca és semblant a la descrita tot i que no existeix cap centre d'educació especial. Això obliga a escolaritzar tots els alumnes amb discapacitats als centres ordinaris. Els discapacitats més greus són acollits en aules especials, en grups reduïts i professorat força especialitzat. Són les anomenades aules UEECO: Unitats Educatives Específiques en Centres Ordinaris. Aquestes aules segueixen el programa d'educació especial que consta de tres etapes educatives:

- L'Educació Especial Infantil (EEI)
- L'Educació Especial Bàsica (EEB)
- Transició a la Vida Adulta (TVA)

Els alumnes que cursen TVA en un centre d'Educació Especial o en una aula UEECO poden perllongar l'escolaritat fins als 21 anys.

La dotació bàsica és d'un PT (Pedagogia Terapèutica) i un ATE (Auxiliar Tècnic d'Educació) i la ràtio d'alumnes és de 7⁶¹.

⁶⁰ <https://fundaciobofill.cat/blog/educacio-inclusiva-encara-lluny>

⁶¹ http://www.caib.es/sites/diversitat/ca/relacia_cee_uecco_asce/

Tot i seguir un programa diferent, són moltes les experiències on els alumnes d'aquestes aules participen de la vida del centre, en els patis, en excursions, festes o activitats musicals, plàstiques o físiques. Aquest espai de convivència, encara que sigui reduït i amb dificultats, permet a tots conèixer les heterogènies realitats que conviuen en un centre. Molt possiblement, aquests espais de convivència a les escoles són els únics espais que viuran l'alumnat més afectat. Una vegada majors (complets els vint-i-un anys) no els queda més remei que acollir-se a un centre especial. Pocs són els qui formaran part d'empreses o negocis tot i els programes existents i els incentius que reben les empreses per acollir-los.

La Fundació de Persones amb Discapacitats

La Fundació de Persones amb Discapacitats⁶² (un consorci públic-privat) gestionat pel Consell Insular de Menorca acull a tota aquesta població en tasques concretes que els permeten guanyar-se la vida i fer-se un lloc en la complexa societat del segle XXI. La missió d'aquesta Fundació és:

Fomentar la capacitat i l'autonomia en totes les etapes de la vida

Amb la constitució de la Fundació neix la xarxa unificada de serveis a Menorca destinada a les persones amb discapacitat, des de l'abraçada pública i ciutadana.

La Fundació és l'única entitat de l'illa que s'encarrega d'oferir a les persones amb discapacitats una sortida laboral. Moltes de les persones amb discapacitats romanen fins el 21 anys a les aules UEECO dels centres educatius. Aquest és el límit màxim que poden ser atesos per l'educació pública. Si l'escola fos realment inclusiva i la majoria de fillets i filletes amb discapacitats haguessin estat escolaritzats en aules heterogènies, per tant, acostumats a conviure i treballar amb altres fillets i filletes, la integració laboral seria molt més fàcil. Però el problema es trasllada a les empreses privades i aquestes, normalment, no volem acollir persones amb discapacitats per motius diferents (manca de recursos, manca de formació, manca de tutors...). Per tant, una vegada acabat el període d'escolarització, les persones amb discapacitats no tenen masses més opcions que ingressar en la Fundació i acollir-se a un dels programes que desenvolupen, trobar un lloc de feina adient i sentir-se acompanyats i útils socialment.

Aquest és el cas de la recent inaugurada Farmàcia Llabrés de Ciutadella. Aquest indret està gestionat per la Fundació i ocupa a diferents persones amb discapacitats. En Joan Mascaró és el coordinador del projecte d'accessibilitat de la Farmàcia. En Joan forma part del Programa d'Inserció Laboral de la Fundació per a Persones amb discapacitats i acull les visites i gestiona l'espai. En Joan afirma: la Farmàcia Llabrés és un exemple d'accessibilitat universal.

⁶² <https://www.fundaciodiscap.org/>

La recuperació de la Farmàcia Llabrés s'ha presentat com un espai cultural inclusiu i sense barreres per a les persones amb diversitat funcional. La Fundació ha treballat el projecte per aconseguir al màxim l'objectiu d'inclusió: no només adaptar l'espai i la visita cultural, sinó també preveure la màxima adaptació per a les persones amb discapacitat que treballen en l'espai. Joan Mascaró és un dels treballadors de referència, té una malaltia minoritària: la síndrome d'Usher, un trastorn que afecta l'audició i la visió. La farmàcia és un lloc destacat per al Programa d'Inserció Laboral de la Fundació.

En Joan es mostra confiat en la progressiva inclusió demostrada per la societat:

Crec que l'accés a la comunicació, informació i/o orientació és igual d'important que l'accés físic. És cert que les barreres arquitectòniques s'estan superant, cada vegada els espais són més accessibles, ara bé últimament les barreres comunicatives han donat un salt de qualitat, gràcies a les noves tecnologies, a nous dissenys accessibles, nous recursos comunicatius o informatius impensables anys enrere. Una persona sorda que mai ha pogut telefonar, ara pot escriure missatges o fer videotrucades amb llengua de signes. El grau d'implicació de la societat per la vertadera inclusió avança lentament però avança, cada vegada hi ha més conscienciació⁶³.

Aquest seria un dels models a seguir per aconseguir una plena integració de les persones amb discapacitats en el mercat laboral, tot i que necessita de la implicació plena de l'empresa privada. La inclusió avança poc a poc, però avança a pesar de totes les dificultats.

Les aules UEECO

En aquests moments, Menorca compta amb cinc aules UEECO distribuïdes de la següent manera:

- CEIP PERE CASASNOVAS
07000868
CAMÍ VELL, S/N
07760 CIUTADELLA
CIUTADELLA
Tel.: 971382762 Fax: 971382762 ceipperecasasnovas@educaib.eu
<https://sites.google.com/site/perecasasnovas>

- CEIP MARE DE DÉU DEL CARME
07001800
C/ MÀRIUS VERDAGUER, 7
07702 MAÓ
MAÓ
Tel.: 971361832 Fax: 971356657 ceipmarededeudelcarme@educaib.eu

⁶³ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/vivir-menorca/2023/06/17/1958683/joan-mascaro-taltavull-coordinador-del-projecte-accessibilitat-farmacia-llabres-farmacia-exemple-accessibilitat-universal.html>

<http://ceipmarededeudelcarne.org>

- IES JOSEP MARIA QUADRADO
07000832
C/ MALLORCA, 65
07760 CIUTADELLA
CIUTADELLA
Tel.: 971480237 Fax: 971480837 iesjosepmariaquadrado@educaib.eu
<http://www.iesjmquadrado.cat>

- IES JOAN RAMIS I RAMIS
07001964
AV. VIVES LLULL, 15
07703 MAÓ
MAÓ
Tel.: 971360133 Fax: 971364233 iesjoanramisiramis@educaib.eu
<http://www.iesjoanramis.org>

- IES PASQUAL CALBÓ I CALDÉS
07001940
C/ FRANCESC F. ANDREU, 1
07703 MAÓ
MAÓ
Tel.: 971369390 Fax: 971354104 iespasqualcalbo@educaib.eu
<http://www.iespasqualcalbo.cat>

El model inclusiu és lluny de ser una realitat. Els esforços per compartir espais i temps i rompre, progressivament, les barreres psicològiques que separen les persones amb greus discapacitats dels de la resta són fonamentals. Estudiants sense discapacitats han de saber conviure i treballar conjuntament amb aquesta realitat. No és només una qüestió educativa, és una qüestió social de primer ordre, ja que en depèn la convivència de la societat del futur, la comprensió de la diferència sense prejudicis i la sensibilitat vers les persones més desfavorides.

Les aules UEECO haurien de ser mesures més o manco provisionals per oferir els millors serveis amb discapacitats greus sense perdre la referència d'un grup heterogeni. L'atenció especialitzada és totalment necessària i aquests fillets i filletes necessiten qualitat en les relacions i qualitat en l'ambient i qualitat en les experiències en el món, aspecte fonamental per orientar la seva vida i oferir-los un gran ventall de possibilitats. Malauradament, ni les aules UEECO poden oferir aquesta qualitat quan els mitjans i els recursos fallen. És la situació que es va produir en un grup de cinc alumnes amb discapacitats entre 15 i 18 anys de l'aula UEECO bàsica de l'IES Pasqual Calbó de Maó. Aquests alumnes necessiten de transport adaptat per les sortides, visites i excursions, activitats essencials per aquestes persones (i per la resta també). No poden fer sortides ja que necessiten transport adaptat ja que no

poden usar el transport públic regular. La manca d'aquest transport els planteja una nova barrera física insalvable que malmet el manyuclat concepte d'inclusió. La tutora del grup ho va explicar a la premsa⁶⁴ i se'n va fer ressò, tot i que el problema, plantejat el mes de juny d'enguany, va quedar sense resoldre:

Lo ideal, explica la tutora, sería disponer de un transporte adaptado para realizar todas las salidas culturales y al aire libre que los educadores consideraran oportunos organizar ya que el potencial de estos chicos no está en la adquisición de conocimientos y las actividades fuera del centro son esenciales para que estos jóvenes tengan un contacto con la vida real, más allá de lo que sus familias puedan hacer.

Aquests fillets s'han acostumat a caminar fins a 5 quilòmetres per realitzar sortides culturals, caminades a l'aire lliure, anades al supermercat per adquirir els productes que elaboraran al taller de cuina. Van a moltes de les activitats culturals que s'ofereixen com exposicions, activitats al mercat, visita d'empreses, etc. Van gairebé per tot a peu, tenint en compte que dues persones de les cinc van en cadira de rodes i es passen tot el matí per acudir a alguna d'aquestes activitats. Aquests impediments dificulten enormement la inclusió i l'autonomia d'aquests fillets.

Per avançar pel camí de la inclusió necessitem el compromís ferm de les administracions i dels professionals de l'educació i de la societat en el seu conjunt:

- Necessitem compartir experiències i dissenyar noves propostes inclusives. Les aules UEECO i els centres d'Educació Especial s'han de reconvertir en proveïdors de serveis i recursos que facin un acompanyament als centres ordinaris al llarg del seu camí cap a la inclusió educativa.
- Necessitem sensibilitzar el conjunt de la societat de les avantatges, a mitjà i llarg termini, de les pràctiques inclusives per aconseguir una societat més equitativa, cohesionada i igualitària.
- Necessitem adaptar edificis, equipaments, materials, currículums, materials, serveis i transports i fer-los accessibles universalment. Mentrestant, molts alumnes podran quedar exclosos de participar en la vida de l'escola propera, els mancaran els processos de socialització amb d'altres persones i significarà una vulneració clara dels seus drets i de la seva dignitat.
- Finalment, necessitem garantir la formació contínua de qualitat no només del professorat, sinó de bona part de la comunitat educativa. Massa vegades la por al que és desconegut genera desconfiança. El coneixement proper de les realitats pot ajudar a minvar les pors inicials i una adequada formació pot permetre una adequada atenció a les necessitats de tots i cadascun dels alumnes (amb discapacitats o sense). Igualment, cal coordinar amb altres serveis (com els de salut o el benestar

⁶⁴ Vegeu Diari Menorca 2 juny 2023: *Una barrera física más que impide la inclusión*. Local, pàg. 9.

social dels municipis) i oferir respostes coordinades a problemàtiques concretes.

El camí que queda per recórrer és llarg i ple de dificultats. No només necessitem molts recursos i persones especialitzades, necessitem el compromís ferm de la comunitat educativa, la responsabilitat dels professionals ben coordinats i la voluntat expressa de voler fer passes endavant. Molt possiblement sigui la voluntat, l'aspecte més complex i difícil de consolidar; persona i professió han d'anar plegats: si creiem en la inclusió com a model social més enllà de les aules educatives la nostra personalitat i les nostres relacions amb el món canvien. Mirem les persones desconegudes des d'una altra perspectiva; la por inicial minva o desapareix i el contacte quotidià ens fa més sensibles a les diferències. Aprenem a valorar les persones.

En el curs actual, a les Illes Balears hi ha 34.317 alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu (NESE) i 7.357 necessitats educatives especials (NEE) del total de 173.000 alumnes matriculats. D'aquests, 921 estan escolaritzats en centres d'educació especial, xifra que el model d'educació inclusiva aspira a reduir progressivament a la mínima expressió⁶⁵:

La realitat és més crua, com es posa de manifest en el cas de les infraestructures (...)Tenen barreres arquitectòniques, absència de banys adaptats i manca de professionals especialitzats⁶⁶.

Històricament s'ha entès l'educació inclusiva des de la perspectiva que hi hagi més de reforç en l'aspecte instructiu, per bé que no sempre les inclusions van lligades a un retard de tipus intel·lectual o maduratiu. Hi ha alumnes que no només necessiten un reforç educatiu, sinó també un reforç i un suport emocional per atendre dificultats de tipus degeneratiu, genètic o de comportament. Per tant, es necessiten recursos i que els centres, d'acord amb la seva autonomia, els puguin utilitzar. No és possible incorporar tots els alumnes a aules ordinàries sense capital humà, de material, de contingut i de bones infraestructures. Amanda Fernández, directora general de Primera Infància, Innovació i Comunitat Educativa explica que:

En tots els casos s'han de tenir molt en compte la família i l'entorn, i si una família se sent més tranquil·la en un centre d'educació especial, s'ha de respectar, però també el cas contrari⁶⁷.

⁶⁵ https://www.arabalears.cat/societat/entitats-ciudadans-presenten-miler-d-legacions-l-avantprojecte-llei-educativa-balear_1_3870880.html

⁶⁶ https://www.arabalears.cat/societat/educacio-inclusiva-dret-recursos-insuficients_130_4660136.html

⁶⁷ https://www.arabalears.cat/societat/educacio-inclusiva-dret-recursos-insuficients_130_4660136.html

Cal recordar la fita més important de l'educació inclusiva: aquesta ha d'aconseguir que els ciutadans de demà estiguin molt més conscienciats sobre les necessitats de les persones amb discapacitats. La convivència en la diversitat genera actituds positives i permet valorar les aportacions que cadascú aporta a la comunitat. La convivència amb d'AL-TRES és el fonament d'una societat cohesionada.

Malauradament estem molt lluny d'aconseguir aquesta situació. La clau per avançar és el professorat. Maria Vives en aporta una interessant reflexió: necessitem bons ensenyants que estimulin l'aprenentatge i es preguntin què passa quan un filllet no aprèn o està distret (que ho solen fer junt):

Quan un filllet no aprèn, podríem pensar que les causes provenen de limitacions intel·lectuals, dèficits instrumentals o problemes emocionals. Afegiríem causes socials (com la pobresa, el maltractament, famílies amb mancances afectives, desnutrició). Totes elles influeixen negativament dificultant l'aprenentatge. Conèixer les causes del fracàs en l'aprenentatge podria considerar-se essencial.

Les distraccions de molts filllets són, moltes vegades, conseqüències de preocupacions, indefensions, tristeses que els impedeixen estar pendents del que diu el mestre.

En tots aquests casos la prevenció és fonamental. Cal protegir les primeres etapes de la vida del filllet que constitueixen la base de la seva estabilitat posterior – i no solament de 0 a 3 anys – . Açò comportaria la protecció de les famílies desestructurades i, com a conseqüència, fills desprotegits, mares maltractades, filllets amb necessitats terapèutiques i fills de famílies sense recursos.

I conclou aquesta reflexió afirmant que els mestres han de conèixer la història clínica per poder detectar no sols si el desenvolupament és correcte, sinó les anomalies evolutives que puguin presentar. I aquest tema ens remet a una situació que caldria resoldre ja. Diferents equips de suport dins i fora dels centres no deixen accedir als mestres als informes per evitar diuen etiquetes. El problema es genera igualment ja que, prest o tard, el filllet és qualificat o etiquetat amb alguna frase equivocada o incompleta que fa que la seva feina pugui ser contrària al que realment se necessita. Per altra banda, el professorat ha de fer un ús ètic de la informació que ha de servir només per millorar la seva intervenció i no per airejar possibles problemes, qüestió que succeeix amb massa freqüència encara.

Les polèmiques

Són pocs els temes profunds relacionats amb l'educació que generen polèmica pública. Normalment se debat sobre temes reiterats que poc aporten a la millora de la qualitat educativa: religió sí o no; ètica, valors cívics o convivència democràtica; el significat i la conveniència de treballar a l'escola determinats temes molt polèmics socialment: les perspectives feministes, el respecte i comprensió dels moviments LGTBI; determinades interpretacions de la història, etc. No és freqüent entrar en temes més complexos com la convivència amb la

diversitat, la inclusió de persones amb greus discapacitats, el model de currículum o les metodologies de treball.

Ara bé, el tema de la inclusió educativa genera moltes polèmiques públiques, especialment de part d'aquells professionals i persones que consideren que la convivència amb la diversitat és la clau per la futura convivència en societats democràtiques participatives. **En poc temps, diferents col·lectius o famílies en particular han posat l'accent sobre la manca de recursos per atendre l'alumnat amb necessitats educatives especials**⁶⁸.

L'associació TDA-H Menorca denuncià, el novembre de l'any passat, la manca de mitjans en Educació i Sanitat per atendre les persones amb aquesta problemàtica. Afirmen que:

La falta de atención, la impulsividad y la hiperactividad afectan al rendimiento académico de los alumnos con TDA-H, más aún cuando no hay suficientes recursos para garantizar una atención adecuada a sus necesidades en el aula (...) Los recursos no bastan, no hay suficientes medios ni profesores preparados para atender a los menores con TDA-H, en los centros educativos de Menorca (...) Este trastorno, que afecta al cinco por ciento de la población infantil y juvenil y a un dos por ciento de las personas adultas, está detrás del veinte por ciento del fracaso escolar⁶⁹.

L'associació apunta tres aspectes importants que repercuteixen negativament sobre les persones amb TDA-H:

- Els recursos són insuficients i generen un elevat fracàs escolar. La manca de recursos explicaria l'elevat percentatge de fracàs escolar entre aquest col·lectiu (més d'un vint per cent).
- La por a quedar marcats, etiquetats de per vida. La por a quedar marcats amb etiquetes negatives fa que moltes famílies no faixin públic el diagnòstic del TDA-H i que no demanin contextos i situacions més adients per cobrir les seves necessitats. Molts passen per despistats, nerviosos o ganduls. I així es demostren, no per voluntat expressa pròpia, és el trastorn que els obliga a actuar com actuen. Si poguessin actuar d'altres formes més adequades. Les seves relacions personals també se'n ressenten.
- Els diagnòstics arriben tard i no són considerades persones amb una determinada discapacitat sinó assoleixen el 33% de discapacitat. Per tant, no tenen accés a beques compensatòries ni a recursos extres. La majoria de diagnòstics arriben tard ja que no es consideren assumptes urgents i se van ajornant.

Per la seva part, **el col·lectiu 0-3 de Menorca en boca d'Àngels Camps denuncia que la inclusió no és real si no hi ha recursos per què aquests**

⁶⁸ <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/11/28/1836647/madre-exalumno-tdah-alza-voz-recursos-bastan.html>

⁶⁹ <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/11/28/1836647/madre-exalumno-tdah-alza-voz-recursos-bastan.html>

fillets puguin estar a les aules. Demanen expressament que el problema s'abordi com una necessitat educativa més i no com un extra que s'ha de gestionar, afirma Nel Martí, president de l'Observatori de la Infància.

Els alumnes de l'etapa 0-3 amb necessitats educatives especials greument afectats, tenen un alt grau de dependència a causa d'una mobilitat reduïda o una discapacitat molt greu que els impedeix moure's per l'aula lliurement. Alguns estan postrats sobre una cadira de rodes o sobre una llitera amb rodes⁷⁰.

El col·lectiu 0-3 afirma que la dotació econòmica de la Conselleria d'Educació, per a la contractació de personal per atendre als infants amb necessitats educatives especials greument afectats a les escoles, sempre que compleixin amb els criteris establerts que s'exigeixen, són del tot insuficients, i només els permet assistir a l'escola vuit hores i poc més, quan els demés infants, que no necessiten aquests suport, poden assistir trenta hores setmanals, fins i tot més, recalquen. Àngels Camps en una col·laboració al Diari Menorca, el dimarts 8 d'octubre de 2022, afirma:

Aquests infants i les seves famílies, necessiten molt acompanyament i molts d'ells i elles necessiten cada minut de la jornada escolar, un o una professional ens ajudi a moure's, a entendre, a gaudir de la preciosa vida quotidiana dins l'escola o l'escola, a gaudir de la relació amb els altres...

I acaba fent una crida a la Conselleria d'Educació:

Srs. i Sres. de la Conselleria d'Educació: facin possible el dret a l'educació a tots els infants amb necessitats educatives i als greument afectats a les escoles de les Illes, en particular.

Facin possible una societat justa, amb els mateixos drets per a tots els infants.

Com a societat no ho podem permetre i manco en la inclusió educativa. No vulnem drets essencials als infants, a vegades, ja és prou difícil el dia a dia per posar-hi més traves.

Les famílies dels fillets amb autisme també han reclamat públicament més recursos i més personal especialitzat. A Menorca hi ha 170 casos de Trastorn de l'Espectre Autista (TEA) en l'actualitat i setanta famílies han acudit a l'associació TEA Menorca per rebre suport o assessorament. L'entitat creada el 2009 reclama professionals de neuropediatria i neuropsicologia per què els fillets diagnosticats puguin tenir un seguiment sense sortir de l'illa, com passa ara. Aquesta reclamació també posa sobre la taula la necessitat de coordinar els serveis educatius amb els serveis mèdics. El president de l'associació afirma:

La salud mental está infradotada ante una demanda actual que desborda el sistema público, y este déficit asistencial afecta de lleno a las familias con un niño diagnosticado

⁷⁰ <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/11/07/1824371/falta-recursos-frena-inclusion-alumnos-afecciones-graves.html>

de TEA. El equipo de psiquiatria infanto-juvenil realiza el diagnóstico, pero si necesitamos seguimiento con un neuropediatra nos tenemos que ir a Palma⁷¹.

El ventall de símptomes del TEA és molt ampli i se comencen a percebre entorn dels dos anys, per aquest motiu és molt important la detecció primerenca, a les escoles, per intervindre i ajudar aquests fillets el més prest possible, ja que les conseqüències de l'autisme, en els seus diferents graus, abasten problemes d'aprenentatge i laborals, incapacitat per la vida independent, aïllament social, ser víctima d'assetjament escolar i estrès familiar. Les escoles juguen un paper determinant en la detecció primerenca dels símptomes de TEA.

QUINS COL·LECTIUS ABASTA EL CONCEPTE D'INCLUSIÓ?

El concepte d'inclusió fa referència a tots. Quan parlem d'inclusió, fins i tot entre professionals, ens referim a la inclusió de col·lectius "especials". Parlem d'inclusió i pensem en persones discapacitades, pensem en nouvinguts, pensem amb problemes d'aprenentatge... Però no pensem amb una persona amb bon rendiment acadèmic, amb bones habilitats socials, que sap relacionar-se amb tothom, que sempre somriu, fa preguntes interessants i aportacions al bon funcionament del grup. No pensem amb una filleta intel·ligent, molt integrada en el grup classe i en el centre, que col·labora activament amb activitats del municipi de caire cultural i esportiu. Quan parlem d'inclusió no ens referim a persones blanques. Quan parlem d'inclusió no ens referim a persones que viuen en famílies preocupades i actives per l'educació dels seus fills. Quan parlem d'inclusió no ens referim a fillets notables esportivament, físicament "modèlics" i bromistes i enrotllats.

Quan parlem d'inclusió ens referim a persones amb problemes; amb una extensa tipologia de problemes fins un determinat límit. La inclusió no és un contínuum on hi trobem persones a diferents llocs, a determinats nivells. La inclusió no és un gran trencaclosques on hi cab tothom: cadascú en un lloc del trencaclosques que constitueix el teixit social. Un trencaclosques que varia en el temps; que forma figures diferents, que es transforma, adopta noves formes, s'adapta, creix... No, quan parlem d'inclusió no ens referim a això. Quan parlem d'inclusió ens referim a tots aquells que necessiten "integrar-se" en el món ja que, per causes molt variades i sovint desconegudes, no en formen part. Són diferents dels que són "normals"; encara que ningú sigui capaç de definir "la normalitat". Curiosament, quan parlem de normalitat, tots ens entenem. No ens fa falta cap definició.

Però la inclusió també té uns límits. Hi ha persones fora del concepte. Encara que pensem que el concepte es refereix a tothom, algú queda fora. Per exemple, els menors que han delinquit. Els joves interns en establiments de reeducació s'enfronten a l'estigma i el rebuig a l'hora de tornar als "teòrics" centres educatius

⁷¹ Vegeu la pàgina 6 del Diari Menorca de dilluns dia 27 de març de 2023.

d'origen. Els centres de referència no els volen (*descohesionaran el grup, els altres pares no els volen, no tenim recursos...*)

Persones amb problemes mentals greus (que puguin patir atacs, que puguin ser violents, que tinguin algun problema físic molt accentuat que provoca un fort rebuig...) si, malauradament han de passar algun temps internats tampoc haurien de tornar al centre d'origen (*són un mal exemple, s'ho passaran molt malament, tindrem molts problemes...*)

Si el concepte inclusiu, com hem explicat, implicava que els límits de la normalitat desapareixien, el cercle de la normalitat se difuminava i hom hi cabia en un continuïum sense principi ni fi, ens topem de nou amb límits, barreres i limitacions. La societat, ens agradi o no, la formem tots; necessitem relacionar-nos amb tothom, necessitem conèixer-nos molt millor, necessitem el benestar que sempre ens poden oferir els "AL-TRES"... Encara hi queda molt camí per fer. Si voleu entendre millor el que estem explicant, llegiu l'article del diari Ara Balears sobre la inclusió⁷²: *la inclusió escolar de menors que han delinquit, un repte encara pendent.*

LES BARRERES FÍSQUES

Encara queda molt camí per recórrer a l'hora de facilitar l'accés a persones amb discapacitats, que ara anomenem persones amb diversitat funcional. Voreres, accessos a edificis, parcs públics... presenten encara molts impediments.

La Fundació Foment del Turisme de Menorca (FFTM) i la Fundació de Persones amb Discapacitats han intensificat l'aposta perquè l'illa sigui una destinació de turisme adaptat⁷³. Ja hem parlat de la tasca de la Fundació i d'alguns exemples emblemàtics com la Farmàcia Llabrés de Ciutadella. Tot i l'impuls, la realitat és que actualment només hi ha deu platges catalogades com a accessibles, que tenen servei de socorrisme, passarel·les d'accés, cadires amfibies, banys adaptats i altres serveis: la Platja Gran i Santandria (Ciutadella), Cala Galdana (Ferrerries), Sant Tomàs (es Migjorn), Son Bou i Cala en Porter (Alaior), Binibèquer i Punta Prima (Sant Lluís), Arenal d'en Castell (es Mercadal) i la platja del Grau (Maó).

La tasca continua. Eliminar barreres arquitectòniques són projectes que necessiten inversions importants però tot allò que es fa de nou o s'habilita ja es tenen en compte les adaptacions pertinents:

Els darrers anys, la FFTM ha dut a terme diverses accions per millorar l'accessibilitat i l'atenció a les persones que necessiten aquests serveis especials. La incorporació

⁷² Vegeu i llegiu https://www.arabalears.cat/societat/inclusio-escolar-menors-han-delinquit-repte-encara-pendent_130_4682554.html

⁷³ Vegeu https://www.arabalears.cat/societat/menorca-suspen-destinacio-persones-diversitat-funcional_1_4682340.html

d'informació a la pàgina web (www.menorca.es), la previsió d'introduir un mapa tàctil, amb representacions gràfiques en relleu, sistema Braille i referències en tipografia clara per a persones amb discapacitat visual o amb baixa visió són només algunes iniciatives que demostren la voluntat de facilitar les coses a aquests turistes. També s'ha fet una diagnosi per conèixer el grau d'accessibilitat d'espais públics d'interès turístic, en la qual se n'han avaluat un total de 46. Entre els més valorats per la seva adaptació cal destacar el Museu de Menorca, el teatre Principal de Maó, el Teatre del Born, la sala Albert Camus, la farmàcia Llabrés i la galeria d'art Hauser & Wirth.

Aquests espais són emblemàtics i suposen un important avanç. Algunes associacions i entitats privades també s'esforcen per eliminar barreres i oferir un servei de qualitat; és el cas del Club Nàutic de Fornells:

El projecte del Club Nàutic Fornells, l'entitat situada a ses Salines, es va iniciar l'any 2009. Tenen una dotzena de caiacs adaptats i un parell d'embarcacions que es dirigeixen amb un comandament manual com si es tractàs d'un videojoc. L'accés amb la cadira de rodes es fa a través d'unes plataformes que arriben fins al pantalà. Un monitor acompanya la persona que fa l'activitat i un altre vigila des d'una barca de seguretat.

El president de l'entitat, Joan Camps, explica que cada any atenen una quarantena de persones que gaudeixen de l'esport actiu a la badia de Fornells i el grau de satisfacció de l'usuari i del mateix club és extraordinari. Tant és així que han viscut algunes escenes emocionants: "Va venir un jove anglès que feia mig any que no parlava i quan va ser dins de l'embarcació va fer un crit de l'alegria. Vàrem acabar tots plorant", conta.

Camps insisteix en la necessitat d'adaptar totes les instal·lacions a les persones amb diversitat funcional, perquè "tothom ha de venir a navegar". Des de l'obtenció de la concessió, es va tenir clara aquesta idea que, segons afirma, ha estat possible gràcies a les facilitats de les administracions en matèria d'autoritzacions. El president del Nàutic Fornells considera que la inversió duta a terme no s'ha d'entendre com a negoci. "En el cas d'aquestes persones no consideram l'aspecte econòmic, ja que és un servei afegit que donam, deficitari, però que deixa una satisfacció infinitament superior. El negoci del club està en els amarraments", argumenta.

Encara que el titular de premsa afirma que Menorca suspèn com destinació de persones amb diversitat funcional, la veritat és que s'estan fent passes notables en la bona direcció.

LA SEGREGACIÓ ESCOLAR O HAURÍEM DE PARLAR DE SEGREGACIÓ SOCIAL?

Una de les ciutats de les Illes on se produeix més segregació escolar és Palma. El problema és greu, però afecta a altres indrets de les Illes, especialment en ciutats grans, com seria el cas de Maó o Inca. Per fer front al problema, el Govern Balear i l'Ajuntament de Palma intentaren tirar endavant un pla pilot per fomentar l'escolarització equilibrada; malauradament el pla no s'ha concretat i és sobre la taula des del 2019⁷⁴.

⁷⁴ Vegeu https://www.arabalears.cat/societat/segregacio-escolar-s-enquesta-palma_130_4316292.html

Centres emblemàtics en innovació com Es Pont (200 alumnes) situat en la barriada de Son Gotleu, al voltant del 50% de l'alumnat presenta necessitats educatives especials de suport educatiu. En el titular volem fer incidència en intentar diferenciar si la segregació és només educativa o és bàsicament social. La barriada de Son Gotleu és la que té la renda més baixa de Palma i una de les més pobres de l'Estat. En la majoria de casos el paral·lelisme és evident. El CEIP Antoni Joan de Maó també té més d'un 50% de l'alumnat amb necessitats educatives i està ubicat en una barriada de pisos que acull la població més desfavorida de la ciutat.

La precarietat econòmica és una constant en aquestes barriades, el desconeixement de la llengua és un altre indicador i es viuen situacions extraordinàriament dures. La directora d'Es Pont, Maria Antònia Crespí, afirma:

Ens convertim en l'espai de contenció i confiança d'alumnes i famílies

Segregar implica que l'alumnat se separa segons el perfil socioeconòmic als diferents centres del territori. Aquests centres, malauradament, no són excepcions a les Illes. En hores d'ara, segons les informacions del reportatge esmentat del diari Ara, hi ha 43 centres que tenen més del 30% dels estudiants amb necessitats educatives de suport. La majoria d'aquests centres són públics (75%) i van en augment.

L'alumnat que es considera NESE presenta les següents característiques:

- No entén ni usa les llengües oficials
- Incorporació tardana al sistema educatiu
- Desfasament curricular de dos o més cursos
- Factors econòmics, socials i culturals desfavorits

L'escolarització equilibrada està establerta en el decret d'admissió d'alumnes però en molts casos no es compleix aquest requisit o no és possible. En els darrers cursos, els Ajuntaments, la Conselleria i la concertada han aconseguit acords a 10 municipis per fomentar una escolarització, distribuint els infants amb necessitat de suport per aconseguir centres heterogenis. Aquesta situació es veu agreujada pel continu augment de població i pel percentatge d'alumnat estranger més alta de l'Estat. L'arribada d'alumnes nouvinguts al llarg del curs l'assumeixen en bona part escoles que ja d'entrada estan segregades, perquè les altres són plenes.

Aquests centres estan estigmatitzats: les famílies amb millor situació no les escullen i això empitjora la situació:

Tenim escoles homogènies. Es poden enviar més mestres per gestionar-les millor, però el que necessitem és que no hi hagi guetos, i això es fa repartint(...).

El sistema segregat és tremendament injust, és el fracàs de l'educació com a servei públic perquè ataca directament la igualtat d'oportunitats, limita la promoció social, davalla el rendiment escolar i augmenta l'abandonament⁷⁵.

Fa devers un any, un grup d'escoles s'han unit i creat la Xarxa de centres educatius contra la segregació escolar⁷⁶ en la qual reivindiquen:

- Una acció decidida de l'administració
- Voluntat política
- Implicació de la xarxa concertada i
- Consens entre centres i famílies

Això s'ha aconseguit en alguns municipis i centres. A Menorca, excepte a Maó, no existeix el nivell de segregació que podem veure a ciutats com Palma o Inca i tenim el cas de Ciutadella que des de fa molts anys, a través de diferents organismes de participació, van aconseguir un repartiment equitatiu dels alumnes amb necessitats educatives de suport entre els diferents centres públics i concertats, en funció del número de places que cada centre oferta. Si bé els centres públics atenen més alumnes en aquesta situació, els centres concertats acullen una bona part d'aquest alumnat.

El cas de Maó és a la inversa: un centre públic acull la majoria de nouvinguts amb necessitats educatives, un altre centre públic acull als alumnes amb discapacitats greus i amb necessitats educatives especials, mentre que els tres centres públics restants acullen poblacions més heterogènies. Els centres concertats, generalment, atenen pocs alumnes en aquestes situacions, excepte un que acull a la gran majoria d'immigrants llatinoamericans, població afí en quan a preferències religioses. Els centres de secundària i batxillerat també presenten un important desequilibri: un centre acull gairebé tots els alumnes que volen cursar carreres universitàries (té molts grups de batxiller); un segon centre és més heterogeni i el tercer acull els sectors de població més desfavorits dels municipis de Maó, Es Castell i Sant Lluís.

El programa d'Acolliment Lingüístic i Cultural

Moltes centres educatius han posat en marxa programes de suport i acolliment per als alumnes nouvinguts que obtenen molts bons resultats i eviten molts dels mals de la segregació. Sentir-se útil, sentir-se acompanyat i tenir confiança en el grup classe i amb les persones que poden ajudar millora la integració i la cohesió de tot el grup classe.

⁷⁵ Vegeu Mas Mir, Emylse (2021): La segregació escolar a Mallorca i bones practiques per aconseguir escoles més diverses a *Anuari de l'Educació 2021*. Palma: Fundació Guillem Cifre de Colonya i Universitat de les Illes Balears.

⁷⁶ Podeu consultar el manifest a la web de la Xarxa: <https://xarxacontralasegregacio.cat/assemblees/per-a-la-inclusio-real/f/3/proposals/2>

Aquest és el cas del treball de les parelles lingüístiques del programa PALIC de l'IES Biel Martí de Ferreries. El programa d'acolliment lingüístic i cultural amb la seva Aula Lingüística està adreçat als alumnes nouvinguts que s'incorporen als cursos amb mancances en l'ús de la llengua. A l'aula es treballa per parelles lingüístiques, cada alumne amb aquesta dificultat, té un company que li dona suport. Aquests alumnes, la majoria, tampoc saben parlar el castellà i, possiblement, es poden defensar amb l'anglès après a les escoles d'origen.

El programa, segons els seus responsables, dona molt bons resultats:

És increïble la rapidesa amb la qual aprenen, de vegades, l'idioma en qüestió de mesos.

Afirma la coordinadora del programa Maria Pons, professora de català del centre⁷⁷.

Durant el temps que romanen a l'aula treballen els camps semàntics, per aprendre el lèxic vinculat a temàtiques relacionades amb l'institut, el menjar, el poble on viuen, el seu oci, etc. I ho complementen amb jocs com els de taula, amb l'extra que suposa aprendre divertint-se. A l'aula conviuen persones procedents de Galícia, del Marroc i països sud-americans com Colòmbia Perú o Paraguai, Geòrgia, Filipines o Ucraïna, entre d'altres en funció de cada curs.

El programa compta també amb el suport d'una educadora social i d'una professora en pràctiques. L'educadora social destaca el dol múltiple d'aquests filllets, per haver deixat companys i família al país d'origen, al que s'afegeix haver d'aprendre ràpidament la llengua, adaptar-se el més ràpid possible a les aules, a nous costums i nous companys. Alguns també deixen currículums personals de bons estudiants i assignatures predilectes, tot i que el professorat d'acollida fa el possible per adaptar-los el material i potenciar les seves habilitats.

Els nouvinguts trien la persona que serà la seva parella lingüística i que és amb qui sol tenir més amistat o confiança a l'institut. A l'aula hi romanen unes vuit hores setmanals, amb la recompensa, per als que fan d'acompanyants, de poder sentir-se útils ajudant als seus companys. D'aquesta manera se va teixint una xarxa de complicitats i amistats que permeten el funcionament adequat del grup classe. Aquesta és una de les mesures fonamentals per superar els casos de segregació que no només es donen en centres educatius; també es donen en aules concretes i en grups més reduïts. La segregació, prest o tard, genera actituds violents (verbals o físiques) que generen problemes molt més greus.

Al suport lingüístic que ofereix la parella s'hi afegeix, implícitament, l'acompanyament emocional dels companys i la implicació docent. Aquests tres factors (acompanyament lingüístic, acompanyament emocional i implicació docent) esdevenen la clau de l'èxit i de la integració social d'aquests filllets.

⁷⁷ Vegeu Mira Menorca: *Companys que integren*. Diari Menorca, dijous 30 de març de 2023. Pàg. 18.

Reflexions finals

Aquesta situació no és irreversible. Caldria aplicar les quatre condicions que exposa la Xarxa mallorquina i, progressivament, aconseguir una escolarització més equilibrada i equitativa. Fins i tot ens atrevíem a dir que és molt més fàcil ja que la realitat és abastable i els sectors de població estan localitzats; des de diferents serveis de l'Ajuntament de Maó i del Consell Insular de Menorca atenen bona part d'aquesta població en situació desfavorida. Per tant, és possible dissenyar plans d'illa i atendre tota la població necessitada.

Com ja hem comentat, la segregació és un dels grans fracassos dels sistemes educatius: la pobresa genera pobresa, les diferències es converteixen en desigualtats i el cercle viciós es tanca i va reproduint situacions injustes i impròpies d'una societat que es pretén cohesionada.

Quadre resum de les necessitats educatives segons la legislació vigent

NECESSITATS ESPECÍFIQUES DE SUPORT EDUCATIU NESE

NECESSITATS EDUCATIVES ESPECIALS NEE	NECESSITATS ESPECÍFIQUES NESE
Discapacitat física	Alumnat amb trastorns d'aprenentatge o comunicació
Discapacitat intel·lectual	Alumnat amb altes capacitats
Discapacitat sensorial: visual auditiva	Situacions socioeconòmiques i socioculturals desfavorides
Trastorn de l'espectre autista TEA	Risc d'abandonament escolar prematur

<p>Trastorn greu de conducta</p>	<p>Alumnat d'origen estranger amb NESE derivades de: Incorporació tardana al sistema educatiu</p> <p>Falta de domini de la llengua vehicular dels aprenentatges</p> <p>Escolaritat prèvia deficitària</p>
<p>Trastorn mental</p>	
<p>Malalties: degeneratives greus i minoritàries</p>	

VI TRANSTORNS INFANTILS I JUVENILS

Ens trobem al davant d'una escalada de malestar emocional i trastorns de salut en infants i joves que estan saturant els centres de salut mental i els psicòlegs públics, que es veuen desbordats per les emergències⁷⁸.

El llistat de problemàtiques és alarmant: trastorns de la conducta alimentària; ideacions suïcides, autolesions i temptatives; crisis d'agressivitat; episodis d'ansietat crònica i depressions, o reaccions d'aïllament i falta d'estimulació en infants que tenen poc més de cinc anys. Els especialistes consideren que hi ha un alt risc vital: les temptatives de suïcidi en al·lotes joves s'han triplicat en tan sols dos anys i les consultes s'han multiplicat per cinc.

Arran de la pandèmia, els trastorns entre infants i adolescents van augmentar un 47%; percentatge que no ha baixat una vegada superada aquesta sinó que en funció de determinats contextos ha augmentat (les xifres són semblants a Catalunya i a les Illes Balears; Menorca també es troba en aquests percentatges i la tipologia de trastorns és semblant).

Aquest augment provoca que les llistes d'espera per a casos considerats lleus o moderats s'endarrereix i pot arribar als sis mesos, ja que es prioritzen els casos greus que s'atenen, en la mesura de les possibilitats, entre les primeres 72 hores de la derivació. Aquesta situació és alarmant, ja que davant les urgències no es pot parlar de programes de prevenció ni de conscienciació.

Les necessitats actuals superen en escreix les dotacions professionals. A les Illes només hi ha 6,75 psicòlegs clínics i 7,25 psiquiatres per cada 100.000 habitants. Ambdues xifres estan molt per sota de la mitjana europea (18).

El binomi pobresa i salut mental té un paper molt rellevant per entendre l'escalada de trastorns greus i malestar emocional que afecta de ple els infants i adolescents. L'entorn és determinat i cada vegada més famílies lluiten per no caure en el cercle de la pobresa, algunes de les quals mai havien imaginat que haguessin de demanar ajuts per no perdre el pis, anar a recollir aliments bàsics o no poder pagar les factures elèctriques. Cal ser conscients que aquestes condicions estan exposant la salut mental de moltes famílies, infants i adolescents:

Els joves que viuen en entorns amb més vulnerabilitat i precarietat socioeconòmica tenen el doble de risc de patir un problema de salut mental (13,5%) que els de les classes més afavorides (6%). La pandèmia ha fet que les xifres i els casos que s'han d'atendre siguin espectaculars.

⁷⁸ https://www.ara.cat/societat/salut/psicologs-publics-desbordats-pels-trastorns-infantils-greus_130_4551358.html

Molts infants i adolescents estan transformant la frustració i la por de la situació que viuen en somatitzacions, ansietats, depressions i fins i tot s'accedeix al consum de tòxics de tot tipus, el tancament en si mateixos o la violència.

Cal tenir en compte que el factor protector més important per no desenvolupar un problema de salut mental és el suport social percebut. La comunitat i el sentit de pertinença són aspectes fonamentals que poden incidir positivament en la pobresa i en salut mental.

El benestar emocional dels infants és cosa de tots: habitatge, educació, serveis socials. S'ha de poder acompanyar des de l'entorn natural, perquè el factor protector més important per no desenvolupar un problema de salut mental és el suport social percebut.

Un 17% dels menors de les Illes tenen un trastorn mental⁷⁹ segons els càlculs de la Coordinació Autonòmica de Salut Mental. Aquest servei destaca que el que més ha augmentat són les autolesions i les conductes de risc, juntament amb els TCA.

La memòria de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar (Convivèxit⁸⁰) confirma que les peticions d'assessorament associades a malestar emocional, depressió i conductes autolítiques es van triplicar fins arribar al 12,3% durant el curs 2020-21. *Hi ha tristesa*, afirma la directora.

S'assenyala també una confirmació de la tendència a la baixa dels casos d'assetjament, com aspecte positiu. La majoria de casos d'assetjament els van patir alumnat amb necessitats educatives especials (53 casos). També es varen notificar assetjaments per motiu de gènere (16), cultural o religió (12), de diversitat sexual (13) i per aspecte físic (25).

EL GREU PROBLEMA DE LES ADDICCIONS

El problema de les addiccions en persones adultes està arrelat en la societat des de fa anys. L'addicció a l'alcohol ve d'enrere: a finals del segle XIX i durant les primeres dècades del segle XX, les associacions obreres portaven una intensa campanya per superar l'addicció a l'alcohol que ja aleshores produïa greus desajustaments familiars i complicava la vida dels fillets que patien les conseqüències. Aquesta realitat continua avui en dia en els mateixos

⁷⁹ <https://www.arabalears.cat/societat/17-dels-menors-illes-tenen-trastorn-mental-130-4551954.html>

⁸⁰ <https://www.caib.es/sites/convivexit/ca/portada/?campa=yes>

paràmetres: les addiccions a l'alcohol i la cocaïna generen la major demanda d'ajuda⁸¹.

Alcohol, cocaïna i cànnabis són les tres substàncies que més problemes d'addicció generen a Menorca, a les que s'hi afegeix una quarta dependència que creix, el joc patològic. Aquest darrer no representa una xifra elevada en percentatges, tot i que entre el 2020 i el 2021 s'ha duplicat la demanda d'ajuda.

La Unitat de Conductes Additives és un servei de la Conselleria de Benestar Social que té conveni amb el Consell Insular de Menorca per prevenir, assistir i tractar els problemes d'addiccions. **Segons la memòria del 2022, l'any passat va atendre 449 persones, de les quals 419 han rebut tractament i 30 sessions informatives.**

El 2021 se van registrar 161 nous usuaris, dels quals 11 eren adolescents que consumeixen cànnabis. L'alcohol és la primera addicció amb un 36% de les peticions per a desintoxicar-se; la segona substància van ser els estimulants, com la cocaïna; el binomi alcohol i cocaïna representa el 34,17% de les peticions. El consum de cocaïna augmenta significativament associat a les zones d'oci nocturn; sovint es mescla amb el consum d'alcohol.

Els tècnics i la consellera responsable, Bàrbara Torrent, destaquen l'acceptació social que té l'alcohol, una permissivitat que no ajuda a qui pateix l'addicció i que acaba provocant greus problemes de salut. Cal recordar que les begudes alcohòliques són drogues legals.

Tres de cada quatre persones que demanen ajuda al servei són homes. El perfil general dels usuaris masculins és el d'un home entre 30 i 49 anys amb addicció a l'alcohol, la cocaïna o el cànnabis, i a partir dels 50 anys augmenta el consum d'alcohol. Els consumidors de cànnabis són més joves, entre 18 i 29 anys, amb atur i els estudiants. El cànnabis és la substància que més demandes genera amb els menors d'edat, seguit per l'ús abusiu de les noves tecnologies (en creixement continu).

Les persones ateses són en la seva majoria nascudes a l'estat espanyol, la meitat a Menorca i el resta entre la península (32,92%), el resta de Balears (2,48%) i estrangers (14,9%).

La diferència comparant anys enrere és força preocupant; tenim dades del 2011, deu anys abans amb els següents resultats⁸²:

De las 152 personas que durante el año pasado iniciaron algún tratamiento por una adicción a las drogas 64 fueron por consumo de bebidas alcohólicas. La segunda

⁸¹ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/03/29/1716323/alcohol-cocaina-adicciones-mas-peticiones-ayuda-generan-menorca.html>

⁸² Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2012/08/16/1432876/alcohol-droga-mayor-demanda-ayuda.html>

adicció tractada es la cocaïna; la tercera la heroïna, aunque incluye a personas con tratamiento crónico con metadona; y muy por debajo están el cannabis y la adicción al juego, con 18 y 12 personas, respectivamente, atendidas en 2011.

El número de personas que ha seguido un proceso de desintoxicación y deshabituación del alcohol ha ascendido a 159, de las que 111 son hombres y 48 mujeres.

Los datos sobre la procedencia siempre son relativos, puesto que deben relacionarse con el total de la población residente. De todas formas, puede indicarse que la mitad son menorquines, el 30 por ciento son peninsulares y el 17 son extranjeros.

En el balance de final de año se constata que el 35 por ciento de las personas que han pedido ayuda profesional han abandonado el tratamiento.

Passem de 152 persones ateses el 2011 a 449 el 2021, tot i que cal tenir en compte que algunes dades recollides entre ambdós estudis no són equivalents i alguns criteris han canviat. Per tant, és difícil comparar algunes dades, tot i que l'increment és indiscutible.

TALLERS DE PREVENCIÓ

La unitat de conductes additives també organitza tallers de prevenció en centres docents. El curs 2021 van assistir a aquests tallers 2066 de 23 centres docents, amb la col·laboració de 109 tutors de grups classe. Els tallers més demandats foren els de cànnabis (669 estudiants), el d'alcohol (440 estudiants) i el dedicat a ús i abús de les pantalles (376 participants). Com a novetat se va oferir el programa *esTIC* per al bon ús de les tecnologies digitals (amb 194 estudiants), *Bon dia, salut* adreçat a les etapes d'infantil i primària amb la participació de 150 escolars. L'ús compulsiu de les tecnologies i les pantalles és un tema que cada vegada preocupa més. Les peticions relacionades amb aquest tema creixen curs rere curs. Els responsables dels tallers, Assumpta Monell i Bàrbara Torrent van valorar positivament la realització dels tallers i la resposta pel part dels centres.

ADDICCIONS I NOVES TECNOLOGIES

L'ús massiu de pantalles comença a generar molta preocupació entre diferents sectors. El seu ús generalitzat ha arribat també a molts fillets i filletes menors de 6 anys i aquest fet preocupa i molt a diferents professionals que treballen en aquestes edats primerenques. Des de l'Equip d'Atenció Primerenca de Menorca i la comissió Tallafocs del col·lectiu 0-3 anys van presentar, davant les eleccions municipals i autonòmiques, un document per impulsar mesures davant els problemes de salut mental que s'observen en menors i famílies.

La comissió Tallafocs es va crear després d'unes Jornades d'Educació Infantil celebrades el mes de març de 2023 en les que la salut mental dels més petits fou tema de debat. La comissió està integrada per educadores que van posar en comú elements que afecten al col·lectiu 0-3 i se van fixar algunes de les necessitats bàsiques per aquest col·lectiu; entre d'altres qüestions van parlar de

la justícia climàtica (espais més adequats per la calor), de l'ús i abús dels dispositius digitals i les pantalles, del foment d'espais públics de trobada i convivència i de la necessitat d'una alimentació més sana. Aquests aspectes van ser redactats en un document que van presentar públicament⁸³.

Des de fa temps, els Equips d'Atenció Primerenca de Menorca⁸⁴ venen constatant l'ús i abús dels telèfons mòbils i altres dispositius digitals com tablets i ordinadors entre els fillets més petits:

Con la actual **sobreexposició a pantallas entre menores de tres años**, Román explica que están observando niñas y niños en las escoletas con **dificultad en la parte de conexión, en la socialización**, aumento de los menores con apatía, aumento también de menores más inquietos, retraso en el habla, dificultad para mantener la atención y la escucha además de dificultad para transitar las frustraciones.

El document Tallafocs s'adreça, principalment, als partits polítics per assegurar des de l'educació i des de la sanitat que se posin en marxa programes divulgatius en els quals s'informi, orienti i reglamenti l'ús de pantalles digitals i que es comprometin el algun dels cinc punts amb un calendari concret d'aplicació de les mesures demanades. El document recull cinc punts pel benestar de la primera infància:

Profesionales de la atención a menores de entre 0 y 3 años, con dificultades, concretan estos cinco puntos para que los partidos políticos se comprometan antes de las elecciones:

1. Justicia climática con escoletas como refugios climáticos. Urgen soluciones de sombra en exteriores y confort térmico en interiores, así como acceso en horarios no lectivos y vacaciones.
2. Preservar la primera infancia de la sobreexposición a pantallas digitales.
3. Espacios públicos como lugares de convivencia entre menores y familias.
4. Garantía de acceso a una alimentación sana con oferta de comedor u otra estrategia en periodos no lectivos y medidas contra el derroche alimentario.
5. Cuidados de salud mental para menores, familias y equipos educativos.

És evident que cal prendre mesures de formació per les famílies per afavorir bones pràctiques digitals familiars i per proposar opcions diferents a l'ús de les pantalles, potenciant models, criteris i recursos per una bona convivència a les llars. Una bona convivència i una bona comunicació afectiva són aspectes fonamentals en el desenvolupament dels fillets i de les filletes en aquestes edats.

⁸³ Vegeu <https://menorcaaldia.com/2023/04/30/objetivo-protger-a-los-ninos-de-menorca-de-0-3-anos/>

⁸⁴ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/04/29/1926931/aviso-expertos-movil-crea-mucha-adiccion-menor-solo-tres-anos.html>

CANVIS SOCIALS, CANVIS PSICOLÒGICS, CANVIS FÍSICS?

Des de fa uns anys es parla sovint del canvi accelerat de molts adolescents.

El professorat dels centres de secundària en té poques dubtes: l'adolescència comença abans que fa algunes dècades i, especialment en filletes, s'observen canvis importants en els darrers cursos de la primària. Hom coincideix, les filletes maduren abans, mentre que els adolescents tarden més en madurar. L'adolescència s'avança en les filletes, se retarda en els fillets i es perllonga per ambdós més anys. És possible que els canvis socials accelerats modifiquin els períodes maduratsius? No hi ha consens ni suficients estudis seriosos entre la comunitat científica en relació a què passa realment. Ara bé, disposem d'evidències destacades: en un estudi sobre 17.000 filletes fet als EEUU revelà que el desenvolupament dels pits (primers senyals de la pubertat) començava, de mitjana, al voltant dels 10 anys, més d'un any abans del que constava a les dades registrades anteriorment⁸⁵. Aquests resultats no van estranyar al professorat de secundària.

La recerca se va ampliar a altres països i s'ha constatat que la pubertat femenina ha baixat uns tres mesos per dècada. Entre els fillets s'observa una pauta semblant, però no tan pronunciada. Es desconeixen els factors de risc: què hi ha al darrera d'aquesta baixada d'edat de la pubertat i per què hi ha diferències molt notables per raó de sexe o ètnia (les filletes negres inicien la pubertat devers els 9 anys, un menys que la resta). Aquest fet és consubstancial del món occidental o és general? I si fos un canvi que es dona a determinades zones del món i en d'altres no, que significaria? Sigui com sigui no sen sap la causa.

Atribuir-ho a canvis socials només és una hipòtesi arriscada sense fonament, tot i que molts hi estarien d'acord. **L'ús massiu de les tecnologies de la informació i la comunicació també estan produint canvis importants en la manera de pensar, de gestionar la informació, de concentrar-se, de fixar l'atenció en determinats aspectes.** Sabem de la neuroplasticitat del cervell humà però els canvis d'individus d'una generació podem afectar ja a la següent?

Evidentment pensem que els canvis són produïts pel context, per la interacció entre iguals, pel món en que vivim; són canvis culturals, no genètics. Sigui com sigui, convé repensar molt bé el que volem aconseguir des de l'educació: sabem quines són les nostres finalitats? Tenim clar per què eduquem? Sabem els motius pels quals ensenyem unes coses i no unes altres? La introducció massiva de les tecnologies a les aules facilita realment l'aprenentatge? Facilita l'autonomia i l'autoconeixement de les persones? Les tecnologies milloren la comunicació i la cooperació entre persones diferents? O més bé ens aïlla? El fet que l'adolescència s'iniciï abans que significa? Assumiran responsabilitats més

⁸⁵ Vegeu https://www.ara.cat/ciencia-medi-ambient/pubertat-comenca_1_4385715.html

prest? Treballaran per un món més solidari generant benestar entre les persones i els col·lectius?

Aquestes i moltes altres preguntes són les que realment ens hem de formular davant els canvis accelerats que vivim. Pensem que el fet que la pubertat s'avanci no té perquè generar més problemes; dependrà, en bona part, del context que siguem capaços de generar i de la resposta educativa al repte per part d'educadors i famílies.

SALUT MENTAL I RECURSOS NECESSARIS

Augmenten els trastorns més comuns entre la població de 12 a 18 anys. La inexistència d'una unitat d'ingrés de menors agreuja la situació i obliga a anar a Son Espases o fora de les Illes.

L'illa de Menorca ha vist incrementar un 16% les primeres consultes en Salut Mental en els últims dos anys. A les 15.000 persones diagnosticades amb un trastorn el 2019, hi hem de sumar ara unes 2.000 més, fins arribar a les 17.000. Entre aquests diagnòstics no hi ha hagut un augment de casos greus, com esquizofrènia, bipolaritat o esquizoafectivitat, tot i que sí que han augmentat els trastorns mentals més comuns, com els associats a la conducta alimentària, l'ansietat i la depressió. Com a conseqüència han augmentat les ideacions i temptatives de suïcidi, fins un 40% en adults i un 27% en menors. Xifres molts preocupant en tots els casos.

El sector de població entre 12 i 18 anys és el que representa el major creixement d'avaluacions de salut mental. I el que és més greu: la manca de mitjans i recursos per fer-hi front. És un fet que venen denunciant associacions de salut mental de l'illa des de fa anys. A pesar de l'augment de diagnòstics, la situació en quan a l'atenció segueix igual.

Manquen psiquiatres, psicòlegs clínics, infermers especialistes en salut mental. Els presidents d'associacions de familiars amb trastorns mentals (Lina Salord de l'Associació de Familiars i Amics per la Salut Mental de Menorca, Afasme; Santiago Coll de l'Associació de Familiars de Persones amb Trastorn d'Espectre Autista, TEA i Tomeu Pons de l'Associació de pares de fillets amb Trastorn per Dèficit d'Atenció i Hiperactivitat de Menorca, TDAH) denuncien que no s'estan posant els recursos necessaris ni en sanitat ni en educació. Moltes famílies s'han de cercar la vida ja que, en molts casos, no hi ha seguiment. La qualitat de l'atenció se'n ressent amb l'augment de casos i s'han perdut activitats interessants com tallers formatius per famílies i persones amb diagnòstic que necessiten referents i una continuïtat en el tractament. L'existència de referents personals és un factor determinant per la gran majoria d'aquests casos. Algunes famílies han denunciat esperes de més de set hores per ser atesos per un psiquiatre en urgències.

La Unitat Comunitària de Salut Mental de la Infància i Adolescència de Menorca (Ucsmia) que presta servei en el centre de salut d'Es Mercadal, només ofereix atenció ambulatoria a menors de 18 anys.

Les associacions reclamen una unitat per rehabilitar pacients que han rebut l'alta hospitalària, una residència per a majors de 65 anys i la necessitat d'afavorir la inserció laboral d'aquests col·lectius.

Des de les administracions elaboren plans que tarden en aplicar-se; les necessitats socials, com en altres casos, superen els esforços per donar respostes adequades:

El plan 2016-2022 se ha ejecutado al 65% y el próximo aún se redacta

El Plan Estratégico de Salud Mental de Baleares 2016-2022 se ha ejecutado al 65 por ciento, según el coordinador autonómico de Salud Mental, el doctor Oriol Lafau. El documento, que tras ser publicado fue objeto de queja por no reflejar la realidad de Menorca, solo incluía dos acciones a desarrollar en la Isla, que también se preveían para el resto: ultimar la implantación de un Equipo de Seguimiento Asertivo Comunitario (ESAC) y activar un Equipo Comunitario de Asistencia Intensiva (ECAI).

Solo se ha efectuado la primera acción, con la creación, en octubre de 2018, del ESAC, centrado en proporcionar atención a domicilio a enfermos con patologías mentales graves que están fuera del sistema. Lafau justifica la priorización de este equipo sobre el ECAI, enfocado en intervenciones urgentes, porque para atender estas últimas «ya existe un psiquiatra las 24 horas en Urgencias del Hospital Mateu Orfila». Paralelamente, se puso en marcha el Programa de Atención y Prevención del Suicidio (APS) en el 'Mateu Orfila' para tratar casos de riesgo. El nuevo Plan Estratégico para el Bienestar Emocional y la Salud Mental de Baleares 2023-2029 aún se está redactando, según avanza Oriol Lafau. Participan hasta 1.500 profesionales de diferentes sectores para poder actuar de forma transversal. La presentación final será en el primer trimestre de 2024⁸⁶.

I ara, amb el canvi de govern, ben segurament, tot començarà de nou i haurem d'esperar tres o quatre anys més per donar sortida a aquesta problemàtica. El problema que segurament es repetirà, com ha passat en educació, és que les necessitats tornaran superar, amb escreix, la resposta.

Una societat lliure, democràtica, cohesionada i moderadament rica exigeix respostes ràpides als patiments i angoixes dels seus ciutadans. La manca de respostes empobreix el benestar i engreixa la deserció i la confiança en les polítiques públiques.

SUPORT SOCIAL I ACOMPANYAMENT ENFRONT DEL SUÏCIDI

El suïcidi o les temptatives de suïcidi afecten a un sector important de població en la que també cal considerar els joves entre 11-12 i 21 anys. El 2021 es registraren 4003 persones mortes a tot l'Estat per aquesta causa i uns 89 se van

⁸⁶ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/05/07/1931667/menorca-suma-2000-nuevos-diagnosticos-salud-mental-agrava-carencia-medios.html>

produir a les Illes Balears. Les dades són força preocupants. Els efectes d'un suïcidi també són preocupants: es considera que, després d'un suïcidi, sis persones de l'entorn més proper queden afectades profundament.

Segons la OMS, els intents de suïcidi o les ideacions suïcides afecten a més de vint persones per cadascun que aconsegueix llevar-se la vida.

En el fons també hi trobem un greu problema social: la societat en parla poc i se tendeix a culpabilitzar l'entorn de la persona. A les Illes entitats com 3 Salut Mental⁸⁷ i Afasib⁸⁸ disposen d'un programa⁸⁹ adreçats als supervivents afectats, des de familiars a professionals. El programa també dedica especial atenció als mitjans de comunicació i la forma que tracten els suïcidis i la interpretació que en pot fer la societat:

La asignatura pendiente en los medios

Pese al esfuerzo de entidades como 3 Salud Mental o Afasib, con formaciones dirigidas a periodistas y la edición de guías y manuales para que el suicidio en los medios no sea tratado en las secciones de sucesos, todavía se incurre, muchas veces, en esta mala praxis; quizás, por la urgencia a la hora de dar las noticias.

Insisten desde aquí en el error de hablar de ello de una forma que propicia que se asocie patología mental con conductas violentas. O sin tener en cuenta todo el peso social que recae con noticias que se hacen públicas en la comunidad en los familiares que sufren en primera persona la pérdida de un ser querido. Y que añaden a todo ello el estigma o la mala comprensión o consideración sobre este tipo de trágicos acontecimientos⁹⁰.

Quan hi ha un patiment tan intens com el dol per la pèrdua i s'hi afegeix la incomprensió vinculada a aquesta conducta, inclòs l'estigma social que l'acompanya, es fa molt difícil poder compartir els sentiments amb la comunitat. El programa d'aquestes associacions busca la integració social del suïcidi i de tot el que hagi succeït en la vida de la persona que ho ha patit i ho ha sofert. Aquestes persones desenvolupen una sensació de soledat i incomprensió (que també pateix qui es suïcida) que inhibeix les relacions socials; se senten culpables de no haver fer més. Des de les associacions afirmen que cal validar els sentiments associats a la pèrdua i respectar el temps de dol i transició, fins poder conviure amb el succeït.

En el cas de suïcidis en joves la situació s'agreuja. El sentiments de culpa s'estenen arreu i el centre i l'aula on aquell jove acudia pateixen un gran daltabaix emocional. Parlar sobre el tema, reflexionar-hi i oferir suport sincer més enllà del que es considera purament acadèmic són qüestions que els centres i el professorat han d'integrar, assumir i plantejar obertament.

⁸⁷ Vegeu <https://www.3salutmental.com/es/inicio>

⁸⁸ Vegeu <http://afasib.pitaweb.es/>

⁸⁹ Vegeu <https://www.europapress.es/illes-balears/noticia-asociaciones-afasib-salut-mental-lanzan-programa-comunitario-prevenir-suicidio-baleares-20230215144042.html>

⁹⁰ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/03/16/1900261/apoyo-social-comunitario-frente-suicidio.html>

VII POBRESA I DESIGUALTATS

POBRESA INFANTIL

Segons un estudi del Consell Insular de Menorca elaborat per l'IME i l'OBSAM **un 19% dels fillets i filletes de l'illa es troben en una situació de precarietat molt preocupant**. Aquesta dada indica una millora des del 2015, quan aquesta condició de precarietat afectava a un 23% dels menors de 18 anys que viuen en unitats de consum amb ingressos per davall del 60% de la mitjana⁹¹. Aquests quatre punts de millora no deixen de ser força preocupants: **una cinquena part dels fillets i de les filletes de l'illa viuen en situació de pobresa; estem parlant de 3500 menors d'edat en situació de vulnerabilitat i d'empobriment**.

En un diagnòstic, normalment, s'exposen les dades de l'estudi i cadascú, posteriorment, interpreta aquestes dades i els dona significat. En casos així ens és difícil no expressar el sentiment que ens provoca una situació com aquesta: ¿com és possible que en una illa d'uns 90.000 habitants governada per set ajuntaments, un Consell Insular i el Govern de les Illes Balears no pugui resoldre aquestes situacions? Està tot al nostre abast. Disposem de mitjans, les entitats públiques disposen de fons. El nivell de riquesa és notable. Què passa?

Les recerques que impliquen un recull de dades i evidències al llarg del temps (durant la vida de les persones) indiquen clarament que les situacions de pobresa en la infància solen ser la causa de múltiples problemes: manca de formació, accés a llocs de feina inestables o amb sous mínims, atur continuat, desarrelament social... Sabent això com no podem fer front amb èxit a situacions de pobresa infantil? L'estudi al que fem referència ho corrobora.

Aquest 19% de pobresa infantil està molt per damunt del 14% de pobresa en la franja de 18 a 64 anys o del 11% en el cas dels majors de 65 anys. L'informe afirma:

El fet de formar una família pot suposar un major risc potencial de situar-se en condicions de pobresa. Existeix una major tendència a la precarietat en famílies nombroses o monoparentals.

Els autors de l'estudi indiquen que la taxa de pobresa té a veure amb la intensitat laboral del grup familiar i no necessàriament amb el nivell d'atur. Afirma que cal fixar l'atenció en aquelles famílies amb al·lots en la qual els adults tenen treballs precaris. La renda mitjana mensual per llar a Menorca es mou entre els 2600 i els 3100 euros, en funció de cada municipi.

⁹¹ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/04/04/1718507/nivel-pobreza-infantil-menorca-supera-creces-padecen-mayores-edad.html>

Arran de la pandèmia es nota un augment significatiu de la cobertura de les necessitats bàsiques a les famílies més empobrides per part del Consell Insular i dels Ajuntaments, especialment entre els anys 2019 i 2020. Els autors de l'estudi afirmen que caldria continuar amb aquesta línia d'ajuts una vegada acabada la pandèmia per veure la incidència real en els percentatges passats un parell d'anys més.

Per acabar, els autors destaquen que la pobresa infantil:

És una situació complexa, i que és difícil deixar-la d'adults; les persones menors d'edat no tenen cap eina per sortir d'una situació imposada per circumstàncies familiars i comunitàries (...). De tot plegat es deriven conseqüències físiques, emocionals i socials que condicionen la seva existència i el seu desenvolupament.

En altres apartats d'aquesta diagnosi fem referència a que el conegut com *l'ascensor social* no funciona en aquest país. L'escolaritat obligatòria i els estudis postobligatoris eren el punt d'inflexió que permetia que els fills i filles d'una família desfavorida pugessin rompre el cercle viciós de la pobresa i accedir a un nivell mitjà de renda. En els darrers anys, l'educació, el sistema educatiu (en especial referència al sistema públic) no ha fet front a aquesta realitat i el problema de la pobresa s'ha enquistat en la societat tot i l'enriquiment i la prosperitat econòmica. Analitzar els motius de perquè aquest *ascensor educatiu* ha deixat de funcionar supera aquest esbós.

Estem convençuts que els processos de segregació social i educativa hi tenen molt a veure: són molts els centres públics que han acollit majoritàriament la població més desfavorida, mentre que el sistema concertat i privat han acollit majoritàriament la població més afavorida que es permet oferir estudis superiors als seus fills. Ara bé, aquesta segregació també es dona en centres públics d'una mateixa població: alguns públics acullen i "s'especialitzen" en atendre famílies desfavorides mentre que d'altres, ubicats en barriades benestants, "s'especialitzen" en atendre a famílies amb nivells d'ingressos més elevats. Lògicament usem el concepte especialització en un sentit molt diferent, ja que, molt possiblement, no era la voluntat dels centres atendre a un sector de població i no a un altre.

EL COST DE LA POBRESA⁹²

Sovint pensem que la pobresa no té cost, excepte per les persones que viuen la situació. Res més enfora de la realitat. En un estudi elaborat per la Fundació La Caixa i l'Alt Comissionat contra la Pobresa Infantil⁹³ coordinat per experts de la

⁹² Vegeu <https://www.pressreader.com/spain/menorca-diario-insular-pr/20230324/page/29/textview>

⁹³ Vegeu <https://www.comisionadopobrezainfantil.gob.es/es/el-coste-de-la-pobreza-infantil-en-espa%C3%B1a>

Universitat Pompeu Fabra i la Universitat d'Alcalà d'Henares amb la col·laboració d'ESADE i entitats i associacions econòmiques i del Tercer Sector conclou que **els costos derivats del nivell de pobresa a l'Estat suposen uns 6.079 milions d'euros a tot el país**. Les conseqüències econòmiques, socials i personals són difícilment assumibles per una societat democràtica en creixement econòmic, tot i les deficiències estructurals. Quines són aquestes conseqüències?

- La pobresa infantil s'associa amb un 30% més de probabilitats de tenir mala salut,
- Un 36% més de patir excés de pes
- Un 12% més de possibilitat de patir depressió en ser adults.
- Patir pobresa a la infància i l'adolescència implica majors possibilitats de fracàs escolar, reducció d'habilitats i competències laborals
- La pobresa a l'adolescència té escasses probabilitats de tenir un contracte indefinit i un augment significatiu de patir atur crònic.

Els costos sanitaris (per a tots) són molt elevats. Costos directes (visites mèdiques, proves mèdiques, hospitalitzacions, baixes laborals...) i costos indirectes (pèrdues de productivitat, malalties greus, mort prematura...). Aquestes despeses són assumides per les finances públiques que també han d'assumir, entre d'altres:

- La pèrdua d'ingressos vinculats al treball
- L'augment de despeses per prestacions econòmiques contributives i no contributives
- Pèrdues de recaptació fiscal i
- Pèrdues de competitivitat econòmica col·lectiva...

Els costos globals són elevadíssims per a tota la societat i són dramàtiques per les persones que pateixen la situació de pobresa. A l'Estat espanyol, el 2019, segons l'estudi indicat hi ha un 27,5% infants i adolescents en situació de pobresa, mentre que entre la població adulta el percentatge és d'un 19,7%, el mateix any:

Casi uno de cada cuatro niños, niñas y adolescentes vive en pobreza crónica, un problema que creció más de un 70% entre 2006 y 2026.

Uno de los principales problemas relacionados con la pobreza infantil en España es que cada vez es mayor la proporción de NNA que están en esa situación de forma crónica - al menos tres o más años consecutivos-. La persistencia de los problemas de pobreza monetaria o de carencia material severa está asociada a déficits notables en los determinantes del bienestar futuro de los NNA, como un menor acceso a las oportunidades educativas, un peor estado de salud o un tejido más débil de relaciones

sociales (Estudi: *El coste de la pobreza infantil en España. Resumen ejecutivo*; pág. 18)

A l'illa de Menorca, el darrer estudi esmentat de l'OBSAM i el Consell Insular indicava un percentatge del 19% de fillets, filletes i adolescents en situació de pobresa. El percentatge és millor que la mitjana de l'Estat però no per això ens hem de conformar, ni molt manco permetre no revertir, en pocs anys, aquesta greu situació.

L'estudi evidencia que la riquesa col·lectiva permetria aconseguir una important reducció de la pobresa infantil si s'apliquessin polítiques públiques adequades que ja han demostrat la seva eficàcia en altres països.

Paradoxalment, **les Illes incrementen les grans fortunes alhora que també augmenta la població en risc de pobresa.** Davant d'aquesta crua realitat té molt més sentit l'aplicació de mesures públiques capaces de capgirar aquesta situació injusta:

Balears está viendo crecer el número de personas en **riesgo de pobreza** al tiempo que acumula más y **mayores patrimonios millonarios**. A tenor de datos que reflejan la evolución del reparto de la riqueza en 2020, la **pandemia** ensanchó la brecha de la desigualdad generando un caldo de cultivo al parecer propicio para el crecimiento en paralelo de uno y otro colectivo.

Según las estadísticas dadas a conocer esta semana por la Agencia Tributaria, el patrimonio medio declarado de más de 700.000 euros en el Archipiélago –exenta la primera vivienda hasta los 300.000 euros– en el primer año de la pandemia fue de 3,9 millones de euros, lo que supone un crecimiento del 22,1 % respecto a 2019 (3,2 millones).

Se trata del mayor incremento de entre todas las comunidades autónomas y el tercer patrimonio medio declarado más alto después de la Comunidad de Madrid (10,3 millones) y Galicia (6 millones). Asimismo, **el número de declarantes ascendió a 8.484, un total de 127 más que en el ejercicio anterior.** En términos de **recaudación** por este impuesto, Baleares ocupa la cuarta posición con 68 millones de euros, por detrás de Cataluña (546 millones de euros), Comunidad Valenciana (156 millones) y Andalucía (93 millones).

Si 8.484 persones acumulen grans fortunes i augmenten any rere any, 266.217 es troben en situació de pobresa, 90.000 persones més que l'any anterior, el 2019⁹⁴:

Mientras el viento iba corriendo a favor de los grandes patrimonios, las **rentas más modestas** se llevaron la peor parte de la convulsión económica provocada por la **COVID-19. El primer año de la pandemia provocó un crecimiento del 46 % de la población**

⁹⁴ Vegeu la web: <https://www.eapn.es/>

Vegeu l'informe complet chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://www.eapn.es/ARCHIVO/documentos/documentos/1672315859_eapn-poverty-watch.pdf

en riesgo de pobreza y/o exclusión social en las Islas, el mayor incremento de España y más del doble que la siguiente comunidad en la lista, La Rioja (25 %)⁹⁵.

Según la misma estadística, **hasta 266.217 residentes de Baleares se encontraban en riesgo de pobreza, es decir, casi 90.000 más que el año anterior.** Por lo que respecta a los niveles de **pobreza**, la tabla ubica a **73.500 personas (el 6,1 %) en la categoría de pobreza severa y hasta 84.000 (6,9 %) en condición de privación material severa. Entre estas últimas, más de la mitad, unas 51.000 (el 61 %), son mujeres.** La categoría de privación material severa integra a aquellas personas que se ven en serias dificultades para acometer gastos básicos como el de permitirse una **comida de carne o pescado** cada dos días o **mantener la vivienda a una temperatura adecuada.** El avance de los datos de 2021 no contempla una mejora de la situación en ese año, dado que la variación de la tasa AROPE experimentó un incremento del 12 %.⁹⁶

El resum, les xifres són aclaparadores: 8.484 disposen d'un patrimoni mitjà declarat de més de 700.000 euros. 266.217 persones en risc de pobresa.

Vicenç Arnaiz, que escriu una col·laboració al Diari Menorca de manera regular afirma (Divendres, 24 de març de 2023) de manera contundent:

En síntesi, la pobresa infantil és una greu vulneració dels Drets de l'Infant que hipoteca el benestar present i futur de qui la pateix. Però també és una mostra de la nostra estupidesa col·lectiva: si afrontessin la reducció de la pobresa infantil tots seríem més rics i comptaríem, per persona, amb 1.300 euros anuals més de renda pública que podríem invertir en el benestar de tothom.

M'avergonyeix tant que he hagut d'esperar alguna setmana a explicar-ho amb lletra meva.

I a partir de l'estudi, Vicenç Arnaiz, ens ofereix un càlcul de la despesa que suposa la pobresa infantil a Menorca:

630 milions és el cost anual aproximat que es deriva de la pobresa infantil a Menorca. El càlcul es basa a avaluar les conseqüències econòmiques que es deriven d'haver d'haver viscut en una llar sota el llindar de la pobresa.

⁹⁵ L'informe continua afirmant: El informe de 2020 de la Red Europea contra la Pobreza (European Anti Poverty Network), EAPN-España a partir de datos del Instituto Nacional de Estadística (INE), revela que el golpe del coronavirus sobre las rentas más vulnerables de las Islas no solo fue el de mayor impacto de España, sino que además cortó la progresión positiva que la comunidad había experimentado en el lustro anterior en términos de reducción de la población en riesgo de pobreza. Así, en 2019 el indicador AROPE de riesgo de pobreza había bajado más de 11 puntos desde 2015 (26,3 %), situándose en 15,1 %. Al año siguiente subió hasta un 22 %.

⁹⁶ Vegeu <https://www.menorca.info/balears/noticias/2022/09/07/1787567/desigualdad-baleares-crecen-grandes-fortunas-poblacion-riesgo-pobreza.html>
<https://www.ultimahora.es/noticias/local/2022/09/07/1787343/baleares-incrementa-grandes-fortunas-vez-poblacion-riesgo-pobreza.html>
<https://elpais.com/economia/2023-01-16/los-mas-ricos-aumentan-su-fortuna-en-2500-millones-al-dia.html>

Les conclusions de l'estudi sobre *El coste de la pobreza infantil en España* indiquen, resumidament, el que cal fer i els beneficis que obtindríem tots:

Los resultados obtenidos en este estudio ponen de manifiesto que combatir la pobreza infantil además de ser una cuestión de justicia social, es también de inteligencia colectiva. **Crecer en pobreza tiene costes a largo plazo, no solo a nivel individual, sino también para el conjunto de la sociedad.**

Además, estos costes aumentan si la experiencia de la pobreza es más severa, persistente o se da en un contexto de mayor desigualdad. Si tenemos en cuenta los costes asociados a la situación laboral y a la pérdida de salud que se derivan de crecer en una situación de pobreza en la adolescencia, este estudio concluye que **la pobreza infantil tiene un coste de, como mínimo, 63.079 millones de euros al año, que se traducen en unos 1.300 euros anuales por persona.**

Esta magnitud equivale al 5,1% del PIB de 2019 o, dicho de otra manera, el PIB español de ese año hubiera sido un 5,1% más elevado de no ser por los altos niveles de pobreza infantil. Esta cifra se sitúa muy por encima de la tasa de crecimiento anual media del PIB en nuestro país.

Por lo tanto, mantener una pobreza infantil elevada no solo es injusto, sino que es claramente ineficiente. Calcular el coste de la pobreza infantil nos permite dimensionar mejor la inversión y las medidas necesarias para combatirla. La cifra elevada que se desprende de la estimación del coste en este estudio indica que la inversión destinada a combatir la pobreza infantil, si se hace de forma eficiente y desde edades tempranas, tiene un alto retorno económico y social para nuestro país (pág. 38)

ACCIONS IMPORTANTS

En un article publicat de Vicenç Arnaiz⁹⁷, l'autor exposa el que caldria fer en diferents situacions que necessiten d'accions immediates: davant les crisis econòmiques que destrossen el futur de moltes persones; davant les crisis de fatiga emocional i por; davant les crisis per aïllament i solitud i davant la situació dels nascuts durant el confinament.

Per a cada bloc proposa un conjunt d'accions que considerem importants reproduir, ja que podem marcar l'agenda d'administracions i entitats socials per capgirar la situació analitzada.

Davant les crisis econòmiques:

- La principal propuesta: ofrecer plazas escolares de calidad para la población de menor de 3 años sin barreras de acceso a la población más vulnerable. La educación para que sea de calidad debe ir en consonancia con adecuadas políticas de infancia.
- Es necesario contar con análisis ordenados de la realidad de la pobreza y exclusión infantil por más que sean realidades socialmente invisibles.
- Es necesario que más centros educativos se constituyan como «comunidades de aprendizaje» puesto que hay evidencias de que este modelo facilita el empoderamiento educativo de las familias y el éxito escolar del alumnado.

- Los centros educativos deben contar con planteamientos pedagógicos que prevean medidas para atender la compensación de los efectos que las desigualdades socioeconómicas tienen en el aprendizaje y evolución infantil, así como deben contar con recursos precisos para la detección precoz.
- El profesorado y los especialistas debemos contar con formación y criterios para entender y responder a las dificultades de los niños en situación de exclusión o como víctimas de las deficiencias parentales sino como miembros de grupos familiares a los que la realidad social mantiene sin los recursos y apoyos que precisan. Pequeños y mayores sufren las consecuencias de la exclusión y todos ellos deben encontrar apoyos.
- La respuesta a las necesidades educativas específicas de este alumnado debe ser integral y unificada. No es correcto ni eficaz que este alumnado sea derivado a servicios externos. No faltan referencias de prácticas integrales exitosas en este ámbito.

Davant les crisis de fatiga emocional i por:

- Es necesaria una recogida y su generalización de buenas prácticas familiares y escolares que favorezcan la gestión de la subjetividad: el equilibrio emocional, fortalezcan los buenos tratos, refuercen las estrategias de comunicación y vínculos afectivos tanto referidas a menores como a familias y profesorado. Igual que en su momento, no tan lejano, la escuela garantizaba el aprendizaje de la higiene corporal ahora debe comprometerse en la implementación de estrategias que potencien el cuidado del equilibrio interior, el sentimiento de seguridad... Hemos redescubierto hasta qué punto el contacto con la naturaleza, las actividades corporales y dinámicas cooperativas también facilitan el bienestar. Los centros que han implementado prácticas de gestión emocional entre el profesorado han conseguido ambientes escolares estimulantes, acogedores... sin descuidar la prevención sanitaria.
- Es necesario poner alcance de todas unas estrategias que nos capaciten para reaccionar ante lo imprevisible y nos habilite para saber solucionar problemas. Esta capacidad tiene que ver tanto con el pensamiento crítico para saber discernir entre información y alarmismo como, cuando el conocimiento es incompleto, con ser saber elegir en qué y en quien confiar.
- Los conocimientos de la psicopatología infantil tienen que estar más presentes en las escuelas para que en ellas sea posible la detección desde los primeros síntomas de sufrimiento mental excesivo. Así se pueden adoptar estrategias sanadoras antes de que el malestar eche raíces y enferme el adentro.

Davant les crisis per aïllament i solitud i amb els fillets i filletes nascudes durant el confinament:

- Cuidado acentuado de las medidas de acogida tanto de los niños y niñas como de las familias. Cuidado de la seguridad afectiva en el grupo. Garantizar el ambiente sereno, alegre, optimista...
- Encuentros habituales del mismo grupo de familias en espacios abiertos y en contacto con la naturaleza.
- Talleres – tertulias de familias por medios telemáticos basadas en conversaciones entre ellas. Facilitar, potenciar la generación de redes entre las familias. Potenciar la puesta en común de recursos y estrategias descubiertas para hacer frente a las actuales dificultades.
- Incremento de las conversaciones con las familias que han entrado en una dinámica de desorientación y soledad frente a las dificultades educativas⁹⁸.

⁹⁸ Vegeu UNICEF, Diagnóstico de la situación de la infancia en España antes de la aplicación de la Garantía Infantil Europea, Oficina Regional de UNICEF para Europa y Asia Central, Ginebra, 2021.

La pobresa infantil i juvenil necessita, urgentment, d'un pacte social i educatiu tant demanat i reivindicat des del Moviment MenorcaEdu21 i el col·lectiu Illes per un Pacte. Els problemes que es van plantejar fa més de deu anys continuen vigent i, alguns, agreujant-se.

EL TREBALL DE CÀRITAS

Diferents ONGS porten a terme una tasca complementària als serveis públics. Aquesta tasca complementària, sovint, se converteix en prioritària i bàsica donat el col·lapse dels serveis de benestar social dels municipis.

Superada la pandèmia, les necessitats socials han baixat però estan molt per damunt de les detectades el 2019. Les dades, tenint en compte la realitat demogràfica de l'illa, són realment preocupants:

- El 2021 Càritas va atendre a 1893 persones, les beneficiàries van ser, finalment, 2994 i les intervencions realitzades 1222. El número de persones ateses baixen un 7,6% en relació a l'any anterior, però augmenta un 25,7% respecte a les dades de fa dos anys. Estem parlant d'un 3% de la població total que es troba en risc d'exclusió i, molt possiblement, de pobresa extrema.
- La meitat de les persones ateses, el 47,4% fa més de tres anys que reben suport. Un 22,5% són persones que han demanat ajuda durant l'any 2021. Estem parlant d'unes xifres d'exclusió social alarmants. Més de 1500 persones no sobreviurien sense en suport de Càritas. Com és possible que en una illa que genera una notable riquesa i una economia lleugerament en expansió no pugui oferir el més bàsic (treball, un sou digne i un lloc on viure) a més de 1500 persones?
- Una de les realitats més crues són les persones en situació administrativa irregular, els sense papers, que no poden incorporar-se al mercat laboral i han de sobreviure en l'economia submergida, forçats a assumir treballs precaris que els impedeix superar aquesta situació al menys durant el tres primers anys, que són els que necessiten de residència per poder regularitzar el seu estat. Els responsables de Càritas entenen que no es pot donar l'esquena a aquesta realitat⁹⁹ i més quan ens trobem en pics durant l'estiu on moltes empreses no trobem personal i es veuen

chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org/eca/files/2021-11/Spanish%20Deep%20Dive%20Literature%20review%20ES.pdf

Vegeu també la web i l'informe: <https://www.unicef.es/publicacion/bases-plan-accion-garantia-infantil-europea-espana>

Vegeu finalment la web i l'informe: Medidas para reducir la pobreza y la exclusión social de los niños y niñas y recomendaciones para la aplicación de la Garantía Infantil Europea en España https://www.observatoriodelainfancia.es/oia/esp/documentos_ficha.aspx?id=7683

⁹⁹ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2022/06/03/1741941/mitad-atendidos-por-caritas-llevan-mas-tres-anos-exclusion.html>

Consultat 11 agost 2023

obligades a tancar algun dia o fer hores extres. Tanmateix, si han de passar tres anys per regularitzar la situació, hom sap que són aquí i que d'alguna manera han de viure.

- Els problemes de llar encapçala la llista de necessitats: es detecten problemes molt greus com casos de relloguer d'una mateix llit. L'oferta de treball és alta però la manca de llocs per dormir impedeix que gent necessitada vingui a treballar.
- Les dones en edat de treballar són el 61% dels usuaris de Càritas amb una situació laboral molt diversa, generalment desfavorida.
- La majoria dels atesos, el 54% són d'origen extracomunitari, el 44% són espanyols i un 2% són comunitaris. La idea que la majoria dels receptors de Càritas i d'altres serveis són estrangers és falsa. Gairebé el 50% són espanyols.
- Per edats, el 84% dels atesos tenen entre 20 i 64 anys, el que suposa (no sempre) que la xarxa pública d'atenció a la infància i a la tercera edat tenen suficient capacitat.
- Per últim cal destacar un problema nou: les dificultats per manejar-se amb mitjans digitals (bancs, administracions, oficines... cita prèvia...). La pandèmia no ha fet sinó augmentar l'anomenada bretxa digital, especialment entre les persones majors o amb pocs estudis. El Síndic de Greuges del Consell Insular ja va cridar l'atenció a les administracions per resoldre aquest tema.

En la memòria presentada el juny d'aquest any se'ns ofereixen noves dades. La més destacada: **dues noves persones acudeixen cada dia a Càritas cercant ajuda durant l'any 2022**. Això representa unes 642 persones que van rebre per primera vegada el suport de Càritas.

També s'ha constatat un lleuger descens en el número de persones acompanyades: 1834 el 2022 (1893 el 2021, com reflectim anteriorment). El que si ha augmentat són les accions gestionades des dels serveis d'acció social: 12.639 (471 accions més que el 2021).

La memòria ens ofereix un resum global de les accions desenvolupades¹⁰⁰:

La Memoria recoge también los datos relativos a las personas que Trabajan en Càritas: 238 voluntarios y 70 personas contratadas (personal de estructura y contratos laborales de inserción).

El año pasado se atendieron 1.834 personas (2.635 personas beneficiarias). La mayor parte de ellas desde el programa de Acogida y asistencia (774 personas) y Economía solidaria y empleo (748 personas). El 62% de las personas acompañadas fueron mujeres. Otro dato relevante de 2022 es el aumento de jóvenes de entre 20 y 35 años, que representan un 40% del total.

¹⁰⁰ Vegeu <https://menorcaaldia.com/2023/06/08/mas-de-640-personas-pidieron-ayuda-por-1a-vez-a-caritas-menorca-en-2022-un-51-mas-que-en-2021/>

En relació al perfil i tipus de llar, un 60% han sigut persones extracomunitàries i se detecta un augment sensible en les persones que viuen soles (489), seguides per les famílies amb fills (472).

Se han posat en marxa dos projectes d'estudi de la Secretaria d'Objectius i Polítiques d'Inclusió i Previsió Social del Ministeri de la Seguretat Social: programa ACCEDE, implantat en dos parròquies de l'Illa, i el projecte EmpleaLAB, una iniciativa de la Fundació CEOE i Càritas Espanyola. I la posada en marxa de l'Escola de Restauració Ca n'Agudet, en la que han participat 24 alumnes en els dos primers cursos de formació.

A més, **788 persones van ser acompanyades pels serveis d'ocupació i economia social, de les que 225 van aconseguir un lloc de treball.** Les persones acompanyades han participat de almenys dos o més recursos dels serveis d'ocupació: un 94,4% en orientació i intermediació laboral, 15,36% en tallers prelaborals de Mestral i Àrboles de Algendar, 28% en programes de formació, i un 3,93% en l'empresa d'inserció, Mestral Inserció i Medi Ambient S.L.U. Vivienda.

En el **programa de llar social se han acompanyat a 40 persones en la xarxa de pisos de Càritas Menorca**, i se han invertit 55.683,75 €. A més, se han concedit 14.992,06 € en ajudes de subministres i 54.539,39 € en ajudes de lloguer.

Finalment destaquen que s'han incrementat molt l'atenció a menors de 35 anys que ja representen el 40% dels atesos. Aquest és un clar indicador que la pobresa no és un problema només d'adults, sinó que afecta a persones cada vegada més joves.

Les dones són les principals beneficiàries dels serveis, 62% del total i també augmentat de manera molt significativa les persones que viuen soles que representen un 27% del total.

Finalment, els representants de Càritas fan una **crida per aconseguir una xarxa d'habitatges socials d'emergència.** L'habitatge és un dels problemes més rellevants. Afecta a persones que tenen una situació més o manco estable i esdevé un repte insuperable per totes aquelles persones en situació d'exclusió i de pobresa extrema.

Disposar d'una xarxa d'habitatges socials per aquestes persones hauria de ser un objectiu assumit per totes les administracions amb la col·laboració d'empreses i associacions que treballin en el tercer sector.

En relació a la necessitat urgent d'aquests habitatges les darreres notícies no són bones. Després de la reunió anual de la Mesa Insular de l'Habitatge amb la participació de les administracions i entitats socials es va constatar que la millora de l'atenció a persones sense llar (inclouen famílies amb fills en edat escolar) es troba aturada per problemes tècnics i administratius. Concretament, el Centre de Baixa Exigència (CBE) de Maó per a persones sense llar s'està tramitant des del 2015 i la tramitació continuarà durant tot l'any 2023. Des de Càritas es valora positivament l'acceleració del projecte de Maó, però recorden que també són

molt necessaris el de Ciutadella i el d'Alaior que encara no estan iniciats a nivell de projecte. Per tant, la situació d'emergència que vivim en hores d'ara s'agreuja¹⁰¹.

Ens trobem amb algunes situacions límits¹⁰²:

«Quiero volver a vivir una vida normal, trabajar, como todos» dice José Carlos. No puede ocultar el estado de nerviosismo en el que se encuentra ante la cercanía del **desalojo de la casa donde vive con su pareja en el centro de Ciutadella**, previsto para este viernes por sentencia judicial. **Tiene 55 años, no tiene trabajo**, aunque explica que es mecánico y quizás trabaje en verano. Su pareja, Lidia, de 47 años, está buscando trabajo en algún hotel para la temporada.

Pensem que davant determinades situacions, les administracions haurien de disposar de recursos que permetessin accelerar processos considerats d'urgència.

¹⁰¹ Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/04/20/1921435/mejora-atencion-personas-hogar-menorca-lleva-ocho-anos-encallada-trabas-tecnicas.html>

¹⁰² Vegeu <https://www.menorca.info/menorca/local/2023/04/20/1921167/pareja-punto-ser-desalojada-encontramos-nada-juro-ciudadella-hay.html>

VIII XARXES SOCIALS I EDUCACIÓ

ÚS DE LES XARXES SOCIALS ENTRE ELS JOVES

L'ús indiscriminat de les xarxes socials entre els joves és un tema que preocupa. Comencem a tenir recerques rellevants que ens apunten en quina direcció avancen aquestes tecnologies i els perills que poden suposar o ja suposen.

La investigació del 2021 *Consumir, crear, jugar. Panoràmica de l'oci digital de la joventut* del Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y **Juventud de la Fundación FAD Juventud conclou a partir de 1.200 enquestes que els joves de 15 a 29 anys de l'estat espanyol dediquen 6,95 hores diàries de mitjana a l'oci digital**. Dedicar gairebé set hores del dia a l'oci digital és una dada força preocupant. Més d'un quart del dia dedicat a l'oci digital. En alguns casos és més que el dediquen alguns a dormir (mitjana de vuit hores al dia)¹⁰³.

Les xarxes són l'activitat més comuna: el 97,1% en veu el contingut encara que sigui de tant en tant, el 82,8% hi entra cada dia i més de la meitat (53,7%), diversos cops al dia. En valoren estar a prop dels creadors de contingut o *influencers*, cosa que els fa sentir que pertanyen a una comunitat i que els pot incentivar l'activisme, i senten que les xarxes ajuden a superar temps difícils. Al capdavant hi ha les noies i el conjunt de joves de 15 a 19 anys. Elles són més de xarxes centrades en la imatge, com Instagram i TikTok, mentre que ells tendeixen a les de videojocs i de *streaming*, com Twitch.

Amb tot, a l'estudi només el 2,1% assegura que no entra mai a les xarxes. També l'INE, a l'enquesta del 2022 sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i comunicació (TIC) a les llars, confirma que pocs joves en passen.

Els més actius són els estudiants (94,4%) i els joves de 16 a 24 anys (92,6%). Aquest ús tan intensiu comença ben aviat, segons l'enquesta d'hàbits de salut a alumnes de 4t d'ESO de la província de Barcelona, encarregada per la Diputació de Barcelona i amb un bagatge des del 2015 de més de 23.000 entrevistes. En el període 2020-22, només l'1,3% dels nois i el 0,5% de les noies de 15-16 anys no han utilitzat les xarxes.

La investigadora de la UOC Eulàlia Hernández Encuentra, vinculada al grup de recerca PSiNET -ara BdLAB- sobre l'ús que fan els adolescents de les TIC i la salut, destaca que les xarxes socials:

Compleixen una funció en el desenvolupament dels joves de socialització, reafirmació, exploració, gestió emocional, adopció de

¹⁰³ Vegeu https://diumenge.ara.cat/diumenge/jove-isc-xarxes_130_4655886.html

rols i control, entre altres aspectes. Tot això les xarxes ho permeten de manera ràpida i accessible (gratuïta) i per això s'usen.

Ara bé, un noi de 25 anys ja pot ser més selectiu després de l'obertura absoluta de l'adolescència. "Per això hi ha *tiktokers*, *youtubers* o *instagramers*, però no *socialnetworkers*", prossegueix Hernández. En la seva recerca han vist que prioritzar una xarxa es deu al fet que ser en unes quantes "no interessa" o "avorreix", també que "hi havia molts anuncis" o que prefereixen "centrar-se". Així i tot, els perfils de les xarxes abandonades els mantenen per conservar els contactes (i potser per tornar-hi algun dia).

Una altra cosa és qui decideix viure al marge de les xarxes. Per a la directora tècnica de FAD Juventud, Eulalia Alemany, són casos "mínims" entre els joves i es pot deure al fet que "les xarxes ho banalitzen tot", a la sensació d'haver d'estar connectat permanentment per no perdre's res -la denominada síndrome FOMO o *fear of missing out*-, a la manca de privacitat, a la necessitat de concentrar-se i evitar distraccions i a haver-se sentit violentat a les xarxes, cosa que pot acabar derivant en una autocensura per no patir assetjament.

Segons Hernández, una de les raons més importants és l'efecte contrari a la FOMO i voler fugir d'estar a tot arreu. "Està vinculat al fet que ser actiu a les xarxes es viu com una sobreexigència no volguda ni buscada", subratlla, més enllà de qui les abandona perquè ha tingut una mala experiència de ciberassetjament, escarni o difusió d'imatges sense consentiment.

Les dues investigadores coincideixen a dir que manca estudiar més a fons els motius que condueixen alguns joves a arraconar les xarxes perquè, per exemple, n'hi ha que poden deixar alguns perfils per passar a una xarxa nova o crear-ne de privats.

En tot cas, hi ha estudis que estan en sintonia amb les raons que plantegen Hernández i Alemany i que evidencien com **les xarxes generen sensacions contradictòries**. Segons una enquesta del Pew Research Center a 1.300 adolescents dels Estats Units del 2022, el 36% considera que hi dedica massa temps, però més de la meitat -especialment les noies- creu que seria difícil abandonar-les. En una altra enquesta nord-americana del 2019 a un miler de joves de 18 a 24 anys, a càrrec de l'agència de màrqueting Hill Holliday, **el 74% veia més beneficis que inconvenients a les xarxes, com ara tenir una relació més estreta amb els amics**.

Així i tot, **la percepció dels aspectes negatius ha guanyat terreny**. El 48% se sentia ansiós, trist o deprimat per plataformes com Instagram i Facebook, quan en la mateixa enquesta de només dos anys abans era el 41%. A l'hora de plantejar-se sortir d'alguna xarxa, dues raons també han guanyat pes: perdre-hi massa el temps (48% el 2019, davant del 41% dos anys abans) i sentir-se malament amb un mateix (24%, mentre que el 2017 era el 17%).

La pandèmia també hi pot haver tingut un impacte. Una altra enquesta de FAD Juventud del 2021 amb 1.200 joves de l'estat espanyol d'entre 15 i 29 anys determinava que un 47,4% valorava més que abans el temps de desconnexió d'internet i les xarxes, cosa que no vol dir que hi renunciessin. I cal tenir present que el 57,1% es mostrava "tecnooptimista" i opinava que **la tecnologia contribueix a millorar clarament la qualitat de vida de les persones.**

Aprendre'n a fer-ne un ús adequat

Les xarxes s'han convertit en una eina quotidiana, però potser cadascú -joves inclosos- encara ha de trobar quin és l'ús que li resulta més adequat. "No per haver nascut el 2003 saps usar les eines digitals, també n'has d'aprendre", defensa Hernández, cosa que avala Alemany, que demana **educar en el pensament crític**, perquè els adolescents i joves s'han endinsat a les xarxes bàsicament amb autoformació. "Els nadius digitals no existeixen, se'ls ha d'acompanyar", recalca, en aspectes com fer un ús responsable de què es penja o ser capaç de delimitar el temps de connexió. A més, no es poden obviar els interessos econòmics que hi ha al darrere. "Les xarxes han vingut per quedar-se i aniran evolucionant segons el mercat", sosté Alemany, però desitja **un futur més organitzat "a favor de les persones i no dels mercats"**. També estima que hi haurà molt debat sobre la privacitat o la ciberseguretat, dos aspectes sobre els quals està convençuda que encara estem poc formats.

És fonamental que l'escola ajudi a reflexionar sobre l'ús d'aquestes tecnologies i que tota la comunitat educativa, començant pels mestres, també s'apunti a la reflexió. La introducció massiva de pantalles als centres educatius sense reflexió prèvia, amb poca formació però amb una extraordinària pressió social i econòmica ha introduït massivament la tecnologia a les aules sense canviar els fons. Només ha canviat la forma: ara els llibres de text no són llibres de text ja que apareixen en tablets i es projecten en pissarres digitals i els exercicis descontextualitzats (fer sumes, restes o un munt de problemes de restar...) es converteixen en seqüències d'aprenentatge pel simple fet de plantejar-se amb mitjans digitals i tota la parafernàlia de llums, colors i efectes especials. Al capdavall és el mateix que fèiem fa quaranta anys amb els Cuadernos Rubio que ara també es presenten en format digital¹⁰⁴.

SOLITUD I XARXES SOCIALS

Nous factors de desigualtat i vulnerabilitat han emergit i han impactat directament en la població més jove: alta competitivitat i pressió acadèmica, models estètics

¹⁰⁴ Vegeu la web <http://www.icuadernos.com/>

I la publicitat associada a l'ús digital dels cuadernos de tota la vida: EL ARTE DE APRENDER AHORA EN TU TABLET. Crece y ayuda a crecer... ¡jugando! Con la aplicación infantil para niños de Cuadernos RUBIO. AQUELLOS CUADERNOS DE TU INFANCIA AHORA MÁS NUEVOS QUE NUNCA. Nuestro compromiso pasa por ayudarte con el desarrollo de tus hijos y, por este motivo innovamos con nuestra aplicación basada en un sistema intuitivo y muy fácil de utilizar.

inabastables i la dictadura dels likes afecten greument la població més sensible i influenciable.

Les xarxes socials també ajuden a perpetuar una de les grans xacres socials: l'assetjament, que adopta posicionaments molt greus en el marc de les xarxes: amplifiquen l'abast, poden actuar encara més des de l'anonimat i generar mal a través de múltiples canals, mobilitzant molts "espectadors" que no fan més que agreujar l'impacte.

La infància ha perdut el seu paper central i rellevant en l'estructura social. La societat adulta no és amigable amb la infància i l'adolescència. Les xarxes socials juguen un paper central en aquesta pèrdua: quatre de cada cinc joves admeten que l'ús de les xarxes socials fa que els seus sentiments d'ansietat empitjorin, perquè els fa comparar-se amb els altres, lo qual fa baixar la seva autoestima, i viuen episodis depressius, experimenten sentiments de soledat i canvis en els patrons de son i d'alimentació.

La imatge corporal és un important problema per a molts joves, que voldrien canviar físicament per sentir-se més realitzats o encaixar millor en societat, cercant una idea de perfecció absurda i irreal.

Infants i joves tenen cada cop menys xarxes de seguretat i més pressió i exigències. Aquesta situació ha desdibuixat la "tribu" que educa i ha fet augmentar les emocions negatives entorn a problemes com el divorci dels pares o problemes relacionats amb l'èxit o fracàs acadèmic. Molts problemes de salut mental dels joves no són patològics, sinó emocionals per experiències vitals.

L'ús continu de les pantalles provoca situacions molt complexes que poden afectar les capacitats relacionals de les persones, durant l'adolescència i l'edat adulta. La situació podria arribar a ser tràgica:

L'empatia està disminuint. Ja no tenim relacions cara a cara, sinó a través d'una pantalla. Hem perdut l'espontaneïtat i l'experiència de mirar-nos als ulls i veure la reacció de l'altra persona quan dius una cosa que no li ha caigut bé. Així, cada vegada tenim menys habilitats per afrontar la frustració i el rebuig.

Afirma la psicòloga Susana Ivorra, que té una consulta especialitzada en relacions personals¹⁰⁵. I afegeix:

Si fa 15 anys tenies un *rotllo* amb una persona i no anava bé, després no et continuava enviant missatges; allò acabava. Però ara, com que res se solidifica, res s'acaba. Tot és líquid i acumulam persones, amb molts fronts oberts, malgrat que realment no tens res", argumenta la psicòloga, que està a favor de bloquejar els contactes quan vols tancar una relació. Si no, diu, tenen múltiples vies per contactar-te i repetir el mateix patró. Per la professional, un altre problema de les xarxes és la promoció del "consumisme emocional" entre els usuaris, que tenen al seu abast un reguitzell de persones. "Si hi ha més oferta,

¹⁰⁵ Vegeu https://www.arabalears.cat/societat/irresponsabilitat-afectiva-inunda-consultes-psicologia-illes_130_4332865.html

com sé que m'he quedat amb la millor opció? Avui dia, no només compares amb el que vols, sinó amb les altres persones. Això et fa sentir que mai en tens prou i que t'està esperant alguna cosa millor del que tens", adverteix.

Aquestes situacions afecten més a persones adultes però expliquen una part dels patiments i les angoixes de molts fills i filles d'aquestes parelles que "acumulen" i "consumeixen" persones esperen, possiblement, allò que els manca a elles com a persones i que busquen afanyosament en els altres. La manca d'empatia transmesa o contagiada als fills (encara que sigui sense voluntat expressa) afecta profundament el seu estat emocional:

Aquesta manera d'anar de liana en liana també la propicien les inseguretats de cada persona. "En el moment que comences a conèixer-te en profunditat amb algú, poden veure alguna cosa que no els agradi. Aleshores, prefereixes anar amb una persona nova i començar de zero. I, així, passar de puntetes durant anys", sosté Ivorra. A més, hi ha qui ho justifica amb "la consigna d'estar sol", tot i que "realment els agrada agradar i fins que no tenen una relació més profunda, no s'enfronten a aquelles parts més grises d'ells mateixos".

Aquestes situacions anomenades globalment *irresponsabilitat afectiva* o *egoisme relacional* ha adoptat múltiples formes les quals ja han estat identificades i nomenades com quelcom malaltís que poden arribar a afectar greument l'estat i l'equilibri personal. Aquest tema és molt nou i no està encara abordat en la seva totalitat però s'han establert les característiques, els límits i les conseqüències d'algunes d'aquestes irresponsabilitats:

Ghosting

És l'acció de desaparèixer, sense donar cap explicació a l'altra persona. És el que coneixem com la "bomba de fum" de sempre. Es pot donar en qualsevol relació, tant d'amistat com de parella. La persona que fa ghosting no vol veure que la seva acció té conseqüències, tendeix a actuar sense consciència, per inèrcia i sense pensar en l'altre.

Icing

És una conducta que consisteix a refredar la relació a partir d'un moment donat. Qui la practica comença a comunicar-se menys i espera que l'altra persona demani per què ha canviat la seva actitud. És aleshores quan reconeix que vol posar-hi fre. Així, la responsabilitat de tenir la conversa incòmoda recau sobre la víctima.

Simmering

El ghosting encobert. Consisteix a escalfar, a foc lent, l'altra persona. Quan vol interrompre la relació, deixa de mostrar-se disponible. Però quan l'afectada li ho demana, nega l'evidència i mostra interès suficient per

alimentar l'esperança de l'altra persona. Manté la imatge positiva perquè, si es penedeix, pot tornar a accedir-hi ràpidament.

Breadcrumbing

Quan torna qui ha fet ghosting. Defineix la conducta d'anar donant miquetes a l'altra persona. Normalment, qui ho practica està coneixent altres persones alhora, però vol mantenir l'atenció de totes. Desapareix i torna. És intermitent perquè es vol assegurar que l'altra està disponible i que pensi que, realment, mai l'has deixada.

Benching

Es tracta de deixar una persona a la banqueta: la poses a escalfar, la fas sentir que sortirà al partit, però la tornes a fer seure. Ho pot practicar qui està en parella i té una persona que li presta atenció, o qui explora les opcions del mercat. En ambdós casos, la víctima pensa que estan creant una relació, però no és així. L'altre vol estar amb algú, i no és amb ella.

Orbiting

Consisteix a orbitar al voltant d'algú. Després de desaparèixer, tornen. Això passa quan la víctima no ha restringit l'altra de les xarxes socials perquè, com que mai varen arribar a tenir res, creu que no n'hi ha per tant i vol demostrar que està bé. Així, li poden fer like, contestar els stories o enviar missatges. Sense adonar-se'n, tornen a estar en contacte.

Molt poca gent coneix aquesta nova terminologia. Ens hi haurem d'anar acostumant i anar al fons del problema que no és més que una profunda inestabilitat emocional i importants mancances en empatia, compassió i habilitats socials. Fixeu-vos que les característiques d'aquestes noves patologies aparenten *estratègies de guerra*. El jo és present, omnipresent. L'altre (l'alteritat) és víctima de les *jugades estratègiques* que, precisament, no cerquen el seu benestar sinó més bé tot el contrari. Les relacions humanes sanes i sinceres són molt més simples: pensem i actuem conjuntament (amb l'ALTRE) per generar-nos benestar mutu.

RELACIÓ ENTRE L'ÚS DE PANTALLES I RENDIMENT ESCOLAR

Són moltes les persones que afirmen que l'ús de pantalles minva els resultats escolars. Alguns països ja han pres mesures per reduir-ne l'ús o introduir pràctiques i activitats que no necessitin l'ús d'ordinadors, tàblets o mòbils. El cert és que encara no disposem d'estudis seriosos que relacionin l'ús de pantalles amb una baixada significativa del nivell escolar (rendiment, resultats, avaluacions...). Un dels pocs estudis internacionals que ha intentat relacionar els

dos aspectes és el PIRLS¹⁰⁶, un profund estudi sobre la comprensió lectora a quart de primària, una vegada que se suposa que tot l'alumnat usa la lectura per millorar la seva velocitat i comprensió i també per aprendre coneixements de la resta d'assignatures del currículum.

Les conclusions de l'estudi són interessants i aparentment contradictoris. Divideix els alumnes en tres grups:

- L'alumnat que millor resultats obté i representa un 52% del total és el que passa 30 minuts o manco al dia usant alguns dels dispositius per cercar, trobar i llegir informació per a tasques escolars en un dia escolar normal: obtenen 512 punts.
- A continuació se situa el grup que passa més de 30 minuts usant una pantalla per fer les seves tasques escolars. Representa el 25% de l'alumnat i obté 502 punts.
- I en tercer lloc estan els que no hi dediquen ni un minut al dia a les pantalles. Representa el 23% i obté 486 punts.

Què passa realment? L'estudi analitza sistemes educatius molt heterogenis (un total de 57) entre els quals hi trobem Alemanya i Irlanda i Egipte i Sudàfrica.

106 Vegeu: <https://www.educacionyfp.gob.es/inee/evaluaciones-internacionales/pirls.html>

El Estudio Internacional de Progreso en Comprensión Lectora (**PIRLS**, *Progress in International Reading Literacy Study* en anglès), es un estudio de la IEA que evalúa la comprensión lectora de los alumnos en 4º de Primaria. Este estudio evalúa las tendencias en el nivel de aprendizaje de los estudiantes cada cinco años desde el 2001. España participa en este estudio desde 2006.

PIRLS se centra en la lectura como medio para alcanzar los dos propósitos de lectura presentes en la mayor parte de los textos que leen los alumnos dentro y fuera del colegio:

- Tener una experiencia literaria.
- Adquirir y usar la información.

Dentro de cada propósito de lectura se integran cuatro procesos diferentes de comprensión:

- Localización y obtención de información explícita.
- Extracción de conclusiones directas.
- Interpretación e integración de ideas e informaciones.
- Análisis y evaluación del contenido y los elementos textuales.

Además se pasan diferentes cuestionarios para obtener información a nivel:

- Familiar (Home Questionnaire)
- Escolar (School Questionnaire)
- Del alumnado (Student Questionnaire)
- Del aula (Teacher Questionnaire)
- Nacional y autonómico (Curriculum Questionnaire)

EL FACTOR REALMENT DETERMINANT, AQUELL QUE TÉ MAJOR RELACIÓ EN EL RENDIMENT LECTOR I LA LECTURA COMPRESIVA ÉS EL NIVELL SOCIOECONÒMIC I CULTURAL DE LA SEVA FAMÍLIA. En els països pobres, la possibilitat que un fillet tingui accés diari a un dispositiu digital per fer els treballs escolars és molt limitada.

A Egipte i Sudàfrica l'alumnat que millor resultat obté és el que utilitza més de 30 minuts cada dia una pantalla per fer les tasques escolars, seguit del que la usen mitja hora o menys. Qui no la usen mai, obtenen la pitjor puntuació.

Ara bé, a Alemanya i Irlanda l'ordre és exactament l'invers.

Bèlgica, Itàlia i França el millor grup lector és l'integrat per qui no utilitzen ni un minut les pantalles per fer el treball escolar. Per la seva part, Àustria, Finlàndia, Dinamarca i Portugal el primer lloc l'ocupen qui fan un ús moderat (mitja hora i menys), seguits dels qui no l'usen gents i finalment, els qui les usen més de 30 minuts al dia. En tots els països desenvolupats, excepte uns pocs, el grup amb millor puntuació en comprensió lectora son els qui usen les pantalles mitja hora o menys al dia.

Manca molta recerca en aquest tema i, per tant, l'informe PIRLS no explica els motius dels resultats.

En relació a l'Estat espanyol, l'informe conclou:

La puntuación media estimada de España (521) se sitúa significativamente por debajo el Promedio OCDE-28 (533) y del Total UE (528), y no difiere significativamente de las obtenidas por Alemania (524), Nueva Zelanda (521), Portugal (520) y Eslovenia (520).

De entre las comunidades y ciudades autónomas con ampliación de muestra, tal como se puede ver en la Figura 2.2.b, las que obtienen una puntuación media estimada significativamente superior a la del conjunto de España son Asturias (550), Comunidad de Madrid (539) y Castilla y León (538), mientras que las que quedan significativamente por debajo son Canarias (510), Cataluña (507), Melilla (499) y Ceuta (498).

Les Illes Balears no van participar en l'estudi. Els resultats obtinguts per Catalunya van provocar una forta polèmica per intentar identificar els factors que expliquessin els mals resultats. De moment, continuen mancant més estudis parcials i més recerca per determinar aquests factors. Estem convençuts que aquests suposats factors són múltiples, diversos i complexos i que una única causa no pot acabar d'explicar una realitat com la comprensió lectora.

Ara bé, tenim dades de canvis i reformes realitzades en alguns països que han funcionat. La comprensió lectora és un aprenentatge d'una gran complexitat que mai es pot reduir a quatre regles o a un mètode en concret. Implica el domini de diferents habilitats que s'aprenen poc a poc i han d'actuar alhora en un procés global. Alguns mètodes han posat l'accent en el reconeixement de la globalitat de la paraula escrita; d'altres es fixen més en la decodificació lletra a lletra. Ara

bé, el que sembla que és evident per ensenyar correctament a llegir i a escriure és la fonètica: aprendre la relació entre so i grafia. Aquest aspecte s'ha d'aprendre de manera sistemàtica per aconseguir una lectura fluïda alhora que comprensiva. En alguns casos s'ha posat l'accent en la comprensió global i s'han donat molts errors de decodificació; en altres, s'ha posat l'accent amb la decodificació lletra a lletra i s'ha guanyat en velocitat lectora però no en lectura comprensiva. Els països que més han avançat en aquests aspectes són Anglaterra, Suècia i Estats Units.

A **Anglaterra** disposen de 34 grups que des del 2018 assessoren les escoles en l'ensenyament de la fonètica. La tècnica consisteix en fer llegir a l'infant 40 paraules, reals, però amb algunes que tenen petites variacions que les fa incorrectes. D'aquesta manera es pot comprovar si l'alumne està realment aprenent a llegir i a interpretar el significat de les paraules i s'asseguren que no està memoritzant el so de les paraules sense relacionar-les amb el seu significat. És una manera d'anar enriquint el vocabulari i evitar l'instint natural del nostre cervell per globalitzar: molts infants confonen fonemes perquè pressuposen quina lletra hi ha escrita i, per exemple, confonen la d per la b perquè girant-les són iguals. O llegeixen la primera part de la paraula i en dedueixen la resta sense acabar de llegir, els que els provoca confusions importants. Quan ja s'ha adquirit una lectura àgil, aquesta globalització els permet llegir més ràpidament i comprendre deduït.

A **Suècia**, el nivell de comprensió lectora ha caigut uns 11 punts en relació a l'informe anterior del 2016. Per aquest motiu han introduït canvis profunds en el pla de digitalització gairebé total que pretenien. Han constatat que necessiten més llibres i menys pantalles. Deducció, per altra banda, molt lògica. Evidentment, les pantalles no són les responsables de tots els mals, el problema, com ja hem pogut constatar és l'ús que se'n fa. Si se n'abusa, els resultats poden ser nefasts, per tres motius principalment:

- Llegint amb una pantalla fem servir menys sentits que fent-ho amb el llibre; si utilitzem tots els sentits, les coses s'aprenen molt millor.
- El segon aspecte és una qüestió que en uns moments vam donar molta importància i ara per ara gairebé s'ha deixat sense saber massa bé perquè. Mentre llegim, els nostres ulls fan uns moviments que es diuen sacàdics: petits salts que fan els ulls per identificar un conjunt de paraules. Si els ulls fan molts moviments en una ratlla escrita implica una lectura lenta. Si en fan pocs, implica una lectura més ràpida ja que a cada cop d'ulls copsem més paraules en bloc. La ment pot entrenar-se per millorar la velocitat, treballant aquests moviments. Llegir una línia complerta d'un llibre es pot fer amb dos cop d'ulls. Ara bé, per exemple, amb el mòbil que és una pantalla petita llegim de dalt cap a baix i no fem moviments sacàdics per copsar tota una línia. Llegim ràpid però llegim menys i la velocitat i la comprensió no augmenten. Per tant, els fillets van perdent la capacitat de llegir amb més amplitud, amb més rapidesa i amb més comprensió. Cal recordar que hi ha persones lectores que aconsegueixen

una lectura comprensiva de tota una pàgina escrita (sense il·lustracions) amb dos, tres o quatre moviments sacàdics, arribant a velocitats de 400 a 500 paraules per minut. Els seus ulls copsen diferents línies d'un sol cop d'ull, o fins i tot un paràgraf complet.

- El tercer aspecte són les distraccions. Les pantalles tenen molts distractors. Apareixen avisos, anuncis, informacions, quadres, imatges ens pocs segons... L'atenció és un recurs limitat. Requereix esforç i cansa; per tant, no podem estar molt temps atents, però si que podem millorar-la amb entrenament. Tota la sobreestimulació que provoquen les pantalles no afavoreixen l'aprenentatge i en dificulten la comprensió.

Per tan, no és difícil focalitzar el treball en aquestes tres qüestions i en reforçar els aspectes fonètics. Són coses que hem treballat a diferents moments segons determinades modes i que hem anat abandonant introduint altres modes.

A EEUU també han prioritzat la fonètica com a base per construir uns sòlids fonaments. Abans, cada estat decidia el currículum a aplicar i els mètodes a fer servir. Aquesta variabilitat va generar que en uns centres adoptessin mètodes molt rígids lletra per lletra a enfocaments més centrats en potenciar l'afició per la lectura i a assegurar-se que els alumnes entenen el significat dels contes, fent servir, a vegades, exercicis per endevinar paraules mirant imatges. Entre la rigidesa i la flexibilitat hi ha un camí intermedi que ha de potenciar l'un i l'altre. La fonètica és clau però el gust de llegir també. Focalitzar un aspecte deixant de treballar l'altre és un greu error¹⁰⁷.

El cas d'Astúries també aporta dades significatives relacionades amb les ràtios i amb l'atenció individualitzada als alumnes:

És la comunitat autònoma que millor nota ha tret en tot l'Estat. Amb 550 punts, supera països referents en educació com Finlàndia. Segons l'estudi, la diferència de nivell amb els alumnes catalans seria de més d'un curs escolar. Fonts de la conselleria d'educació asturiana preguntades per l'ARA atribueixen el bon nivell en comprensió lectora a una "concatenació de polítiques i recursos sostinguts en el temps, especialment durant la pandèmia". És la cinquena comunitat de l'Estat que més inverteix en educació, un fet que es tradueix en més professionals i ràtios més baixes. **A les escoles asturianes hi ha un docent per cada 9 alumnes i fins i tot es mantenen escoles rurals obertes que només tenen quatre estudiants** (a Catalunya es va baixar de la ràtio de 10 alumnes per primera vegada aquest gener amb la incorporació de 3.000 professionals). A més, el primer curs en pandèmia el govern asturià va invertir més de 40 milions d'euros en educació, uns diners que el primer any van servir per a les unitats covid (com a la resta de l'Estat), però que els dos cursos posteriors van anar destinats a contractar dos perfils concrets: especialistes en orientació i pedagogia terapèutica i especialistes en audició i llenguatge. El segon és un docent que es dedica només a treballar els problemes de la parla, l'escolta i la comunicació escrita.

"El fet de llegir, per al nostre cervell, és una obra titànica perquè, evolutivament, el nostre cervell no està pensat per llegir. Per tant, si tens aquesta atenció més individualitzada i

¹⁰⁷ Vegeu https://www.arabalears.cat/societat/fent-l-escola-paisos-millor-comprensio-lectora_1_4720500.html

algú al costat amb qui poder anar contrastant que entens el que estàs llegint, evidentment la teva comprensió lectora millorarà", explica la pedagoga Anna Forés. Però aquestes ràtios baixes també permeten una cosa essencial: l'infant se sent especial. "Aconsegueixen que el nen que comença a llegir assimili que aquest és un moment d'exclusivitat. És un moment de plaer per a ells que volen repetir i que ajuda a fer que relacionin la lectura amb el benestar", explica¹⁰⁸.

El que cal fer, sobretot, és acompanyar el plaer per la lectura ampliant el vocabulari i fer-los parlar i organitzar les seves idees mentalment. Poc a poc, arribarà un moment en que ells sols començaran a llegir.

El problema important, al capdavant, és l'adopció de plantejaments teòricament innovadors sense reflexió entre l'equip de mestres. La reflexió sobre perquè hem d'adoptar un plantejament o un altre s'ha de fer des de la pràctica reflexiva. Analitzar el que funciona, introduir petits canvis en allò que no acaba de rutllar i avaluar i valorar els resultats; tornar a la pràctica, aplicar de nou i tornar les evidències obtingudes a la reflexió.

¹⁰⁸

https://www.ara.cat/societat/educacio/fent-l-escola-paisos-millor-comprensió-lectora_1_4716517.html

IX LA FORMACIÓ INICIAL I PERMANENT DEL PROFESSORAT

INTRODUCCIÓ

La formació inicial i permanent del professorat s'ha anat millorant progressivament més en quantitat de l'oferta que en qualitat. Cada nova reforma educativa impulsada des del govern ha generat una allau de propostes de formació permanent a través de les xarxes de Centres de Professorats (CEPs) i altres organismes i institucions (des d'Universitats a sindicats de professors, patronals de l'educació privada o concertada fins a grups de professors que han constituït plataformes de formació que determinats governs han contractat). Aquestes formacions han generat importants beneficis econòmics a determinats col·lectius. No dubtem de la legalitat i de la idoneïtat de moltes propostes, simplement constatem una realitat.

La formació permanent oficial, lògicament, impulsa els seus propis projectes a través dels organismes pertinents (CEPs, ICEs, Centres de Recursos...). Aquesta formació intenta desplegar la legislació que un determinat govern ha tirat endavant. Al darrera de cada proposta legislativa hi ha un rerefons polític (en sentit ampli) o ideològic. Els continguts que se fixen en els currículums obeeixen a una opció ideològica: allò que es prioritza marca els objectius i les finalitats de l'ensenyament.

La història pot ser treballada de moltes maneres diferents: prioritzar els grans fets i els grans personatges (reis, herois nacionals, guerres, grans construccions...) és una opció ideològica concreta. Centrar l'estudi de la història en les vivències dels pobles, en la seva cultura i la seva llengua, en les penyalitats sofertes al llarg de períodes totalitaris i foscos, en els moviments revolucionaris nascuts en determinats col·lectius marginals; centrar-se en les desigualtats socials i econòmiques i analitzar el paper i les aportacions realitzades per diferents col·lectius a la civilització humana és una altra opció ideològica concreta. Optar per aquesta darrera opció o per l'altra, o intentar enllaçar les dues opcions en alguna versió eclèctica tindrà resultats diferents. En funció de l'opció elegida els estudiants aprendran una cosa o una altra i pot determinar la interpretació que cadascú elaborarà dels fets passats i de la influència d'aquests en el moment present. Per sort, allò que aprenen sempre potser matisat, ampliat, reconstruït o reconsiderat.

Per tant, és molt important que el professorat conegui aquestes opcions i elabori els arguments que li permetin elegir una opció o una altra. Per aquest motiu, considerem fonamental que el professorat adquireixi una sòlida formació des d'una doble perspectiva:

- **Una bona i sòlida formació en l'assignatura o àrees de coneixement que vol ensenyar.** Per ensenyar bé una assignatura cal conèixer-la molt

bé i estar al dia dels seus avenços. Cal mantenir-se al dia: les àrees científiques avancen ràpidament, generen nous continguts i apliquen nous mètodes de recerca. Els continguts no poden ser considerats quelcom secundari.

- **Una excel·lent formació didàctica i pedagògica.** Des de la didàctica general a les didàctiques específiques. Els aspectes metodològics són també fonamentals. Avui en dia disposem d'un important consens entorn al que realment funciona en educació. És un gran avanç i necessitem que hom conegui aquests acords.

La formació en aquests dos aspectes es pot realitzar conjuntament. Ara bé, exigeix una premissa que s'ha deixat de tenir en consideració: l'existència d'un cos únic de professorat. El professorat d'educació infantil, primària, secundària, batxiller i formació professional hauria de rebre una sòlida formació en els dos aspectes assenyalats, el que implica un estudi de 5 anys (com a mínim). Podrien dedicar els dos o tres primers anys a la formació científica, iniciant-se en el coneixement dels centres educatius i després uns dos anys més per desenvolupar a fons la didàctica, aplicant-la en llargs períodes de pràctiques (el darrer any podria ser tot de pràctiques, remunerant mínimament als estudiants, ja que adquiririen responsabilitats acadèmiques com el disseny o l'avaluació).

Ara bé, aquesta idea, defensada inicialment pels Moviments de Renovació Pedagògica a l'inici de la democràcia, s'ha abandonat definitivament, tot i que si que s'estan implantant canvis significatius com ara analitzarem.

LA FORMACIÓ INICIAL DEL PROFESSORAT

La UIB ha iniciat un ambiciós procés que intenta transformar els estudis per ser mestre que inclou un projecte educatiu de Facultat, formació específica per a docents i mestres que acompanyen alumnes en pràctiques i proves d'accés específiques per pre-seleccionar aquells estudiants que demostrin actituds favorables a ser mestres. A més llarg termini, es vol fer el mateix amb els estudis del màster de formació del professorat, tot i que la secundària presenta una gran complexitat.

Miquel Oliver, degà de la Facultat d'Educació de la Universitat de les Illes Balears, afirma:

Anam cap projectes educatius connectats amb la comunitat i amb el territori (...). Calen mestres que treballin de manera coordinada, acompanyant cada infant en l'aprenentatge i portant la tasca docent més enllà de les parets del centre, per anar de la mà de les famílies i l'entorn¹⁰⁹.

¹⁰⁹

https://www.arabalears.cat/societat/aixi-vol-transformar-uib-estudis-mestre_130_4370778.html

Aquest pla de transformació va orientat cap un ensenyament basat en competències i en l'experiència (i no tant en la memòria) perquè els alumnes adoptin les aptituds per desenvolupar-se de manera autònoma, resolutiva i crítica en la vida.

Els tres pilars fonamentals són el projecte educatiu de facultat, les pràctiques realistes, la xarxa de centres col·laboradors, les proves d'accés i instal·lacions innovadores.

- **Projecte educatiu de facultat.** Professors universitaris i mestres d'escola de les tres illes han participat en l'elaboració d'un projecte educatiu de facultat que vol fixar els requisits sobre els quals s'han de formar els futurs professionals. El document aborda principalment la part metodològica que es vol plantejar més activa, reflexiva i vivencial. L'alumnat, també a la universitat, està acostumat a rebre un aprenentatge passiu i per innovar i transformar cal mobilitzar.
- **Formació de tutors de pràctiques.** La tasca del tutor de pràctiques tampoc pot ser passiva i simplement servir de model a imitar. Els tutors han d'acompanyar i interpel·lar els practicants a partir de l'experiència i de la realitat de cada context. La qüestió no és imitar al tutor, sinó construir-se una manera de ser i de fer davant l'alumnat personal, reflexiva, autònoma i crítica. Si aprenem a interrogar-nos sempre podrem millorar la nostra pràctica. I la pràctica sempre es pot millorar. Per fer realitat aquesta idea cal formar els tutors i acompanyar-los des de la facultat. Sabem que durant els primers anys com a mestre ensenyem com t'han ensenyat. Per tant, si fem el canvi ja podem començar a treballar de manera diferent. La reflexió i la interrogació ens obriran les portes a noves maneres de ser i d'estar a l'aula.
- **Xarxa de centres col·laboradors.** La UIB treballa conjuntament amb els centres que aposten per la innovació. Aquests centres (uns vuitanta en hores d'ara) són prioritaris a l'hora d'enviar-hi estudiants en pràctiques. Des dels centres es veu imprescindible el canvi en els estudis superiors. Necessitem la implicació de tots i canviar aspectes com el sistema d'oposicions que no garanteix la selecció dels millors mestres, només demostra certes capacitats de memorització o de reproducció de vells esquemes. Per tant, la formació inicial ha de canviar aquesta situació. Si el professorat universitari adopta aquests nous canvis i els estudiants es trobem en centres innovadors i mestres compromesos el canvi i la transformació serà més fàcil.
- **Provés d'admissió (PAP).** Consisteixen bàsicament en tres proves: una de raonament lògic i matemàtic, una d'escriptura i una part oral que és la més interessant per detectar possibles bons mestres: la part oral és una videopresentació i una entrevista en grup; és en aquesta on es detecten aquelles persones que no tenen el perfil per ser mestres, tot i que on hi ha més suspesos és a la prova escrita que està preparada des d'un punt de vista competencial; els estudiants, malauradament, estan preparats per

resoldre qüestions memorístiques i poc pràctiques; per aquest motiu fracassen quan se'ls posa davant situacions reals de comunicació.

- **Instal·lacions innovadores.** No es pot innovar amb taules i cadires fixades a terra i aules amb nivell pensades per classes magistrals. S'han de renovar aquests materials i caminar cap a aules vives en les quals es puguin modificar els entorns, la forma de la classe o l'agrupament. Igualment, aquestes aules han d'estar dotades de material tècnic audiovisual i informàtic. El mateix s'hauria de fer a moltes escoles que disposen de pocs espais vius, amb capacitat de dissenyat nous entorns d'aprenentatge.

Sens dubte que l'assoliment d'aquests objectius permetrà una millora significativa de la docència a les Illes. Altres universitats han iniciat processos semblants (especialment a Catalunya), tot i que els canvis autènticament transformadors són lents.

LA FORMACIÓ PERMANENT

La formació permanent adopta múltiples formats en funció de múltiples variables. Ens fixarem en dues modalitats concretes: la oficial, a través dels Centres de Professors o altres centres similars i l'oferta, en format de cursos d'escola d'estiu, pels Moviments de Renovació Pedagògica arreu de l'estat.

Formació oficial

En aquests moments la formació oficial gira entorn a tres grans eixos d'acord amb les directrius de la LOMLOE i són poques les activitats de formació al marge d'aquestes directrius.

- Un dels aspectes més complexos de la nova llei és la desaparició de l'avaluació numèrica a final de curs. La promoció final dels estudiants no ve determinada pel número de suspesos sinó que està en mans de l'equip educatiu (el conjunt de professorat que imparteix classe a l'alumne en qüestió) que decidirà la promoció en funció de si existeixen expectatives favorables de recuperació i de continuació. La repetició gairebé se prohibeix. Aquesta és una vella reivindicació del professorat més innovador, tot i que la generalització portarà importants problemes i discussions, especialment a secundària. L'avaluació s'ha de concretar en un informe detallat en format de text i ha de concretar les competències i habilitats aconseguides i el grau d'assoliment.
- Canvis metodològics. Els currículums estableixen uns aprenentatges essencials que els centres poden prioritzar. Les assignatures es poden flexibilitzar i es podran agrupar per àmbits i desenvolupar en forma de projectes. La majoria d'activitats han de ser competencials: s'han de resoldre situacions reals en contextos diferents. La formació ha incidit bàsicament en el disseny de Seqüències d'Ensenyament i Aprenentatge (SAEs) competencials (reals i en contextos propers i diversos). També

s'ha incidit molt en el Disseny Universal d'Aprenentatge (DUA) que presenta un conjunt d'indicadors per dissenyar situacions d'aprenentatge inclusives: activitats que puguin resoldre diferents alumnes amb capacitats diferents o amb importants discapacitats. La inclusió educativa és una finalitat de la LOMLOE, tot i que, en cap cas, ha minvat el número de centres d'educació especial o han augmentat els alumnes amb necessitats educatives especials i els recursos als centres anomenats ordinaris (per no dir centres "normals").

- El disseny curricular implica major autonomia dels centres. Els centres poden adaptar els currículum al seu projecte educatiu, distribuint lliurement part de l'horari escolar a l'educació primària i la secundària. Està permès agrupar matèries per àmbits, organitzar programes de reforç, la codocència i les tutories individuals o en petits grups per alumnes amb dificultats d'aprenentatge. La formació ha destacat experiències reals de centres innovadors que ja han aplicat algunes d'aquestes idees. A primària s'estableix un 15% d'hores de lliure disposició per a treballar per àmbits, mentre que a secundària se fixa un 10%. Es poden treballar els continguts per projectes, exceptuant el 4rt d'ESO. A primària se reintrodueix l'assignatura de Coneixement del Medi i a l'ESO hi haurà optatives de consum responsable, cooperació i serveis a la comunitat, igualtat de gènere i recursos digitals¹¹⁰. Alguns temaris (concretament el d'història de segon de batxiller, la filosofia o l'educació en valors cívics) han generat polèmica. A les Illes, el Govern ha proposat que el temari de l'assignatura de batxiller Història d'Espanya tindrà en compte els fets anteriors a 1812. També se recupera l'assignatura Història i Cultura de les Illes Balears. Pel que fa a la filosofia, els estudiants podran estudiar-la com optativa a 3r d'ESO i hauran de cursar obligatòriament Educació en Valors Cívics i Ètics. La filosofia es manté com obligatòria en el batxillerat.

Algunes d'aquestes mesures s'han anat aplicant en molts centres innovadors des de fa anys. Ara s'han de generalitzar. Experiències anteriors demostren que no és el mateix generalitzar una experiència exitosa en alguns centres que iniciar els processos de canvi a partir de les necessitats i experiències prèvies d'un centre concret. Si bé és cert que existeix un consens mundial sobre allò que funciona en educació no hi ha evidències de que un procés de generalització des de dalt acabi transformant tots els centres. L'experiència i les evidències ens diuen el contrari: els centres, les seves necessitats, els seus contextos i la seva història són els elements claus en tot procés d'innovació. En alguns llocs determinades mesures implicaran un èxit notable, mentre que en d'altres portaran al fracàs. Per això és molt rellevant tenir en compte els aspectes concrets de cada centre i treballar amb ells per anar millorant poc a poc.

110

<https://www.ultimahora.es/noticias/local/2022/08/02/1766431/seis-claves-nuevos-curriculos.html>

Concreteu-m'ho una mica. CEP de Menorca¹¹¹ afirma que el seu model de formació i d'assessorament està fonamentat en la pràctica reflexiva. És el mateix model que vol adoptar la Facultat d'Educació de la UIB per transformar els estudis inicials de mestre:

La *Pràctica reflexiva* (PR)¹¹² és una metodologia de formació en què els elements principals de partida són les experiències de cada docent en el seu context i la reflexió sobre la seva pràctica. Es tracta d'una opció formativa que parteix de la persona i no del saber teòric, que té en compte l'experiència personal i professional per a l'actualització i la millora de la tasca docent.

Aquest model formatiu, a més d'aprofundir el coneixement de la matèria, la didàctica i la pedagogia, pretén també que el professorat sigui capaç d'autoformar-se, donat que converteix la reflexió en la pràctica i sobre la pràctica en un hàbit conscient que s'integra en l'activitat diària.

El punt de partida és, com s'ha exposat, la pràctica a l'aula del personal docent que participa en l'activitat. Es tracta d'analitzar la pròpia acció docent, reflexionar-hi i construir conjuntament propostes per a la millora en els punts en què l'eficàcia dels aprenentatges de l'alumnat no es considera reeixida.

Tota activitat formativa basada en la PR es realitza en grups reduïts de docents del qual forma part un expert que fa la funció de facilitador o formador. La formació es planteja entre "iguals". El formador se situa en el mateix pla que els participants i hi adopta un paper simètric, encara que li correspongui exercir funcions d'expert. D'altra banda, des del mateix procés de la PR es disposa de l'aportació del coneixement teòric d'experts: documentació, articles, bibliografia, ponències, etc.

Per implantar aquesta metodologia s'ha de crear un grup o seminari de personal docent –s'han anomenat, en sentit figurat, petites comunitats d'aprenentatge– on els participants s'han d'interessar per aprendre individualment i cooperativament. Això significa que cal treballar de manera sistemàtica els mètodes escaients per aconseguir el clima necessari de confiança mútua entre els membres, ja que hauran de compartir experiències, ajudar-se mútuament, orientar-se uns als altres, etc.

El nucli de l'activitat és anomenat "cicle reflexiu" i és el que hauran de seguir els participants del grup. La comunicació entre els participants i amb el facilitador té un paper de primer ordre; ha de ser una comunicació senzilla i sobretot permanent i molt fluida. Una vegada apresada la metodologia de la PR, també es pot utilitzar individualment però amb resultats menys enriquidors.

Sobre la finalitat de la PR podem assenyalar que el que pretén és transformar la pràctica diària a l'aula en un procés de recerca més que no pas en un d'aplicació. Un procés de recerca-acció en el qual el personal docent, en el seu context d'intervenció, intenta comprendre de forma crítica les situacions amb què s'enfronta.

Es tracta d'entrar a l'aula amb l'objectiu d'investigar, i no d'aplicar únicament el que s'ha après a la universitat o als cursos de formació. Caldrà ser crítics, introduir-se en un procés de qüestionament, d'indagació, d'anàlisi i d'experimentació, de generació de noves

¹¹¹ https://www.youtube.com/watch?v=dgLT-1tg_cw

¹¹² <https://edu21.cat/que-es-la-practica-reflexiva/>

estratègies d'actuació, de reconceptualització i, si s'escau, de qüestionament dels esquemes més bàsics de funcionament, de les creences i teories implícites.

D'aquesta manera, l'actuació com a docents actius a l'aula sempre s'acompanya d'un component de recerca. La PR esdevé així una de les principals competències per al desenvolupament professional del personal docent.

A continuació se sintetitzen els principals objectius formatius que pretén aquesta metodologia:

- Formar mestres reflexius capaços de resoldre les situacions pràctiques com a professionals experts.
- Ensenyar els mestres a submergir-se en l'espiral contínua d'acció-reflexió-acció, que integra bidireccionalment la teoria i la pràctica, el coneixement formal i el coneixement pràctic, el criteri científic i el compromís ètic i social.
- Proporcionar als mestres una metodologia que millori la seva capacitat de gestionar adequadament l'aula escolar: la contextualització, la complexitat i la presa de decisions en situacions d'incertesa i immediatesa.
- Augmentar en els docents la preparació metodològica per innovar i investigar a partir de la seva pròpia pràctica.

I per tancar aquesta explicació cito unes línies de Donald A. Schön referents al professional reflexiu que resulten estimulants per a aquells bon docents que sovint no troben la manera de combinar la docència amb la recerca: quan algú reflexiona des de l'acció esdevé un investigador en el context pràctic¹¹³.

Aquest model és extraordinàriament complex i implica partir de la realitat dels centres i les necessitats del professorat. Si fos així, els aspectes de la LOMLOE podrien no ser treballats en funció del context analitzat. Ara bé, sabem que al final s'acaba confluint en els aspectes centrals de la nova llei ja que així ho contemplen els plans¹¹⁴ de la Conselleria d'Educació del Govern de les Illes Balears a través dels plans quadriennals.

Els Moviments de Renovació Pedagògica i les Escoles d'Estiu

Els Moviments de Renovació Pedagògica, des de l'adveniment de la democràcia han jugat un paper central en la formació del professorat i en els processos d'innovació educativa. Durant els darrers anys, els moviments de renovació han anat perdent força, iniciativa i capacitat de mobilització. Aquest retrocés ha minvat les oportunitats de formació alternativa a l'oficial. I en cap cas volem dir que les propostes dels moviments de renovació plantegin una alternativa a la formació oficial; de fet, moltes activitats de formació que es proposen van en la línia de donar a conèixer i desplegar les noves directrius legislatives però sense oblidar que existeixen experiències molt valuoses al marge del discurs oficial i

¹¹³ Schön, D. A. (1998) *El profesional reflexivo*. Editorial Paidós. Barcelona (pàg. 72).

¹¹⁴ <https://cepmenorca.caib.es/wp-content/uploads/sites/96/2020/11/PQFP-2020-2024.pdf>

que cal formar al professorat per mantenir una actitud interrogativa i crítica davant qualsevol tipus de proposta de canvi.

La independència dels moviments de renovació, l'afiliació totalment voluntària del professorat i el manteniment d'una actitud oberta, plural, diversa i heterogènia permeten aconseguir avenços significatius des de la base. No podem oblidar que la recerca ens aporta suficients evidències de la importància dels processos d'innovació que neixen en els centres i intenten respondre a les necessitats, interessos i motivacions de la comunitat educativa. També sabem, com ja hem apuntat, que les grans reformes des de dalt, des de l'administració educativa no aconsegueixen bona part dels seus objectius ja que obliden els contextos particulars dels centres, les seves necessitats i les seves realitats, que poden arribar a ser d'una extraordinària complexitat. Aplicar solucions úniques a problemes diferents no és una bona estratègia si realment el que es vol és ensenyar i aprendre en el segle XXI, en una societat en canvi accelerat on les desigualtats creixen exponencialment.

La formació a partir dels Moviments de Renovació Pedagògica inclou múltiples activitats concentrades en alguns dies intensius (just després d'acabar el curs o just abans de començar el curs següent):

- Conferències
- Debats entorn un tema general
- Taules rodones
- Càpsules formatives
- Presentació de llibres i monografies
- Presentació i explicació de projectes d'Escola.
- Concerts, activitats culturals, exposicions...

L'escola d'Estiu de Rosa Sensat exposa el que pretén:

La 57a Escola d'Estiu és l'experiència de trobada i formació de mestres interessats en la renovació pedagògica

Recuperem amb força el propòsit d'ara ja fa 57 anys, quan la Maria Antònia Canals, entre altres referents, van organitzar la primera edició d'Escola d'Estiu, **i us presentem un programa presencial, modest i atrevit a parts iguals!**

El programa d'aquest 2022 és, com sempre, un clar reflex del temps que vivim. Necessitem **un espai per realçar la qualitat educativa i l'intercanvi amable dels i pels mestres**. Amb la voluntat d'enfortir la comunitat educativa del país, ho farem des de la confiança, el treball i el reconeixement a la feina ben feta.

Us convidem a participar-hi traslladant-nos físicament d'allà on siguem a l'Associació de Mestres Rosa Sensat el cap de setmana de l'1 al 3 de juliol. La seu és escenari que aixopluga reivindicacions i exigències polítiques, és símbol aglutinador de mestres i educadors esperançats amb la vida i l'educació del país.

Et necessitem, volem que hi vinguis i diguis la teva per fer-nos preguntes i començar a construir respostes plegats!

Abordarem l'aula com a projecte, la necessitat del benestar i la cura de tota la comunitat educativa i els vincles i els espais exteriors¹¹⁵.

Ens trobem davant d'un model diferent de formació; un model que fa una crida a la consciència i la responsabilitat del professorat, a les reivindicacions necessàries per transformar les realitats que més preocupen i a la generació de benestar i cura de tota la comunitat educativa.

Considerem important la coexistència dels dos models de formació als quals podem afegir el que fan els ICEs d'algunes universitats.

L'AVALUACIÓ DEL PROFESSORAT

Tots els serveis públics s'haurien d'avaluar. Aquesta avaluació periòdica hauria d'implicar tots els sectors implicats; en el cas del sistema sanitari, metges, infermeres, auxiliars, altre personal, usuaris directes del sistema, les entitats públiques implicades en el seu funcionament i finançament, etc. En el cas del sistema educatiu hauríem de fer el mateix: professorat, alumnat, famílies (tots els qui formin part de la comunitat educativa) i els responsables institucionals. Aquestes avaluacions haurien de ser públiques, consensuades democràticament a partir d'uns ítems coneguts i amb la vista posada en la millora de tot allò que necessiti ser millorat.

El treball del professorat hauria de ser avaluat; és un debat estèril que fa més de 25 anys que se'n parla però ningú ha desenvolupat els decrets pertinents per fer-lo possible¹¹⁶. Les raons a favor d'aquesta avaluació són evidents:

- La carrera dels docents no té incentius professionals, més enllà d'algunes exigències per cobrar triennis i sexennis. Això provoca un important problema:
- Un professor que treballa bé cobra el mateix que un que treballa malament. I aquestes condicions poden ser avaluades a partir d'indicadors ben senzills. Aquest aspecte és controvertit i polèmic. La majoria de professorat s'hi mostra en contra i sense el seu suport, evidentment, no es pot fer.
- Haurien d'existir estímuls laborals: sou, reconeixement professional, ajudes per a projectes, permisos especials, formació gratuïta en altres països... mitjançant un sistema que permeti oferir informació útil sobre els punts forts i els punts dèbils del sistema globalment i, en particular, per determinats territoris o centres.

¹¹⁵ <https://www.rosasensat.org/es/57a-escola-destiu-rosa-sensat/>

¹¹⁶ Vegeu <https://elpais.com/educacion/2022-04-24/evaluar-a-los-profesores-premiar-la-excelencia-o-mejorar-el-sistema.html>

Són molts els especialistes que han exigit aquest plantejament d'avaluació que permeti guiar intervencions per millorar l'aprenentatge i la millora contínua del professorat. Però el cas és que no s'ha concretat en cap mesura.

L'informe España 2050¹¹⁷, un document elaborat per més d'un centenar d'experts per fixar una estratègia de país, critica l'absència d'un sistema d'avaluació de l'exercici de la pràctica docent que permeti guiar intervencions per l'aprenentatge i la millora contínua del professorat. Aquest informe indica que la millora del sistema educatiu i del professorat són tasques urgents:

- En las últimas cuatro décadas, España ha protagonizado la revolución educativa más espectacular de Europa, solo asimilable a la llevada a cabo por Finlandia en ese mismo periodo. Gracias a ella, nuestro país ha conseguido corregir décadas de atraso y acercarse, en muchos de los indicadores, a la media de la UE.
- Sin embargo, esta convergencia ha sido parcial e incompleta. **Nuestro sistema educativo aún presenta carencias importantes que están impidiendo sacar el máximo potencial de cada estudiante y están teniendo efectos negativos sobre el empleo, el crecimiento económico y el progreso social de todo el país. Las más preocupantes son las elevadas tasas de repetición y abandono escolar; los bajos resultados de aprendizaje; la desigualdad educativa; y los altos niveles de segregación escolar.**
- Si no se afrontan con decisión, estas carencias seguirán lastrando el desarrollo del país y su ciudadanía. Sin reformas de calado, de aquí a 2050, **3,4 millones de estudiantes podrían repetir curso; 2,2 millones podrían abandonar prematuramente la escuela;** y España podría verse superada en aprendizaje y calidad educativa por países como Portugal, Hungría o Letonia, con todo lo que ello implica en materia de competitividad e influencia internacional.
- Evitar este escenario debe ser nuestra máxima prioridad. **Si España quiere seguir siendo un país próspero en el futuro, tendrá que alcanzar la vanguardia educativa antes de mediados de siglo.**
- Para ello, **habrá que transformar la carrera docente, modernizar nuestro currículum, ampliar la autonomía de nuestros centros educativos, crear un sistema de evaluación eficaz, reforzar los mecanismos de apoyo a los colectivos más desfavorecidos, y potenciar la educación de 0 a 3 años y la Formación Profesional.**
- Llevar a cabo estas reformas es posible. De hecho, la mayoría de las mejoras que necesitamos para converger con los países más avanzados de la UE son similares, en

117

naturaleza y magnitud, a las ya cosechadas desde la Transición o a las realizadas por varios países del Sur y el Este de Europa en los últimos años.

- Además, los cambios demográficos y tecnológicos que se producirán en el futuro cercano podrían actuar como viento de cola. En 2050, España tendrá 800.000 estudiantes menos de entre 3 y 15 años que ahora. Gracias a ello, nuestro país podrá duplicar el presupuesto por alumno hasta equiparlo con el que ya tiene Dinamarca sin incurrir en un incremento significativo del gasto público. Este hecho, unido a la generalización de las tecnologías digitales en nuestros centros y hogares, nos permitirá dar una educación más personalizada a nuestros alumnos, combatir con mayor eficacia fenómenos como el abandono o la segregación escolar, y cosechar las ganancias de cobertura y aprendizaje que necesitamos para situarnos en la vanguardia educativa.

Hem subratllat aquells aspectes que coincideixen en diferents capítols de la nostra diagnosi. Estem convençut de que hi ha un ampli consens sobre el que cal fer. I és imprescindible fer-ho. Ja. Molts altres estudis internacionals que referenciem fan incidència sobre els mateixos aspectes des de ja molts d'anys. Per tant, ens cal una voluntat política però sobretot una voluntat social per tirar endavant aquestes reformes.

El Moviment MenorcaEdu21 va iniciar el seu projecte demanant un gran pacte social i educatiu per l'educació a les Illes Balears. Després se va constituir Illes per un Pacte, que agrupava a associacions de diferents illes. Els principis del que demanaven eren els que estan resumits en aquest informe. Malauradament, va acabar en no res.

X LLENGUA, CULTURA I ENTORN

LA DIFÍCIL SITUACIÓ DEL CATALÀ

L'arribada de la democràcia s'inicià amb la recuperació dels elements d'identitat: llengua, cultura, tradicions... prohibits o menystinguts durant la dictadura. L'escola (considerada en genèric) jugà un paper central per fer del català una llengua de comunicació, una llengua de cultura, una llengua de lectura, una llengua de ciència. L'escola adoptà unes metodologies per l'ensenyament del català molt innovadores que aconseguiren que aprendre'l fos una aventura, un repte estimulant. La didàctica de la llengua catalana, partint de situacions de joc i de contextos quotidians aconseguí que aprendre català fos fàcil, divertit, reptador. Disposàrem de molts materials de qualitat i molt diversos, adaptables a múltiples situacions i adequats a diferents ritmes d'aprenentatge. En pocs casos se necessitaren el que ara anomenem adaptacions curriculars; els materials i les propostes eren lo suficientment flexibles per adaptar-se a les diferents necessitats.

Didàctica de la llengua

Curiosament, la didàctica de la llengua catalana no fou aprofitada per renovar la didàctica de la llengua castellana que seguí anquilosada en l'enfocament gramatical. La didàctica del català adoptà l'enfocament comunicatiu en el marc de les teories socioconstructivistes de l'ensenyament i de l'aprenentatge.

Gradualment, l'escola ha anat abandonant aquests plantejaments poc a poc, conservant alguns aspectes anecdòtics i descontextualitzats. Ho exemplificarem breument. Emilia Ferreriro (Castorina & Goldin, 1999) i Anna Teberosky, deixebles de Jean Piaget, van elaborar un plantejament totalment innovador pel que fa a l'ensenyament i aprenentatge de la lectura i l'escriptura; apuntaren que els fillets i les filletes sabien de lletra molt abans que l'escola els hi plantegés. Era un coneixement implícit adoptat a partir d'un medi i d'un context social totalment lletrat. Lletres i números inunden el nostre món, especialment a les ciutats. Calia, per tant, aprofitar aquest coneixement (que van comprovar que existia en qualsevol lloc del món independentment de la llengua usada) i avançar a partir d'ell. El nom propi era uns dels principals elements motivadors per accedir a la lectura i l'escriptura. Composant i reflexionant sobre les lletres del nom propi anaven adquirint el significat d'altres lletres, associades a sons i a conceptes. Progressivament, anaven construint noves paraules, entenien nous conceptes, reflexionàvem a partir de les preguntes plantejades per la mestra i avançaven en el coneixement dels sistema més complex inventat per la ment humana i en un dels aprenentatges més difícils de tota l'escolaritat.

Què en queda de tot plegat? Gairebé res. Treballen el nom propi a 3 anys, a 4 anys i a 5 anys, avançant ben poc. A primer de primària se'ls ensenya a llegir i

escriure de “manera seriosa” oblidant el poc que havien treballat a infantil i es comença de nou. Aquest no és, ni de bon tros, el plantejament de Ferreiro i Teberosky. El sistema de fitxes proporcionats per editorials que s’esmercen en dissenys i estètiques atractives han tornar a ocupar bona part del temps escolar i el plantejament d’omplir buits torna a ser freqüent. S’han editat centenars de materials d’aquestes característiques. El treball de nom propi s’ha quedat en una anècdota. Podríem esmentar molts altres casos.

Aquest retorn a didàctiques passades ha impactat negativament amb l’aprenentatge del català; aprendre català ja no era un joc, ja no és un repte, ja no és una aventura, és una assignatura més obsessionada amb les faltes d’ortografia i la gramàtica. En hores d’ara, son molts els fillets i les filletes que acaben odiant el català. El senten com quelcom imposat que no va amb ells. Aquesta trista realitat s’ha vist augmentada per condicions socials i econòmiques (gran immigració, arguments contraris al seu aprenentatge de caire polític sense cap base científica, aversió d’una part de la població de l’Estat tot i ser una llengua oficial, ús extens del castellà en la majoria dels mitjans de comunicació...).

Tot plegat ha produït un notable descens de l’ús del català i de les seves variants dialectals:

La Cristy va arribar d’Hondures per retrobar-se amb la seva mare, que ja feia anys que vivia aquí, el març del 2020. Tot i la pandèmia, que va retallar la mobilitat de manera radical, aquell any la població estrangera resident a les Balears es va incrementar un 2,6%, fins a arribar a les 262.066 persones. Des dels anys seixanta, l’Arxipèlag ha canviat la seva fesomia sobretot a causa de les onades migratòries, que han triplicat la població illenca. Per això, sovint s’ha atribuït a la immigració la caiguda de parlants i de l’ús social del català, que –segons la darrera Enquesta d’Usos Lingüístics, publicada el 2014–, era **la llengua prioritària habitual per al 36,8% dels ciutadans.**

Efectivament, el català està en crisi, però quina relació té la recessió de la llengua amb la immigració? Ha deixat de ser una llengua útil per als nousvinguts? **El català tenia un potencial integrador, d’ascens social i de prestigi per als immigrants espanyols del tardofranquisme. Què ha passat pel camí?** ¹¹⁸

Com hem esmentat, les didàctiques i l’enfocament que darrerament ha adoptar l’ensenyament del català ha produït efectes contraris als desitjats. Una llengua s’aprèn usant-la, reflexionant-hi, comunicant-s’hi, jugant... en contextos reals de comunicació. Emplenar fitxes d’ortografia, una rere l’altre, serveix de ben poc i, per molts, aquest aprenentatge suposa una imposició que no els aporta res.

Context social

El context social tampoc és propici. La immigració no ha de ser una amenaça per la societat d’acollida perquè el que fan els immigrants és aprendre la llengua que necessiten per desenvolupar-se. Sorpren la quantitat de fillets i filletes que

¹¹⁸ Vegeu https://www.arabalears.cat/societat/sumar-parlants-catala_1_4339086.html

aprenen el català en pocs anys i el parlem gairebé com si siguin nadius. Les actituds contraries al català no sorgeixen dels col·lectius immigrants. El problema neix al mateix país. Els motius són molts i diversos:

- un procés de minorització històric per part de l'estat espanyol;
- la lectura restrictiva de la legislació per part del Tribunal Constitucional – que, per exemple, estableix que no es pot exigir un coneixement generalitzat del català en paral·lel al castellà–;
- una persecució judicial d'arrel ideològica –amb sentències com la del 25% de castellà a l'escola de Catalunya–;
- un sistema econòmic que descansa en la mà d'obra barata i que, a sobre, està en crisi; una mà d'obra poc qualificada que prové d'altres regions de l'Estat i adopta una posició de resistència i certa bel·ligerància davant qui usa el català,
- una transformació audiovisual que disgrega audiències;
- la digitalització que afavoreix les llengües majoritàries,
- La negació de la unitat dins la diversitat de la llengua. Són moltes les persones que pensen que els diferents dialectes són, en si mateixes, llengües diferents.
- El desconeixement del valor de les llengües lligades a una cultura i un territori que formen una unitat viva, un gran ecosistema biològic i cultural on els mots designen llocs i conceptes difícilment traduïbles a d'altres llengües. Desconèixer que la llengua, la cultura i el territori ajuden a entendre com viu, com es relaciona, què desitja i com mira el futur una determinada comunitat que usa una llengua, en un territori generant una cultura i una manera de viure.

Les eines que disposem per combatre aquesta realitat són febles. Una llengua creix, evoluciona i es transforma amb l'ús continuat; si se'n perd l'ús la llengua s'estanca i córrer el perill de desaparèixer, com malauradament ja ha passat amb moltes llengües minoritàries.

Segregació social, urbanística i escolar

Per acabar d'arrodonir la situació ens trobem de nou amb un problema reiterat: la segregació social i escolar. Ja n'hem parlat. Agrupar en determinats centres a totes, o a la gran majoria de persones amb un determinat problema (nouvinguts que desconeixen les llengües d'ús; persones amb discapacitats que pensem que no poden interactuar ni treballar amb persones "normals") se'ls agrupa i els problemes es multipliquen. Se formen guetos paral·lels als guetos socials (barriades empobrides on se concentra la gran majoria de persona amb dificultats socials i econòmiques). Marina Massaguer, sociolingüista i investigadora del CUSC-UB i la UOC afirma:

La situació de la llengua no és culpa de les persones que venen a guanyar-se la vida, per descomptat, és culpa de les condicions que els posem. I el primer que necessiten és

tenir les condicions materials de vida resoltes: habitatge, residència, ingressos, feina, menjar...¹¹⁹

Cal recordar que la segregació no és només escolar, és bàsicament social; poc pot fer el sistema educatiu quan el disseny urbanístic i la planificació de les ciutats provoca guetos condicionats, bàsicament per l'economia. Les famílies amb dificultats econòmiques no poden accedir a habitatges de barriades riques ni a lloguers cars; no els queda més remei que trobar algun apartament compartit o una habitació en una zona empobrida, on els lloguers són més accessibles (si l'accessibilitat econòmica dels lloguers fos una realitat, situació que últimament no succeeix).

La segregació urbanística, econòmica, social i escolar que hi ha entre autòctons i immigrants, habitual en qualsevol país, a les Balears té uns efectes sociolingüístics obvis: els nouvinguts viuen –sobretot– en entorns castellanitzats. A més, com que les polítiques migratòries i de nacionalització són exclusives de l'Estat (a diferència del que passa en llocs com el Quebec o Flandes), aquesta és la llengua que senten primer, que perceben com a única oficial i que els és imprescindible. Aquesta situació és una realitat que pot ser interpretada des de diferents perspectives però no deixa de ser una realitat. Identificar la població nouvinguda com a castellanoparlant és un error, ja que més de la meitat dels immigrants parlen altres llengües. Si per aprendre català ho han de fer després d'aprendre castellà suposa un important handicap, semblant al que va passar amb moltes generacions de catalanoparlants que l'usaven oralment de manera quotidiana. Entenent-nos i vivint en català vam aprendre a llegir i escriure en castellà i, posteriorment, vam aprendre a llegir i escriure amb català que usàvem oralment en gairebé tots els contextos.

Avui, la meitat dels habitants de les Balears han nascut fora d'alguna de les quatre illes. No es pot esperar que només facin servir el català, ni que se'n mantingui la puresa. Les llengües vives es transformen i ens hem d'acostumar a una societat multilingüe, que és la realitat de les economies avançades i de les societats més cohesionades lingüísticament i socialment.

Aprendre català serveix d'alguna cosa?

Una de les preguntes (que ens molts casos és una afirmació encoberta) més usades per demostrar la pèrdua de temps que suposa aprendre català és si fer-ho servirà per alguna cosa. Aquest sentit d'utilitat no s'havia plantejat abans; darrerament l'aversion al català ha fet ressorgir aquesta pregunta que busca una resposta ràpida: *no serveix per res*.

El que queda clar és a que les Illes es pot viure sense el català. Per tant, perquè l'han d'aprendre?

¹¹⁹ Declaracions recollides en el mateix reportatge esmentat del diari Ara Balears: https://www.arabalears.cat/societat/sumar-parlants-catala_1_4339086.html

El català avançarà si és una llengua útil i necessària per guanyar-se la vida, per formar part d'una comunitat cohesionada, per progressar. Els especialistes no creuen que hagi perdut prestigi: continua tenint poder simbòlic i està vinculat a trajectòries d'èxit professional i escolar. Un camí perquè sigui una necessitat és convertir-lo en requisit laboral, vincular-lo a l'atenció de qualitat a botigues, empreses, metges, transports, etcètera. Un altre camí és el vincle. Si no es generen parlants de manera espontània perquè no hi ha espais compartits d'ús, es poden incentivar. És imprescindible crear espais informals de relació no jerarquizats entre no catalanoparlants i catalanoparlants en què el català sigui la llengua no marcada. Els estudis demostren que els que adopten el català s'identifiquen amb uns parlants i uns entorns, comprenen la manera de viure i de relacionar-se de la comunitat catalanoparlant i acaben estimant la terra que els ha acollit.

En un dels darrers estudis, l'informe Actituds i usos lingüístics del joves de les Illes Balears¹²⁰ sobre l'ús social del català a les Illes, elaborat per la UIB i el Govern posa l'accent en la tendència que tenen molts joves catalanoparlants de passar-se al castellà quan es relacionen amb persones que no són parlants habituals del català. Les autores de l'estudi aconsellen:

Superar la pràctica que consisteix a reservar el català per als usos lligats al passat i mostrar que es fa servir per a comunicacions pròpies de la ciència, de la tecnologia i de les noves tendències socials i fomentar, fora de l'escola, espais atractius per als joves que convidin a fer ús de la llengua catalana, en què hi sigui present i en què no es penalitzin els errors, els dubtes o els accents.

Considerem que la idea expressada al final és fonamental: l'escola (en general) no pot seguir "penalitzant els errors, les faltes o els dubtes" quan algú s'atreveix a parlar i no té un domini complert de la llengua. Des de tots els àmbits pedagògics, ètics i didàctics s'afirma que els errors són una font d'aprenentatge. Postura reafirmada pels estudis en neurociència. Per tant, l'escola (i més concretament els centres de secundària) haurien de considerar els errors (faltes, dubtes, expressions) com motius per aprendre, tot reflexionant-hi. Aprendre ortografia no implica memoritzar automàticament (irreflexivament) determinades regles. L'ortografia s'aprèn reflexionant sobre els errors, intentant trobar la resposta correcta entre tots. Penalitzar les faltes indiscriminadament és un greu error que provoca molt més rebuig que adhesions.

Els investigadors de l'estudi dedueixen que el català s'entén com una llengua exclusiva dels nascuts aquí. Molts dels informants que han participat en l'estudi, consideren que, més enllà dels illencs nascuts a les Balears i de famílies catalanoparlants, la resta usa el castellà. Tot això provoca, a la llarga, uns comportaments concrets, com ara que molts de catalanoparlants canviïn de llengua davant d'un interlocutor que no coneixen o davant qualsevol persona que

¹²⁰ Vegeu: https://www.arabalears.cat/societat/repte-llengua-mes-enlla-l-escola-tradicio_130_4666665.html

no consideren d'aquí. Aquesta és una actitud molt generalitzada que, al capdavant, hi podem identificar un component ètic (de respecte cap a l'altre) i un component d'humilitat (en castellà, idioma més parlat, ens entendrem més). Lògicament també hi trobem components poc ètics (obligar a parlar en castellà per ser la llengua de l'estat) i gens humils (el que alguns pretenen és precisament humiliar els parlants d'una llengua minoritària). L'estudi afirma:

Els catalanolingües són els qui realment exerceixen de bilingües, mentre que entre els castellanolingües n'hi ha que es comporten com a bilingües. Hi ha un sector dels castellanolingües, però, que es comporta com a monolingüe en català perquè l'entorn ho afavoreix.

Els castellanoparlants inicials es mantenen en el castellà com a llengua habitual aproximadament dues vegades més que els catalanoparlants inicials.

Com és lògic pensar, els investigadors remarquen que el fet de viure en un territori amb un ús més alt del català, com ara la Part Forana de Mallorca i Menorca, afavoreix el manteniment del català com a llengua habitual. El context afavoreix l'ús d'una llengua o d'una altra.

Hi ha molt camí per fer. Però és possible. La nostra resposta i la nostra actitud és fonamental. Hem de fer estimar allò que nosaltres estimem.

XI EDUCACIÓ INFANTIL 0-3

CARACTERÍSTIQUES DE L'ETAPA

Des de fa molts d'anys l'educació infantil a Menorca ha anat adquirint la importància que les ciències de l'educació atorguen a aquesta etapa. L'educació infantil 0-6 al ser considerada una etapa no obligatòria ha obligat a col·lectius conscienciats a organitzar-se per dotar de recursos, instal·lacions i serveis adequats per atendre aquesta etapa fonamental. Així mateix la formació del professorat per atendre aquesta etapa s'ha dotat de les eines i estratègies per dotar-la de la màxima qualitat en un marc legislatiu inestable. Inicialment l'etapa era considerada assistencial. Van fer falta molts d'anys per aconseguir que fos considerada una etapa clarament educativa com la resta. El concepte assistencial o de pàrquing continua vigent en molts llocs. La idea, força estesa, que els fillets i les filletes en aquests anys només mengen, ploren i dormen ha provocat danys importants.

Ara es sap que el període 0-6 (0-3, 3-6) té unes característiques pròpies i que és equivocada la idea que és quelcom pre- (com preescolar) que prepara per... Ara sabem que aquesta etapa no prepara per la vida, és una part fonamental de la vida i, com a tal, ha d'assolir un conjunt d'objectius fonamentals. Cada etapa de la vida és important i han de ser viscudes intensament.

Al llarg de la primera infància se constitueix la ment; tot el que sent, viu i experimenta el fillet va construint el pensament. L'entorn esdevé un element educador fonamental; determinats entorns poden afavorir o no el desenvolupament. Evidentment hi ha molts contextos favorables, encara que siguin diferents. Tres característiques converteixen aquests entorns en altament favorables:

- La tranquil·litat
- La previsió (rutines, poder preveure el que succeirà ofereix control)
- L'estimació, que implica temps i dedicació.

Si l'entorn, l'ambient que envolta el fillet, té una alta inestabilitat (canvis sobtats, angoixes, violència verbal i física, mancances afectives...) limita clarament la capacitat reflexiva i el control de les emocions. La perdurabilitat d'aquests ambients genera impulsivitat i agressivitat.

Si l'entorn ofereix una relativa estabilitat (que integra les tres característiques anomenades) afavoreix el pensament reflexiu, facilita el control de les emocions i la capacitat de reconduir les situacions conflictives (inevitables al llarg de la vida) i va construint un temperament i un caràcter flexible, adaptable i constructiu.

Les vivències, experiències, sentiments i emocions viscudes en aquesta etapa tenen un alt impacte social (establiments de lligams afectius profunds), familiar (identificació d'un entorn segur) i personal (en el desenvolupament de la personalitat i en el pas del jo egocèntric als altres).

EVOLUCIÓ I CONSOLIDACIÓ

Conscients de tot això, la comunitat educativa menorquina, amb el suport d'un conjunt de professionals qualificats i de docents força motivats per oferir uns serveis de qualitat han anat creant una xarxa d'escoletes públiques que s'ha anat consolidant al llarg dels anys. En aquests moments s'ofereix un servei integral, de qualitat i amb garanties per compensar aquelles desigualtats que poden afectar negativament a molts filllets i filletes.

Comunitat educativa, ajuntaments i Consell Insular han fet una gran tasca per cobrir les necessitats derivades del 0-3 i ofereixen un servei que respon a les característiques esmentades. Aquesta realitat és diferent a la de Mallorca i a la d'Eivissa i Formentera. L'existència d'un col·lectiu social, no majoritari, però molt cohesionat ha lluitat des de fa anys per valorar l'escola pública. En la majoria d'estudis apareix aquesta idea: la societat menorquina valora especialment l'educació i, en conseqüència, s'hi ha dedicat molts esforços a consolidar una oferta pública de qualitat.

Les fites aconseguides en hores d'ara són remarcables:

- De ser considerada una etapa assistencial ha passat a ser considerada una **etapa educativa** (disposa d'objectius, coneixements, habilitats...)
- De ser assumida i pagada en part per les famílies ha passat a ser **gratuïta** pràcticament en la seva totalitat.
- Continua essent una etapa no obligatòria però els esforços anteriors faciliten una **elevada escolarització** de bona part de la població 0-3, molt més elevada que en altres indrets.

Les següents fites (encara que llunyanes) són lògiques:

- Les escoletes han de ser de **gestió pública**.
- I finalment se podrien **integrar en la resta de la xarxa educativa**.

Les realitats

Tot el que apuntem ha permès disposar:

- D'una **xarxa pública d'escoletes a tots els municipis de l'illa**. Cada municipi disposa d'una escoleta pública (municipal):
 - o Escoletes públiques amb gestió municipal: Sant Lluís (Ses Canaletes), Es Castell (Es Castell) i Es Migjorn Gran (Es Xibit).

- Escoletes públiques amb gestió externalitzada amb cooperatives d'educadores: cinc de Ciutadella (Es Mussol; Roser Gener; Es Poriol; Joguina i Sa Galera), Es Mercadal (Arc de Sant Martí i Es Fiets) i Ferreries (Ses oronelles).
- Escoletes públiques gestionades per empreses externes: totes les escoletes de Maó (Sant Climent; Fort de l'Eau; Es Busquerets; Es Passarells i Cap de Creus) i la d'Alaior (Es Pouet)
- Dues escoletes formen part de l'anomenada **xarxa complementària** (La Salle de Maó i Xipell de Ciutadella).
- Dues escoletes pertanyen al Govern de les Illes Balears (Borja Moll de Ciutadella i Magdalena Humbert de Maó).
- Un **marc laboral per les treballadores** progressivament més favorable (condicions mínimes acordades entre Consell, ajuntaments, empreses, cooperatives i sindicats) i unificador arreu de l'illa.
- **Projectes educatius i pedagògics adaptats** a la realitat municipal i a l'illa de Menorca, adequats i pertinents d'acord amb les indicacions de les ciències de l'educació. Les diferents escoletes disposen d'uns contextos i entorns agradables, tranquils i adaptats als treballs individuals i col·lectius. Entorns que permeten la socialització, el descobriment de l'altre, sentir-se valorats, estimats i protegits. Disposen d'espais oberts i flexibles amb materials diversos. L'entorn és molt professional i ajuda als fillets i a les filletes a ser més reflexius i a controlar-se conscientment les emocions.
- Tot i que la **gratuïtat** és una realitat des d'enguany, aquesta no cobreix tot l'horari a les altres illes a diferència de Menorca que inclou: **l'escola matiner, el menjador i l'horari pròpiament lectiu**.

ELS PROBLEMES

Si bé és cert que la realitat de l'illa és envejable, apareixen alguns problemes que poden posar en entredit les fites aconseguides fins aleshores. Aquests problemes afecten, bàsicament a la gestió. Anem per parts.

Gestió directament municipal. La gestió municipal és possible. Els ajuntaments de Sant Lluís, Es Castell i Es Migjorn són de gestió municipal. El problema és que els ajuntaments no tenen les competències educatives delegades i, per tant, assumir el finançament directament genera problemes administratius. El personal, educadors i educadores tenen un difícil encaix en les estructures i els tipus de personal dels ajuntaments. Tot plegat provoca que hi hagi poca flexibilitat en la gestió del personal (baixes, substitucions...).

Gestió externalitzada. Davant dels problemes esmentats, alguns ajuntaments han optat per externalitzar els serveis. L'externalització permet major flexibilitat de gestió, un ajust pressupostari a les previsions i als contractes i convenis signats i un potencial estalvi sotmès a molts condicionants. Fins al moment, l'externalització s'ha concretat en dos models:

- Servei de gestió externalitzat a **cooperatives formades per les mateixes educadores** que treballen en les escoles. Els projectes educatius, la proposta d'activitats i la projecció social es mantenen fidels als principis que van generar la xarxa pública d'escoles infantils de l'illa. Aquestes cooperatives, darrerament, han perdut la gestió de les escoles de Maó i d'Alaior, davant la impossibilitat de competir amb condicions amb empreses privades i pel desgast que suposa haver de complir amb tots els requisits administratius talment com ho fan les escoles públiques i concertades de la xarxa del Govern sense disposar dels mitjans necessaris ni disposar d'una nòmina com la que té el personal públic.
- **Servei de gestió externalitzat a empreses privades** que treballen en àmbits educatius, socials i assistencials. Tot i que aquestes empreses han de respectar el personal que hi treballa i els seus projectes educatius, la realitat és que la gestió en mans privades pot generar problemes en relació al manteniment dels principis esmentats i, amb el temps, el canvi d'aspectes dels projectes educatius i de les condicions laborals de les treballadores. Les empreses privades (encara que siguin fundacions) esperen i necessiten guanys per continuar la seva tasca. I els guanys nets no són necessàriament un objectiu amb la gestió de les escoles. Amb això no volem dir que hagin de generar dèficits insostenibles. Maó i Alaior, darrerament, han optat per aquest model d'externalització. Dues empreses de fora gestionen les escoles. Una d'elles, la Fundació Pere Terres de Catalunya va afirmar als mitjans de comunicació que assumien la gestió com estava prevista però que introduirien els valors cristians de la fundació en els projectes educatius de les escoles maoneses. Aquesta és la possibilitat que més malestar genera entre les educadores dels centres: que una gestió aliena pugui canviar les condicions laborals i educatives prioritant altres objectius, com la possibilitat de guanys econòmics.

Consell Insular. El Consell ha potenciat i invertit recursos per consolidar la xarxa pública d'escoles, tot i no tenir competències educatives. L'esforç realitzat és molt notable. La gestió per part del Consell presentaria els mateixos problemes enumerats en el cas dels ajuntaments.

Govern de les Illes Balears. És la institució que disposa de les competències educatives plenes. Manté i gestiona diferents escoles, gestiona amb personal fix els equips d'atenció primerenca que atenen tots els centres i va crear l'Institut de la Primera Infància, dotat de personal propi. Lògicament seria la institució que s'hauria de fer càrrec finalment de la gestió de les escoles 0-3 com fa amb la resta d'etapes educatives. El problema és que la situació a Mallorca i Eivissa-Formentera és forà diferent a la Menorca i és difícil pensar en igualar les condicions per fer viable una educació 0-3 de qualitat arreu de les Illes. En casos així és on les particularitats de l'illa de Menorca es veuen afectades en negatiu. Igualar les condicions, en hores d'ara, és quelcom impensable per la inversió que suposaria i, en tot cas, no es pot fer de cop i volta. La xarxa de Menorca s'ha construït lentament durant més d'una vintena d'anys.

La següent passa lògica (d'assistencial a educatiu, xarxa d'escoletes públiques, gratuïtat, condicions laborals) seria l'acord d'integració de la xarxa d'escoletes en la xarxa educativa del Govern de les Illes Balears. Però les experiències que disposem no donen resposta a les necessitats dels centres d'educació infantil de 0-3 integrats en la xarxa educativa general (primària, secundària, batxiller, formació professional).

Però mentre se concreta una fórmula de gestió que no implica passes enrere necessitem garanties que la xarxa d'escoletes mantindrà les característiques diferencials aconseguides i farà possible una atenció de qualitat capaç de minvar o capgirar determinats condicionaments socioeconòmiques que malmeten les capacitats familiars.

I aquestes garanties, en hores d'ara, pensem que només poden ser de dos tipus:

- **Afavorir en els plecs de condicions d'externalització dels serveis la contractació d'empreses o cooperatives vinculades a les escoletes menorquines** que han demostrat la seva vàlua i adequació als principis que les fonamenten. La puntuació dels diferents apartats hauria de valorar especialment aquestes condicions. Puntuar l'experiència en la gestió no és cap condició il·legal; ans al contrari, molts llocs de feina puntuen precisament l'experiència anterior en el lloc concret o en llocs semblants. La qüestió és que quedi ben recollit en els plecs de condicions. A més, les administracions públiques poden afavorir legalment les cooperatives com a fórmules més viables que empreses privades llunyanes.
- **Legalment, els ajuntaments podrien adjudicar directament la gestió a partir d'uns paràmetres de qualitat educativa.** Aquests indicadors existeixen i són viables.
- **Els ajuntaments (tots, i especialment aquells que volen externalitzar els serveis) haurien d'oferir suport administratiu als centres de 0-3** que minvi la tasca burocràtica i permeti dedicar més temps a la formació i a la gestió educativa dels centres. El volum actual de gestió burocràtica desborda i col·lapsa els centres educatius de primària i secundària, tot i comptant amb més recursos que els centres d'educació infantil 0-3. Per aquest motiu, sense el suport municipal la gestió per part de cooperatives d'educadores es complica força.
- Ara per ara, amb la intenció d'evitar passes endarrere, les escoletes que ja tenen concedida una gestió externa per part d'empreses privades haurien de **constituir comissions de seguiment** dels acords formades pels ajuntaments respectius, representants de les famílies (o associacions de pares i mares) i educadores més un representant de l'empresa. En aquestes comissions s'haurien de tractar aquells assumptes que poguessin generar conflictes en qualsevol àmbit (gestió pedagògica, gestió administrativa, gestió laboral, etc.).
- En vistes a noves externalitzacions hauria d'existir un **nucli i un cos de coneixement per assessorar** els processos i tenint també en compte la

possible fórmula que permetria consolidar el projecte menorquí. L'observatori de la infància creat pel Consell Insular podria ser el nucli inicial.

És molt important recordar el recorregut fet, la situació actual (molt favorable en relació a altres indrets) i les perspectives de futur per evitar qualsevol passa enrere. Qualsevol retall mínim de les condicions laborals, mancances de materials, serveis de neteja, de manteniment... implicaria un retrocés que no ens podem permetre.

El marc legal educatiu no és el mateix que el marc de funcionament dels ajuntaments

S'ha de tenir en compte que els precis de condicions que ha permès l'externalització del servei incloïa aspectes clarament il·legals que no es van tenir en compte i van ser acceptats majoritàriament:

- Els projectes educatius dels centres no es poden posar a subhasta. Són documents consensuats i aprovats per la comunitat educativa i cap extern a aquesta comunitat ho pot tocar.
- Les empreses externes poden contractar personal auxiliar de suport sense cap titulació, lo qual és prohibit per la normativa educativa. Les empreses adjudicatàries, ara mateix, podrien substituir el personal tècnic auxiliar amb titulació per una persona qualsevol. Quelcom així no s'hauria de permetre.
- Els plecs de condicions de les externalitzacions impliquen el dipòsit d'una fiança per assegurar el compliment dels acords. Les cooperatives n'estan absents d'aquesta fiança per llei i això podria no tenir-se en compte.

UN MODEL DE FUTUR

Tots sabem que la gestió propera és la que garanteix uns millors serveis. Sempre hi pot haver excepcions però aquesta idea és compartida majoritàriament. Per tant, per facilitar la gestió dels centres d'educació infantil 0-3 donat el recorregut i la realitat actual el model més adient seria la **creació d'un consorci públic vinculant que garanteixi la gestió àgil del dia a dia i asseguri les condicions actuals i la millora progressiva**. Aquest consorci l'haurien de crear el Consell Insular i tots els ajuntaments.

Caminar cap aquest model ens hauria de permetre revertir la situació actual: molts equips d'educadores que han treballat de valent per fer viable el model que tenim se senten desmotivades. Sensació de derrota (han afirmat). De ben segur que, donada la seva inqüestionable professionalitat, seguiran endavant amb força però es mereixen el suport social i institucional. El desànim, fruit d'una intensa tasca, afecta la qualitat educativa. I quan la qualitat es vegi afectada hi perdrem tots. Aquesta situació s'ha de capgirar. Immediatament.

XII ANADES I VINGUDES EN INNOVACIÓ EDUCATIVA

Al llarg de les darreres dècades, d'ençà de la transició democràtica, hem viscut múltiples reformes educatives en forma de lleis orgàniques (que afecten tot el territori de l'Estat) que han afectat el sistema educatiu. Un sistema no consolidat que arrossegava greus dèficits des del segle XIX. **La primera llei educativa de l'Estat no va ser promulgada fins al 1857.** Totes les lleis han iniciat el seu recorregut sense capgirar les miserables condicions de les poques escoles públiques existents i dels greus dèficits relacionats amb l'escolarització obligatòria, els nivells d'analfabetisme insuportables, les miserables condicions laborals i econòmiques dels mestres i la deficient formació del professorat.

Algunes dades són suficients per demostrar el nivell de deficiència del sistema: fins als anys noranta del segle passat, gairebé cent cinquanta anys després de promulgar-se que l'educació bàsica era obligatòria, no es va aconseguir arreu de l'Estat l'escolarització plena. En alguns llocs no s'hi arribà fins a pràcticament a l'inici del segle XXI (anys 2000). Parlem d'un monumental fracàs educatiu, però bàsicament es tracte d'un gran fracàs social, cultural i econòmic que ha llastrat generacions. La plena alfabetització també s'aconseguí en la mateixa dècada dels anys 90. La situació se va mantenir fins ben entrat el segle XXI, amb algunes excepcions que no fan més que confirmar la línia descrita, com el primer bienni de la II República, en el qual es van construir més escoles que al llarg de tota la història anterior. Malgrat tot no deixa de ser una anècdota en la història.

La innovació educativa ha corregut itineraris semblants. Als inicis del segle XX van sorgir un conjunt molt rellevant d'innovacions educatives (l'anomenada Escola Nova europea i americana) basades en sòlides recerques que canviaren la manera d'ensenyar i, lògicament, milloraren els processos d'aprenentatge i de fidelització progressiva de l'assistència regular als centres. Aquestes innovacions van tenir poc impacte en la societat espanyola, tot i que existiren institucions capdavanteres en l'àmbit europeu com la *Institución Libre de Enseñanza*. El moviment de renovació, molt potent als països europeus i als EEUU, arrelà a Catalunya on es produïren els avenços més significatius i evidents fins al 1936. Metodologies força innovadores es generalitzaren (parlem del mètode *Montessori*, de les tècniques *Freinet*, del mètode de projectes, dels centres d'interès de *Decroly*, les experiències antiautoritàries com l'*Escola Moderna* de Ferrer i Guàrdia, etc.) Experiències i mètodes que foren pràcticament aniquilats per la dictadura franquista. I moltes foren represes a partir dels anys 70 del segle anterior amb més o manco èxit i amb processos de generalització irregulars.

Durant segles ha predominat un ensenyament memorístic, molt controlat per l'Església i l'Estat, amb escàs predomini de les ciències experimentals, amb

programes i currículums desfasats i amb greus mancances en la formació del professorat. Aprendre de memòria no és un problema en si mateix; memoritzar determinats continguts és fonamental. El problema és quan allò memoritzat no es relaciona amb altres continguts. Allò que se memoritza s'ha de relacionar. Les relacions entre continguts és la base del pensament flexible i creatiu. El greu problema ha estat memoritzar sense relacionar, sense establir connexions, de manera aïllada i descontextualitzada.

Durant les dues darreres dècades la situació ha anat millorant. I si tenim en compte el recorregut històric podem afirmar que la millora ha estat molt significativa a tots els nivells. Tot i que és arriscat comparar-se amb països que van assolir les fites esmentades gairebé un segle abans que l'estat espanyol, els resultats globals són positius. Ara bé, alguns problemes estructurals no s'han resolt i es van arrossegant sense que ningú els enfronti definitivament.

La realitat és que mai hi havia hagut en aquest país tantes persones amb estudis superiors. A hores d'ara tenim les generacions millors formades de la història. I aquesta és una fita molt rellevant.

No enumerarem una a una les lleis educatives de la democràcia. Només en farem una breu referència sobre alguns dels aspectes que considerem més rellevants.

LA TRILOGIA

La LOGSE va abordar la renovació dels currículums (objectius, continguts, criteris d'avaluació...) i la introducció de metodologies actives des de la perspectiva socio-constructivista. Els processos d'aprenentatge havien de ser significatius i havien de partir de les necessitats i interessos dels fillets i filletes. Els adjectius significatiu i funcional van emplenar tots els projectes de centre que es van anar multiplicant: projectes educatius, projectes curriculars, programacions de centre, programacions generals anuals, programacions d'aula, projectes de direcció, pla de convivència, reglament de règim intern... Fins a aconseguir saturar la gestió administrativa dels centres. Tot havia de ser significatiu i funcional.

Els centres es van posar a redactar projectes i a elaborar programacions d'acord amb quelcom semblant a *sudokus*, extensos quadres i graelles on calia relacionar la trilogia dels continguts:

- Fets, conceptes i sistemes conceptuals
- Procediments
- Actituds, valors i normes

Cada element d'aquesta tipologia estava descrit i calia programar i equilibrar-los adequadament: les programacions no podien recollir només fets o conceptes (temes de tota la vida), era necessari introduir els procediments

(estratègies de comprensió lectora, fases del procés d'escriptura, passos en la resolució de problemes, aspectes d'un comentari de text, estratègia per comentar un text històric...) i continguts actitudinals (bon comportament, pulcritud en els treballs presentats, capacitat de treball en grup, acceptació de les normes de classe, valoració d'actituds tolerants i solidàries...). A més existia una llista de continguts anomenats transversals (o popularment coneguts com a temes travessats) que s'havien d'intercalar entre les programacions de les diferents matèries.

Les graelles (quadres de doble entrada, murals...) adquiriren una importància rellevant. Talment com grans sudokus o mots encreuats amb múltiples entrades, columnes i fileres. Els projectes dels centres van prendre consistència bàsicament material: centenars de pàgines que, al final, gairebé ningú llegia després de la feina per elaborar-los.

Les graelles solien incloure alguns fets o conceptes, un parell de procediments i algunes actituds (però quines posam? solia demanar la gent que hi participava; cada concepte ha de tenir un procediment i una actitud? I després afegir els temes transversals... les programacions arribaven a ser intel·ligibles. Poques coses van canviar en realitat. Les velles rutines estaven molt arrelades i prest o tard, especialment a secundària, es van tornar a les lliçons de tota la vida, més organitzades i assequibles però amb poc canvis metodològics.

El model genèric era el compresiu: un tronc comú obligatori per tothom. Fins acabada l'Educació Secundària Obligatoria els alumnes no elegien: batxiller o formació professional. Però s'hagueren d'arbitrar mesures extraordinàries per tots aquells que no assolien el títol bàsic que permetia l'accés al món laboral: programes de reforç, repetició de curs, programes de diversificació curricular, programes de garantia social, programes externs (Alter...), programes d'iniciació professional, formació professional bàsica, grups flexibles...

DE LA TRILOGIA A LES COMPETÈNCIES

Alguns anys després, i vàries lleis entremig, va arribar el **model de competències**. Un model genèric avalat per l'OCDE a través de les avaluacions PISA que van tenir un gran impacte en molts països, impacte que, tot i que ha minvat, continua marcant les polítiques educatives de molts estats. El model competencial, realment, es va iniciar a finals dels anys noranta del segle passat amb la intenció d'oferir una formació actualitzada que capacités per a estudis superiors i també per a l'accés al mercat laboral. Un mercat en canvi accelerat on les noves professions neixen a un ritme tan elevat com la desaparició de les velles. Els sistemes educatius s'havien d'adaptar als models econòmics marcats pel canvi accelerat, la producció massiva, la innovació i el disseny i la competitivitat a nivell mundial, el famós món globalitzat, l'economia globalitzada. En definitiva, noves versions actualitzades del capitalisme salvatge, però amb embolcalls nous i suggerents: el bon tracte als obrers, la filosofia positiva, l'optimisme eixelebrat, el bon rotllo, la gestió humanitzada,

la bona formació, la capacitat d'adaptació al canvi, la capacitat de resiliència davant el fracàs, la capacitat de superació... tot un conjunt de nous conceptes en positiu que amagaven una realitat que s'ha acabat imposant, el creixement descontrolat de la pobresa arreu del món i la concentració del poder i dels diners en unes poques mans. Uns pocs cada vegada més rics (especialment durant les crisis econòmiques) i grans majories cada vegada més pobres; per a aquests col·lectius, les crisis econòmiques suposen autèntics genocidis socials.

Però bé, les competències s'imposaren. I començarem de nou amb la tipologia de competències. En van sorgir centenars de tipus. Noves graelles les recollien. I la feina de refer els projectes de centre s'inicià novament. Ara calia relacionar els diferents continguts amb les competències que era allò que s'havia d'aprendre i avaluar. Tornaren els sudokus.

De les competències als currículums lineals amb preguntes dels exàmens...

Poc temps després tornàrem als currículums per temes amb indicadors d'avaluació molt concrets. Tan concrets que alguns eren talment com les preguntes d'un examen. Es van haver de tornar a refer tots els projectes de centre. Novament, hom revisant projectes. De tant retallar i cosir («cortar y pegar») els projectes de centre encara adquiriren més volum del que tenien. Si abans eren llistes i llistes que no acabaven mai es van convertir en totxos inintel·ligibles.

Passant per les editorials...

Com es podien pensar i dissenyar les sessions de classe sense temps de reflexió, calma i serenor? Era impossible. Però les editorials van aprofitar la situació per llençar els nous productes al mercat i es van fer d'or. Els nous productes editorials no eren precisament nous, eren la màxima expressió del «retallar i cosir». Tot s'aprofità. De la vella trilogia de continguts van passar a les competències, als currículums lineals i novament a noves competències. En alguns casos no es van canviar ni les fotos; s'anaven arrossegant d'edició en edició.

Totes les feines es van facilitar al màxim: les editorials oferien els projectes curriculars elaborats; només calia canviar el nom del centre, les dates i quatre cosetes més. Passar a pdf i enviar a inspecció.

Després es va iniciar el procés de dotació de mitjans tecnològics. Ordinadors, pissarres digitals, internet... I les editorials van reciclar els vells llibres de text i els van convertir en lliçons en línia. Com sempre, algunes de les fotos de tota la vida es van seguir arrossegant. I molts textos també. Les possibilitats de dissenyar activitats es van multiplicar amb les noves tecnologies, però tampoc van arribar a canviar en profunditat les metodologies. Els famosos Kahoot en són un exemple més que evident. La culminació de l'anomenat aprenentatge divertit en les preguntes curtes, breus i descontextualitzades de tota la vida. És

realment increïble la capacitat intrínseca del sistema per reproduir els vicis de sempre amb noves eines que aparenten canvis radicals sense que canviï gairebé res.

Metodologies autènticament innovadores com el treball per projectes (dues terceres parts del que es ven per projectes no ho són) acaben amb una competició *kahootiana*.

En paral·lel a la introducció del que es van anomenar noves tecnologies (que de noves, el que es diu noves, no en tenien res) van aparèixer les ofertes de les grans multinacionals que es van fer (i es continuen fent) multimilionàries venen els seus paquets “educatius” comprats generosament pels governs autonòmics per valor de milions d’euros. Exemple el *google education*: la més gran (diuen) revolució en el món de l’ensenyament dels darrers anys. Després els Chromebooks van acabar la jugada. Quan es va fer la compra massiva de tot plegat inundant els centres educatius de portàtils i programes de Google tot van ser alabances i glòries. Més de deu anys després (DEU ANYS!!!) grups de famílies es revoltien contra l’ús massiu de pantalletes demanant la seva prohibició. Prohibir mòbils, prohibir portàtils, prohibir deures via Drive o Moodle ... No deixa de ser curiós.

Centenars de recerques han demostrat que les prohibicions en educació és quelcom que no funciona. Evidentment que s’han prohibit coses, però les prohibicions són la demostració de tot el que no ha funcionat, són l’expressió dels fracassos educatius. Són l’exemplificació de males decisions que quan es van prendre hom va alabar.

I ara els mateixos grans tècnics que van aconsellar (no obligar) a introduir les pantalletes ara elaboren informes que recomanen el no ús. Increïble. No sabíem, per experiència i recerca, que abusar d’un únic sistema d’ensenyament condueix al fracàs? Això no és nou. L’ús massiu i únic dels llibres de text van conduir a un dels fracassos més estrepitosos que es recorden (tot i que ningú no ho diu obertament). Ara amb els llibres de text reconvertits en màgiques eines informàtiques (amb les que aprenen jugant, diuen) hem tornat a caure amb el mateix parany: l’ús exclusiu d’un únic mètode d’ensenyament (que aparentment sembla que se’n combinen centenars de diferents).

LA FORMACIÓ PERMANENT...

Els CEPs, inicialment concebuts com equips de professionals qualificats per ajudar els centres educatius a millorar i avançar es van convertir molt prest en gestories de cursos a la carta. Amb la inversió de milions d’euros. En paral·lel van sorgir grans empreses dedicades a la formació que les conselleries d’educació contractaven per centenars de milers d’euros (exemple: projecte Atlàntida) i grans gurus en funció del període.

Tot bastant enfora d'una formació reflexiva, continuada, asserenada, pausada, analítica, avaluable, fonamentada en realitats concretes... No hi havia temps: ara trilogies, ara currículums lineals, ara competències i sempre canvis en els projectes de centre... Dia i nit revisant projectes per poc més de no res. Invertint milions.

Els projectes de formació quadriennals marcaven la formació del professorat. Si un equip considerava necessari aprofundir en algun tema concret que no figurava en el pla era rebutjat o algun assessor anava a negociar per reorientar la proposta a les línies directrius. El centre s'havia de formar en DUA i SEAs. O en trilogies. O en rúbriques...

En paral·lel, els sindicats oferien la formació a la carta. Pacs complets per aprovar oposicions, menús de cursos per obtenir els sexennis, pacs competencials.

La formació independent i autònoma al marge de legislacions havia pràcticament desaparegut. La formació que oferien els moviments de renovació pedagògica pràcticament va deixar d'existir. I alguns del que continuaren acabaren també oferint més del mateix. Algunes de les formacions que es podrien considerar independents també es van convertir en un sistema pervers per l'educació pública: anar de visita a escoles "excel·lents" va començar a cotitzar. Les visites voluntàries d'equips de mestres (que es pagaven viatge i dietes ells mateixos) van començar a incloure una "entrada" per poder visitar les instal·lacions i observar les "bones pràctiques". Tant per persona. Els beneficis no tenien ànim de lucre, servien per millorar instal·lacions i materials del centre. La perversió feta virtut.

I tornat a les competències... rubricades! Més Google *education!* Més DUA i SAEs...

Fracassat novament el currículum lineal van tornar de nou a les competències. La majoria de països europeus ja havien avançat cap a nous plantejaments molt més innovadors que superaven el model competencial amb el trencament dels grups classe tradicionals, la superació de murs, parets i barreres per aprofitar els recursos i les potencialitats que implica aprendre i conèixer junts persones d'edats diferents, amb capacitats, interessos i motivacions diferents.

I com en cada nova reforma alguns elements prenen la davantera i es popularitzen enormement. Ara toca elaborar rúbriques. Moltes rúbriques. Milers de rúbriques. Les graelles són inútils. Ara tot han de ser rúbriques. I les editorials han preparat els programes digitals que les elaboren en un tres i no res. Ara tot està graduat, escalat, rubricat: gens, un poc, regular, un poc molt, molt, excel·lent... i els diferents graus esdevenen colors: vermell, carabassa i verd, com els semàfors pedagògics que ara instal·len els ajuntaments. És la degeneració absoluta de la pedagogia i de les ciències de l'educació.

I de les rúbriques al **DISSENY UNIVERSAL DE L'APRENTATGE!** Ara ja no podem arribar a més. Disseny universal. Tothom pot aprendre. Tothom pot ensenyar. En classes de trenta alumnes. Des de tots els nous, vinguin d'on vinguin, fins als arribats de planetes exteriors del sistema solar (universal).

I de la DUA passem a les SEAs: **SEQÜÈNCIES D'ENSENYAMENT I APRENTATGE.** Evidentment competencials.

I a pesar dels despropòsits, la situació educativa global del país ha millorat. Moltes famílies han cregut amb l'educació. Molts educadors han fet possible un ensenyament més humà, més proper, més exigent, més relacionat, més reflexiu, més crític, més solidari, més tolerant, més sostenible, més sensible al patiment, a la violència, a les discapacitats, a la diferència...

Malauradament, aquestes pràctiques poc sorolloses no s'han acabat generalitzant. Davant determinats fracassos molts col·lectius reclamen el retorn a **lo de sempre**. Com el retorn a **lo nostro!** Com si açò, en el món que vivim fos possible.

I per acabar un darrer apunt. Un mantra s'ha expandit sense cap fonament. La idea que ara, **el més important, són les estratègies, els procediments. Els continguts no tenen importància.** L'important és aprendre a fer. Aprendre a aprendre. I ens hem oblidat d'una qüestió important: **es pot aprendre a aprendre sense aprendre continguts?** La pregunta així plantejada és absurda. I realment ho és. No és possible aprendre a aprendre sense aprendre continguts. Com no és possible aprendre tècniques d'estudi sense estudiar continguts. Com no és possible aprendre a reflexionar sense reflexionar sobre fets o conceptes, sobre continguts. No és possible reflexionar filosòficament si no reflexionem sobre alguna cosa concreta, sobre algun contingut.

I l'altre mantra famós: **sempre hem de partir dels interessos i motivacions dels fillets i de les filletes.** Lògic. Però alerta! Molts continguts extraordinàriament interessants i útils no tenen per què formar part dels interessos i motivacions dels fillets, entre altres coses perquè no tenen accés a tot! Això vol dir que allò que no interessi ni motivi als fillets no s'ha de treballar? Absurd. La majoria de fillets no demostraran interès ni motivació per allò que desconeixen. Absolutament lògic. Per tant, l'educació no ha de servir per obrir contínuament noves finestres, noves mirades, noves perspectives del coneixement i al coneixement? Si açò no és possible, pleguem.

És evident que després de tants anys d'anar i venir, s'ha avançat en algunes coses, però que el rendiment del progrés ha estat escàs. I açò reclama fer una reflexió profunda sobre quina és la innovació que cal treballar, sobre allò que ha estat balder i allò que sí que ha portat beneficis clars.

XIII FAMÍLIES I EDUCACIÓ

EL PAPER DE LES FAMÍLIES EN L'EDUCACIÓ ÉS FONAMENTAL

Educadors, pares i mares i tota la comunitat educativa que envolta un centre té molt a dir i molt a fer en el procés educatiu. L'entorn social s'ha diversificat extraordinàriament: existeixen múltiples formes familiars diverses; el model clàssic (pare, mare i fills) només és un tipus entre diferents models. L'escola, les aules també s'han diversificat extraordinàriament: fillets i filletes d'orígens, nacionalitats, cultures, religions, maneres de ser, de fer i d'estar diferents; fillets i filletes conviuen i treballen amb capacitats, discapacitats, interessos, motivacions i expectatives força diferents. La societat també s'ha diversificat molt; la suposada homogeneïtat és cosa d'altre temps. Avancem a un ritme accelerat, però deixam molta gent pel camí. La pobresa avança a un ritme mai vist. Fins fa poc temps (una vintena d'anys) la pobresa minvava a tot el món. Arran de la desfeta del 2008, una autèntica i brutal crisi social, aquesta no ha deixat d'augmentar. I la riquesa s'ha seguit concentrant en unes poques mans, com mai abans. Aquesta situació genera un gran malestar. Molt possiblement i per primera vegada en la història, les noves generacions viuran pitjor que les anteriors.

Tot plegat suposa per a l'educació uns reptes gairebé insuperables sense el suport social i institucional. Capgirar la situació no és fàcil i no disposam de cap indicatiu que faci preveure un canvi radical; per altra banda, més que necessari. L'escola no pot resoldre aquestes situacions. Ni de prop.

El rol de les famílies ha quedat desdibuixat i cal replantejar-lo. Les famílies han de jugar un paper central i insubstituïble en els processos educatius, un paper determinant en tots els casos. El problema és que molts nuclis familiars han de dedicar moltes hores per aconseguir els sous necessaris per al manteniment de les condicions mínimes de benestar (pis, energia, alimentació, educació...). Moltes famílies disposant de treballs poc remunerats no arriben a final de mes i aquestes situacions generen angoixa i malestar.

Per altra banda, moltes famílies mostren actituds d'indefensió. Quan es troben davant problemes greus no consulten, no demanen consell, no demanen suport... i això genera encara més problemes. Ens pinten un món de felicitat. Ens diuen, repetidament, que allò que no aconseguim és culpa nostra, no de l'entorn. Ens repeteixen que: si volem, podem, però sabem que no és així. Que tot plegat forma part d'una determinada psicologia anomenada positiva que intenta que ens oblidem de tot el que ens envolta, pensem només en nosaltres i que mitjançant tècniques diverses arribem a la felicitat. El problema és que la psicologia positiva no ofereix ni menjar, ni llar, ni energia ni benestar. Les necessitats, per tant, no es fan públiques per vergonya.

Aquestes actituds d'indefensió desdibuixen el paper central de les famílies. Moltes no posen o no saben posar límits. D'altres en posen massa. Tot plegat genera actituds prepotents per part dels fills que se senten forts imposant la seva llei arreu. En altres casos, quan les prohibicions i els càstigs són excessius poden provocar depressions, angoixa i malestar en els fills. Aquestes situacions tenen un clar reflex a les aules. Des de les escoles s'intenta oferir suport i orientació, però es constata que, normalment, només acudeixen les famílies que estan més implicades en l'educació dels seus fills. Les que més ho necessitarien no acudeixen. Molt possiblement senten vergonya d'explicar el que els passa.

La pobresa és un greu problema i l'escola s'hi ha de comprometre. S'ha de pensar quina ha de ser la proposta: cal facilitar l'aprenentatge als sectors més desfavorits de la societat. L'escola necessita disposar d'una pedagogia per als pobres, com Freire propugnava. Cal saber quines necessitats tenen, quins codis usen, quins problemes els preocupen. Els problemes de la pobresa s'han de pensar en el marc del desenvolupament sostenible. No podem seguir augmentant les desigualtats al ritme actual. L'escola menorquina ha d'incloure els models que facilitin l'aprenentatge als més desfavorits. Açò ha de ser una prioritat.

Tot plegat desborda les famílies. Però també desborda els centres educatius i el sistema en el seu conjunt. Sols, cadascú pel seu vent, no resoldrà cap problema. Necessitam estar coordinats. Ens manca cohesió i necessitam comptar amb tothom: famílies, educadors, especialistes, associacions, institucions, tercer sector... El pacte social (i educatiu) és més necessari que mai. En altres temps ja es va debatre, però molt possiblement es va començar per la redacció d'una llei genèrica que no ha resolt cap dels problemes plantejats. Aquesta llei, per altra banda, necessària, només ha cobert part del sistema educatiu sense afectar gens ni mica el problema social. I aquest és l'eix del problema. El pacte social ha d'anar en paral·lel al pacte educatiu.

Hi ha situacions que s'han de plantejar molt més enllà de l'educació. Per exemple, que hi hagi famílies que demanin que l'escola matinerà comenci a les 7 del matí és un autèntic despropòsit. Certament que la família que ho demana té aquestes necessitats pel degut el monocultiu econòmic, però aquestes situacions cal parlar-les en àmbits socials i laborals i replantejar-les per aconseguir que quan els filllets són petits s'hi puguin dedicar més hores d'atenció familiar sense haver de perdre part del sou que també és estrictament necessari per poder viure amb unes mínimes condicions.

Necessitam una mirada àmplia de l'educació des de diferents dimensions i perspectives. Hi ha moltes entitats educadores i molts sectors socials implicats. Ens hem d'obrir totalment i estar molt atens el que succeeix socialment per intentar oferir alternatives i, sobretot, eines de prevenció.

El tema de salut mental també preocupa a les famílies. A les escoles es constaten moltes necessitats. Açò implica la necessària coordinació entre els serveis educatius, els serveis sanitaris i els serveis de benestar social. Evidentment, l'escola no pot resoldre sola aquests problemes creixents i s'ha d'imposar la coordinació i l'augment de personal que pugui atendre correctament aquestes necessitats. Sanitat, educació i afers socials s'han de coordinar per atendre les necessitats emocionals dels fillets. Abans de les eleccions municipals i autonòmiques es van plantejar un conjunt de trenta compromisos que van ser acceptats per tots els partits; s'havien de comprometre des dels governs i des de les institucions a tirar-los endavant per posar en marxa un pla de salut mental complet. Ja s'han fet les primeres passes.

A hores d'ara no disposam de suficients especialistes per fer front a les necessitats: hi ha uns 16.000 fillets i filletes en edat escolar i a la pràctica només hi ha dues places de psicòlegs per atendre'ls. Aquesta situació és inadmissible i s'ha de posar solucions i alternatives immediates.

Els centres educatius tenen un paper central en la participació de les famílies. No s'ha d'esperar que aquestes col·laborin inicialment. Cal dissenyar i clarificar les vies de participació i diàleg, i partir d'uns pressupòsits molt clars:

- Obrir vies de col·laboració amb les famílies és una obligació dels centres educatius.
- Oposar-se i posar traves a aquesta col·laboració per part dels centres no fa més que enrair l'ambient i generar més problemes.
- Cal partir d'una premissa bàsica: **el millor que té cada infant és la seva família i els hem d'ajudar a fer-ho millor**. Evidentment que ens trobarem amb situacions extremes, però aquestes excepcions no ens poden allunyar dels objectius: tota família vol el millor per als seus fills. I possiblement allò que desitgen les famílies no estigui d'acord amb els desitjos de la institució educativa. Cal arribar a acords de mínims. No hi ha altre camí. Ni dreces possibles.
- **L'escola ha d'adequar els horaris per poder atendre les famílies**. Cal fer un esforç d'adaptació a les seves necessitats. I amb aquesta qüestió cal ser contundent: si hem de quedar amb una família a l'única hora que pot acudir al centre, ho hem de fer, siguin les 20 o les 21 hores. Ha de ser una obligació. Certament que el professorat també té un horari de feina com tothom, però si volem començar a capgirar la situació hem de començar per l'adaptació des dels centres educatius. Algú podrà trobar que aquesta mesura és injusta. El problema és que també l'horari de moltes famílies ho és i hem de saber valorar les possibles injustícies en la seva justa mesura.
- **Necessitam replantejar la gestió administrativa dels centres educatius i evitar tot allò que despersonalitzi les relacions**. Comunicar-se, només, a través d'una eina informàtica com Gestib no millora la comunicació. És una eina entre moltes d'altres. Si la fem única

la despersonalització arribarà al límit. Ens comunicarem contínuament amb màquines.

- **Cal dir-ho clar: cap màquina, per intel·ligent que sigui, pot substituir el diàleg directe, asserenat i fluid.** No podem permetre que la relació famílies-centres educatius es converteixi en una espècie de cridada per resoldre un problema tècnic. Com tampoc ho volem en assistència sanitària.

No partim de zero. Hi ha moltes experiències exitoses de participació. N'hem de prendre nota i intentar posar en marxa totes aquelles que considerem factibles, necessàries i més urgents.

En aquesta diagnosi recollim algunes propostes que han donat els seus fruits en altres llocs. En educació i en el camp social en general no podem transferir directament programes sense conèixer molt bé l'entorn i les necessitats. No es pot trasplantar una experiència sense contextualitzar-la adequadament. La llista que incloem a continuació ha de tenir en compte aquesta característica fonamental. La majoria d'activitats proposades es poden aplicar a les diferents etapes educatives, adequadament contextualitzades i adaptades (educació infantil, primària, secundària, batxiller, formació professional).

PROPOSTES, IDEES I REFLEXIONS

Relació i comunicació

- **Incloure, de manera clara i explícita, les formes, modalitats i vehicle de relació i comunicació entre docents i famílies a tots els projectes del centre:** projecte educatiu, projecte de direcció, reglament d'organització i funcionament...
- **Disseny i revisió conjunta del projecte de convivència del centre amb la màxima participació possible.** Hom ha d'estar assabentat sobre les mesures i protocols prevists per evitar malentesos i nous conflictes arran d'interpretacions possiblement errònies. Normes i mesures per garantir la convivència han d'estar redactades de forma clara i breu.
- **Explicitar, si cal i es considera necessari, la figura del pare o mare delegada de curs.** Les funcions han d'estar clares i ha de respondre a les necessitats de l'aula, als objectius del curs i a les necessitats de les famílies. Aquestes s'han de sentir representades i han de saber exactament quines són les seves funcions per evitar conflictes innecessaris. Cal deixar clar que els problemes personals (d'un alumne o d'una família en concret) s'han de resoldre directament entre el docent, la família i el filllet o filleta, amb el suport de la direcció o des dels professors de suport i orientació del centre. El pare o mare delegat podria elaborar un llistat de les famílies de l'aula anotant les seves possibilitats de participació en activitats educatives, les disponibilitats horàries, les habilitats destacades d'un pare o d'una mare, els seus interessos i motivacions... aquest llistat pot ajudar molt als centres educatius evitant

que les famílies només cooperin per qüestions molt elementals, com per exemple acompanyar en una sortida o aportar cotxes per transportar els alumnes.

- **Les sessions de presentació de curs i d'altres reunions informatives s'han de dissenyar molt bé i comptar amb l'opinió de les famílies.** Cal assegurar la comprensió per part de tothom amb mitjans audiovisuals (imatges, dibuixos, fotografies, pictogrames, paraules claus traduïdes a diferents idiomes...) per fer accessibles les informacions a totes les famílies, respectant i valorant la llengua vehicular del centre. Alguns fillets i filletes podrien participar en aquestes reunions, explicant el que fan o han fet durant determinats cursos i quines recomanacions donarien als fillets nous.
- **Les sessions de presentació de curs s'han de preparar bé i s'ha d'evitar que siguin un monòleg de normes, objectius acadèmics i recordatoris d'anys anteriors.** Les reunions unidireccionals no funcionen i desencoratgen la participació de les famílies. Cal dissenyar activitats que es puguin fer amb les famílies, que permetin que expressin les seves preocupacions i comparteixen els dubtes. És important introduir aspectes que millorin la relació i facilitin la comunicació: organitzar una berenada, posar música ambient, projectar algun documental, visitar el centre, plantejar algun col·loqui sobre algun tema d'interès compartit...
- **Posar en marxa activitats pràctiques que afavoreixen la relació entre fillets i filletes i famílies:** la llibreta viatgera, el llibre de la meua vida, la història de la meua família, la capsa de sorpreses, la capsa dels objectes més valorats i estimats, etc. Aquests materials volten per les cases i hom coneix les famílies i els alumnes d'una determinada aula. Algunes d'aquestes activitats es poden generalitzar a tot el centre.
- **Les entrevistes amb cada família s'ha de preparar, dissenyar i avisar amb temps, adequant els horaris a les necessitats de les famílies.** S'haurien de preveure unes tres reunions de seguiment que poden preparar-se prèviament demanant a uns i altres quins temes volen tractar i les seves preocupacions.
- **És important que els centres, d'acord amb les associacions de pares i mares, confeccionin un protocol d'actuació quan, després de diferents cridades, una família no contesta o no assisteix a cap reunió.** Davant una situació així s'ha d'actuar amb prudència. És necessària la col·laboració dels serveis de benestar social del municipi, els assistents socials poden fer una tasca important en casos així. Els protocols haurien de fixar que els diferents casos no s'han de derivar (derivar implica passar la responsabilitat d'uns a d'altres i en casos així és necessària la corresponsabilització) si no que s'han de coordinar. L'alumne continuarà assistint al centre i rebrà suport dels serveis municipals; la coordinació entre tots els professionals que intervinguin és estrictament necessària.
- **Els diferents mitjans de comunicació han de facilitar una comunicació bidireccional.** S'ha d'evitar enviar comunicacions

tancades sense possibilitat de resposta. Aquests canals han de permetre l'ús per part de les famílies per informar sobre qualsevol aspecte que pugui afectar els seus fills.

- **Si són necessàries circulars informatives sobre algun tema (un viatge, una sortida, un campament...) és important que els fillets de l'aula treballin la comprensió del text**, el sàpiguen explicar a les seves famílies i, en funció de la seva edat, participar en la seva redacció.
- **Els problemes de determinats fillets i filletes o de determinades famílies s'han de tractar de forma personal i no s'han de fer públics** ni transmetre a través dels diferents canals i xarxes socials. Són qüestions confidencials i és molt important mantenir aquesta confidencialitat.

Treballs i iniciatives conjuntes: acadèmiques, oci, suport i participació a les aules

- **Establir conjuntament objectius personals (i també acadèmics en funció de cada cas) entre famílies, docents i els mateixos alumnes** (en funció de l'edat). Aquests objectius haurien de ser avaluables cada cert temps per constatar avenços, retrocessos o llacunes.
- **Dissenyar activitats educatives amb la participació de les famílies.** Accés de les famílies a les aules per preparar algunes activitats, per suport als docents, per explicar temes d'interès, per explicar determinades professions o entreteniments dels pares i mares... Cal tenir en compte que algunes famílies, possiblement, no podran acudir mai en horari lectiu i d'altres s'oferiran sempre. Cal compensar aquesta situació d'alguna manera, disposant activitats fora de l'horari o en caps de setmana per assegurar la participació de totes les famílies.
- **Les aules haurien d'estar obertes fora de l'horari lectiu per poder veure els treballs fets a classe.** Els infants haurien d'acompanyar les seves famílies i fer-los de guia. La presència dels mestres és fonamental. Per tant, es poden habilitar dies determinats per obrir el centre. Les famílies han de conèixer i valorar el treball fet. És important que es valorin les feines que es fan a classe i que aquestes siguin visibles.
- **Dissenyar de jornades de portes obertes de cara als nous alumnes amb la participació activa de les famílies del centre.** D'aquesta manera educadors i famílies poden transmetre una imatge molt més propera i plural dels centres i acollir directament a les noves famílies.
- **Posada en marxa de projectes d'aprenentatge conjunt entre docents i famílies** per temporades o de manera puntual per enriquir les relacions més enllà de les formalitats. L'hort escolar és una activitat molt adient en casos així, però n'hi pot haver moltes altres (decoració del centre, sembra d'arbres i plantes, reparacions urgents senzilles, pintura...)
- **Implicació i presència de les famílies en projectes d'aprenentatge-servei.** Convenir amb les escoles de música municipals, amb centres culturals, centres d'estudis locals, institucions públiques i privades del

municipi... Visites dels centres als llocs de feina de les famílies. Cooperació amb projectes socials: suport a persones amb discapacitats, atenció a persones majors, assistència a persones malaltes...

- **Concreció d'horaris i modalitats d'assistència de les famílies a les aules per veure el desenvolupament de les classes, sense necessitat d'una participació directa.** És molt important que comprenguin les dinàmiques que es generen a classe i les dificultats que presenta la gestió d'una aula classe.
- **Creació de comissions de treballs mixtes entre docents i famílies** per proposar, seguir, avaluar o canviar determinats programes: ús o reciclatge dels llibres de text, organització d'activitats festives, possibles activitats extraescolars, col·laboracions amb altres entitats del municipi o de la barriada...
- **Obertura de la biblioteca o altres espais del centre determinades hores** per facilitar activitats de suport i de reforç escolar entre famílies, educadors i filllets i filletes. Poden ser espais múltiples on hom pot col·laborar activament en activitats de suport mutu.
- Si el centre disposa de web o de bloc es poden penjar activitats realitzades i es poden fer sessions transmeses en directe a les famílies des de l'aula classe, prèvia informació i preparació per part dels mestres. En casos així, les famílies ha de conèixer les rutines i les formes de relació que s'hi estableixen per evitar interpretacions errònies.

Activitats de formació

- **Sessions conjuntes famílies-escola sobre resolució de conflictes** mitjançant plantejaments alternatius: mediació, signatura de contractes, pràctiques restauratives, prevenció de conflictes, prevenció d'assetjament escolar...
- **Sessions conjuntes de reflexió sobre educació emocional i educació reflexiva** a partir de projectes com el de Filosofia 3-18, en el que poden participar activament les famílies.
- **Cursos breus per a famílies:** idiomes, coneixement de l'entorn, eines informàtiques, prevenció de conflictes, educació familiar, tallers de famílies,
- **Tallers de formació, debat i reflexió sobre temes educatius.** Escoles de pares i mares amb la participació dels educadors.
- **Activitats de formació conjunta sobre habilitats socials,** com millorar les relacions entre famílies i educadors, eines i estratègies per facilitar la comunicació, revisió d'experiències exitoses...

Orientació

- **Millorar la informació i l'orientació a l'ESO i al batxiller.** Preparar les acollides de l'educació infantil a primària, de la primària a secundària, de la secundària a batxiller i formació professional...

- **Disposar de protocols d'acollida de famílies noves, alumnat nouvingut i nous docents al centre.** Disposar de persones que puguin exercir de mediadors interculturals en les reunions i en les entrevistes amb les famílies. Una bona acollida i una bona orientació són bàsiques per incorporar les noves famílies, els nous alumnes i també els nous professors.

Avaluació del centre i/o d'activitats concretes

- **Les famílies han de poder avaluar el centre i la seva feina.** Els centres haurien de disposar d'alguns qüestionaris confeccionats conjuntament amb les famílies (en comissions, a través de la junta de l'AMPA, al consell escolar...) que permetin avaluar el centre sense entrar en qüestions personals o particulars. Aquesta avaluació s'ha d'entendre com una eina d'aprenentatge i millora per part de l'equip directiu i del claustre de professors.

Idees-eix

- **Necessitem treballar la corresponsabilitat, no la culpabilitat d'uns o d'altres.** Evitar etiquetar les persones, siguin famílies, fillets o docents. Si som capaços d'escoltar i ser comprensius descobrirem que hom supera les etiquetes simples que usem de manera poc reflexiva.
- **Cal evitar totes aquelles activitats conjuntes que condueixin a augmentar les desigualtats i els desavantatges.** Si promovem determinades activitats extraescolars provocarem que només s'hi apuntin determinats col·lectius, deixant a d'altres fora (per exemple, si determinades activitats són cares automàticament deixarem fora determinades famílies desfavorides). Si demanem i exigim deures acadèmics complexos provocarem el desemparament de famílies que no disposen de coneixements acadèmics mínims i afavorim aquells fillets i filletes de famílies que han aconseguit estudis superiors. Si es demanen deures les famílies haurien de poder ajudar i col·laborar (per exemple comentar una notícia del dia, qualsevol, oralment o per escrit; descriure un objecte casolà de fàcil accés facilitant pautes concretes...).

XIV EDUCACIÓ DEMOCRÀTICA

La democràcia es basa en la dignitat de tots els ciutadans: cada persona un vot. Tots iguals. Totes les democràcies disposen de mecanismes per assegurar aquesta igualtat i, a la vegada, mecanismes compensatoris per minvar les diferències que puguin convertir-se en desigualtats i afectar la pròpia dignitat reconeguda en la Declaració Universal dels Drets Humans.

L'educació condiona la democràcia, possibilita la vida democràtica sobre tres bases: la família, el context social i l'escola. L'educació en estats totalitaris no respondria a la seva finalitat última. Podria anomenar-se instrucció, ordenament, ensinistrament... però no educació. L'educació ha de possibilitar el desenvolupament de totes les capacitats dels individus en llibertat, amb marges per prendre decisions, en contextos que permetin expressar el que cadascú pensa i sent, en els quals puguin construir els seus desitjos i aspiracions.

L'escola (en majúscules, ens referim a sistemes educatius públics en qualsevol etapa educativa) **és un projecte públic i universal** que ha d'arribar a tots els llocs i a totes les persones, en contextos diferents però assegurant la formació de ciutadans i ciutadanes del món, capaces de valorar el que ens uneix a tots i, també, el que ens fa diferents. L'educació democràtica ha de superar el dilema local-mundial analitzant i valorant el que de bo ens aporten les dues visions. Visions que sempre són molt més complementàries que contradictòries.

L'escola ha de garantir la qualitat per a tots. I aquesta qualitat està fonamentada en el concepte d'inclusió educativa. De la inclusió ja n'hem parlat: cal construir una escola de tots i per a tots, independentment dels orígens, procedències, cultures, religions, capacitats o discapacitats. Els estats haurien de garantir que els centres educatius esdevenen espais de convivència en la diversitat on treballen junts persones molt diferents. Els estats democràtics haurien d'estar vigilants davant determinades iniciatives que pretenen privatitzar sectors o etapes de l'educació. La privatització sempre implica la necessitat d'establir guanys econòmics (les escoles privades han de ser rentables, talment com qualsevol negoci). Aquesta situació pot afavorir els sectors més benestants de les societats que poden pagar una educació privada. Si aquestes línies educatives privades aconsegueixen acollir bona part de la població que s'ho pot pagar automàticament queden exclosos d'aquestes línies els sectors més desfavorits de les societats. Com a conseqüència aquestes línies acullen alumnat amb altes expectatives acadèmiques i econòmiques i exclouen a la resta, segregant progressivament la població en edat escolar que acaba acollida als centres públics.

La clau de la qualitat educativa és una: aules heterogènies ben dotades de material, amb professorat que treballi cooperativament i coordinament i ratios baixes, que permetin atendre totes i cadascuna de les necessitats del grup. Aquests grups petits han d'incloure persones diferents i l'agrupament ha

de ser flexible en funció de les tasques previstes. Cal rompre determinats estàndards que se consideren “normals”, com l'agrupament per edats. L'heterogeneïtat inclou la diversitat d'edats.

En funció d'estudis, teories i determinades modes s'ha argumentat que era possible atendre la diversitat de grups aula heterogenis nombrosos (més de 23-25 alumnes per aula). Fins i tot, s'han dissenyat metodologies teòricament inclusives que ho permetien, independentment dels recursos materials i del professorat coordinat. Aquesta situació és inviable i qui, al final sofreix les conseqüències, són els alumnes més desfavorits. Evidentment que determinades tasques se poden realitzar amb grups grans, però d'altres (les més reflexives) necessiten grups reduïts i dos o més mestres treballant conjuntament.

La qualitat, inherent a l'educació democràtica, implica una escola inclusiva, de tots i per tots. Dotada, amb professorat sòlidament format i treballant cooperativament en grups reduïts heterogenis.

L'escola democràtica no pot deixar enrere ningú; ni aquells més desfavorits, ni aquells amb expectatives; ni els bons estudiants i treballadors com tampoc els desmotivats o aquells que ja es consideren marginats o inútils per seguir qualsevol tipus de formació.

L'escola democràtica ha de saber trobar les estratègies adients que permetin a tots construir la seva vida i el seu projecte vital. I aquest no ha de passar, necessàriament, per l'estudi. Necessitem conèixer els múltiples llocs on podem aprendre. L'escola, l'aula només és un d'aquests llocs. Com educadors necessitem rompre aquestes parets, físiques i mentals, que ens fan pensar que només se pot ensenyar i aprendre a l'escola. I necessitem, també, eliminar aquestes barreres que estan incrustades en les societats. Avui, amb els recursos que disposem, podem fer viables molts projectes d'ensenyament i aprenentatge en espais diversos i en temps flexibles i adaptables a múltiples situacions. Pensar que l'ensenyament i aprenentatge només es produeix en espais concrets (aula, sala, auditori...) en un temps fixat (45 minuts, 50 o 1 hora, o dues...) és un gran despropòsit. Aquesta multiplicitat permetria que molts que rebutgen aquestes situacions acceptessin nous models.

Aquesta escola de tots i per a tots hauria de ser capaç d'oferir i treballar des dels coneixements bàsics (com llegir i escriure bé, aprenentatge gens fàcil) passant per habilitats i coneixements per resoldre situacions quotidianes (tallar, cosir, enganxar, construir, adobar...), saber dissenyar algun dispositiu senzill, pintar una paret, construir un abeurador o un dispensador d'algun producte, enrajolar una habitació petita, adobar una fuita d'aigua simple fins a la pràctica d'habilitats artístiques bàsiques (pintar, modelar, fotografia, programes de tractament d'imatges, disseny de cartells, postals, quadres, targetes...), disseny d'interiors, música i cant, expressió dramàtica, cinema, radio, muntatges audiovisuals... Tot inclòs dins l'educació obligatòria i posat en pràctica en

múltiples situacions i contextos. Tothom ha de poder accedir a aquesta educació bàsica i tothom hauria d'aconseguir el respectiu títol acreditatiu. En el model d'escola democràtica el fracàs no hauria d'existir. Això no vol dir que no s'experimenti el fracàs, quan no som capaços d'aconseguir allò que desitgem. El fracàs, l'error, l'equivocació són elements inherents a la mateixa vida. Analitzar com hi fem front o com ho podem evitar formaria part d'aquestes habilitats, capacitats i estratègies necessàries per viure i, per tant, poden ser ensenyades i poden ser apreses.

L'escola ha d'oferir un coneixement informat per a tots: ha d'evitar l'especialització prematura i ha d'evitar el fracàs escolar: tothom hauria de poder accedir a la titulació bàsica.

Aquest coneixement, que va canviant a un ritme accelerat, ha de ser accessible per tothom, democràtic. Cal evitar que determinades elits controlin determinats sectors de coneixements que podrien considerar-se fonamentals. Aquest control és una nova forma de control social. **L'escola ha d'oferir un coneixement construït entre tots, democràtic, accessible i obert.**

L'escola ha d'afavorir el diàleg i el contrast. Ambdós estan a la base de la igualtat. Ser capaços d'obrir vies de diàleg amb tothom, independentment de la seva situació, estatus o procedència. L'escola no jutja. L'escola dialoga. L'escola no hauria de classificar. Hauria d'obrir el ventall de les infinites possibilitats de ser, de fer, d'estar i de relacionar-se en un marc de llibertat, tolerància i respecte.

L'escola ha de valorar el col·lectiu i ha de valorar les persones que el formen. El col·lectiu sempre és més que la suma de les individualitats. Cada persona també és més que un individu. Reconèixer aquestes realitats podria evitar personalismes o protagonismes excessius. L'escola ha de saber acollir, ajudar, donar temps, possibilitar la integració als diferents col·lectius i en els diferents grups de feina. Persones diferents poden fer feina cooperativament amb projectes diferents. L'escola ha de saber valorar les aportacions que cadascú pot fer en el marc d'un grup i d'un projecte que pot ser diferent del que pot aportar en un altre grup i en un altre projecte: valorar persona, col·lectiu i projecte; projecte, col·lectiu i persona.

Necessitem el compromís personal i social dels educadors. Això implica treballar, a través de propostes reflexives, la coherència entre pensar i fer. La coherència és un repte complex. Implica temps de reflexió. Implica temps per assumir. Implica temps per processar. Ser coherents no és una fita única. És un procés llarg que hem de fer acompanyats.

L'escola democràtica, aquesta escola que descrivim i a la que aspirem, necessita:

- **Una estricta selecció dels aspirants a educadors.**

- **Una bona formació en coneixements.** Una formació bàsica àmplia i una especialització en un camp de coneixement.
- **Una bona formació professionalitzadora basada en la teoria i en la pràctica.** La teoria orienta l'acció i la pràctica mostra com educar mitjançant el coneixement, qüestiona i impulsa la teoria.
- **Una formació permanent indispensable** per totes les professions i més que evident per a tots els educadors (des de l'educació infantil fins la universitat). Aquesta formació s'ha de fer evident des d'una bona formació inicial.
- **Poques lleis, menys burocràcia.** Intervenció dels centres en la selecció del nou professorat.
- **Potenciar la relació de l'escola amb les famílies i amb la societat.**

Ja n'hem parlat a l'inici als referir-nos als informes internacionals de la UNESCO: **el professorat és la clau de tot sistema educatiu: un sistema educatiu serà el que siguin els seus professors.** És en la formació al llarg de tota la vida on ens hi juguem el futur.

La democràcia també necessita que el sistema educatiu segueixi fent d'ascensor social i que augmenti i millori aquesta funció. L'escola ha de preparar per a l'acció cultural que sigui capaç de generar equitat, compromís i transformació en vers la igualtat d'oportunitats i d'accés al benestar. Molt s'ha escrit i estudiat d'aquesta funció vital: l'ascensor social. L'educació era un dels pocs mecanismes capaços de capgirar els determinants socials i econòmics. Les famílies empobrides o els contextos desfavorits tenen moltes més possibilitats de consolidar-se en el temps. Dotar aquests entorns d'una bona educació implicava la possibilitat de rompre la cadena de l'empobriment. Ara, després d'anys d'avenços, l'ascensor social no funciona i el sistema educatiu torna reproduir el model social, perpetua les desigualtats: oferir més a qui més té.

Per açò, l'escola ha de ser un exemple de bon funcionament democràtic. Amb normes compartides. Amb drets i deures ben protegits i defensats. Amb organismes de participació de funcionament ordinari, no extraordinari, amb més competències i vinculants, com a component habitual del dia a dia d'alumnat, famílies, professionals i entorn.

Aquesta pràctica real de la democràcia s'ha de vincular i lligar amb totes les transferències possibles cap a la participació en l'entorn escolar, municipal i global. Els plans educatius d'entorn i de ciutat educadora haurien de ser un instrument i una plataforma en aquest sentit.

Les tutories, les assemblees de classe, de centre, les juntes de delegats tenen molt a fer i a créixer en aquest sentit. Els òrgans de participació formals (consells escolars, claustres, etc.) han de recuperar i guanyar possibilitats, competències i capacitats executores. Actualment i, des de fa anys, els òrgans de participació

s'han convertit en fòssils vivents, mals exemples de les aparences de democràcia per conveniències i errors de la direcció política d'Educació.

Els centres s'han de convertir en ens autogestionats democràticament, al màxim possible, per ser així una experiència autèntica de democràcia.

Sabem el que això significa: minvar el poder centralitzat i evitar la regulació estricta de moltes de les actuacions quotidianes, passant de la sanció a la confiança. Petits col·lectius autogestionats, ben relacionats i amb amplis marges d'acció poden aconseguir molt més que grans centres de presa de decisions

La democràcia s'ha de viure per comprendre's. La democràcia no s'explica; s'ha de construir. La democràcia no és una fita última, és un camí farcit d'entrebancs, perills i oportunitats. Deixar emportar-se pel primer fracàs pot portar-nos a visions totalitàries. Menystenir l'heterogeneïtat, la diferència, la discrepància i la crítica soccava la confiança. Embrutir constantment, insultar, criticar sense proposar alternatives i negar-se a arribar a consensos posa en perill la cohesió i amenaça la pau social. **Que l'escola esdevingui un exemple de democràcia i de gestió participativa és una condició per consolidar les democràcies i avançar de les democràcies purament representatives a les democràcies participatives i progressivament autogestionades.**

XV MUNICIPIS I EDUCACIÓ

REFLEXIONS SOBRE ELS TALLERS I ACTIVITATS EDUCATIVES QUE S'OFEREIXEN DES D'INSTITUCIONS PÚBLIQUES

Les administracions públiques, ajuntaments, Consell Insular i entitats del Tercer Sector disposen d'una extensa i variada oferta de tallers, xerrades, conferències, jocs, activitats de sensibilització que s'ofereixen cada curs escolar als centres educatius de totes les etapes.

Les temàtiques que tracten també és molt variada i permet poder treballar les qüestions més actuals i reflexionar sobre temes de fons de caire social, mediambiental, moral i ètic, sostenibilitat, canvi climàtic i molts d'altres impartits per especialistes sobre el tema en horari lectiu.

Pensem que la possibilitat de treballar aquests temes amb persones qualificades és una important oportunitat per completar o complementar tot el que es treballi al centre i a les aules concretes.

Ara bé, l'oferta d'activitats abasta gairebé tots els temes "possibles" (sempre hi haurà qüestions i temàtiques innovadores i, per tant, sempre en poden afegir). Si algun centre s'ho plantegés seriosament podria impartir bona part del currículum previst en el projecte de centre a partir dels tallers que s'ofereixen. Entre els Ajuntament de Maó, Ciutadella, el Consell Insular i el GOB hem comptabilitzat 413 tallers que es podien demanar al llarg del curs 2022-2023. I aquests 413 tallers no són els únics que s'ofereixen (no hem recollit les propostes que disposa, per exemple, el Fons Menorquí de Cooperació, entitats com la Fundació de Discapacitats, determinades marques publicitàries, ONGs, activitats com les que organitza Xaranga, etc. Si les comptabilitzessin totes les que arriben als centres educatius, segurament, arribaríem a 550 o 600 activitats per curs.

Aquesta xifra, dit amb el màxim respecte a les institucions i als professionals que les porten a terme, suposa un despropòsit tenint en compte els centres i la població total de l'illa. I el despropòsit no és només responsabilitat de les institucions, els centres també hi tenen molt a veure. Ens expliquem breument.

Els centres són els responsables d'adaptar el currículum a les seves necessitats i prioritats. Després, cada professor, disposa el que ha de fer a la seva classe, d'acord amb allò decidit en les reunions de cicle, coordinat adequadament amb la resta de cicles del centres i seguint els continguts fonamentals que recullen els currículums autonòmics. Per tant, els centres, els cicles i els mestres van adoptant decisions i treballen els continguts que consideren més rellevant en funció de diferents criteris (com el context, la llengua de comunicació, el territori, els elements culturals...).

Quan un centre o un equip o un mestre elegeix un taller de l'oferta de 413 se suposa que el que se treballarà en aquest taller implica que el tema ja s'ha preparat mínimament abans i que se continuarà treballant després, donant continuïtat no al taller sinó als continguts que el mestre en concret volia desenvolupar. Els tallers són una eina al servei del que treballa el mestre a l'aula, no esdevenen objectius fonamentals d'aprenentatge, són complements, la gran majoria pràctics, que complementen el que es treballa a classe. Mai hauria de ser a l'inrevés. El problema és que moltes vegades no és així. Se programa el taller en funció de les disponibilitats de la persona que l'imparteix i s'adapta al calendari del centre i de l'aula.

Massa vegades el taller esdevé un parèntesi entre el que es treballa en aquell moment, per exemple una sortida o una visita concreta. Moltes centres, per exemple, programen la visita a la finca pública Alforí de Dalt¹²¹ que compte amb elements naturals i paisatgístics de gran interès. En aquesta finca s'ha dissenyat un extens programa d'educació ambiental¹²² que els centres poden elegir. El programa té molta demanda, per tant, no sempre s'hi pot anar en les dades que

¹²¹ La finca d'Alforí de Dalt és una finca pública, presenta una extensió de 271,5 ha, situada al nord del terme municipal de Ciutadella de Menorca on, geològicament parlant, coincideix en el flanc menorquí de Tramuntana.

Alforí de Dalt és una finca amb una gran diversitat de flora, comunitats i hàbitats que varien al llarg del territori segons el substrat geològic, la influència de la mar i els vents i l'acció humana. Els valors naturals d'aquesta zona han permès que tant la zona marina adjacent com la terrestre formin part dels espais de Xarxa Natura 2000, a part de ser designada la part terrestre com Àrea Natural d'Especial Interès i la marina com a Reserva Marina. D'igual varietat es presenten els elements etnològics que ens podem trobar a la finca, passant per les coves dels penya-segats a les coves de carboners i dels pous als tancats de bestiar.

¹²² Les activitats dissenyades en el Programa d'Educació Ambiental de la finca d'Alforí de Dalt es classifiquen en 4 grans grups:

- **Sortides guiades.** Adreçades a un públic adult, es tracten de sortides guiades de caràcter divulgatiu-tècnic pels itineraris del projecte LIFE+ RENEIX i el LIFE+ Boscos. Aquestes activitats es porten a terme durant els caps de setmana.
- **Tallers familiars.** Adreçats a famílies, són activitats més esbarjoses que es realitzen en família (adults més filllets/es). Aquests tallers també es fan els caps de setmana.
- **Activitats escolars.** Adreçades a escoles (tots els grups d'edats a partir de primària fins el Batxillerat, incloent també a les Escoles d'Adults), es tracten d'activitats d'educació ambiental adaptades als continguts dels diversos currículums escolars de cada cicle. Aquestes activitats es realitzen durant la setmana (dilluns a divendres).
- **Jornades de voluntariat.** Dins del Programa d'Educació Ambiental es proposa dur a terme jornades de voluntariat ambiental. Mitjançant la participació activa dels voluntaris (persones adultes), es treballarà sobre alguns dels impactes humans presents en la finca en una acció (incendi, erosió per freqüentació, presència de residus a les platges, etc.). Amb la participació en aquesta activitat la població podrà conèixer de in situ els efectes d'aquests impactes a més de conèixer millor (mitjançant explicacions tècniques de l'equip tècnic del PEA) les diferents problemàtiques ambientals que pateix la finca (i per tant, en altres llocs de Menorca). Les jornades de voluntariat tenen lloc durant els caps de setmana.

interessen al centre o a l'aula en concret. Aquestes circumstàncies provoquen que les visites estiguin descontextualitzades en relació als continguts que es treballen a l'aula. *La setmana qui ve hem d'anar a Alforí! I també tenim la banyolada, o Sant Antoni, o Nadal...* La visita, que és força interessant en converteix en una espècie de bolet aïllat entre un munt d'activitats més que poc o res tenen a veure unes amb les altres.

Aprendre és establir relacions; les activitats i els continguts que treballem s'han de relacionar lògicament entre ells, s'han d'establir lligams profunds i s'ha de reflexionar sobre el què s'ha après, com s'ha après i quins elements som capaços de relacionar. No fer-ho implica que la visita (o qualsevol altra activitat) esdevingui una anècdota en la ment dels fillets. Aquest és el problema de molts tallers.

Cal una racionalització de propostes, cal una tria adequada per part dels centres, cal que els tallers incloguin molta pràctica i reflexió i defugin de l'exposició oral de continguts amb el suport gairebé indispensable del power point! O d'algunes de les omnipresents pantalles i mitjans tècnics.

Podeu comprovar el que acabem de dir revisant la llista de tallers oferts pels Ajuntaments de Maó, Ciutadella, Consell Insular i GOB.

El Consell Insular de Menorca, a través del programa *Salut Jove*¹²³ ofereix als centres educatius una oferta amplíssima de temes:

SALUT I ACTIVITAT FÍSICA

1. S01 BON DIA, SALUT! Programa universal de promoció d'hàbits saludables.
2. S02 ÈS-TIC - per un bon ús de les Tecnologies Digitals. Educació primària i secundària.
3. S03 CONTROLA' T. Programa universal per un bon ús de les noves tecnologies digitals.
4. S04 RESPIRAIRE. Programa de prevenció de consum de tabac.
5. S05 THC SUPERA EL REPTE. Programa de prevenció selectiva de consum de cànnabis
6. S06 «DECIDEIX»PREVENCIÓ DROGODEPENDÈNCIES I D'ALTRES TIPUS D'ADDICCIONS
7. S07 UNA NIT DE FESTA. Recurs educatiu per a la disminució de riscos en entorns de festa.
8. S08 ÚS O ABÚS DE LES PANTALLES?
9. S09 L'ALCOHOL, UNA DROGA?
10. S10 CÀNNABIS
11. S11 DROGUES I ADICCIONS, EN XERRAM?
12. S12 GOLF #SI LO PRUEBAS TE QUEDAS GOLF
13. S13 MENORCA BORINA-PROMOCIÓ DE L'ACTIVITAT FÍSICA PER A LA SALUT
14. S14 ATLETISME DIVERTIT
15. S15 @ARA JO.
16. S16 AMB EL BÀDMINTON XALAM I APRENEM
18. S18 L'ILLA DEL SILENCI
19. S19 IMPROVISACIÓ TEATRAL I TRANSFORMACIÓ.
20. S20 MINDFULLNESS IOGA GESTIÓ EMOCIONAL
21. S21 EXPRESSIÓ CORPORAL CONSCIÈNCIA I TRANSFORMACIÓ!

¹²³ Vgeu la web <http://salutjove.cime.es/Contingut.aspx?IdPub=11> i la llista de tallers a <http://salutjove.cime.es/GesCursos/Tallers.aspx>

22. S22 VINE A FER JUDO
23. S23 EL MOTOR DE CREAR VIDA
24. S24 BÉISBOL PLAYBALL MENORCA
25. S27 ESCOLA DE FUTBOL SALA
26. S28 SURFING APRENDRE
27. S29 ELS INFANTS I LA MORT. COM PODEM AJUDAR A AFRONTAR LES PÈRDUES
28. S30 UN BALL D'HORMONES QUE EM FA BALLAR EL CAP
29. S34 TALLER D'ESPORT INCLUSIU
30. S36 CONCURS CLASSE SENSE FUM
31. S37 IOGA A L'EDUCACIÓ INFANTIL PER A LA SALUT
32. S38 ELS PRIMERS AUXILIS EN EMERGÈNCIES MÈDIQUES
33. S40 AL SOL AMB PRECAUCIÓ
34. S41 MÒBILS SÍ, RISCOS NO!
35. S42 AMB TOTS ELS SENTITS-EDUCACIÓ AFECTIVA I SEXUAL A L'ADOLESCÈNCIA
36. S43 PEQUEÑOS INVESTIGADORES- ASOCIACIÓ CONTRA EL CÀNCER
38. S45 CAMINO DE SANTIAGO
39. S46 ESCAPE ROOM "Alimentación zombi"
40. S47 ESCAPE ROOM "La habitación del humo"
41. S48 ESCAPE ROOM "La Ley seca"
42. S49 PAUSAS SALUDABLES
43. S50 THE FUNNY FOOD PROJECT.
44. S52 REALITAT VIRTUAL: COM AFECTA LA PRESSIÓ EXTERNA ALS ADOLESCENTS
83. S25 COSMÈTICA ECONATURAL AMB INGREDIENTS DE PROXIMITAT
184. S31 ONA OUTDOOR
187. S39 Mindful Movement. Feel yourself = Free yourself
194. S51 BÀSQUET - FBIB
198. S53 PROMOCIÓ DE CICLISME.
203. S54 LA DONACIÓ D'ÒRGANS
204. S55 TALLER DE CIRC - CLOWN
205. S56 TALLER DE CIRC - Malabars
206. S57 TALLER DE CIRC - ACROIOGA
207. S58 TALLER DE CIRC- Equilibris

PERSONA I SOCIETAT

53. P01 CONEIX L'INJOVE-INSTITUT DE LA JOVENTUT DE MENORCA
54. P02 AEROPORT COM FUNCIONA? Fundació Foment del Turisme de Menorca
55. P03 INFORMADOR TURÍSTIC.
56. P04 SAPS QUE LA SINDICATURA DE GREUGES DEFENSA ELS TEUS DRETS DAVANT L'ADMINISTRACIÓ?
57. P05 TINENÇA RESPONSABLE DE MASCOTES
58. P06 UN CONTE SENSE SO
59. P07 ENS COMUNIQUEM AMB LES MANS - Associació de Persones Sordes de Menorca
60. P08 COM VIURE EN UN MÓN DE SILENCI-ssociació de Persones Sordes de Menorca
61. P09 EMPRENDRE al CentreBit - FUNDACIÓ BALEAR D'INNOVACIÓ I TECNOLOGIA
62. P10 LES FEINES DEL FUTUR:El món laboral després de la quarta revolució industrial
64. P11 LA INFORMACIÓ EN XARXA i Fake News i noves professions-FUNDACIÓ BALEAR D'INNOVACIÓ I TECNOLOGIA
65. P12 ELS ANIMALS QUE HABITEN AL NOSTRE ENTORN-MASCOTES
66. P13 EL VOLUNTARIAT ÉS COSA DE TOTHOM. CONEIX CÀRITAS.
67. P14 QUÈ FAN ELS TEUS FILLS I FILLES A LES XARXES SOCIALS? FUNCIONAMENT I RISCOS
68. P15 TALLER SOBRE QUÈ ÉS UNA COOPERATIVA DE CONSUM
69. P16 EDUCACIÓ AMBIENTAL AL BARRANC D' ALGENDARI , agricultura ecològica i de recuperació d'arbres fruiters autòctons
70. P17 ESCOLTISME I GUIATGE - INFANTS I JOVES - compromesos amb la societat.

- 71. P18 ESCOLTES DE MENORCA , UNA OFERTA EDUCATIVA.
- 72. P19 TOTS IGUALS, TOTS DIFERENTS. FUNDACIÓ PER A PERSONES AMB DISCAPACITAT DE MENORCA
- 73. P20 DESCOBRINT LA SEXUALITAT, EL GÈNERE I EL XEXE
- 74. P21 CONFLICTUAR - COL·LISIONAR AMB LA DIVERSIDAT: RANG. PODER. PRIVILEGIS
- 76. P23 VISITA AL CONSELL DE MENORCA-EDUCACIÓ PER A UNA CIUTADANIA DEMOCRÀTICA
- 77. P30 TALLER DE RESOLUCIO DE CONFLICTES.
- 78. P32 "ELS EXPLORADORS EMOCIONALS"
- 79. P33 "VIU LA MÚSICA, VIU LES EMOCIONS"
- 80. P34 ATENCIÓ PLENA A TRAVÉS DE LA MÚSICA
- 81. P35 DE LA IRA A LA SERENITAT: ETS ASSERTIU?
- 82. P36 VINE A PROGRAMAR EL TEU ROBOT
- 185. P38 M'ENCANTA COOPERAR AMB EL MEU POBLE. ESO
- 186. P39 M'ENCANTA COOPERAR AMB EL MEU POBLE. Primària
- 188. P84 CONTA CONTES "CRIDA BEN FORT, ESTELA!" PREVENCIÓ ABÚS SEXUAL INFANTIL
- 189. P85 XERRADA PER ADOLESCENTS "Ens fas falta".
- 190. P86 PREVENCIÓ DE LES VIOLÈNCIES MASCLISTES A LES RELACIONS DE PARELLA I EN L'ÀMBIT D'ÒCI.
- 191. P87 STOP VIOLÈNCIES.
- 192. P88 DIVERSIDAD SEXUAL Y GÉNERO
- 193. P89 DIVERSIDAD SEXUAL Y GÉNERO II
- 200. P40 ESTIMAR-SE ENTRE FRONTERES
- 201. P45 COMUNICACIÓ-CONVIVÈNCIA-COOPERACIÓ - FILLS I FILLES.

MEDI AMBIENT I ECONOMIA

- 91. M02 FABRICANT MENORCA , AHIR , AVUI, DEMÀ.
- 92. M04 DESCOBREIX LA GEOLOGIA DE LA RESERVA DE BIOSFERA DE MENORCA
- 93. M05 ELS FOSSILS DEL CENTRE DE GEOLOGIA DE MENORCA
- 94. M07 CONEIX LES PLANTES I ELS ABRES DEL TEU POBLE.
- 95. M08 DESCOBRIM LA DIVERSITAT FLORÍSTICA DE MENORCA.
- 96. M09 ECOSISTEMES AQUÀTICS I TERRESTRES DEL LLOC D'ALFORÍ DE DALT.
- 97. M10 ESPÈCIES EXÒTIQUES I INVASORES
- 98. M11 CONTA CONTES AULA: QUI SOM?
- 99. M12 SORTIM AL BOSC A CONÈIXER ELS PERSONATGES DELS CONTES
- 100. M13 ELS TRESORS DE LA PLATJA
- 101. M14 JOC DELS RASTRES DEL LLOC D'ALFORÍ DE DALT
- 102. M15 ASTRONOMIA: UNA MIRADA AL CEL
- 103. M16 CONTA CONTES AULA: EL BOSC DE LES EMOCIONS
- 104. M17 DESCOBRINT AMB COMPOSTÍ EL RATOLÍ
- 105. M18 CONTA CONTES: UNA MAR DE TRESORS
- 106. M19 FINCA D'ALFORÍ DE DALT ELS ANIMALS DEL BOSC
- 107. M20 CONEGUEM LES PLATGES DE MENORCA
- 108. M21 DINÀMICA DE LES PLATGES
- 109. M26 LES ABELLES VAN A LA VOSTRA ESCOLA.
- 110. M27 AVENTURA EN SOLITARI A L'ATLÀNTIC.
- 111. M31 UNA SEGONA VIDA A MILÀ
- 112. M32 TALLER APROFITAMENT ALIMENTARI
- 114. M35 EL CICLE URBA DE L'AIGUA A MENORCA
- 115. M36 XERRADES FORESTALS
- 116. M37 TALLERS FORESTALS
- 117. M38 VISITES FORESTALS
- 118. M39 ESCAPE ROOM RESERVA DE BIOSFERA
- 173. M06 VISITA AL MUSEU DE CIÈNCIES NATURALS de Menorca- Binissuès

- 174. M03 VIU EL CAMP DE MENORCA. Agricultura, ramaderia i formatge.
- 180. M34 TELA MARINERA-CONSUM RESPONSABLE I MODA SOSTENIBLE
- 181. M33 VISITA LA DEIXALLERIA DEL TEU MUNICIPI 2023
- 195. M23 CONEIX ELS BOLETS DE MENORCA.
- 196. M24 BOLETS CUINA I NUTRICIÓ.
- 197. M25 CONEIX ELS BOLETS ADPTAT PER ALS MÉS PETITS.

ARTS I CULTURA

- 119. A01 COM ES VESTIEN ELS TALAIÒTS?
- 120. A02 CORNIA NOU. UN POBLAT TALAIÒTIC PER DESCOBRIR
- 121. A03 CALBÓ I LA FAMÍLIA
- 122. A04 PETITS ARQUEÓLEGS
- 123. A05 MYOTRAGUS, LA MASCOTA DEL MUSEU
- 124. A06 ARTISTES AL MUSEU (Menorca i l'art del segle XX-XXI)
- 125. A07 FEIM HISTÒRIA!
- 126. A08 AJUDA'NS, NECESSITAM UN ARQUEÒLEG.
- 127. A09 PLAYSTORIES. CONSTRUINT LA MENORCA TALAIÒTICA.
- 128. A10 ELS FONERS AL POBLAT TALAIÒTIC DE SANT AGUSTÍ VELL.
- 129. A11 INTERPRETEM LA MORT. LA COVA DES CÀRRITX.
- 130. A12 ELS MOSAICS ROMANS.
- 131. A13 L'EMPREMTA ISLÀMICA A MENORCA.
- 132. A14 MENORCA EN MANS DELS CORSARIS Menorca en mans dels corsaris
- 133. A15 VESTIM CALBÓ. LA VESTIMENTA TRADICIONAL MENORQUINA AL SEGLE XVIII
- 134. A16 MAGATZEMS DES PORT. Escape room a la Menorca de 1835
- 135. A17 CLASSE DE DIBUIX TÈCNIC AMB EL MESTRE CALBÓ.
- 136. A18 YOUTUBERS HISTÒRICS
- 137. A19 CONEIX L'ARXIU D'IMATGE I SO DE MENORCA.
- 138. A20 PRECEDENTS DE LA FOTOGRAFIA: Taller de Cianotípies.
- 139. A21 PRECEDENTS DE LA FOTOGRAFIA: Taller de cambra fosca.
- 140. A22 ELS LLIBRES DE LA MEVA VIDA.
- 141. A23 POESIA A LES BIBLIOTEQUES
- 142. A24 VISITA GUIADA PALAU SALORT.
- 143. A25 TOCAR. SENTIR. BALLAR.
- 144. A26 DESCUBRIM JIU JITSU.
- 145. A27 DESCUBRIM EL COS
- 146. A44 DESCUBRIM EL RITME MITJANÇANT L'EXPRESSIÓ CORPORAL
- 147. A45 BALL MENORQUÍ
- 148. A46 BASÍLICA PALEOCRISTIANA DES FORNÀS DE TORELLÓ
- 149. A47 BASÍLICA PALEOCRISTIANA DE SON BOU
- 150. A48 CASTELL DE SANTA ÀGUEDA
- 151. A49 EL MEU TALAIOT, VIDEOJOC
- 152. A50 FORT MARLBOROUGH
- 153. A51 POBLAT TALAIÒTIC DE MONTEFÍ
- 154. A52 NAVETA DES TUDONS
- 155. A53 NECRÒPOLIS DE CALA MORELL
- 156. A54 NECRÒPOLIS DE CALES COVES
- 157. A55 POBLAT TALAIÒTIC DE SON CATLAR
- 159. A56 TORRE DE FORNELLS
- 160. A57 POBLAT TALAIÒTIC DE TORRE D'EN GALMÉS
- 161. A58 POBLAT TALAIÒTIC DE TREPUCÓ
- 162. A63 ESCAPE TOUR EN TORRALBA D' EN SALORT
- 163. A69 LES PEDRES XERREN. DESCOBREIX ELS SECRETS DEL PAISATGE i els oficis de la pedra a Menorca
- 164. A72 RAP AMB CAP. Aprèn a rapejar amb valors
- 165. A73 ITINERARI DE LA GUERRA CIVIL A LA MOLA

- 166. A74 FOTOGRAFIA EMOCIONAL
- 167. A75 LITERATURA EN FEMENÍ: 17 dones premis Nobels
- 168. A76 AULA DOC - Aprenem amb el documental
- 170. A82 MÚSICA POPULAR I TRADICIONAL
- 171. A83 GLOSA MENORQUINA I VERS IMPROVISAT.
- 172. A84 VISITA HAUSER & WIRTH A L'ILLA DEL REI
- 175. A64 ESBRINA QUI SOM. DONES DE MENORCA
- 176. A65 RETORN EN EL TEMPUS AL 17 DE GENER.
- 177. A66 EL JOC DE LA MOLA, GIMCANA HISTÒRICA.
- 178. A68 TALAIÒTICS I MYOTRAGUS. EL JOC DE ROL DE LA MENORCA TALAIÒTICA.
- 179. A67 MENORCA JOC TRIVIAL PURSUIT D.O.
- 182. A60 MOU-TE I APRÈN. APRENTATGE A PARTIR DEL MOVIMENT.
- 183. A61 L'INSTITUT ES MOU! CONVIVÈNCIA I COHESIÓ
- 199. A85 EL GUST DE MENORCA.
- 202. A86 OBRA DE TEATRE "QÜESTIÓ D'HONOR"

L'Ajuntament de Maó ofereix un programa anomenat Amb Bona Lletre¹²⁴ (incloem llistat per la curs 2023-2024):

AUTOCONEIXEMENT I RELACIONS

NAUFRAGI! -TÈCNiques DE SUPERVIVÈNCIA EN MAR I COSTA
TALLER SHARE

CONFII EN TU: Prevenció de l'abús sexual infantil a través del teatre de Kamishibai

EL SISÈ SENTIT: Prevenció de l'abús sexual infantil a través dels sentits.

FOTOGRAFIA PER CRIDAR. Prevenció de l'abús sexual infantil a través de la fotografia

JO NO CALL: Taller de prevenció i detecció de l'abús sexual infantil

L'ELEFANTET CURIÓS- Aprenem valors a través de la música i el moviment

SEXUALITAT I COS

DIVERSITAT AFECTIVA, SEXUAL I DE GÈNERE

SEXUALITATS SENSE TABÚS

LLIGAR SENSE LLIJAR

PREVENCIÓ DE VIOLÈNCIES MASCLISTES EN RELACIONS DE PARELLA

L'ILLA DEL SILENCI

CONOCE Y CUIDA TU CEREBRO PARA MEJORAR LAS RELACIONES CON LOS DEMÁS Y CONTIGO MISMO

FOTOGRAFIA PER CONSTRUIR-NOS. Una mirada a l'autoretrat, l'autoestima i les xarxes

CÓMO SOBREVIVIR AL CURSO ESCOLAR

ATENCIÓ PLENA A TRAVÉS DE LA MÚSICA

VIU LA MÚSICA, VIU LES EMOCIONS

DE LA IRA A LA SERENITAT: ETS ASSERTIU/VA?

MINDFULNESS

PAUSA DE IOGA A L'AULA

EL IOGA DINS L'AULA D'INFANTIL

L'ART DE XERRAR EN PÚBLIC

FOTOGRAFIA EMOCIONAL

LA MUSICOTERÀPIA COM A EINA PER AL DESENVOLUPAMENT EMOCIONAL, FÍSIC I COGNITIU

EXPRESSIÓ CORPORAL, CONSCIÈNCIA I TRANSFORMACIÓ!

FOTOGRAFIA CREATIVA

TOCAM LES PILOTES- LA MÚSICA PER A FOMENTAR EL TREBALL GRUPAL I COOPERATIU

¹²⁴ Podeu consultar la web <https://ambbonalletra.ajmao.org/gescursos/tallers.aspx>

MOVIMENT CONSCIENT , MOVIMENT AUTÈNTIC

SALUT

INVISIBLES ALS ULLS

PERFUMS NATURALS AMB PLANTES DE PROXIMITAT

COSMÈTICA ECONATURAL AMB INGREDIENTS DE MENORCA

SABONS NATURALS DE GLICERINA. SALS DE BANY

CONFII EN TU: Prevenció de l'abús sexual infantil a través del teatre de Kamishibai

EL SISÈ SENTIT: Prevenció de l'abús sexual infantil a través dels sentits.

FOTOGRAFIA PER CRIDAR. Prevenció de l'abús sexual infantil a través de la fotografia

JO NO CALL: Taller de prevenció i detecció de l'abús sexual infantil

L'ELEFANTET CURIÓS- Aprenem valors a través de la música i el moviment

SEXUALITAT I COS

DIVERSITAT AFECTIVA, SEXUAL I DE GÈNERE

SEXUALITATS SENSE TABÚS

LLIGAR SENSE LLIGAR

PREVENCIÓ DE VIOLÈNCIES MASCLISTES EN RELACIONS DE PARELLA

L'ILLA DEL SILENCI

CONOCE Y CUIDA TU CEREBRO PARA MEJORAR LAS RELACIONES CON LOS DEMÁS Y

CONTIGO MISMO

FOTOGRAFIA PER CONSTRUIR-NOS. Una mirada a l'autoretrat, l'autoestima i les xarxes

ATENCIÓ PLENA A TRAVÉS DE LA MÚSICA

VIU LA MÚSICA, VIU LES EMOCIONS

DE LA IRA A LA SERENITAT: ETS ASSERTIU/VA?

MINDFULNESS

SABONS DE GLICERINA I SALS DE BANY NATURALS

INTERNET SEGURA I XARXES SOCIALS PER A L'ALUMNAT

XERRADA / TALLER SOBRE DROGUES I LLEIS

LES TIC: ÚS, ABÚS, ADDICCIÓ I MICROVIOLÈNCIA DE GÈNERE

PAUSA DE IOGA A L'AULA

RELACIONS I TCA

EL IOGA DINS L'AULA D'INFANTIL

ENZIMS ACCELERADORS

LUMINES-CIÈNCIA

GRADIENT DE DENSITAT

NANOPARTÍCULES

ARRÒS DEL MÓN: ONIGIRI

RELAXACIÓ AMB CHIKUNG I CONCS TIBETANS

EXPRESSIÓ ARTÍSTICA I CREATIVITAT

TÈCNiques DE SUPERVIVÈNCIA A LA NATURA

ART ORGÀNIC. LABORATORI CREATIU A LA NATURA

CONFII EN TU: Prevenció de l'abús sexual infantil a través del teatre de Kamishibai

EL SISÈ SENTIT: Prevenció de l'abús sexual infantil a través dels sentits.

FOTOGRAFIA PER CRIDAR. Prevenció de l'abús sexual infantil a través de la fotografia

FOTOGRAFIA PER CONSTRUIR-NOS. Una mirada a l'autoretrat, l'autoestima i les xarxes

SABONS DE GLICERINA I SALS DE BANY NATURALS

A BALLAR!

FUNKY

FOTOGRAFIA EMOCIONAL

TALLER DE CERÀMICA

LA MUSICOTERÀPIA COM A EINA PER AL DESENVOLUPAMENT EMOCIONAL, FÍSIC I

COGNITIU

EXPRESSIÓ CORPORAL, CONSCIÈNCIA I TRANSFORMACIÓ!

VANIDADES DE LA VIDA
EL TENORIO, UNA VIEJA TRADICIÓN
FOTOGRAFIA CREATIVA
TOCAM LES PILOTES- LA MÚSICA PER A FOMENTAR EL TREBALL GRUPAL I COOPERATIU
DANSA CREATIVA "AL GUST"
MOVIMENT CONSCIENT , MOVIMENT AUTÈNTIC

CULTURA, HISTÒRIA I PATRIMONI DE LA NOSTRA CIUTAT

FORTALESA ISABEL II - VICKERS 381 mm. HISTÒRIA DEL PORT DE MAÓ AL S. XIX i XX
RETORN EN EL TEMPUS AL 17 DE GENER. El joc per conèixer la celebració del Dia de Menorca
ESBRINA QUI SOM. DONES DE MENORCA
LA MOLA I LA GUERRA CIVIL
EL JOC DE LA MOLA – GIMCANA HISTÒRICA
ESCAPE TOUR A TORRALBA DE'N SALORT
LA FORTALESA DE LA MOLA – Hª del PORT DE MAÓ
MENORCA PURSUIT. DENOMINACIÓ D'ORIGEN
VISITAM UN LLOC
LES PLANTES A MENORCA

EDUCACIÓ PER AL MEDI AMBIENT

INVISIBLES ALS ULLS
HISTÒRIA D'UNA LLAVOR
TÈCNiques DE SUPERVIVÈNCIA A LA NATURA
CONEGUEM EL NOSTRE ENTORN
L'AIGUA ÉS VIDA; QUÈ EN SAPS?
EL REpte DE L'AIGUA A MENORCA
PER NO PERDRE L'ENERGIA
CONEIX LES PLANTES DEL VOLTANT DE LA TEVA ESCOLA
NA BRESKA, UNA ABELLA
EN TAQUES, UN CALÀPET
PERFUMS NATURALS AMB PLANTES DE PROXIMITAT
NA MORDALA, UN CRANC
ART ORGÀNIC. LABORATORI CREATIU A LA NATURA
LA POSIDÒNIA, UN SUBMON DE VIDA A LES NOSTRES COSTES
TALLER STARLIGHT, LA CONTAMINACIÓ LLUMÍNICA
MIRA AMB ALTRES ULLS EL PARC I ELS SEUS HABITANTS
CONEGUEM L'ECOSISTEMA DE LES PLATGES
VISITAM UN LLOC
COSMÈTICA ECONATURAL AMB INGREDIENTS DE MENORCA
SABONS NATURALS DE GLICERINA. SALS DE BANY
ANAM D'EXCURSIÓ
NAUFRAGI! -TÈCNiques DE SUPERVIVÈNCIA EN MAR I COSTA
LES PLANTES A MENORCA
SABONS DE GLICERINA I SALS DE BANY NATURALS
EXPOSICIÓ: POSIDÒNIA ÉS VIDA

DIVULGACIÓ CIENTÍFICA

INVISIBLES ALS ULLS
HISTÒRIA D'UNA LLAVOR
FINS I TOT ELS PLÀTANS...TENEN ADN!
ENZIMS ACCELERADORS

LUMINES-CIÈNCIA
GRADIENT DE DENSITAT
NANOPARTÍCULES
TRADICIONS DEL MÓN I INTERCULTURALITAT
ART ORGÀNIC. LABORATORI CREATIU A LA NATURA
ORIGAMI
ARRÒS DEL MÓN: ONIGIRI
RELAXACIÓ AMB CHIKUNG I CONCS TIBETANS
ART DEL PINZELL: INTRODUCCIÓ A LA CALIGRAFIA JAPONESA

CONVIVÈNCIA

EL JOC DE LA MOLA – GIMCANA HISTÒRICA
TÈCNiques DE SUPERVIVÈNCIA A LA NATURA
ART ORGÀNIC. LABORATORI CREATIU A LA NATURA
FOTOGRAFIA PER CRIDAR. Prevenció de l'abús sexual infantil a través de la fotografia
L'ELEFANTET CURIÓS- Aprenem valors a través de la música i el moviment
SEXUALITAT I COS
SEXUALITATS SENSE TABÚS
LLIGAR SENSE LLI GAR
INTERNET SEGURA I XARXES SOCIALS PER A L'ALUMNAT
EL IOGA DINS L'AULA D'INFANTIL
TALLER SOBRE PREVENCIÓ DE CONDUCTES DISCRIMINATÒRIES (odi i discriminació)
EDUCACIÓ VIÀRIA
L'ART DE XERRAR EN PÚBLIC
EXPRESSIÓ CORPORAL, CONSCIÈNCIA I TRANSFORMACIÓ!
VANIDADES DE LA VIDA
FOTOGRAFIA CREATIVA
TOCAM LES PILOTES- LA MÚSICA PER A FOMENTAR EL TREBALL GRUPAL I COOPERATIU
MOVIMENT CONSCIENT , MOVIMENT AUTÈNTIC
ARRÒS DEL MÓN: ONIGIRI
ART DEL PINZELL: INTRODUCCIÓ A LA CALIGRAFIA JAPONESA

RECURSOS

JOCS GEGANTS
CAVALLETS ECOLÒGICS
ENZIMS ACCELERADORS
LUMINES-CIÈNCIA
GRADIENT DE DENSITAT
NANOPARTÍCULES
EL SUPERPODER ANTIOXIDANT DE LES FRUITES

NOVETATS

EXPOSICIÓ: POSIDÒNIA ÉS VIDA

L'Ajuntament de Ciutadella¹²⁵ ofereix el programa *Obrint Portes* (incloem el programa del curs 2022-2023):

¹²⁵ Podeu consultar la web <http://www.obrintportes.org/gescursos/tallers.aspx>

AJUNTAMENT DE CIUTADELLA

Educant en les emocions

“Por, angoixa, ansietat? Què em passa?”
Agressivitat i vies per canalitzar-la
Art Contemporani i Emocions
Coneixent i cura del meu cervell per a millorar les meves relacions amb els altres
Entrenam l'atenció plena
L'art d'estimar
L'Illa del Silenci

Educant en la tolerància i la igualtat

Cóm viure en un món de silenci?
Educant per a la salut
El ioga com a eina pedagògica dins l'aula infantil
El poder antioxidant de les fruites
Escape Room "L'habitació del fum"
Escape Room "La llei seca"
Escape Room “Alimentació zombi”
Extracció d'ADN
Gradient de densitat
Luminis-ciencia
Petits investigadors
Programa d'activitats aquàtiques
Recerca càncer de mama
Recerca càncer de pulmons

Educant en democràcia i participació

Coneix el Punt Jove
Crea la teva pròpia empresa
Noves eines per a la recerca de feina

Educant en medi ambient

"El viatge", conte musicat
Experimenta i coneix el suport de la vida “ l'aigua ” . Taller experimental
Visita a l'Hospital d'Animals
Visitam l'Hospital d'animals

Educant en cultura i patrimoni

1558. S'any de sa Desgràcia.
Astroeduca
Coneix Ciutadella - Ampliem el nostre vocabulari en anglès
D'obres a caixers. La festa de Sant Joan
De l'amo a Ciutadella. Un passeig per la història de la ciutat.
Els calaixos de la història
Fems. Arqueologia al segle XXI
Introducció a la Robòtica educativa
Muralls, torres i portes. El jaciment de Son Catlar
Museu a la carta
Navetes i cercles. Les cases de la prehistòria menorquina
Pack de prehistòria!

Pentinar la mort. La cova des Càrritx i la cova des Mussol
Pintem mamuts! L'art rupestre
Què fa un arqueòleg? Aprenem un ofici
Tast de museu. Descubrim Can Saura.

El GOB¹²⁶, per la seva part, també disposen d'un gran conjunt d'activitats (incloem oferta per al curs 2023-2024):

Educació infantil

NA MORDALA, UN CRANC

Na Mordala s'ha perdut i haurà de travessar el fons marí per tornar a ca seva. Pel camí descobrirà els valors naturals que hi ha al fons del mar, farà nous amics i coneixerà els problemes que afecten el mar de Menorca.

EN TAQUES, UN CALÀPET

En Taques és un cabot que experimenta l'increïble procés de la metamorfosi. Una vegada ha crescut, aquest curiós amfibi sortirà de la seva bassa per cercar menjar i aigua. Amb l'ajuda d'un cant ben especial, trobarà una parella per seguir el seu cicle vital.

NA BRESCA, UNA ABELLA

Sobrevolam Menorca amb na Bresca, una abella que ens explicarà la importància dels insectes, els colors de les flors, el valor de tenir un aire sa i el sentit de cuidar la natura.

CONEGUEM EL NOSTRE ENTORN

Des de l'entrada del camí ens anam endinsant al barranc de Rrafalet. Allà hi coneixerem els arbres i els rastres d'animalons que hi ha. Amb les orelles ben obertes, coneixerem la història de s'Àvia Alzina.

VISITA A L'HOSPITAL D'ANIMALS

Al Centre de Recuperació de Fauna Silvestre atenem tots aquells animals silvestres que han patit algun incident, des de tortugues de terra o aigua fins a milans, òlibes o eriçons. Durant tot l'hivern obrim les portes perquè els escolars puguin conèixer la fauna silvestre de Menorca de més a prop i puguin prendre consciència dels seus problemes .

Centre de Recuperació de Fauna Silvestre (Lithica, Ciutadella)

Educació primària

ANAM D'EXCURSIÓ

Sortim a fer una volta per la natura. Aprendre bones conductes per anar d'excursió i, amb alguns jocs, coneixerem les plantes i els animals del Camí de Cavalls. Menorca té espais naturals molt interessants i els hem d'aprofitar!

CONEGUEM LA PLATJA, PROTEGIM LA MAR

Les platges són espais de gran bellesa i interès ambiental. Amb aquesta activitat volem fer conèixer els valors naturals de la platja i el fons marí a través de diferents jocs i activitats relacionats amb la geologia, la flora i la fauna del ecosistema marí.

VISITA A L'HOSPITAL D'ANIMALS

¹²⁶ Podeu consultar la web

Chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://www.gobmenorca.com/sites/default/files/gob_oferta_educativa_2022_2023.pdf

Al Centre de Recuperació de Fauna Silvestre atenem tots aquells animals silvestres que han patit algun incident, des de tortugues de terra o aigua fins a milans, òlibes o eriçons. Durant tot l'hivern obrim les portes perquè els escolars puguin conèixer la fauna silvestre de Menorca de més a prop i puguin prendre consciència dels seus problemes .

Centre de Recuperació de Fauna Silvestre (Lithica, Ciutadella)

VISITAM UN LLOC

El sector Agrari és clau per a la conservació del paisatge de l'illa i per a la sobirania alimentària dels i les menorquines. En aquesta activitat coneixerem una finca de producció sostenible i els animals de raça autòctona que hi viuen. Veurem el procés d'elaboració del formatge i debatrem sobre quins aliments es poden produir a Menorca.

Finca amb acord de Custòdia Agrària del GOB Menorca

L'AIGUA ÉS VIDA, QUÈ EN SAPS?

Un gran mapa de Menorca transformat en joc de taula on descobrirem el valor dels aqüífers i aprendrem a fer una bona gestió de l'aigua.

LES PLANTES DE MENORCA

Visitam el Parc Rubió, un jardí temàtic que representa un retall del paisatge menorquí, amb les comunitats vegetals més importants d'aquest.

Parc Rubió i Tudurí (Maó)

CONEIX LES PLANTES DEL VOLTANT DE LA TEVA ESCOLA

Tot i ésser de vegades ben discretes, les plantes són per tot. De ben segur que prop del vostre centre n'hi viuen moltes, amb les seves particularitats i utilitats. Es tracta d'una activitat de descoberta. Als voltats de cada centre

LA POSIDÒNIA, UN SUBMÓN DE VIDA A LES NOSTRES COSTES

Ens submergim a les aigües de la mediterrània per conèixer millor l'alga de vidrier (Posidònia oceànica), un organisme essencial per entendre les nostres platges. L'activitat convida a un espai de reflexió per reconèixer el paper d'aquesta fanerògama marina.

ESO i Batxillerat

CONEGUEM LA PLATJA, PROTEGIM LA MAR

Les platges són espais de gran bellesa i interès ambiental. Amb aquesta activitat volem fer conèixer els valors naturals de la platja i el fons marí a través de diferents jocs i activitats relacionats amb la geologia, la flora i la fauna del ecosistema marí.

Platja propera al centre

VISITA A L'HOSPITAL D'ANIMALS

Al Centre de Recuperació de Fauna Silvestre atenem tots aquells animals silvestres que han patit algun incident, des de tortugues de terra o aigua fins a milans, òlibes o eriçons. Durant tot l'hivern obrim les portes perquè els escolars puguin conèixer la fauna silvestre de Menorca de més a prop i puguin prendre consciència dels seus problemes .

Centre de Recuperació de Fauna Silvestre (Lithica, Ciutadella)

VISITAM UN LLOC

El sector sagrari és clau per a la conservació del paisatge de l'illa i per a la sobirania alimentària dels menorquins. En aquesta activitat coneixerem una finca de producció sostenible i els animals de raça autòctona que hi viuen. Veurem el procés d'elaboració del formatge i debatrem sobre quins altres aliments ens pot interessar produir a Menorca.

Finca amb acord de Custòdia Agrària del GOB Menorca

LES PLANTES DE MENORCA

Visitam el Parc Rubió, un jardí temàtic que representa un retall del paisatge menorquí, amb les comunitats vegetals més importants d'aquest.

Parc Rubió i Tudurí (Maó)

ANAM D'EXCURSIÓ

Sortim a fer una volta per la natura. Aprendre bones conductes per anar d'excursió i, amb alguns jocs, coneixerem les plantes i els animals del Camí de Cavalls. Menorca té espais naturals molt interessants i els hem d'aprofitar!

De Punta Prima a Alcalfar / de Son Bou a Sant Tomàs

CONEIX LES PLANTES DEL VOLTANT DE LA TEVA ESCOLA

Tot i ésser de vegades ben discretes, les plantes són per tot. De ben segur que prop del vostre centre n'hi viuen moltes, amb les seves particularitats i utilitats. Es tracta d'una activitat de descoberta.

Als voltats de cada centre

L'AIGUA ÉS VIDA, QUÈ EN SAPS?

Un gran mapa de Menorca transformat en joc de taula on descobrirem el valor dels aqüífers i aprendrem a fer una bona gestió de l'aigua.

LA POSIDÒNIA, UN SUBMÓN DE VIDA A LES NOSTRES COSTES

Ens submergim a les aigües de la mediterrània per conèixer millor l'alga de vidrier (Posidònia oceànica), un organisme essencial per entendre les nostres platges. L'activitat convida a un espai de reflexió per reconèixer el paper d'aquesta fanerògama marina.

EL REPTE DE L'AIGUA A MENORCA

L'aigua és essencial per a la vida i l'ús que en fem nosaltres és essencial per a la seva conservació. En aquesta activitat coneixerem els principals problemes que pateixen els aqüífers de Menorca, quines activitats humanes els afecten més i quines alternatives hi ha per solucionar aquest problema tan essencial

PER NO PERDRE L'ENERGIA

El model energètic de Menorca és essencial per la seva relació amb la qualitat de l'aire, el canvi climàtic i el repte de la transició energètica. El debat sobre l'energia és de cada vegada més viu i interessant. Aquesta activitat pretén donar a conèixer la seva realitat a Menorca i les alternatives renovables que es poden plantejar.

Cicles formatius i escola d'adults

VISITA A L'HOSPITAL D'ANIMALS

Al Centre de Recuperació de Fauna Silvestre atenem tots aquells animals silvestres que han patit algun incident, des de tortugues de terra o aigua fins a milans, òlibes o eriçons. Durant tot l'hivern obrim les portes perquè els escolars puguin conèixer la fauna silvestre de Menorca de més a prop i puguin prendre consciència dels seus problemes .

Centre de Recuperació de Fauna Silvestre (Lithica, Ciutadella)

VISITAM UN LLOC

El sector sagrari és clau per a la conservació del paisatge de l'illa i per a la sobirania alimentària dels menorquins. En aquesta activitat coneixerem una finca de producció sostenible i els animals de raça autòctona que hi viuen. Veurem el procés d'elaboració del formatge i debatrem sobre quins altres aliments ens pot interessar produir a Menorca.

Finca amb acord de Custòdia Agrària del GOB Menorca

LES PLANTES DE MENORCA

Visitam el Parc Rubió, un jardí temàtic que representa un retall del paisatge menorquí, amb les comunitats vegetals més importants d'aquest.

Parc Rubió i Tudurí (Maó)

ANAM D'EXCURSIÓ

Sortim a fer una volta per la natura. Aprendre bones conductes per anar d'excursió i, amb alguns jocs, coneixerem les plantes i els animals del Camí de Cavalls. Menorca té espais naturals molt interessants i els hem d'aprofitar!

De Punta Prima a Alcalfar / de Son Bou a Sant Tomàs

LA POSIDÒNIA, UN SUBMÓN DE VIDA A LES NOSTRES COSTES

Ens submergim a les aigües de la mediterrània per conèixer millor l'alga de vidrier (Posidònia oceànica), un organisme essencial per entendre les nostres platges. L'activitat convida a un espai de reflexió per reconèixer el paper d'aquesta fanerògama marina.

EL REPTE DE L'AIGUA A MENORCA

L'aigua és essencial per a la vida i l'ús que en fem nosaltres és essencial per a la seva conservació. En aquesta activitat coneixerem els principals problemes que pateixen els aqüífers de Menorca, quines activitats humanes els afecten més i quines alternatives hi ha per solucionar aquest problema tan essencial

PER NO PERDRE L'ENERGIA

El model energètic de Menorca és essencial per la seva relació amb la qualitat de l'aire, el canvi climàtic i el repte de la transició energètica. El debat sobre l'energia és de cada vegada més viu i interessant. Aquesta activitat pretén donar a conèixer la seva realitat a Menorca i les alternatives renovables que es poden plantejar.

L'oferta, com podeu veure, és extensa, variada i complexa. Els temes són força interessants. Ara bé, com hem comentat, cal racionalitzar l'oferta i, sobretot, cal que els centres adequin les propostes que realment es relacionin amb el treball que porten a terme a l'aula. Per interessant que sigui una xerrada, una sortida o un taller i per interessants que sigui la temàtica desenvolupada una o dues sessions no són temps suficients per consolidar un aprenentatge i per analitzar la complexitat de la majoria de temes proposats.

IMPLICACIÓ DELS MUNICIPIS EN EDUCACIÓ

Durant els primers anys dels ajuntaments democràtics, davant la manca de legislació concreta i les grans expectatives generades, van ser molts els municipis que van llançar-se a dissenyar extensos programes educatius que implicaven als centres educatius i ampliaven el seu abast amb un extens ventall de serveis: cases de colònies, camps d'aprenentatge, campaments, itineraris de natura, guies didàctiques, publicacions didàctiques sobre el medi més proper, campanyes de sensibilització vers el coneixement, la protecció i l'estima del medi ambient, creació de ludoteques, construcció de grans xarxes de biblioteques públiques arreu, serveis de menjador, guarderies i escoles infantils... Molts ajuntaments crearen Instituts Municipals d'Educació amb personal i pressuposts per gestionar l'allau de projectes. Posteriorment sorgiren, arreu del món, les ciutats educadores que se van anar coordinant progressivament i dissenyant noves iniciatives per fer les ciutats més habitables, més humanes i més adients

per la vida infantil i juvenil, una perspectiva que, sens dubte, millorava i millora el benestar de tots els veïns.

ANNEX I TEMES PER DESENVOLUPAR

- Acord educatiu, acord marc 2023-2027. Condicions laborals dels docents (signat per tots els sindicats).
- Augment d'alumnes a l'escola pública.
- Acolliment dels infants refugiats d'Ucraïna.
- Els Instituts-Escola a les Illes.
- El prestigi dels docents.
- El nivell educatiu no baixa.
- L'educació a Balears. Quaderns Gadeso XVIII, XIX, XX: Preocupació i exigència.
- Mares adolescents.
- Els MENAS.
- "Elitisme i arrogància en la cultura menorquina"
- Escoles desbordades.
- Coses que funcionen en educació.
- Claus del nou currículum.
- Autonomia de centres. Quina autonomia?
- La intel·ligència artificial. Aprendre a usar-la assenyadament o rebutjar-la?
- Col·legi Professional de Docents.

ANNEX II NECESSITAT DE NOUS INDICADORS

Consideram que l'obtenció dels indicadors següents ens permetria afinar més prim i poder contextualitzar millor les accions en cada entorn concret:

1. En general, i progressivament, hem de pensar en **indicadors també per municipis**, perquè ens permetran localitzar més clarament els problemes i els èxits sobre el territori, per tant, a fer més útil les experiències.

En la mesura que hi puguem dedicar més recursos i que sigui possible trobar els elements de mesura, considerem que s'han d'afegir indicadors en els següents aspectes:

2. **El nombre de beques concedides de 0-3 anys en nombres absoluts no és suficient.** Necessitam valorar el grau de resposta a la demanda, per tant, les beques s'haurien de valorar en relació a aspectes com el nombre de sol·licituds, o la renda per llar mitjana del municipi, o el pressupost municipal per persona. És a dir, la idoneïtat del nombre de beques està en funció de les necessitats econòmiques reals constatades de la població usuària.
3. **Ens falten indicadors de l'educació no formal.** Cada vegada és més important. Són més difícils d'obtenir però s'ha d'intentar, perquè són molt significatius. Per exemple: el % de joves membres actius d'alguns tipus de comunitat d'oci (esportiu o cultural); el nombre d'estudiants de música com a extraescolars incideix en l'ambient de les aules (tenim matrícules de les escoles de música disponibles); les hores/setmana d'oci positiu / jove; alumnat/ escoles de música o d'art; dades d'enquestes puntuals de joventut sobre oci i consums. El nombre d'alumnes participants en *Un estiu per créixer* en relació al nombre d'alumnes que ho necessitarien especialment, per municipis. Tot plegat ens parlaria de la coordinació educació acadèmica, serveis municipals i oferta d'oci positiu.
4. **El grau de bon funcionament de l'entorn socioeducatiu de cada municipi també afegeix o resta qualitat a l'educació.** Interessa valorar la capacitat dels serveis municipals en atenció a la infància i a l'educació. Hi ha municipis amb plantilles completes i amb serveis reals organitzats i altres en què no hi ha personal, és variable o no hi ha gaire intervenció real amb els afectats.
5. Una de les realitats sobre les quals hi ha dubtes creïbles és la **inclusió real i, per tant, la millora en resultats dels nouvinguts.** La percepció és que el percentatge que arriba a batxillerat o a cicles és bastant inferior que la població autòctona. La qual cosa agreuja els problemes d'integració. Seria fàcil saber el % de titulats a batxillerat i FP que no són nascuts a Menorca.
6. **La procedència o entorn cultural i econòmic de les famílies encara determina la igualtat real d'oportunitats.** És difícil elaborar indicadors però no impossible, potser trobam la manera, relacionant les dades d'Hisenda cada vegada més desagregades per zones i èxit o

abandonament escolar. Respecte de les culturals potser és més difícil sense enquestes específiques.

7. **Un altre factor que influeix en l'èxit escolar és la participació, comunicació, de les famílies.** Elements comptables: delegats de família d'aula, participació en enquestes del centre, afiliació a APIMA. Entrevistes o contactes entre professorat i famílies.
8. **Un altre factor de qualitat a secundària és l'organització de la representació de l'alumnat per mitjà de les juntes i assemblees de delegats.** Es podrien comptar les juntes o assemblees portades a terme per curs.
9. **En educació de persones adultes, una dada positiva seria que la procedència de l'alumnat no sigui de sectors massa específics del món laboral, sinó del conjunt del món del treball, social i cultural.** I la diversitat de l'oferta.
10. **Un altre indicador de qualitat és la formació permanent del professorat.** Quan més formació del professorat, millor. Hi ha dades disponibles.
11. **Un altre indicador, que ja existeix, és el grau de coherència entre els resultats per centres i els resultats del mateix alumnat a les proves de selectivitat.**
12. Respecte de la coherència entre formació i ocupació, potser es podria saber la **relació entre el nombre d'ofertes de treball no ateses, en relació o no al nombre d'aturats.**
13. **Un indicador aglutinador de molts factors seria el nombre de persones que segueixen fracassant acadèmicament i que procedeixen d'altres progenitors que també han fracassat.** L'herència de generacions dels problemes educatius. Funciona o no funciona l'ascensor social de l'educació? Sembla que tenim por d'analitzar-ho. No sé com, però tampoc seria impossible si relacionéssim nivell d'instrucció dels progenitors amb resultats dels fills.

Pensem que la col·laboració entre institucions (IME, CEME, Conselleria, Consell Insular, Estadística...) podria elaborar aquestes noves dades que ens facilitarien a tots la feina per poder millorar pas a pas.

ÍNDEX

Nota recordatòria	2
INTRODUCCIÓ	3
I ELS INFORMES DE LA UNESCO: 50 ANYS DISSENYANT L'EDUCACIÓ MUNDIAL.....	13
El dret a l'educació	13
Els informes de la UNESCO.....	14
Resistències	18
Nous rols.....	19
II DADES EDUCATIVES.....	25
IMPORTANT.....	25
DADES del sistema educatiu de l'illa de menorca.....	25
Educació infantil	26
Educació Primària.....	27
Educació Secundària Obligatòria.....	28
Batxillerat	30
Cicle formatius de Formació Professional.....	32
Algunes reflexions sobre la Formació Professional	33
Educació de persones adultes	34
Ensenyaments de règim especial	35
Professorat.....	36
NECESSITAT D'UNA NOVA FORMACIÓ PROFESSIONAL.....	37
BONS RESULTATS DELS ESTUDIANTS MENORQUINS	39
ALUMNAT ESTRANGER	43
INVERSIÓ EN EDUCACIÓ.....	46
LLEIS EDUCATIVES A L'ESTAT ESPANYOL: UN MAL ENDÈMIC.....	46
III INFRAESTRUCTURES EDUCATIVES. Necessitats i prioritats.....	48
INFRAESTRUCTURES EDUCATIVES	48
ARQUITECTURA, ESCOLES I EDUCACIÓ	53
IV SITUACIÓ ECONÒMICA I SOCIAL A L'ILLA DE MENORCA	56
CREIXEMENT ECONÒMIC	58
INCREMENT DELS PREUS DELS MENÚS ESCOLARS.....	59
CREIXEMENT DEMOGRÀFIC.....	62

MENORQUINS RESIDENTS A L'ESTRANGER.....	64
IMPORTANT INCREMENT DE TITULATS SUPERIORS.....	67
ESTUDIEN I TREBALLEN.....	71
El problema no són els joves que no tornen a Menorca.....	74
PENSIONS BAIXES	78
Augment de les desigualtats.....	80
V INCLUSIÓ EDUCATIVA.....	82
Integració	82
Inclusió educativa	84
Les realitats	84
La Fundació de Persones amb Discapacitats.....	86
Les aules UEECO	87
Les polèmiques	91
QUINS COL·LECTIUS ABASTA EL CONCEPTE D'INCLUSIÓ?.....	94
Les barreres físiques	95
LA SEGREGACIÓ ESCOLAR.....	96
O HAURÍEM DE PARLAR DE SEGREGACIÓ SOCIAL?.....	96
El programa d'Acolliment Lingüístic i Cultural.....	98
Reflexions finals	100
Quadre resum de les necessitats educatives segons la legislació vigent	100
VI TRANSTORNS INFANTILS I JUVENILS.....	102
EL GREU PROBLEMA DE LES ADDICCIONS.....	103
TALLERS DE PREVENCIÓ.....	105
ADDICCIONS I NOVES TECNOLOGIES.....	105
CANVIS SOCIALS, CANVIS PSICOLÒGICS, CANVIS FÍSICS?.....	107
SALUT MENTAL I RECURSOS NECESSARIS	108
SUPORT SOCIAL I ACOMPANYAMENT ENFRONT DEL SUÏCIDI.....	109
VII POBRESA I DESIGUALTATS	111
POBRESA INFANTIL	111
El cost de la pobresa	112
ACCIONS IMPORTANTS.....	116
EL TREBALL DE CÀRITAS.....	118
VIII XARXES SOCIALS I EDUCACIÓ	122
ÚS DE LES XARXES SOCIALS ENTRE ELS JOVES.....	122
Aprendre'n a fer-ne un ús adequat	124
	196

SOLITUD I XARXES SOCIALS	124
Ghosting	126
Icing	126
Simmering	126
Breadcrumbing	127
Benching	127
Orbiting	127
RELACIÓ ENTRE L'ÚS DE PANTALLES I RENDIMENT ESCOLAR.....	127
IX LA FORMACIÓ INICIAL I PERMANENT DEL PROFESSORAT	133
INTRODUCCIÓ	133
LA FORMACIÓ INICIAL DEL PROFESSORAT	134
LA FORMACIÓ PERMANENT	136
Formació oficial	136
Els Moviments de Renovació Pedagògica i les Escoles d'Estiu	139
L'AVALUACIÓ DEL PROFESSORAT	141
X LLENGUA, CULTURA I ENTORN	144
LA DIFÍCIL SITUACIÓ DEL CATALÀ	144
Didàctica de la llengua	144
Context social.....	145
Segregació social, urbanística i escolar	146
Aprendre català serveix d'alguna cosa?	147
XI EDUCACIÓ INFANTIL 0-3	150
Característiques de l'etapa	150
Evolució i consolidació.....	151
Els problemes	152
Un model de futur	155
XII ANADES I VINGUDES EN INNOVACIÓ EDUCATIVA.....	156
La trilogia	157
De la trilogia a les competències	158
La formació permanent.....	160
XIII FAMÍLIES I EDUCACIÓ	163
El paper de les famílies en l'educació és fonamental.....	163
PROPOSTES, IDEES I REFLEXIONS.....	166
Relació i comunicació	166

Treballs i iniciatives conjuntes: acadèmiques, oci, suport i participació a les aules.....	168
Activitats de formació	169
Orientació.....	169
Avaluació del centre i/o d'activitats concretes.....	170
Idees-eix.....	170
XIV EDUCACIÓ DEMOCRÀTICA	171
XV MUNICIPIS I EDUCACIÓ.....	176
REFLEXIONS SOBRE ELS TALLERS I ACTIVITATS EDUCATIVES QUE S'OFEREIXEN DES D'INSTITUCIONS PÚBLIQUES	176
IMPLICACIÓ DELS MUNICIPIS EN EDUCACIÓ	190
ANNEX I TEMES PER DESENVOLUPAR	192
ANNEX II NECESSITAT DE NOUS INDICADORS.....	193